This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

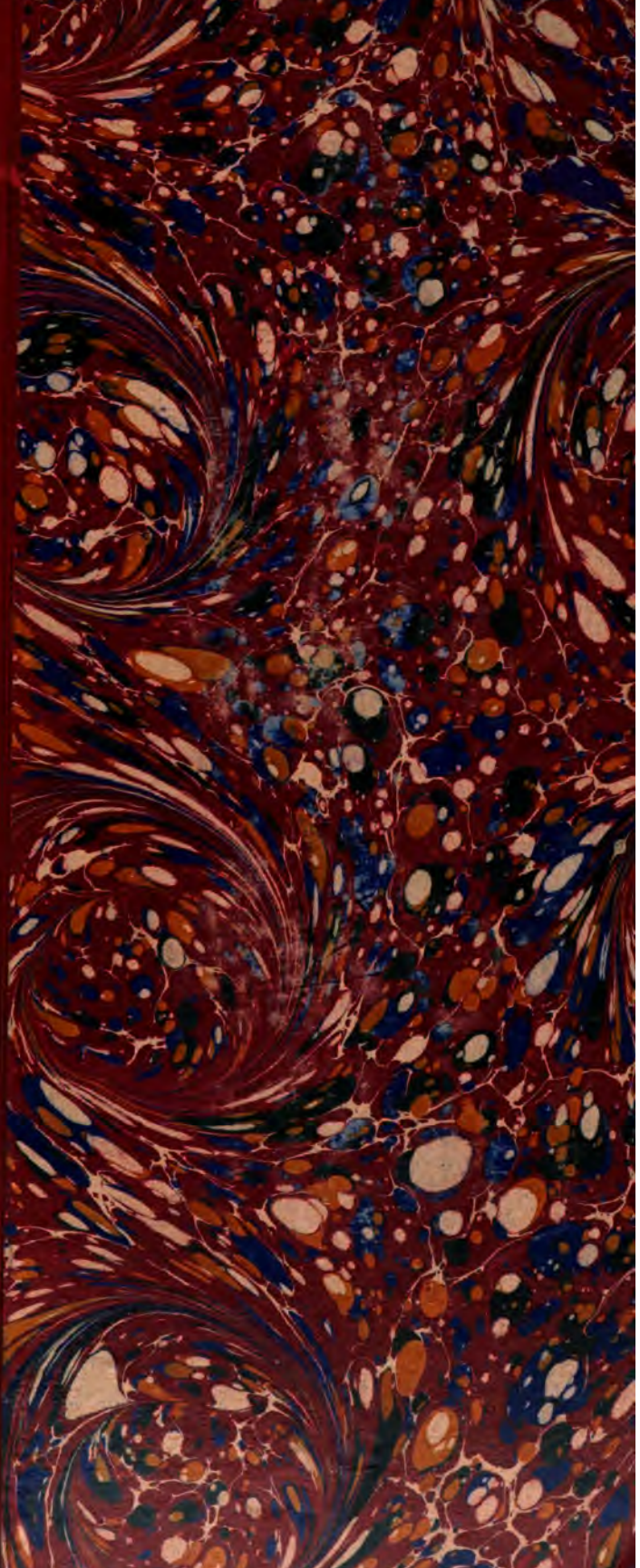

P. Rom. 247.1

Harvard College Library.

FROM THE

SALES FUND.

Established under the will of FRANCIS SALES, Instructor in Harvard College, 1816–1854. This will requires the income to be expended for books "in the Spanish language or for books illustrative of Spanish history and literature."

Received 17 May, 1897.

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

JOCHS FLORALS
DE
BARCELONA

ANY XXXI DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCXXXIX

BARCELONA
ESTAMPA «LA RENAIXENSA»
CARRER DE XUCLÁ, NÚM. 13, BAIXOS
MDCCCLXXXIX

~~IV.~~ 2945

P Romr. 247.1

HARVARD COLLEGE
MAY 17 1897
LIBRARY.
Sales fund.

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIX

MANTENEDORS

D. Angel Guimerá, *President.*
D. Joan J. Permanyer.
» Fidel de Sagarminaga.
» Isidro Reventós.
» Joaquim Botet y Sisó.
» Joaquim Cabot y Rovira.
» Bonaventura Bassegoda, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

DONA MARIA ASSUMPTA SABÉ DE BROSSA

~~IV.~~ 2945

P R o 772. 247.1

HARVARD COLLEGE
MAY 17 1897
LIBRARY.

Bates fund.

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIX

MANTENEDORS

D. Angel Guimerá, *President.*

D. Joan J. Permanyer.
» Fidel de Sagarminaga.
» Isidro Reventós.
» Joaquim Botet y Sisó.
» Joaquim Cabot y Rovira.
» Bonaventura Bassegoda, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

DONA MARIA ASSUMPTA SABÉ DE BROSSA

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

† Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals, *President*.

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Joan Cortada.
D. Miquel Victoriá Amer.
» J. Lluís Pons y Gallarza.
» Antoni de Bofarull, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Dona María Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President*.

† D. Joaquim Roca y Cornet.
† » J. A. Llobet y Vall-llosera.
† » Vicens Joaquim Bastús.
† D. M. Flotats y Comabella.
» Joan Manyé y Flaquer.
† » Adolf Blanch, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Dona Elissea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluís Gonzaga de Pons y de Fuster *President*.

D Joaquim Rubió y Ors.
† » Antoni Bergnes.
» Lluís Cutchet.
† D. Pau Estorch y Siquès.
» Joseph Leopold Feu.
» Manel Lasarte, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Carme de Bofarull.*

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D. Joan Illas y Vidal, *President.*

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER
† » Joseph Coll y Vehí.
† » Miquel Anton Martí.
†D Manel Angelon.
† » Joseph Llausás.
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Maria Josefa Massanés de Gonzalez.*

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Fox, *President.*

D. TERENCI THOS Y CODINA.
† Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals.
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.
† D. Manel Anglasell.
† » Joseph Subirana.
† » Eussebi Pascual, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Senyora esposa del Excel·lentíssim Senyor Gobernador Civil
en representació de
S. A. la Serenissima Sra. Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President.*

D. Celestí Barallat.
» Miquel Victoriá Amer.
†» Antoni Camps y Fabrés.
D. Gregori Amado Larrosa
† » Narcís Gay.
» DAMÁS CALVET, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Victoria Penya d' Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

D. Antoni de Bofarull, *President.*

† D. ADOLF BLANCH.
» GERONI ROSSELLÓ.
† » Lluís Roca y Florejachs.
D. Francisco Muns.
» DAMÁS CALVET.
» Víctor Gebhart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Elena Cavaller de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLXVI

† D. Pau Valls, *President.*

† D. Francisco Morera.
» Teodór Llorente.
» Víctor Gebhardt.
D. Silvino Thos y Codina.
» Eduart Vidal y Valenciano.
† » Robert Robert, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Manela Luna Mendez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

D. Gayetá Vidal y Valenciano.
» F. Romaní y Puigdengolas.
† » Joaquim Sitjar y Bulcegura.
† D. Robert Robert
» Marian Fons.
» F. Maspons y Labrós, *Scri.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *President.*

D. Jascinto Labaila.
» Felip Bertran
» Felip Jascinto Sala.
D. Frederich Soler.
» Francisco Maspons y Labrós.
» F. Miquel Badía, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

† D. Adolf Blanch y Cortada, *President.*

† D. Eussebi Anglora.
» Joseph María Arnau
Mossen Jascinto Verdaguer.
D. Joseph Roca y Roca.
» Francisco Miquel y Badía.
» Pere de Rosselló, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA, *President.*

† Mossen Salvador Mestres.
D. Ignasi Ramon Miró.
» Joseph Puiggarí.
D. Joaquim Riera y Bertran.
» Pere de Rosselló.
» Joseph de Palau, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D Estanislao Reynals y Rabassa, *President*

D. Miquel Victoriá Amer.
† » Joseph d' Argullol y Serra.
» Rafel Ferrer y Bigné.
† D. Xavier Llorens y Barba.
» Joseph de Palau y Huguet.
» Joan Montserrat, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Sacanella de Blanch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President.*

†D Manel Angelon.
» Félix María Falguera.
» Joan Montserrat y Archs.
D. Vicens W. Querol.
Mossen Ferran Sellarés.
D. Joseph Coroleu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona María Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. GERONI ROSSELLÓ, *President.*

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.
† » Lluís Roca y Florejachs.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.
† D. Antoni Camps y Fabrés.
» Joseph Coroleu.
MOSSEN JAUME COLLELL, *Secret*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Antoni Camps y Fabrés.
† » Joseph Coll y Vehí.
D. F. Masferrer y Arquimbau
† » Pere Nanot-Renart.
» J. Sardá y Lloret, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

D. Francesch Pelay Briz, *President.*

† D. Adolf Blanch y Cortada.
» Celestí Barallat y Falguera.
» Joseph Balari y Jovany
D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Joaquim Fontanals del Castillo
» J. Roca y Roca, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

D. Lluís Cutchet, *President.*

D. Antoni de Bofarull.
» Damás Calvet.
» Pere de Rosselló.
D. Enrich Claudi Girbal.
» Joseph Roca y Roca.
» J. Blanch y Piera, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Emilia Palau y Gonzalez de Quijano.*

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

† Excm. Sr. D. Antoni Ros d' Olano, *President.*

† D. Gonzalo Serraclara.
† » Vicens Boix.
» Francisco Miquel y Badía.
† D. Andreu Balaguer y Merino.
» Joseph Blanch y Piera.
» J. Riera y Bertran, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefina Sabater d' Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D. JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA, *President.*

† D. ADOLF BLANCH.
» FREDERICH SOLER.
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA
D. Joseph Coroleu.
» Joaquim Riera y Bertran
» ANGEL GUIMERÁ, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Carme Cendra de Domingo.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX

† D. Gonzalo Serraclara, *President.*

D DAMÁS CALVET.
» Narcís Roca.
» ANGEL GUIMERA.
D. Manel Lasarte
» Joseph Pella y Forgas
» Emili Vilanova, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Teresa de Gasset.

CONSISTORI DE MDCCCLXXX

D. Teodor Llorente, *President.*

† D. Ramon de Siscar.
» Joan Sardá.
» Emili Vilanova.
D. Conrat Roure.
» Álvar Verdaguer.
» Francesch Matheu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Clotilde París.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXI

MOSSEN JASCINTO VERDAGUER, *President.*

D RAMON PICÓ Y CAMPAMAR.
» Francesch Matheu.
» Jascinto Laporta.
D. Lluís Domenech.
» Jascinto Torres y Reyetó.
» Narcís Oller, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Iltre. Sra. Dona Dolors Caballero de Mercader.*
Comtesa de Bell-lloch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXII

D. Frederich Soler *President.*

†D. Manel Angelon.
» Joan B Ferrer.
» Joseph Feliu y Codina.
D. Arthur Gallard.
» Narcís Oller.
» Carles Pirozzini, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Áurea Clavé de Ferrer.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIII

† Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals, *President.*

D. Joseph Lluís Pons y Gallarza.
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
D. Geroni Rosselló.
D. Marian Aguiló.
» Carles Pirozzini.
» Antoni de Bofarull, *Secretari*

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefa Salvat d' Onyós.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIV

Excm. Sr. D. Manel Durán y Bas, *President.*

D. Antoni de Bofarull.
» Justin Pepratx.
» Joseph Masriera.
D. Honorat de Saleta.
» Antoni Rubió y Lluch.
» Joseph Franquesa y Gomis, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Irene Archer de Sanromá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXV

D. Vicens Wenceslao Querol, *President.*

† D. Marian Maspons y Labrós.
» Joseph M.ª Vallés y Ribot.
» Joseph Franquesa y Gomis.
D. Francisco Bartrina de Aixemús
» Francisco Manel Pau.
» Joseph Ixart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Isabel Lopez de Güell.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVI

D. Valentí Almirall, *President.*

D Francisco Maspons y Labrós.
» Ramon Picó y Campamar.
» Joseph Ixart y Moragas.
D Pau Bertran y Bros.
» Gayetá Cornet y Mas.
» César August Torras, *Secret.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Marqués de Uyá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVII

Rvnt. Dr. D. Jaume Collell, *President.*

D. Joseph M ª Arnau
Excm. Sr. D. Bernard Torroja.
D. Céssar August Torras.
D. Ramon Arabia y Solanas
» Ramon Enrich Bassegoda.
» Pau Sans y Guitart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors de Carles de Robert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVIII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

Lo Baró D. Carles de Tourtoulon.
D Marcelí Menendez Pelayo.
Mossen Jascinto Verdaguer.
D. Angel Guimerá.
» Pau Sans y Guitart.
» Joaquim Cabot y Rovira, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

S. M. Dona María Cristina d' Habsburg-Lorena.
Reina Regenta d' Espanya, Comtesa de Barcelona.

MESTRES EN GAY SABER

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*
D. Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*
» Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig 1863.*
» Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*
» Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*
† » Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*
» Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
» Jaume Collell y Bancells, *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
» Thomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
» Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874*
» Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*
» Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*
» Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*
» Jascinto Verdaguer, *proclamat en 2 de Maig de 1880.*
» Joseph Franquesa y Gomis, *proclamat en 6 de Maig de 1883.*
» Ramon Picó y Campamar, *proclamat en 3 de Maig de 1885.*
» Terenci Thos y Codina, *proclamat en 1 de Maig de 1887.*

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

† D.ª Isabel de Villamartin. 2
» Dolors Moncerdá de Maciá. 1
D. Marian Aguiló y Fuster. 4
† » Thomás Aguiló. 1

D. Ferran Agulló. 2
» Miquel Victoriá Amer. 1
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer. 1
D. Francisco Bartrina. 1
» Ramon E. Bassegoda. 1
» Pau Bertran y Bros. 1
† » Adolf Blanch y Cortada 4
» Francesch Pelay Briz. 3
» Damás Calvet. 3
† » Antoni Camps y Fabrés. 1
» Emili Coca. 1
» Jaume Collell 4
» Marian Fons. 1
» Thomás Forteza 3
» Joseph Franquesa y Gomis. 3
» Martí Genís y Aguilar. 1
» Angel Guimerá. 4
» Joseph Martí Folguera. 1
» Artur Masriera y Colomer 2
» Francesch Matheu y Fornells. 2
» Apeles Mestres. 2
» Anicet de Pagés de Puig. 1
» Ramon Picó y Campamar. 4
» Joseph Lluís Pons y Gallarza. 3
Excm. Sr. D. Albert de Quintana. 1
D. Isidro Reventós 1
» Joaquim Riera y Bertran 2
† » Lluís Roca y Florejachs. 1
» Geroni Rosselló. 3
» Joaquim Rubió y Ors. 3
» Frederich Soler. 4
» Silvino Thos y Codina. 1
» Therenci Thos y Codina. 3
» Jascinto Torres y Reyetó. 2
» Francesch Ubach y Vinyeta 3
» Jascinto Verdaguer . . . . . .

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D.ª Maria de Bell-lloch. 1
† » Josefa Massanés de Gonzalez 1
» Victoria Penya d' Amer. 1
D. Antoni Aulestia y Pijoan 1
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer. 2
†. D. Joaquim M. Bartrina.. 1
» Ramon E. Bassegoda y Amigó. 1
» Pau Bertran y Bros. 2
† » Adolf Blanch Cortada. 1
D. Antoni de Bofarull. 3
» L'abbé Joseph Bonafont. 1
† » Antoni Camps y Fabrés 1
Lo Cançoner de Miramar. 1
D. Antoni Careta. 1
» Jaume Colleil. 3
» Joseph Coroleu. 1
Srs. Coroleu y Pella. 1
†D. Salvador Estrada 1
» Joan B. Ferrer 1
» Alvar Font. 1
» Thomás Forteza. 2
» Joseph Garriga y Lliró. 1
D. Joseph Ixart. 1
» Víctor Gebhart 1
» Martí Genís y Aguilar. 2
† » Joan Guiraud. 1
» Víctor Lieutaud. 1
» Joseph Martí y Folguera. 9
» Francisco Masferrer y Arquimbau. 1
» Francesch Matheu y Fornells. 2
» Apeles Mestres 1
† Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals. 1

D. Antoni Molins y Sirera.. 1
» Joan Montserrat y Archs. 1
» Lluís B. Nadal 3
» Matheu Obrador Bennassar 1
» Narcís Oller. 3
» Anicet de Pagés de Puig 2
» Joseph de Palau y Huguet 1
» Pere d' Alcántara Penya. 1
» RAMON PICÓ Y CAMPAMAR. 1
» JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA 1
» Joan Pons y Massaveu. 2
» Joseph Puig y Cadafalch. 1
» Joseph Puig y Cadafalch.—Cassimiro Brugués y Escuder. . 2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana 1
D. Jaume Ramon y Vidalés. 1
» Isidro Reventós. 3
» Manel Ribot y Serra 2
» Joaquim Riera y Bertran. 6
» Lluis Roca y Florejachs. 2
» GERONI ROSSELLÓ. 1
» JOAQUIM RUBIÓ Y ORS. 4
» Salvador Sampere y Miquel. 3
» FREDERICH SOLER.. 3
» Mossen Joan Segura. Pbre 1
» THERENCI THOS Y CODINA. 3
» Jascinto Torres y Reyetó. 2
» FRANCESH UBACH Y VINYETA. 9
MOSSEN JASCINTO VERDAGUER.. 4
D. Eduart Vidal y Valenciano. 2
» Gayetá Vidal y Valenciano 3
» Emili Vilanova. 1

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT ACCÉSSIT

D.ª María de Bell-lloch. 1
» Dolors Moncerdá 4
» Victoria Penya d' Amer. 5
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille. 1
†D. Thomás Aguiló. 1
» Ferrand Agulló y Vidal. 4
» Miquel Victoriá Amer. 1
» Víctor Amor. 1
† » Joseph d' Argullol y Serra.. 1
» Antoni Aulestia y Pijoan. 1
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer. 3
D. Ramon E. Bassegoda y Amigó. 4
» Pau Bertrán y Bros. 1
† » Adolf Blanch y Cortada. 2
» Antoni de Bofarull. 8
» Antoni Bori y Fontestá 2
» Francesh Pelay Briz. 3
» Damás Calvet.. 5
† » Antoni Camps y Fabrés. 8
† » Francisco Casas y Amigó. 4
» Enrich Castelnau.. 1
C de M. 1
Lo Cançoner de Vilatort 1
D. Emili Coca y Collado. 7
» Jaume Collell y Baucells. 1
» Joseph Coroleu é Inglada.. 2
» Miquel Costa y Llobera. 1
† » Pere Courtais. 1
† » Salvador Estrada.. 1
Un fadrí de Montanya. 1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló. 2
» Marian Fonts. 3

†D. Guillem Forteza. 1
» THOMÁS FORTEZA. 2
» JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS. 4
» Joseph Franquet y Serra. 1
» Arthur Gallard. 2
» Martí Genís y Aguilar. 1
» Salvador Genís. 1
» ANGEL GUIMERÁ. 1
†» Joan Guiraud. 1
Jordi. 3
D. Manel Lasarte. 1
» Gabriel Llebrés y Quintana. 1
» Teodor Llorente. 1
» Joseph Martí y Folguera. 15
» Ramon Masifern. 1
» Arthur Masriera y Colomer. 4
» Francesch Matheu y Fornells. 4
» Gabriel Maura. 1
» Apeles Mestres. 3
» Antoni Molins y Sirera. 2
» Joan Monné. 1
Armengol de Montsech. 1
D. Joan Montserrat y Archs. 2
» Francisco Muns. 1
†» Pere Nanot Renart. 1
» Lluís B. Nadal. 2
» Joan Nebot y Casas. 1
» Matheu Obrador y Bennasar. 2
» Anicet de Pagés de Puig. 7
» Pere d' Alcántara Penya y Nicolau. 1
Pere Pi y Parera. 4
D. RAMON PICÓ Y CAMPAMAR. 6
†» Felip Pirozzini y Martí. 3
» Félix Pizcueta. 2
» Joan Planas y Feliu. 2
» *Carles Pons de Ginebreda*. 1
» JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA. 2
» Joan Pons y Massaveu. 1
Excm. Sr. D. Albert de Quintana. 2
Dr. Frederich Rahola. 1
» Isidro Reventós y Amiguet. 3
» Manuel Ribot y Serra. 2
» Joaquim Riera y Bertran. 10
†» Lluís Roca y Florejachs. 4

D. Joseph Roca y Roca. 2
» Joaquim Rubió y Ors. 1
» Frederich Soler. 5
E. T. de M 2
D. Joseph Taronjí y Cortés. 2
» Therenci Thos y Codina. 4
» Jascinto Torres y Reyetó. 3
» Francesch Ubach y Vinyeta. 14
» Agustí Valls y Vicens. 5
» Pere Antoni Ventalló. 2
» Jascinto Verdaguer. 4
†D. Joseph Verdú 1
» Gayetá Vidal y Valenciano. 1
» *Pere Ramon Vidal*. 2
» Miquel Zavaleta. 1
Anónims. 12

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Barcelona.
Excma Diputació provincial de Gerona
Excma. Diputació provincial de Tarragona.
Excma. Diputació provincial de Lleyda.
Excma. Diputació provincial de las Balears.
Excma. Diputació provincial d' Alacant.
M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
M. I. Sr. President de la Academia de la Llengua Catalana.
M. I. Sr. President de la Academia de Bones Lletres.
Los Mestres en Gay Saber.

ADJUNTS PROTECTORS

Sr. Comte de Bell-lloch
» Marqués de Castellbell.
D. Manuel Farguell.
» Ignasi Fontrodona.
» Eussebi Güell.
Sr. Marqués de Comillas.
D. Ferrán de Miró d' Ortaffá.
» Ferrán Puig.
» Cárles Salvador.

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera, Pere.
Agramunt y Carreras, Joseph.
Aguiló, Plácit.
Alcayde, Francisco de P
Aldavert, Pere.
Aldrich, Albert.
Alemany, Joseph.
Aleu. Antoni de P
Alió, Francisco.
Almirall, Joan.
Alomar, Evarist.
Alsina, Ferrán.
Amat, Gervasi
Amell, Manuel.
Amigó de Cabo, Pere.
Armengol, Joseph M.ª
Arnet y Vives, Román.
Arnó, Pere.
Arolas, Jaume.
Arteman, Miquel.
Arumí, Joaquim
Arús y Arderiu, Rossendo
Arús y Boada, Alfons.
Arrau. Miquel Cassimir.
Auléstia, Antoni
Bach de Portolá, Antoni.
Bagunyá, Jaume.
Balaguer y Merino, Jaume.
Balaguer y Torné, Andreu.
Balansó, Llorens.
Balari, Joseph.
Balart, Pere.
Baixeras, Ignasi.
Barallat, Celestí.
Barbará, Lluís.
Barba, Lluís.

Bardera, Joseph.
Bardera, Ramon.
Bartrina, Francisco.
Bas, Angel.
Bassols y Prim, Joan.
Basté y Ferrer, Andreu.
Batlle, Llorens.
Batlló, Enrich.
Batlló, Frederich.
Bertran, Felip.
Bertran y Bros, Pau
Bertran y Rubio, Eduart.
Blanch y Mora, Joan.
Blanch y Piera, Joseph.
Blanch y Romaní, Joseph.
Bonay, Alfons.
Bonay, Frederich.
Bordas, Frederich.
Borrás, Valenti.
Borrell, Pascual.
Borrell y Soler, Joseph M.ª
Boter, Francesch de
Bozzo, Jaume.
Brocá, Guillem M.ª de
Brossa y Roger, Jaume.
Brossa y Sangerman, Víctor.
Brugués y Escuder, Lluís.
Brunet é Illa, Ramon.
Buigas y Monràvá, Gayetá.
Bulbena, Arthur.
Bulbena y Tusell, Antoni.
Caballé, Joan.
Cabanach, Joseph.
Cabot y Moliné, Ricart.
Cabrer y Sagau, Ramon.
Calvet, Joseph.
Camarasa, Esteve.
Camin, Alvar M.ª de
Campmany, Antoni de P.
Camprodon, Joan.
Canals, Emili.
Canal, Joseph.
Canyellas, Joseph.
Capdevila, Bonaventura.
Capdevila, Millan de la C.
Capella, Bonaventura.
Capella, Timoteu.
Carbó, Albert.
Carbó, Ferrán.
Carlotta, Adolf.
Carreras, Joaquim.
Carreras, Joseph.
Casades, Miquel.
Casades y Gramatxes, Pelegrí.
Casademunt, Adriá.
Casarramona, Joan.
Casas, Pere.
Casas y Font, Francisco.
Casas y Rubiol, Melcior.
Cascante, Joseph.
Cassanyes, Joseph.
Castellet y Samsó, Joseph.
Castellvell, Isaach.
Ceballos, Ignasi de
Civil, Pere.
Cirisi, Joseph.
Clapers y Berenguer, Joseph.
Coll, Lluis.
Collasso, Enrich.
Colom, Gabriel.
Colomer y Coll, Francisco.
Coma y Xarpell, Antoni.
Comas, Enrich.
Comas, Ramon.
Corbella, Joseph.
Corominas, Joan Bta.
Cortada, Gonzalo.
Cortés, Lluís.
Costa y Camp, Francisco.
Costa y Pujol, Joseph
Cruells, Emili.
Cuadras, Manuel.
Cuadras y Feliu, Antoni.
Cussachs, Andreu.
Cutxet, Lluis.
Danés, Joseph.
Daniel, Eussebi.
Daurella, Joseph.

Delás, Ferrán de
Domenech, Eduart
Domenech, Lluis
Duran, Joaquim.
Duran y Bas, Manuel.
Duran y Ventosa, Ramon.
Elías, Joan.
Elías y Dou, Esteve.
Escuder, Antoni.
Escuder, Manuel.
Escubós, Albert.
Esquirol y Soler, Miquel.
Estalella, Anton.
Estanyol, Joseph.
Estassen, Lluis.
Fábrega y Cortés, Magí.
Fábregas, Antoni M.
Fábregas, Francisco.
Fábregas, Joan.
Falguera, Félix M.ª
Farnés, Sebastiá.
Feliu y Codina, Joan.
Ferrer, Joaquim.
Ferrer y Graner, Angel.
Ferrer y Vidal, Joseph.
Figuerola, Francisco.
Fina y Girbau, Eussebi
Fiter é Inglés, Joseph.
Flós y Calcat, Francisco.
Folguera y Durán, Manuel.
Fonolleda, Jaume.
Font, Joan.
Font, Pío.
Font, Víctor.
Font de Rubinat, Pau.
Fontanals, Tomás.
Fontanals y Joch, Manuel.
Formiguera, Emili.
Fornell, Ramon.
Franquet, Enrich.
Franzi Roncoroni, Jaume.
Freixa, Arthur.
Freixas y Freixas, Joan.
Fullá, Francisco.
Fumanya, Carles
Fuster y Domingo, Narcís.
Galí, Pau.
Galobart, Joan.
Gallart, Arthur.
Gamborino, Cast.
Gambús, Joseph.
García Vilamala, Carles.
Garriga, Joseph.
Gassol y Millé, Joseph.
Gatius y Duran, Just
Gaza, Alfret.
Gibert, Salvador.
Gibert y Riera, Eduart.
Ginesta, Joseph.
Giralt, Manuel.
Girona, Ignasi.
Gironés, Mateu.
Gorchs, Ceferí
Grifell, Pere.
Guasch, Joaquim M.ª
Gubern, Joan.
Guilera, Jaume.
Gurguí, Pere.
Hita, Felip de
Holgado, Enrich
Illa, Jaume
Imbert, Eduart
Jaumandreu, Francisco
Jordá, Anton
Juliá, Lluis
Lacambra, Joan
Laporta, Jascinto
Lorenzale, Ricart
Llagostera, Lluis
Llavalloll, Teodor
Lleó, Modest
Lligé, Joan
Llopis, Baldomero
Llopis, Manuel
Llorens, Jaume
Llorens y Riu, Francisco
Llorens y Riu, Joseph
Maciá, Eussebi

Malagrida, Alfons
Malla, Jaume
Maluquer y Viladot, Joan
Manonville, Joseph
Manyosas, Ricart
Manté, Emili
Marlés, Gumersindo
Mariezcurrena, Heribert
Maristany, Agustí
Maristany y Fábregas, Félix
Maristany y Oliver, Pere Grau
Marqués, Manuel
Marsal, Joseph
Marsillach, Joaquim
Martí, Juliá
Martí y Altisent, J.
Martí y Casas, Joseph
Martí y Fuster, Joan
Martí y Sagristá, Miquel
Martí y Gelabert, Pere
Martí y Vich, Joseph
Martorell, Bernardi
Martorell, Joan
Mas y Amell, Joan
Mas y Ramis, Domingo
Maspons, Francisco
Masriera, Frederich
Masriera, Joseph
Massó, Félix G
Matas y Burgués, Miquel
Matas y Picanyol, Joseph
Matheu, Emili
Matheu y Fornells, Francesch
Matheu y Fornells, Joaquim
Mila, Tomás A.
Millet, Joan
Millet y Millet, Jaume
Millet y Pagés, Francisco
Miquel y Badía, Francisco
Miquelerena, Pelay de
Mirabent, Joseph
Miret y Serra, Joan
Mitjans, Juli
Moliné, Geroni
Molins y Sirera, Antoni
Monclús, Joseph
Monfort y Arxer, Ramir
Montserrat, Joan
Montaner, Damiá
Moragas y Barret, Francesch
Morull, Joseph
Mundi y Giró, Jaume
Muntadas, Bernart
Nadal y Jordana, Felip.
Negre, Pau
Nicolau, Joaquim
Noguera y Vila, Lluis
Nogués y Polo, Lluis
Nogués y Taulet, Jaume
Novellas de Molins, Jaume
Obradors, Sebastiá
Oller, Narcís
Orriols, Joan B.
Padrals, Arthur
Padrós, Marian
Pagés, Pere
Palau Gonzalez, Pere
Parés, Eduart.
Pascual, Anton
Pascual y Nin, Joan
Pau, Francisco Manel
Payarols, Anton
Pella, Joseph
Pepratx, Justí
Perés, Ramon D.
Perpinyá, Ferrán
Perpinyá, Joan
Pi, Enrich
Pi y Solanas, Joseph
Pié, Gayetá
Pigrau, Carles
Pinós, Joseph
Pirozzini, Carles
Plá y Soler, Magí
Planas, Francisco
Planella, Macari
Pol y Baralt, Joaquim de
Pons y Massaveu, Joan

Pons y Tusquets, Joseph Ll.
Porcar y Tió, Manuel
Porta, Oscar
Prim, Miquel
Puig, Leopold
Puig y Cadafalch, Joseph
Puig y Mauri, Ferrán
Puig y Valls, Narcís
Puigpiqué, Francisco
Quet, Manuel
Quintana, Sixt
Quintas, Joseph
Ravell, Rafel
Recanyo, Anton
Renaud-Germain, Emili
Reventós, Joseph
Reventós, Ramon
Reventós y Jener, Joseph
Riba y Lledó, Francisco
Ribalta, Miquel
Ribas y Fargas, Joseph
Ribot y Climent, Francisco
Ribot y Serra, Manuel
Ricart F. de Córdova, Felip
Ricart y Caralt, Ramon
Riera, Enrich
Riera, Jaume
Riera y Bertran, Joaquim
Riera y Penosa, Jaume
Riera y Rubió, Emili
Rigualt, Tomás de A
Riquer, Alexandre de
Riu, Sebastiá
Rius y Taulet, Francisco de P
Rius, Leopold
Rivera, Joaquim
Robert, Agustí
Robert, Joseph
Roca, Arthur
Roca y Roca, Joseph
Roca y Sans, Ramon
Rocafort, Angel
Rocamora, Manuel
Rodes, Enrich
Rogent, Elías
Roger, Martí
Roig, Jaume
Roig y Punyed, Joseph
Romanyá, Francisco
Romeu y Ribot, Ferrán
Rosselló, Pere de
Rubió Bartomeu
Rubió y Lluch, Antoni
Sabater, Joseph M.ª
Sadó, Pau
Sagrera, Conrat
Sala, Felip Jascinto
Sala, Francisco de P
Salvat Xivixell, Francisco
Sandiumenge, Magí
Sanllehy, Ramon
Sanromá, Domingo
Sans, Ramon
Sans y Guitart, Pau
Santaló, Pere
Sardá, Joan
Seix, Jaume
Selva y Rubí, Emili
Sensat y Millet, Grau
Sentíes, Miquel
Serra, Frederich
Serra, Jaume
Serra y Boniol, Joseph
Serra y Sulé, Joan
Serra y Tarruella, Pere
Serra, Ramon A.
Serrahima, Maurici
Serrallés, Pere
Serrat, Francisco
Sert, Domingo
Sitjar y Coca, Manuel
Soriano, Ramon
Sunyer, Lluis
Sunyol, Anton
Sunyol, Marcelí
Sunyol, Ramon
Sunyol y Botey, Esteve
Tarré, Emili

Taulet, Baltasar
Tayá, Joseph
Tell y Lafont, Guillem
Tintoré, Francisco M
Tintoré, Joaquim M
Tintoré, Lluis M
Tintoré, Rafel
Thomás, Avelí
Thomás y Bigas, Joseph
Tobella, Francisco X
Tolrá, Joseph
Torent, Lluis
Torent, Rafel
Torra, Avelí
Torrabadella, Manuel
Torras, Céssar A
Torrents, Pere
Torres y Reyetó, Jascinto
Torres y Vilaró, Ramir
Torrescassana, Hermenegild
Trilla, Vifred
Tusquets, Joan
Ubach y Vinyeta, Joseph
Urgellés de Tovar, Agustí
Uriach, Joseph
Valls, Agustí
Valls, Timoteo
Valls y Vicens, Agustí
Valls y Vicens, Joseph M.ª
Vallés y Ribot, Joseph M.ª
Vehils, Antoni
Ventosa, Andreu
Verdaguer, Alvar
Verdaguer y Callis, Narcís
Verdú y Puigjané, Manuel
Vergés, Francisco de P
Vergés, Pere Nolasch
Viader, Lluis
Vial, Joan
Vidal, Enrich X
Vidal, Lluis Marian
Vidal, Maurici
Vidal, Modest
Vila, Andreu
Vila y Lletjós, Francisco
Vilanova, Emili
Vilaseca y Mogas, Joseph
Vilumara, Ricart
Vives, Alfred
Vives, Magí
Viza, Vicens de P.
Viza y Martí, Joan
Ward, Benjamí
Ysart, Joaquim
Yxart, Joseph
Ximeno, Joseph

ADJUNTS FORANS

Gerona.

Ferrer, Joan B.

Sant Celoni.

Draper, Miquel

Vendrell.

Ramon Vidales, Jaume

La Garriga.

Rosselló, Joseph de

Palma de Mallorca.

Aguiló, Joseph Lluis
Forteza, Francisco
Maura, Gabriel.

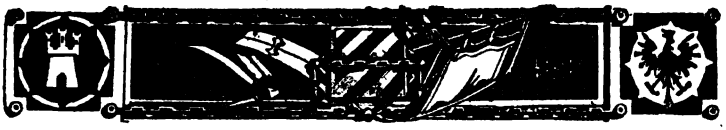

CONSISTORI

DELS

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

CONVOCATORIA

Als experts trovadors y honorables escriptors de Catalunya y de tots los antichs comtats y realmes, ahont la nostra llengua es parlada ó coneguda, los VII Mantenedors del *Consistori dels Jochs Florals de Barcelona* en l' any XXXI de sa restauració, salut:

A fi de donar bon compliment á la honrosa comanda que 'l respectable Cos d' Adjunts nos feu lo dia 26 de Novembre del any prop passat, vos convidám á pendre part en los Jochs Florals d' enguany, que en conformitat als Estatuts y bonas costums establerts se regirán per lo següent

CARTELL

Lo primer diumenje de Maig vinent, que s' escau enguany al dia 5, festa de la Mare de Deu de Montserrat Patrona de Catalunya, se celebrará la poética festa, en la que serán adjudicats als autors de las tres mellors poe-

sias que hi obten, los tres *Premis ordinaris* que ofereix cada any lo Excelentíssim Ajuntament de Barcelona, protector y ja de temps antich aymador de la Gaya Ciencia.

Lo primer premi qu' es una *Englantina d' or,* será donat al autor de la mellor poesía sobre fets históríchs ó gestas gloriosas de Catalunya, ó be sobre usatges y costums de nostra benvolguda terra, essent preferida en igualtat de mérit la escrita en forma de romans ó llegenda.

De la segona joya, la *Viola d' or y argent,* se 'n fará entrega al autor de la mellor poesía lírica, moral ó religiosa.

Lo tercer premi, anomenat *de honor y cortesía,* consistent en una *Flor natural,* s' adjudicará á la mellor composició en vers, sobre punt que 's deixa al bon gust y franch arbitre del autor. Seguint la bella costum d' antich establerta, lo qui obtinga aquest premi deurá ferne present á la dama de sa elecció, la qual, proclamada *Reyna de la festa,* entregará desde son seti presidencial tots los altres premis als guanyadors.

De més á més, lo Consistori ha rebut pera adjudicar en la mateixa festa los següents

PREMIS EXTRAORDINARIS

Una joya artística-religiosa d' argent, ofrena del Excm. é Illm. Sr. Bisbe de Barcelona, s' adjudicará al poeta que mellor canti la festa de la Coronació de la Mare de Deu de la Mercé.

Un objecte d' art, ofert per la Excma. Diputació provincial de Girona, al autor d' un poemet en que 's descrigan costums populars de dita provincia

Un objecte d' art, ofert per la Lliga de Catalunya, á la mellor «colecció de biografias populars, en forma concisa y animada, de personatges de la antigüa historia de Catalunya que s' hajan distingit en defensa dels drets y llibertats de nostra terra.»

Una obra d' art, ofrena de la Associació Catalanista d' Excursions Científicas, al autor de la mellor monografia d' un monument, població ó encontrada de Catalunya.

La colecció complerta de las obras publicadas per la Associació d' excursions Catalana luxosament enquadernadas, dó de la mateixa, al autor del mellor «Estudi histórích descriptiu de las festas majors dels pobles de las comarcas compresas en l' antich Realme d' Aragó, essent preferit lo qui donga datos de més pobles.»

Una rosa d' argent, ofrena del Sr. D. Justí Pepratx, á la mellor poesía referent á la actual germanó entre 'l Rosselló y Catalunya, ó altre assumpto referent al Rosselló, exceptuant sols los que toquen á la política ó als fets que 'n son conseqüencia.

Una copa d' argent y or, oferta per la distingida escriptora Dª Dolors Monserdá de Maciá, á la mellor poesía que ab complerta llibertat de forma, cante á la virtuosa dama é inspirada poetisa catalana D.ª María Josepha Massanés.

Un objecte d' art, ofert per lo Centre Catalá de Sabadell, á la més genial poesía en pocas estrofas y de conceptes valents, enérgichs y precisos, que, interpretant lo més pur esperit catalanista, siga propia pera constituhir, posada en música, l' «Himne Nacional de Catalunya.»

Una obra literaria luxosament editada y enquadernada, donatiu d' Un Catalanista, al mellor travall en vers de carácter marcadament festiu-humorístich y de més escullida forma literaria.

Un cuadro al carbó, obra del distingit artista D. Bal-

domero Galofre, qui l' ofereix pera la mellor elegía al inmortal pintor Fortuny.

En conformitat ab los Estatuts dels Jochs Florals podrán concedirse los accéssits y mencions honoríficas que 'ls Mantenedors judiquen merescuts.

Totas las composicions deurán ésser rigurosament inéditas y estar escritas en antich ó modern catalá de est principat, de Mallorca y Valencia, ó en qualsevol dels dialectes del Mitjorn de Fransa, ab tal que 'ls autors fassan per manera d' escríurelas á semblansa del antich provensal ó catalá literari.

Lo Consistori se reserva per un any, á comptar del dia de la festa, la propietat de las obras premiadas.

Tots los traballs deurán ésser remesos á la Secretaría del Consistori (Carrer mes baix de St. Pere, 2 bis, 3.r) abans de mitjdia del 1 d' Abril vinent, acompanyats del plech clos que continga lo nom de l' autor y duga en lo sobrescrit lo títol y lema de la respectiva composició.

Los plechs que contingan los noms dels autors no premiats se cremarán com de costum, al acte mateix de la festa.

Que 'l Senyor vos done llum d' inspiració per cantar ab esperit verament catalá *la Patria, la Fé* y *l' Amor,* y á nosaltres discreció en jutjar y acert en premiar als més dignes.

Fou escrit y firmat lo present cartell en la ciutat de Barcelona, al primer dia de Janer del any 1889, per los VII Mantenedors: ANGEL GUIMERÁ, *President.*—JOAN PERMANYER.—FIDEL DE SAGARMÍNAGA.—ISIDRO REVENTÓS.—JOAQUIM BOTET Y SISÓ.—JOAQUIM CABOT Y ROVIRA.—BONAVENTURA BASSEGODA, *Secretari.*

CARTELL EXTRAORDINARI

Ab posterioritat á la convocatoria escrita y firmada en 1.er de Janer d' enguany, s' han ofert los següents premis que serán adjudicats en lo próxim Certámen de 5 de Maig.

Una flor de lliri de plata y or, donatiu de la Excelentíssima Diputació Provincial de Lleyda, á la mellor composició, en prosa ó vers, dedicada á conmemorar un fet gloriós portat á cap per catalans en terra extrangera.

Una sempreviva d' or, oferta per la Excelentíssima Diputació Provincial de Tarragona, á la mellor oda dedicada al héroe dels Castillejos, general Prim.

Pera dits premis se fan extensivas las mateixas prescripcions donadas en lo abans dit Cartell que firmaren los VII Mantenedors en 1.er de Janer.

Barcelona 26 Janer 1889.—*Lo President*, ANGEL GUIMERÁ.—*Lo Secretari,* BONAVENTURA BASSEGODA.

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

LLISTA DE LAS COMPOSICIONS REBUDAS EN SECRETARÍA

Número 1. *La filosa*. ¡Pobre pare!—2. *A Catalunya*. ¡Desperta ferro!—3. *L' adeu del emigrant*. ¡Oh Patria!—4. *La filosa*. Soleta...—5. *Himne á la nació catalana*. Tot per la patria.—6. *Infidelitat*. Dona un fruyt: lo remordiment etc.—7. *Mon aucellet*. Es joliu.—8. *¡Patria meva!* Alenta Catalunya... —9. *Somni*. ¡¡Maria!!—10. *Dona de glaç*. ¡Tant se val!—11. *A la parla catalana*. Llohor.—12. *Bes sempitern*. Osculetur me osculo oris sui. (Sal. Cant. de cant. c. 1, v. 1).—13. *Nit d' istiu*. Dolsa.—14. *Lo santer de la montanya*. Aucell de bosch...—15. *La masia ampurdanesa*. Patria, Fides, Amor — 16. *La tradició*. Patria.—17. *Primavera*.—18. *Cansons d' amor*. Epígramas.—19. *No deixarse enganyar*...—20. *Amor*. Amor, viva guspira que devallas de Deu omnipotent.—21. *Catalunya... ¡¡Avant!!* Quí 't deture ja fará prou.—22. *Cansons dels aucells per Nadal*. Cantau, cantau aucells.—23. *Cansó*. Deu ens guart d' un ja está fet.—24. *Flors primeras*. Donan vida.—25. *Himne*. Endavant.—26. *Empurdanesa*. Del natural.—27. *La cansó del jovent*. ¡Avant!—28. *Lo pardal enamorat*. Lo pardal quan s' acotxava... (Popular).—29. *Numantia*. Mas quiso ser quemada que vencida.—30. *La esposa*

del Senyor. Mon cor es una arpa. (J. Verdaguer).—31. *A Roger de Flor*. Fou un héroe —32 *L' óliva de casalot*.—33. *Desvari*. Tinch son y no dormo—me 'n priva l'amor (J. Verdaguer).—34. *La gota d' aygua*. Gutta, gutta, cavat lapidem. —35. *Cants d' hivern*. Que rumor léjos suena. (Espronceda). —36. *Lo toch de somatent*. Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango.—37. *La mort del monjo*. ¡Deu l' hagi perdonat! —38. *¡Desesperació!* ¡Un llamp, Senyor, que á tots nos fassi cendra! (Guimerá).—39. *Lo cap de la riuhada*. Tempestat.— 40. *¡¡Cent anys!!* Secula seculorum.—41. *La bossa de Judas*. Entre vosaltres está 'l traydor...—42. *Mitja edat*. Trenta vuyt ó trenta nou, á la raya de quaranta.—43. *La maduixaire*. Qui...—44. *L' enterro d' una nina*. La marionette est casée. —45. *Voltaire*. Voltaire el impío por antonomasía.—46. *Lo tonto presumit*. Nihil novum sub sole.—47. *Lo desert*. Si ves venir una masa parda..—48. *Gelosia*. Amorosa.—49. *Al inmortal Fortuny*. Llohor al compatriota.—50. *Als meus amichs*. Ex abundantia cordis loquitur os.—51. *L' última pena* ¡Perdó!—52. *A l' escriptora Maria Josepha Massanés*. Ilustre.—53. *L' odi y l' amor*. ¡Victoria!—54 *A Maria, Celeste regina de la nostra patria*. Catalunya es de Maria.—55. *La cansó dels ferrers*. ¡Cors de ferre!—56. *Contrast*. Ditxosos.—57. *La cercavila* Costums de Palamós.—58. *A un nen*. Bonitas.—59. *A toch d' esquella*. Mártirs del travall —60. *Ripoll*. Bressol de la patria.—61. *La cançó del sabaté*. Sabaté de pega, etc.—62 *A nostres pares un recort* L' han volguda tirá á terra, may ho han pogut lograr. (J. Pepratx).—63. *Himne nacional de Catalunya*. Pau y llibertat —64. *La margaridoya*. Jo 'm moro d' amors, si ab amors no m' aconsolan.—65. *La caputxa*. Blanca, polida, somrisent, bledana. (T. Llorente).—66. *Himne á Catalunya*. ¡Joventut! ¡Joventut! oh, ¡flama ardental don' ayre á mos pulmons. (B. Bassegoda). —67. *Trench d' auba*. Revivalla —68. *La gran fatxada de la Seu de Barcelona*. Lamentacions, etc.—69. *Arnau á Adalaysa*. Amour, le seul peché que vaille qu'on se damne. F. Gautier.—70. *Pa de casa*. Deu n' hi dó.—71. *Los mártirs catalans*. Fides.—72. *De mi á tú*. L' experiencia...—73. *La Verge de la Mercé*. Honorificentia populi nostri.—74. *Lo Fill del Sol*. ¡Salut!—75. *Una passada d' amor*. Cansons.—76. *Lo Compte petit*. Lo bressol de ma infantesa—¿com se diu y com

se deya? etc.—77. *Himne catalá.* Avant; visca la terra.—78. *Los Angels de Nadal.* Naixer per patir.—79. *Amorosa.* Recorts.—80. *Flour de Véuno.* ¡Válgam Deu! (Poemet).—81. *Lo confessor.* (Girona-1409).—82. *Avant y enrera.* Deus non irridetur.—83. *¡Pobre llengua!* Si haig d' aborrirte que se 'm tanque 'l Cel. (Ad. Blanch).—84. *Patria.* Foch.—85. *Corcor.* —86. *Lo Rey Sabi.* 1435-1436.—87. *Joguina.* Amor.—88. *Lo riu encantat.* Amor, circulus, est bonus, etc. (Hieroteo). —89. *Missatge.* ¡En nom del Rey!—90. *Lo Retaula.*—91. *Génessis social.* Amor te llama y á mayores glorias. (L. de Argensola).—92. *Al monastir de Ripoll.* Deu y Patria.—93. *Josepha Massanés.* Cóntans ¡ay! sa darrera hora, etc (J. Verdaguer).—94. *Conquesta de Barcelona.* Possint aut Barchinona tuos fere, etc.—95. *Bodas de Fel.*—96. *Prim.* Ni sols vuyt pams de miserable terra, etc.—97. *¡Catalunya y avant!* (Himne patriótich de la nació catalana).—98. *Lo Bon Pastor.* Ego sum pastor bonus.—99. *A Deu.* Quia tu es, Deus, fortitudo mea.—100. *¡Escolta!* Veu del catalanisme.—101. *Simil.* Ni mes ni menos.—102. *Clar y catalá.* Al pá, pá y al vi, vi.—103. *La veu del cor.* A la má tinch un tresor, etc.—104. *Dos amors.* Llegenda del sigle xv.—105. *Lo Desterrat.* Desterrat, lluny de la patria qué faré sino plorar?—106. *Cant de l' esposa que va en busca del espós.* Perque, digas, t' has marxat, etc.—107. *Lou Papaioun e la Vieuleto.*—108. *La voto.* Tan travaiha pouhin, per se pausa rousin.—109. *¡¡Impresions á Maria!!* Del cor al cor.—110. *¿Qué?* Patria. Fides. Amor.—111. *Lo Roselló á sas germanas, Catalunya, Valencia y Mallorca.* Cant de germanó.—112. *La Primavera.* ¡Quín espectacle tan bell!—113 *Lo Conqueridor.* A rescatar les catives, Maria guiaume vos, etc. (J. Verdaguer).—114. *Salvos fac, servos tuos.* Salm 69.—115. *Recorts de Na Maria Josepha Massanés.* Y aquesta boca que canta, etc. (M. J. Massanés) —116 *Los estudiants de Tolosa.* Mireu si 'n causan las ninas, mireu si 'n causan de dany.—117. *La tria.* Tots iguals.—118. *Lo somni d' una verge.* ¡Estava de Deu!—119. *¡Mare!* Qui té mare...—120. *¿Qué es amor?* Jesucrist.—121. *Al Progrés.* Avant.—122. *Catalunya al Africa.* Gestes modernes.—123. *Lo Dret de la terra.* «...Prima quia sum leo..» (Phedrus) —124. *Un perfil de la patria.* ¡Avant! ¡Avant!—125. *Lo toch de penediment.* ¡Quants n' hi haurial. .—126. *A Montjuich.*

Patria.—127. *L' amor dels amors.* Del últim poeta l' últim cant d' amor. (A Blanch).—128. *La primera comunió.*—129. *L' hereu Passigaina.* No 'l cregueu pas may de res, etc.—130. *Llegenda de la creu.* Fé.—131. *Nit serena.* Mar endins.—132. *Renaixensa.* Patria, Fides, Amor.—133. *Lo primer amor.* Poemet.—134. *Eternitat d' amor.* Sempre.—135. *Al Roselló.* Fraternitas.—136. *¿Hont es Deu?* Tenèn ulls y no hi veuhen.—137. *La messo d' amour.* A la memoria de Teodor Aubanel.—138. *¡Be n' haja!* ¡Gracias á Deu!—139. *Extassis.* Ales, ales, Senyor...—140. *¿D' hont ets, fill trovador?* Patria.—141. *Lo Saló de Cent.* Penes y glories recordant ensemps. (A Blanch) —142. *La Concourdo.* De toun rai divin, vene m' assoula.—143. *Ma Culido.* L' amistanço trais, li flour, li mai bello.—144. *Mon Cant.* ¡Ay Castella, castellana!—145. *La Campana.* Himne. Nanch, nanch, nanch.—146. *Lo Cant.* Himne. Qui canta sos mals espanta.—147. *Les animes pures.* Aplaca Senyor tu enojo.—148. *Desertor.* Loreley.—149. *Catalanesca.* Nova.—150. *La mort de l' Avia.*—151 *A la pátria.* No n' es morta, no; sols está dormida. (Balaguer).—152. *L' abet del penjat.*—153. *A la memoria de Na Josepha Massanés.* Al cel la poguém veure —154. *La madrastra.* Ho fou de la pátria.—155 *Lo vell mariner.* Marina.—156. *Amor de fill.* Fé y esperansa.—157. *A. Fortuny.* Elegia. Gloria.—158. *L' esperit catalá.* Himne. Avant.—159 *La refiada.* ¡Aixó plá!—160. *L' usurer de Montesquiu.* ¡Bona justicia!—161. *Lluyta del dia.* ¡O tempora! ¡O mores!—162. *Pit de roca y cap de seny.* ¡O temples nostres!...—163. *La papallona y l' ánima.* Cántich de fé.—164. *La campana dels somatents.* Vivos voco, etc.—165. *Lo dupte y la fé.* La fé salva.—166. *¡A l azard! ¡Bautezard!* Desiranço.—167. *La moneda.* Quan lo roch surt de la ma, no sap hont vá.—168. *¡Color de cel!* Consol.—169. *La clau.* Mes val giny que forsa.—170. *Los amos.* Ni un núvol en lo seu cel.—171. *Una llágrima á Fortuny.* Doná l' ánima á Deu, la fama al mon, etc.—172. *A la mort de 'n Fortuny.* Elegía. ¡La pátria no val tant!...—173. *Totpoderós.* Fides.—174. *Pátria.* ¡Visca lliure Catalunya! via fora, catalans!—175. *A Catalunya.* Sempre, sempre catalans! —176. *Lo saqueig de Palamós.* 1543.—177. *Lavorabi in genitu meo.* Salm 6.—178. *Montserrat.* Catedral de las montanyas, qui te amés ab tot lo cor!...—179. *Fruyta del temps.*

Lo positiu.—180. *Cap-vespre.* Tristor.—181. *Epissodi de la historia del Rosselló.* 1570.—182. *A la Maria-Antonia.* Jo, pecador, me confesso ab vos...—183. *Pátria.* Avant sempre. —184. *Anant á captar.*—185. *La Fontada.* ¡Apa!—186. *Catalanesca.* Avans, ara, sempre.—187. *Lo desertor.* Pugna pro pátria.—188. *La creu del terme.* ¡Ah quan hi penso!—189. *Lo brill del or.* Donzellas preneu exemple.—190. *La vinguda del bon temps.* Idili.—191. *Cuadro de guerra.* Fiat lux.—192. *Un noy á la moda.* ¡Quants, com aquest!—193. *Lo Boig d' Agullagrossa.* Una historia molt vera, etc.—194. *Lo mercat d' amor.* A la plassa hi ha ballades, etc.—195. *Fé y amor.* Per l' album de la senyoreta D.ª...—196. *Capitols matrimonials.*—197. *Un bateig á un poble.* Com lo Vallés, no hi ha res.—198. *La poesía catalana.* Renaixensa.—199. *¡Alsat Llátzer!* Deu, amor y llibertat.—200. *Los dos amors.* Terra y cel.—201. *Escornalbou.* Pátria.—202. *La victoria del amor.* Pax vobis.—203. *La professió.* Es arribada l' hora.—204. *L' anyada al mas.* Sant treball.—205. *Dos camins.* ¿Quín es lo bó?—206. *L' agulla.* Visca l' agulla.—207. *La comanda del penjat.* «Pæte, non dolet».—208. *La festa de la coronació de la Mare de Deu de la Mercé.* Estel de Barcelona, etc.—209. *A la Pátria.* Tot per ella.—210. *Cobles arromançades.* Regina Cathaloniæ: ora pro nobis.—211. *Lo Roser.*—212. *L' Univers.* Solo Dios basta.—213. *Catalunya á Montserrat.* Recorts.—214. *La Historia y la Tradició.* Inseparables —215. *Lletra.* Als de sempre.—216. *Lo Cant del or.* Lo rey del mon.—217. *Maria Josepha Massanés.* Gloria catalana.—218. *Amorosa.* Sempre.—219. *Lo plany de la fulla.* ¿Quién sabe dó vá? (Espronceda).—220. *Los restauradors dels Jochs Florals.* Al peu del llit.—221. *Recorts.* Multa renascentur quæ jam cecidere.—222. *Diálech.* Ira de rey.—223. *La missa.* Domine, dilexi decorem domus tuæ, etc.—224. *¡Un de tants!* ¡y toca y canta!—225. *La qu' estima.* Eternitat.—226. *La pagesa y 'l poeta.* A la qu' es simbol perfet de la terra catalana.—227. *A Fortuny.* El varon amado de los dioses muere pronto...—228. *L' hermitá de la cova.* Cuan presto pasa el placer, etc. (Manrique).—229. *Estrofas.* Lux facta est.—230. *Poesía.* L' etern femení, nos atrau vers lo cel. (Gœthe).—231. *La madrastra.* Odi á mort.—232. *Lo desterrat.* Anyorament. —233. *Na Maria Josepha Massanés.* En el preciso instan-

te, etc. (D. Monserdá).—234. *Coronació de la Verge de la Mercé.* Virgo potens, Salve.—235. *Jurament.* «Pro pátria». —236. *Lo primer llibre.*—237. *Rosa de tot l' any.* Flor celestial.—238. *Lo darrer trovador.* Adeu, pátria catalana.—239. *La tornada á la patria.* Una fulleta de la englantina.—240. *¡Recort!* ¡Com passa 'l temps!—241. *Alegoria.* ¡Fuig ben lluny!—242. *Vint anys.* ¡Recort!—243. *A la terra.* ¡Pátria!—244. *Hivern.* Esglay.—245. *Patria.* ¡¡¡Desperta ferro!!!—246. *La nevada.* Al fons.—247. *Lo bosch y la mar.* Missatge.—248. *Tot bressant.* Sant Joan, féulo ben gran.—249. *Duas fullas.* Vida y mort.—250. *La flor y l' estel.* Amor-Fé.—251. *¡Pobreta!* Adeu, me 'n vaig al cel!—252. *** Tot somriu.—253. *Catalunya.* Encara tens fills.—254. *Lo vell amich.*—255. *L' apocat.* Entre la vergonya mon amor floreix. (J. Roca).—256. *Col-loqui.* De sol á sol.—257. *Pardals.*—258. *L' inspiració.* ¡Retorna!...—259. *Lo lleó famolench.* Si ja sols me 'n queda un, etc (V. Balaguer).—260. *L' argent viu.* ¡Tot passa! —261. *La festa de ca 'n Moy.* Suene la gaita, ruede la danza. (Piferrer).—262. *Deliri.* Jo sento en mon pit viure, etc. (Torres y Reyató).—263. *La Boja de Sabassona...* dá á mi pincel fatídicos colores... (Herrera).—264. *La Coronació de la Mare de Deu de la Mercé.* Devalla al cor..., etc.—265. *Casóris.* Home casat... (Poble).—266. *L' escó.* Del tirano engañoso..., etc. (Quintana, «D. Pelayo»).—267. *La mort del rey.* Llamas, dolores, guerras, etc. (L. de Leon).—268. *L' arxiduquesa.* La clemencia es la piedra..., etc.—269. *L' hereu Pi.* Sacrilegi.—270. *A la bona memoria de Na Maria Josepha Massanés.* Per esta vall, etc.—271. *La Coronació de la Mare de Deu de la Mercé.* La Mare de Deu un jorn..., etc.—272. *Al compte de Reus, héroe de Castillejos.* Preclars fills de la pátria, etc.—273. *Anyoransa.* Ensemps suran pe 'ls ayres, etc. —274. *Amor.*—275. *Somni del bes.* Lo camí del cel.—276. *Elegia als meus amors.* Remember.—277. *Cantars.* Tal com raja.—278. *Mon testament.* Cumplescas.—279. *Cansó nova.* Cansó vella.—280. *Recort.* Dos amors.—281. *A la Verge de Montserrat.* Salve Regina.—282. *Notes arquitectóniques sobre les esglesies de Sant Pere de Tarrassa.* Resurget —283. *Tia Sió.* Cor.—284. *Lo fester.* Recorts.—285. *A Europa.*—286. *Coronació.* Excelsior.

ACTA DE LA FESTA

En la ciutat de Barcelona á la una de la tarde del dia 5, primer diumenge de Maig de mil vuytcents vuytanta nou, festa de la Mare de Deu de Montserrat patrona de tot Catalunya, se celebrá en la gran sala de la Llotja bellament engalanada la solemne festa dels Jochs Florals en lo XXXI any de sa restauració.

Entre 'ls pendons de Catalunya que penjavan del enteixinat, ne sobressortía un que mostrava damunt de la Creu de St. Jordi, una tarja ab la inscripció: «Lleys civils» y estava cubert y orlat de negras glassas en senyal de dol.

Lo Consistori de Mantenedors, acompanyat de las respectables Comissions del Excm. Ajuntament y Excma. Diputació Provincial, presidida la primera per l' Excm. Sr. Alcalde Constitucional, del Excm. é Iltm. Sr. Bisbe de la Diócessis, ab lo M. I. S. Secretari de Cambra, y demés representants d' altras Corporacions, passá á ocupar los setials d' honor de l' estrado destinat al honorable Cos

d' Adjunts, als acorts de la banda municipal situada en lo pórtich.

Una volta acomodadas las citadas comissions en sos llochs respectius com y també los Srs. Adjunts y demés concurrencia, l' Excm. Sr. Alcalde D. Francisco de Paula Rius y Taulet, Marqués d' Olérdola, que presidia la festa pronunciá 'ls següents mots:

«Se comensa la festa del Jochs Florals de mil vuytcents vuytanta nou; lo Sr. President del Consistori se servirá donar lectura del *Discurs* Presidencial» y lo Sr. D. Angel Guimerá l' entregá á D. Joseph Blanch que devia ésser llegidor de dit *Discurs* (I).

Acabada la lectura, interrompuda moltíssimas vegadas per los frenétichs aplaudiments del concurs, cresqué l' aplauso y 'l Sr. Guimerá tingué d' alsarse de son lloch pera regraciar als que l' aclamavan.

Seguidament l' infrascrit secretari llegí sa *Memoria* (II) y acabada que fou aquesta, obrí los plechs que tancavan los noms dels autors de las composicions premiadas en lo següent ordre y forma:

De la poesía premiada ab la *Flor natural* (hermós ramell de cinch flors: *Clivia nobilis, Rosa hybrida, Aloes vulgaris, Cypripedium barbatum* é *Iris Germanica)* titolada *Joguina* (III) ne resultá guanyador D. Jascinto Torres y Reyetó qui acompanyat dels Srs. Mantenedors D. Joan Permanyer y D. Fidel de Sagarminaga passá á ferne present á la Sra. D.ª Maria Assumpta Sabé de Brossa en mitj dels picaments de mans y dels sons de la *marxa de Schiller* de Meyerbeer qu' executava la música y després d' asseguda dita Senyora en la cadira presidencial sota un bell y florit dosser digué lo Sr. Guimerá que 'l Consistori la proclamava *Reyna de la festa.* Llegí la poesía D. Narcís Verdaguer y Callís y fou molt justament aplaudit.

Lo primer Accéssit á la *Flor natural* correspongué á D. Ramon Masifern, autor de la poesía *¡Recort!* (IV) y 'l segon, conferit á la poesía *Lo Fester* (V), resultá de D. Ferrán Agulló y Vidal.

La poesía *Lletra* (VI) guanyadora de la Englantina d' or, també fou de D. FERRÁN AGULLÓ qui pregá al senyor Blanch ne dongués lectura com aixís ho feu aquest y fou molt aplaudit, tant entremitj com al final de la composició.

Del primer Accéssit *Lo Desertor* (VII) resultá autor D FRANCESCH UBACH Y VINYETA y del segon *L' Abet del penjat* (VIII) D. AGUSTÍ VALLS Y VICENS.

D' aquest mateix Sr. D. AGUSTÍ VALLS era la poesía *La primera Comunió* (IX) premiada ab lo primer accéssit á la *Viola d' or y argent*, resultant anónima la poesía *La Tria* (X) guanyadora del segon Accéssit.

Passant als premis extraordinaris, s' obrí 'l plech que tancava lo nom del autor premiat ab lo present del Excm. é Iltm. Sr. Bisbe de Barcelona, que resultá ésser D. MANUEL RÍBOT Y SERRA qui doná ell mateix lectura de sa poesía *La Coronació de la Mare de Deu de la Mercé* (XI) com y també fou del Sr. Ribot la guanyadora del únich Accéssit (XII) *La Coronació de la Mare de Deu de la Mercé.*

La poesía *Tia Sió*, distingida ab lo premi de la Exma. Diputació Provincial de Girona, sigué de D. JOAQUIM RIERA Y BERTRAN qui també llegí ell mateix sa composició (XIII).

Lo premi de la Excma. Diputació de Lleyda, fou adjudicat á la poesía (XIV) *Lo Rey Sabi,* que resultá pertanyer á D. FRANCESCH UBACH Y VINYETA, Mestre en Gay Saber. Llegí la poesía D. Jaume Novellas de Molins.

D. JOSEPH PUIG Y CADAFALCH, fou lo guanyador del premi ofert per la *Associació Catalanista d' Excursions Científicas,* per sa monografía *Notes arquitectóniques sobre les Esglesies de St. Pere de Tarrassa.* (XV)

Guanyá lo premi ofert per D. Justí Pepratx, la poesía (XVI) *Lo Rosselló á sas germanas Catalunya, Valencia y Mallorca,* de la que 'n resultá autor L' abbé JOSEPH BONAFONT (Lo Pastorellet de la Vall d' Arles) y DONA DOLORS MONSERDÁ DE MACIÁ guanyá l' accéssit á aquest pre-

mi per sa composició (XVII) *Epissodi de la Historia del Rosselló.*

D. Joan Pons y Massaveu, fou guanyador del premi ofert per un catalanista ab sa poesía (XVIII) *A la María Antonia,* que llegí l' infrascrit Secretari á prechs de son autor, y sigué molt celebrada.

Del mateix Sr. Pons y Massaveu, sigué l' accéssit al mateix premi que s' havia adjudicat á la poesía (XIX) *Lo Toch de Penediment.*

Cobles arromançades á honor de Madona Sancta María de Ripoll, (XX) se titula la poesía á que s' adjudicá 'l premi ofert per la Societat patriótica de Bilbao *Euskal-erria* y son autor sigué lo mestre en Gay Saber D. Therenci Thos y Codina, que doná seguidament lectura de sa composició que meresqué molts aplaudiments.

Finalment, mentres se cremavan los plechs dels noms d' autors no premiats, lo Mantenedor D. Isidro Reventós passá á llegir son Parlament de Gracias (XXI) després del que y mentres ressonavan encara 'ls picaments de mans que havia arrancat sa lectura, lo Sr. Alcalde declará terminada la solemnitat á un quart de cinch de la tarde, retirantse tot seguit lo Consistori y autoritats, com també la concurrencia molt complascuda dels Jochs Florals d' enguany.

De qual festa y tots sos detalls y en qualitat de Secretari del Consistori, dono fé ab la present Acta que firmo en lo lloch y data més amunt expressats.

Bonaventura Bassegoda.

I.—DISCURS DEL PRESIDENT DEL CONSISTORI, *D. Angel Guimerá.*

II.—MEMORIA DEL SECRETARI DEL CONSISTORI, *D. Bonaventura Bassegoda.*

SENYORS:

Catalunya no ha mort. Cada any, tal dia com avuy, á propis y á estranys, als germans y als que no volen serho, als fills d' Espanya tota y als de més enllá del reyalme, se 'ls hi diu ben alt desde aquesta sala: Catalunya no ha mort.

No ha mort, no, la filla dels aspadats Pirineus que devallá fins á la mar en la corrent d' or fos de sas montanyas; la que tingué per bressol un lleny d' Aníbal y engronxaren ab sos cants de guerra Indibil y Mandoni; la que 's nodrí en los pits de la lloba romana, fentli de bolquers la porpra dels Céssars; la que posant la ma en la ma de Recaret, aprengué de senyarse; la que s' adormía y 's despertava ab las rondallas d' Osman y de Lampegia, de Otjer y de Rolant; la que s' ensinestrá á caminar sostenintse en la espasa de Jofre y en la llansa de Borrell; la que tingué per mestres als Berenguers y lletre á y confegí en lo Llibre dels Usatjes; la robadora del cor del alt en Jaume, per ell coronada ab lo roure de Mallorca y ab la palma de Valencia; la sentenciada en Casp y enmatzinada per la Reyna madrastra; la que 'ls sayons d' un Felip escupiren y assotaren, y 'ls sayons d' un altre aixecaren en la creu de Santa Eularia; la Catalunya de nos-

tres amors, de nostre anyorament y de nostras esperansas, no ha mort, no. Viu al fons d' un castell en presó solitaria, privada de la honra y de la llum del sol, com la emperatriu d' Alemania de la nostra llegenda, esperant frisosa 'l Berenguer que li torni 'l bon nom y la llibertat. Per assó cada any los Jochs Florals de Barcelona fan d' heralt de la empresonada Catalunya, venint á anunciar als cuatre vents ab son vell clarí que havia estat de guerra, lo judici de Deu, qual camp es obert al que sia prou agosat y prou magnánim pera trucar ab sa llansa de combat en l' escut de la captiva.

¿Y sabeu, senyors, lo que diu l'heralt ab lo llenguatje de l' ánima, tal dia com avuy cada any, als que vulgan y sápigan sentirlo? Donchs los hi diu: Jo soch lo portantveus del poble mes infortunat de la terra. De la cima de sa grándesa ha anat devallant de grahó en grahó, al fons de la mes negre desventura. Refiat en sa forsa, en sa virtut y en la justicia de sa causa, anava cumplint sa missió damunt de la terra, omplint las planas d' or de sa historia ab sas gestas gloriosas. Y tantost brandant la espasa de Sant Martí ó la llansa de Sant Jordi esventava ab l' esbufech de son cavall de guerra las tayfas de Mahoma, ó empunyant lo timó de sas galeras y taridas duya á totas las platjas sa llengua, sas empresas y 'l travall llavorat per sos gremis, com s' assentava á recomptar tresors y victorias á l' ombra de sas llotjas y dressanas, ó en sas casas comunals y en los ascons de sas Corts y Parlaments á dictar lleys sábias y patriarcals á sos pobles; sempre sota la bandera de groch y vermell barrada, que, lassa d' onejar al vent del Canigó, del Etna y del Vesubi, reposava á voltas esllanguida, esperant l' espinguet de nacras y de grallas pera remoure sos plechs, reinflarse altre cop y espetegar al ayre.

Mes vingué un temps en que aquell que es guía sobre reys y pobles volgué posar á proba lo braó de la rassa catalana. Un dia las campanas de totas las ciutats y vilas

de la terra tocaren á agonia; los cors s' embolcallaren en tenebras; ploraren los ulls, y fins en los altars los sants de Catalunya s' estremiren. Y aquell dol y aquella mortal angoixa no se l' ha tret may més de sobre l' ánima la nissaga de Catalunya: que al cloure 'ls ulls lo rey Martí devallá de la cadira real y pera sempre la dinastía de nostres comtes-reys pera ¡assentarshi la dinastía castellana.

Humá li digueren al rey Martí: humá hauria sigut si, disposant son testament, hagués llegat las coronas dels estats d' Aragó á aquell que, sens estroncar ni un sol cop la sava de la branca mascla, á dreta lley li pertocava: més callá, arronsantse d' espatllas al morir á Valldonzella, y 'l ceptre de tants reyalmes y comtats aná á mans, per primer cop en la terra, d' un primpcep que descendia de catalans tan sols per una dona; y per primer cop la injusticia, en la persona d' un Trastamara, s' assentá en la cadira gloriosa de 'n Pere 'l Católich, de 'n Jaume 'l Conqueridor y d' en Pere dels Francesos. No li digueu pas mes l' humá al últim rey llegítim de la terra catalana.

Ell, en lo tribunal de Deu, en aquell tribunal qual balansa no cau al pes del or ni de la espasa, ja ha donat compte de sa feblesa; com l' han donada també de la seva parcialitat tots los que en lo tráfech de Casp intervingueren: que, ay, al aixecar lo sacerdot en la missa la hostia y 'l cálzer lo dia en que proclamaren lo triomf de la mentida per damunt de la rahó, de la veritat y de la justicia, no tan sols sacrificava 'l cos y la sanch de Jesús, sino també 'l cos y la sanch de Catalunya.

Pujaren al trono de la confederació aragonesa seguidament tres reys; tots tres tacats d' extrangeria. En Ferrán d' Antequera, en Alfons lo de Nápols, en Joan lo de Navarra. Tots tres nascuts en terra castellana; tots tres fills de pare y mare castellans; tots tres casats ab dona castellana; tots tres parlant del bressol al sepulcre no mes la seva llengua castellana. Los dos primers, portant en

una ma 'l ceptre d' Aragó y en l' altra las claus de la presó de 'n Jaume d' Urgell, lo comte desditxat, l' hereu de la corona. L' últim dels tres posant sobre 'ls Evangelis, pera jurar las lleys de la terra, aquellas mateixas mans ab que havia ofegat traydorament al martir de Xátiva. Tots tres pugnant per rompre la fe jurada als pobles: tots tres odiats dels catalans. En Ferrán, fugint de Barcelona humillat en sa soperbia; retrayent contra de la ciutat las lleys de sa terra nadiva; alsant lo puny clós y amenassantla. N' Alfons, fugint de Catalunya y de sas Corts, clamant enorgullit y encegat de ira las lleys de sa nissaga; tacantse de sanch á Terol y á Zaragoza, pera anarse á rentar en lo vil llot de las passions de Italia. En Joan segon, fugint de l' un al altre reyalme aragonés; traydor sempre á la fe jurada; alsantli 'l coure á son pas los pobles y las vilas; fent corre á rius la sanch catalana; perseguit anys y mes anys per sos vassalls com á cá maligne, tornat rabiós, potser, ab la nupcial besada de la reyna tigresa.

Y s' acosta la unió dels estats castellans als estats aragonesos. ¿Y sabeu, senyors, per quíns camins se va á aquesta trompetejada y mal girbada y mísera avinensa? Donchs s' hi va, no per camins sembrats de flors en que s' obrissen pas los dos prímpceps reals pel mitj de sos pobles, victorejantlos y estenentlos als peus sas vestiduras, si no per vias sembradas d' oprobi, saltant per damunt de totas las consideracions divinas y humanas.

Inespugnables obstacles s' aixecan entre las duas rassas: tots caygueren fets pols; y la calumnia y las metzinas cumpliren la missió que l' infern los hi ha marcat sobre la terra. A Castella la primpcesa Joana, la *excelent senyora,* fou tancada en lo fons d' un claustre; lo primpcep Alfons en lo buyt d' un sepulcre. A Aragó la terra s' obrí pera engolir lo cos y 'l cel l' esperit d' aquell ser purissim, idolatrat dels catalans, d' aquell *sanct Karles primogénit d' Aragó é de Sicilie.* Dignas eran la una de la

altra las duas coronas. Enllá del Ebro un pare disfamava á sa filla y s' esquitxava 'l front ab la propia deshonra... Ensá del Ebro un fill rebia la mort per voluntat d' un altre pare. Ja no hi havia obstacles: ja 'l sacerdot podia benehir las esposallas.

¿Y sabeu ara, senyors, cóm s' arribá á consumar aquest matrimoni ab tant afany arrenjat per grollers é interessats intermediaris? Donchs s' hi arribá, no tampoch per lo camí ral de las nobles causas, sino saltant marges y barranchs, com aquell que no pot donar la cara á la llum del sol y s'amaga de la vista dels homes. ¡Ell, lo rey de Sicilia, l' hereu prepotent de la casa d' Aragó... ell, disfressant ab humil ropatje la seva grandesa; ell, anant á trobar de nit, com criminal, á la que havia d' esser la seva esposa! ¡Ell, celebrant las esposallas per sorpresa dels dos estats, l' aragonés y 'l castellá; ignorantho las Corts y 'ls pobles dels dos regnes!

No la portárem, no, nosaltres, los estats de la confederació aragonesa, la unió de las duas coronas. La dignitat aragonesa y la dignitat catalana no haurian consentit, com ho consentí y firmá 'l fill de la reyna Joana, que 'l rey de Aragó 's comprometés á viure sempre en terra de Castella, no sortintne may sense 'l consentiment exprés de la seva esposa. Com tampoch hauria consentit lo pacte vergonyós de que las armas de Castella y de Lleó anessin sempre davant de las armas d' Aragó y de Sicilia.

Desde allavors lo rey Ferran passá á esser lo pubill de Castella: mes no 'l pubill que porta á la casa forastera mes patrimoni que no pas lo que hi troba en ella per sa esposa; sino 'l pubill pobre á qui 's trepitja y s' arrecona, y á qui á cada hora se li retrau sa condició humillant y miserable. Y aixó, senyors, va ser lo primer dia y l' endemá y l' altre... y fins ara dura! Y no es tot encara. Ferrán jurá també que dintre 'ls cuatre mesos del matrimoni s' enviarian á Isabel cent mil florins d' or de la nostra hisenda; que á aquest preu comprá la má d' una reyna.

¡Mes, ah, senyors, que fins avuy no han passat cuatre mesos, sino cuatre sigles, y encara van á Castella rius y mes rius d' or, com si may sortís lo compte d' aquells cent mil florins á qual preu comprárem la nostra desventura!

Pobles de Castella, benehiu la memoria de la vostra reyna, que sapigué vetllar per vostras llibertats, tenint sempre á ratlla la ambició de son espós. Ella vos estimá sobre tots los amors de la vida; y al morir disposava que portessin lo seu cadavre ahont ordenés enterrarse 'l seu marit, sempre que fos en terra de Castella. Mes no glorifiqueu, ¡oh pobles de Catalunya! la memoria del rey Ferran, esparver aixalat per las estisoras d' una dona; caygut y pres en las telas d' una noblesa ensoperbida y esvolotadora que l' aborría; dos cops rompent las mallas pera pendre la volada cap á Catalunya; dos cops tornant á cáurehi pera morir en ellas. Sa ambició 'ns entregá á la cobdicia d' altre poble. En ell hi dormí en vida; en ell hi dorm en mort, girat d' esquena á Catalunya.

Desde aquell temps, senyors, se va fer dreta y franca la persecució contra tot lo que donava color y vida á aquesta rassa: y un dia darrera l'altre, los estats aragonesos, com un arbre que pert sas flors, sos fruyts y fins sas fullas, han anat perdent tot lo que constituhía sa exuberant naturalesa. La riuhada del temps tot s' ho ha anat enduyent cap á la fossa; y en aquesta riuhada, sovint roja de la sanch vessada en los sitis y en los camps de batalla, hi hem vist passar los llibres de las nostras lleys fets á trossos, los ropatjes dels nostres diputats y consellers esquinsats y acribillats per las balas, los ascons de nostras casas payrals, los altars de nostres temples; tot fet estellas y socarrat pel foch dels incendis: y en mitj de tantas gloriosas despullas hi hem vist passar, emportats per aquesta riuhada del temps, los cadavres de prelats y jurisconsults, guerrers ilustres y ciutadans honrats, y menestrals y pagesos, morts en las presons, en la emigració, en lo desterro, ó á tall d' espasa al peu de sa bandera; tots ab los ulls

oberts y mirant ab angoixa la terra que 'ls hi fugia. Y en mitj de la riuhada, trayent lo cap per sobre de tots, encara preta al coll la corda de la forca, hi hem vist passar á aquell exemple de patricis, á aquell Bach de Roda, cridant ab veu planyenta que se n' entra á l' ánima:

No 'm matan per ser traydor
ni tampoch per esser lladre,
sino per haver volgut
que visca sempre la pátria.

Y arrivém, senyors, al present sigle: y en mitj del terratrémol pahorós de la guerra francesa probá Catalunya d' alsar lo front que ab lo pés de tantas humillacions s' ajupia, y recobrar sa perduda grandesa. Prou la veyém un instant rompre sas cadenas ab sobta estrebada y, lliures sos brassos, entumits y tot per lo captiveri, retxassar l' aixam de las famolencas aligas que devallavan esglayosas sobre sos pobles y vilatjes. Lliure 'l catalá com en millors dias de gloria, despertava 'l ferro en sas mans al toch del somatent de sas campanas. Lliures é independents se declararen las juntas de defensa de la terra; y 'l cor de tots los fills de net llinatje catalanesch s' estremí de goig al aplegarse un parlament á Tarragona, ahont per darrera vegada fins avuy, los diputats d' aquell parlament juraren respectar y fer respectar y defensar los furs, constitucions y llibertats de Catalunya. Mes s' acabá la guerra; y als héroes del Bruch y de Girona se 'ls hi pagá 'l martiri tornant á rependre ab mes coratje encara la persecució de tota la Pátria. Y d' allavors fins avuy se li han furtat á Catalunya son dret penal, sa llegislació mercantil, son consulat de mar, sa escola de comers y sos gremis d' arts y oficis. Se li ha imposat lo servey de las quintas, aquesta rifa d' homes que fins á nostres pares may ni s' havia arribat á proposar sota 'l penó de las cuatre barras. Y s' ha escuarterat lo cos de Catalunya, obrintlo en provincias, pera que aixís, fet á trossos, las discordias lo refredin

mes depressa, com pa que han tret del forn pera satisfer sa gola. Mes la calor que en ell cobava, malgrat á tot y á tothom, hi es ara y encara.

Y avuy mateix, senyors, á las darrerías del sigle XIX, al so del himne de la llibertat, han gosat posar la ma barroera sobre del llibre de nostra llegislació civil, esqueixant sos fulls! Lo que no s' atreviren ni á intentar los dos Felips que atropellaren á Catalunya després d' haver prés á cops de canó á la rebelada Barcelona, s' ha perpretat avuy, després dels cops de canó ab que la fidel Barcelona ha festejat á la Reina Regenta!

¿Ahónt son los descendents d' aquells que per boca del comte de Prades digueren á en Joan segon y en sa mateixa cara, que 'ls catalans tenian lleys y prácticas molt apartadas de las lleys de Castella, y que ans de veures gobernats per lleys castellanas perdrian las hisendas, las vidas, y fins las ánimas!

Això es, senyors, lo que crida cada any desde aquest lloch l' heralt de la Pátria; això es lo que fa trentaun anys, los primers ab parla emborbollada y tremolosa, los que 'ls seguiren ab accent mes clar y precís y 'ls darrers, com lo present, ab veu ben alta y termenant y ferma vos diuhen los Jochs Florals, d' aquesta Catalunya, de la qual podém exclamar ab lo profeta de las lamentacions eternas. «Era gran entre las nacions y s' ha tornat com á viuda. Era senyora de provincias y 's mira tributaria. Sos enemichs s' han fet cap. Los que l' aborreixen prosperaren. Tots obriren sobre d' ella sa boca, xisclaren y cruixiren de dents, y digueren: devorémla, que cert es que es aquest lo dia que esperavam.»

Mes no ha arrivat, no, aquest esperat darrer dia pera Catalunya, com hi arrivá pera la Jerusalém captiva. No l' han espremuda encara fins á la última gota de la seva sanch sota sos peus, com lo rahim en lo cup lo jorn de la verema; no l' han llensada encara al fons del sepulcre, deixant caure á sobre la pesanta llamborda. Que, si al

apareixer la institució dels Jochs Florals de Barcelona, arreplegant las quatre espurnas que esmortuhidas cobavan sota de las cendras d' aquells privilegis de ciutats y de particulars otorgats per nostre estimat rey Cárles III d' Austria, pochs foren los bons patricis que s' ajuntaren á la Sala del Consell de Cent de Barcelona pera donárloshi la benvinguda, ja l' escalf va anar creixent desde aquell dia, de cor á cor, d' anyada en anyada, per totas las ciutats y vilas y llogarets de la terra; arrivant fins avuy en que 'l despertament del esperit regenerador es complert; no trobantse una vall, ni una cayent de montanya ahont no se senti afeixugadora la cárrega de tants oprobis; ahont no s' anyori ab la mes fonda de las tristesas tot lo que li donava vida d' altesa y de llibertat á la nostra nissaga. Y avuy lo pagés quan remou los terrossos, la má en la arada, ja sab bé prou que aquella terra es tota d' ell, guanyada per sos avis de la gent africana, defensada pam á pam dels que vingueren després á atentar contra la seva independencia; y sab que deu defensarla ab sa vida, perque es la herencia de sos fills y ella te de cubrir un dia sas despullas com va cubrir las dels seus pares. Y avuy lo fill de la antigua y senyorial masía torna á mirar ab amor la caixa de núvia que guarda 'ls pergamins de la seva ascendencia y la cadira de brassos esbalandrada, en que, ferit y tot, va bótre d' ira l' avi de cabellera blanca al veure la má del butxí com engrillonava la ganiveta en la taula. Y avuy lo sacerdot en la missa, al girarse al poble, sab be prou quin era l' esperit que animava á aquells venerables sacerdots que dormen devant d' ells la son eterna, devall de las llosanas del temple; y sab també be prou qué volen dir y qué demanan aquells forats de bala en la porta gran de la iglesia que com uns ulls lo miran.

¡Y grat sia á Deu que ja comensa á donar sos fruyts aquesta sanitosa rebrotada! Miréu per tot en nostra ciutat benvolguda. A la porta del municipi de Barcelona hi ha

en un costat la estátua del gran rey, dihent al poble: recordat de lo que eras, del lloch ahont jo 't vaig alsar, de tot lo que 't guanyares y t' has deixat pendre: ensenya á tos fills á rescatarho. Y en l' altre costat la estátua del noble ciutadá dihent als reys: paréu esment que 'ls catalans demanan sas lleys, y que vostres passats varen jurar respectarlas; ensenyéu á vostres fills á tornarlas y á cumplirlas; recordéuvos que jo y 'ls meus vos férem de la pols y que á la pols podém tornarvos. Los carrers de la nova ciutat que s' estenen per ahont rodolavan los canons dels enemichs de Catalunya, quan per sas golas d' infern estravavan sa ira contra d' ella, portan avuy los noms venerats de sos héroes y de sos mártirs. L' un recorda als vivents y als que vindrán, aquell últim comte d' Urgell, l' altre aquell últim comte de Pallars, tanys arrencats de la bona soca catalana: y 'ls Tamarits, y 'ls Fontanellas, y 'ls Borrells, y 'ls Llurias, y 'ls Clarís, y 'ls Casanovas, s' encreuhan y 's lligan amorosament ab los carrers que 's diuhen Aragó y Mallorca, Valencia y Córcega, Nápols y Cerdenya, Rosselló y Sicilia y tants d' altres, pedras finas de la corona aragonesa, massa gran pera 'ls sers desnerits que després com á garlanda de joglar la duyan. Lo catafalch de pedra, á qual peu visqué amarrada Barcelona, la espantosa y aborrida Ciutadela, ha caygut pera sempre, y nosaltres, los catalans d' avuy, hem purificat aquell lloch de rencuniosas venjansas fenthi abrassar assobre d' ell totas las nacions de la terra. Y 'ls cuartels que 's deyan del infant Felip y del primpcep Pio, s' anomenan ara de 'n Jaume I y de 'n Roger de Lluria, noms mes grats, molt mes grats que aquells á la terra catalana. Caygué 'l baluart de las Dressanas, després d' haverse girat cent cops contra Barcelona baix lo fuhet dels virreys Santa Coloma, y en sa plassa s' ha aixecat fins als núvols prepotent columna, desmentint la venda de las joyas d' Isabel, y donant testimoni de com, no trobantse á Castella un grapat d' or á baratas d' un mon,

va ser la corona aragonesa qui ab son propi tresor l' arrencá de la mar del olvit pera regalarlo á Espanya. A aquesta Espanya de Castella que agrahí 'l present d' un món, mereixedor tan sols de rebrel un Deu, privant á Catalunya de comerciar ab América.

Per tot arreu la idea de pátria s' ha fet home. Romeus convensuts de la causa salvadora, van los catalans recorrent en fervorós pelegrinatje las runas dels profanats monuments de la pátria. Las associacions inspiradas en l' amor á la terra naixen y 's propagan; nostres germans se reconeixen y s' abrassan, se donan la benvinguda y 's confian sos temors y sas esperansas. Y en representació palpable de tota aquesta onada redemptora, s' aixeca altra vegada, com despertant d' una llarga y febrosa dormida, lo panteó dels comtes de la nissaga catalana, lo venerable casal de Ripoll, símbol august de la independencia de la Pátria, que s' endiumenja tornantse á posar sas millors galas, pera consagrar un altre cop, després d' una desena de centurias, la reconquista de nostra Catalunya del jou dels successors d' aquellas mateixas cáfilas morescas.

Ah, sí, senyors; no ha acabat la persecució, mes ha comensat la resistencia: no ha acabat de foragitar lo Vesubi la lava de sa ira, pero nosaltres, ab nostras mans, removém las cendras enduridas, y aném descubrint á las besadas del sol de la llibertat aquesta inmensa Pompeya tant temps soterrada, que 's diu Catalunya. Van cayent encara, perfidiosas, sobre d' ella las cendras abrusadas, pero nosaltres fem mes feyna; y al descubrir las soleras y las runas del que va ser lo barri de Ribera, hem dut l' esperit d' aquell temps, que l' hem trobat reclós y arraulit en lo que foren llars payrals, per tota Catalunya; y hem enmotllat ab nostras mans amorosas la figura del venerat Casanova, com hi enmotllarém demá, posanthi en la fosa la essencia de nostra vida, la figura del venerat Claris, pera fer un altre dia ab lo president de la diputació catalana lo que va fer ahir la nostra joventut entussiasta ab

l' últim conceller en cap de Barcelona: coronarlo de flors y arresserarlo de las pedregadas de Ponent darrera del nostre pit y sota 'ls plechs de nostra bandera.

Mes si foren los Jochs Florals de Barcelona ab sa exclusiva é íntima forsa 'ls que donaren cos en sa naixensa á la gloriosa protesta que ja avuy s' ha fet seva tota la terra, altre element de grans resultats ha vingut á centuplicar las energías de nostre cor pera enderrocar á la fi la pesanta muralla; y es la incessanta y crudel y despietada persecució contra tot lo que es genuí de la Pátria; contra nostras lleys, contra nostras costums, contra nostra llengua, contra nostre comers, contra nostra agricultura, contra nostra industria, contra tot lo que arrela en lo mes profons de nostre sér; esponja xopa de fel y de vinagre que ahir, avuy, demá, y sempre se 'ns refrega pe 'ls llabis, encenentnos la sanch y fentla corre desbocada per nostras venas, encomanantnos fortalesa contra tanta humillació suferta d' un poble sobre altre poble, ab aquest etern: beu, beu si 't plau per forsa, Catalunya! dit en la llengua forastera que desde 'l naixer al morir ressona com fatídich udol al fons de la nostra ánima.

La llengua de Castella!... Encisadora y plena d' armonias quan surt d' uns llabis generosos allá en las verbenas de Sant Joan y en los romiatjes de Sant Isidro; entre 'ls sembrats de Valladolid y de Zamora; en las firas de Sevilla y de Granada; allá, d' ells ab ells, en boca d' una dona que estima; d' una mare que plora; d' un sacerdot que resa; d' un infant que somnia ab los ángels. Esquerpa y esglayadora á Catalunya quan la sent lo cor tendre del nen en nostras escolas, á qui se 'l castiga perque sa mare en lo bressol no li ensenyá á parlarla. Trista y ferrenya, quan la escolta, arrencat de la terra nadiva, 'l jove quintat, del cabo ó del sargento que l' arrenglera y 'l mida, y que 'l desperta de nit, quan somnia en sa estimada y en sa mare, pera posarli en las mans lo fusell y un grapat de cartutxos dihentli: pronuncíat, apunta,

máta. Repugnant y odiosa, quan lo cap de casa la sent del investigador y del comissionat d' apremis, plaga dels erms de la Manxa que cau sobre dels pobles á desfer á espatllas dels goberns los nusos de la corda ab que la hisenda agarrota al pagés, al industrial, á tothom, desde 'l mes rich al mes pobre. Aborrible y desesperant quan aném á morir, y 'l notari la imposa en nostra boca fins en aquell acte mes íntim en que fem entrega dels bens de la terra y anem á donar la darrer adeu als fills y á la Pátria Fins al instant de la mort, senyors, se 'ns persegueix ab aquesta condició humillant; y bon goig que 'ls goberns no disposan á sa fantasía de la Iglesia, que si 'n disposessin quí sab si intentarian barrarnos la porta del Cel exigint al sacerdot que 'ns negués la absolució si no li demanavan en sa llengua!

¡Ah, senyors, si nostres gloriosos passats tornessin! ¡Ah, si 'ls capdills y 'ls prelats que son pols á Ripoll, á Poblet y á Santas Creus reprenguessin sa carnal vestidura! ¡Ah, si 's removia la terra en las sagreras dels pobles y en los camps de batalla y s' aixecavan las llosanas del claustre de la Seu de Barcelona y de tots los temples, pera donar pas als ciutadans dignes y als honrats menestrals! ¡Ah, si del sepulcre de marbre en que dorm en la catedral de Tarragona s' aixecava 'l gran rey y 'l gran pare de Catalunya! ¡Com tots al veure la servitut y baixesa de la terra, captant avora de sa propia taula la engrunas que se li negan, y sols onejant y de gayrell al damunt d' ella un tros de sa bandera, com tots se tornarian á morir de vergonya!

Cal, donchs, senyors, que no la interrompém ni un sols instant aquesta xardorosa campanya comensada. Fem com nostre rey en Jaume que jurá en lo puig de Santa María no anarsen del davant de Valencia fins haberla vensuda. No reposém sino 'ls moments precisos de pendre alé y recomptar las forsas que venen de per tot á engroixir la nostra causa. Ella es noble y justa, y Deu está ab ella; com está sempre al costat de tot lo que es

justicia y noblesa. Ab lo cap ben alt podém exigir de Castella, dels goberns de Castella, que 's tracti á Catatalunya com per justicia y fins per agrahiment á la nostra nacionalitat deu ésser tractada. Per justicia: perque no 's te dret á que un poble, á que tota una rassa á la que 's va amoixar un dia ab paraulas de germandat entri á cops de mall en un motllo en que no hi cap; ni 's te dret á estraferlo posantli agenas vestiduras quan aquest poble no vol consentir que se 'l disfressi; y Catalunya fa sigles que protesta ja en pau, ja en guerra, que es y que vol ésser catalana.

Y per agrahiment, senyors, y per agrahiment, no deu, ni pot Castella atentar á la vida de Catalunya. ¿Com gosa aqueixa nacionalitat olvidarse de tot lo que es deutora á la nostra? En aquest temps ¿per quí sino per Catalunya y per alguna altra regió ibérica representa tota Espanya 'l paper de nació avansada en lo concert dels pobles d' Europa? Si la tenen per rebelda, que no pot ser que li tingan, diguéuloshi que fassin ab Catalunya com Deu que rebutjá de son costat als esperits que 's rebelaren; y en tant que Fransa 's trobaria en mitj de duas Bélgicas, ells, perduda una de las áncoras que 'ls amarra á Europa, 'l dia d' un mal vent navegarian cap al Africa.

Y tornant á remoure 'l passat: ¿cóm pot ésser Castella ingrata ab Catalunya y ab tots los estats de la confederació aragonesa? Castella los hi té de agrahir tot: fins la seva independencia. May, may l' Aragó ab tot son inmens poder ambicioná la possessió de Castella. Sia per respecte al vehí y al germá, sia per témer que 'l seu domini sobre 'l poble de Castella li podria ésser fatal, enmatzinant son carácter, ni en la fantasía dels somnis pensá en subjectarlo. Tots los seus ideals de conquista se giravan de cara á l' Orient: á Sicilia, á Milá, á Alger, á Nápols, á Grecia, á Terra Santa; may, may cap á las terras ponentinas. Aná á Castella, si, 'l poder de la casa aragonesa: va correr y s' enxopá en sas planuras y montanyas la sanch generosa de sas venas: mes va ser no mes pera defensarla

de sos enemichs: després repassava satisfeta la ratlla y se 'n tornava á reposar en sas llars. Que ho digui Almería; que ho digui Cuenca; que ho diguin las Navas. Sols li hauría calgut al Aragó pera apoderarse de Castella girarhi 'ls ulls y esténdrehi la má assobre. No ho va fer y... en cambi li regalá un regne: 'l de Murcia. ¡Ara 'ns ho paga!

Si, 'ns ho paga, valentse de la vida en que la deixarem, pera lligar á la seva voluntat á aquest poble. ¡Ah, senyors! Los pobles s' enllassan ab l' or puríssim del amor y del respecte, y han volgut soldar los grillons ab lo metall mes vast, ab lo plom del odi y de la enveja: plom á la fi de las balas del sitis ¡La unió de las pátrias! Hermosa, augusta hauria sigut feta com la d' aquells companys de guerra que 's lligavan pel cos á una cadena pera combatre per una mateixa idea y viure ó morir en ferm germanatge. No com s' ha perpetrat aquesta unió revessa: la d' aquells que s' odían y lligantse pels caps d' una faixa, bregan y 's revolcan ferintse fins que l' un ó tots dos perden la vida. May aquesta unió entre 'ls dos pobles: may la del cranch al cos pera envenenarli la sanch, arrelar en la carn viva y matarlo.

Vosaltres, municipis de la terra catalana, vosaltres que heu recullit la migrada herencia d' aquells nobilíssims consells contra 'ls quals s' esmicolava la arrogant embranzida del despotisme: ja que no las gramallas sobre del pit, porteu á dintre 'l cor altra vegada l' esperit simbolisat per ellas. Torneu á valervos de la llengua nadiva en tots los actes de la vida los que heu deixat de parlarla. Ja heu sigut prou l' instrument dels que fan servir las vostras espatllas d' escambell de la seva copdicia y que al pujar al lloch que ambicionan desde ell vos escarneixen y 'us escupen. Sigueu tan sols municipis de Catalunya. No sigueu may corporacions bordas á la mare terra. Mes que 'l camí de ferro que envá pidoleu y 'l pont que no se 'us dona, nos cal á tots lo camí que 'ns porti á millors dias; lo pont que uneixi al passat lo porvenir de

Catalunya. Y vos, municipi d' aquesta Barcelona que es lo cap de la Patria, sian vostres evàngelis los dietaris gloriosos de la ciutat; inspireuvos en sas planas, que ellas vos parlan á crits lo llenguatje de la honradesa, de la dignitat y del heroisme. Heu posat als carrers de la nova Barcelona los noms dels comtats y dels homes que representan la protesta de Catalunya contra 'ls que atentavan á sos furs y rosegavan sa independencia: Pallars, Urgell, Clarís, Casanova y cent d' altres. Si 'ls seus magnánims sentiments los teniu al cor tinguéulos també als llabis. No es de catalans lo fingiment, ni la cobardia.

Y vos, l' episcopat de la terra catalana: no transigiu may ab la tiranía de la patria. Si poguesseu olvidarvos de vostra missió á Catalunya, la historia de la Iglesia vindria á recordárvosla y 'ls temples del vell Primpcipat s' estremirían desde 'ls fonaments á la cima de sas torres. Pera que 'l prech del católich puga arrivar á las plantas de Deu, cal que son esperit avans s' assereni; y, ay, que quan l' ánima está emboyrada, la oració no brolla pura de la font dels llabis y la ma que ha deixat pera descansar lo fusell ó la espasa se sent balba pera desgranar las denas del rosari. Episcopat de Catalunya: giréu los ulls al episcopat de Polonia y de Irlanda. Sou los pastors; no es tancant los ulls, no, com se guardan las ovellas. Que ab las ventadas que arriban d' allá hont lo sol s' amaga no bambolegi may en vostre cap la mitra de Sant Olaguer; ni se us trenqui en las mans la crossa de la Seu de Barcelona que, pura y sens torsarse, vos deixá 'l bisbe Sala!

Y vosaltres catalans tots, tan los que goberneu aqueixos palaus de la industria damunt dels quals la ma d' Espanya hi ha plantat bandera d' extrangería, com los que conserveu lo tirat catalanesch en las senzillas y senyorials masías á despit dels que las empobreixen; tant los que arrossegueu per totas las mars las despullas de nostra colossal marina, avuy sepulturas flotants del geni comer-

cial de Catalunya, com los que viviu reposadament de las vostras rendas en las ciutats y vilas populosas, y com los que aleneu ab lo travall del dia, honrats menestrals y pagesos de mans enduridas y de cor de cera; tant los que en los temples y en las aulas y al voltant del bressol ensenyeu los camins del cel y de la terra, com los que sou infantesa y joventut y esperansa de la Patria; per sobre tot y tothom estimeu á Catalunya, en qual terrer no cau ni una fulla que no sia damunt de cendra de patricis, y ahont no 's remou un alé d' ayre que no duga de passadas generacions clams y sospirs y gemechs y besadas.

Units tots hem d' arribar fins allá hont voldrém, com en altres dias hi arribárem. Y no hi anirém sols, que hi anirém enllassats ab altras rassas d' Espanya que també viuhen oprimidas, formant avuy ab nosaltres los grans madurs d' aquesta magrana que per cent llochs esclata. Ells valen com nosaltres, ells com nosaltres fan vida miserable. Ells ja l' han vist també lo camí que aném desbrossant, y 'ns surten al pas estenentnos amorosament los brassos. Jo, desde aquest lloch, per tots los bons catalans los envio la salutació de germanatge que 'm surt de l' ánima; los hi dono la benvinguda y estretament los abrasso.

Jo saludo á Basconia, mare desconhortada que s' abrassa com á la creu de Jesús al arbre sant de Guernica, que arrela en lo sepulcre de sos héroes y en qual brancatje fan niu sas esperansas. Sos fills un dia vingueren á Catalunya á ajudarnos á treure als alarbs de nostras encontradas. Junts hem lluytat. Si un dia 'ns perdessim per lo soroll de las armas nos reconeixeríam.

Jo saludo á Navarra, un temps sota la mateixa corona que Catalunya. Ella idolatrava com nosaltres á en Carles de Viana. Ella engronxá son bressol; nosaltres cloguerem sa sepultura. Las duas sentim encara en la boca l' amargor del verí que li serviren. Junts hem plorat. Si un dia

ab las llágrimas no 'ns veyéssim, per los gemechs nos reconeixeriam.

Jo saludo á Galicia, anyoradissa y suferta com Catalunya, una y altra motejadas d' egoistas y d' avaras miserables; una y altra disfressadas per ells ab los mateixos ropatjes pera eixir apallasadas y ridículas en las taulas de sos teatros. Junts hem sufert y sufrim. Si un dia 'ns olvidessim per sas rialladas nos reconeixeriam

Y jo saludo també á la nació aragonesa, á Mallorca, á Valencia que dormen entant que vetlla Catalunya rebent la besada de Judas. Que dormen, ab tot y que senten per nostres ideals batre son cor, com si escoltessim trotar, acostantshi, 'l cavall del Rey en Jaume. Ellas se despertarán ben prompte pera dirnos: ja som aquí, germana; ja 'l Rey Conqueridor ha arrivat altra volta.

Y jo us saludo á vosaltres també, desgraciats pobles de Castella. A tu, Castella, si, que 't mors d' inanició y de fam, sens ideals que t' endolseixin las tristesas. Giras los ulls á la terra y la veus erma y arrugosa com cara de decrépit; los giras al cel y te 'l cubreixen núvols de llagosta. Los teus fills se t' abrassan als genolls demanante pa, y veus passar calmosas y buydas las pesantas carretas. Escoltas, y sents com se 'n van los rius cap á la mar sense regar la terra ni ajupir la esquena al jou de la industria, ensenyant no mes lo camí de la emigració y de las llágrimas, entant que t' arriban de lluny en estrepitós consorci la gatzara escandalosa dels parlaments y dels toros Y de mes lluny encara las imprecacions de tots los pobles d' Espanya, y portats per las onas del Mediterrani que ahir servian pera traginar en sas espatllas los triomfadors navilis catalans, t' arriba no mes que 'l clamoreig d' altres pobles desgobernats, que aborreixen als castilas. Y vosaltres no la teniu tota la culpa; ni es contra de vosaltres, pobres fills de la nació castellana, contra quí ha d' esser la cridoría de las altras nacions espanyolas. Culpables sou tan sols d' haver fet mansament donació en vida del vostre esperit y de totas vostras energias en un grapat d' homes

que portan vostre nom, que 'us han arrencat las entranyas y que á Madrid han aixecat tan altas sas cadiras que fan ombra al trono. Víctimas sou com nosaltres de sas malifetas. Un temps, la llansa al bras, ventejareu fins á la mar las turbas de Mahoma; un altre temps, la ma en la espasa, cremavau las naus, ensenyorintvos del cor de la América: y avuy se 'us troba assentats ab la ploma en la orella en totas las ciutats y vilas d' Espanya. Catalunya quan crida no es pas contra vosaltras; ni ambiciona posarvos sa llengua, ni sas lleys, ni fervos á sa imatje. Sigueu com sou fins á la consumació dels sigles, mes dintre de casa vostra; y que se 'ns deixi á nosaltres ser tal com éram. Mes esteu al cor del hivern y aneu á la mort; y nosaltres ja entrém al bon temps, que 'ns dú á la regeneració y á la llibertat del que está en plena vida.

Y vosaltres gobernants de Madrid, los que disposeu com de terra abjecta de totas las antigas nacionalitats d' Espanya, seguiu tapantvos las orellas als seus clams de desesperació. Res vos ha fet que sigles y mes sigles Catalunya 's queixi, s' irriti, prengui las armas, caygui ferida y 's torni á alsar pera comensar altra volta la llarga vía de son calvari. Res vos fa á vosaltres: acabeu d' esqueixar lo llibre de sas lleys civils: tota la terra, de primer ha juntat las mans suplicant, després indignada ha aixecat lo bras en so de protesta: vosaltres li heu contestat ab lo despreci del silenci, y heu rebatut los fulls del llibre sagrat al rostre de Catalunya.

Tot es tranquil: los Jochs Florals de Barcelona celebran avuy un altra de las sevas solemnials diadas Lo trono está preparat pera la reyna de la festa; las flors aroman l' espay; lo dia es rialler y expléndit; lo sol cau á dojo per valls y montanyas. Mes en dias com lo d' avuy es quan s' aixecan de la terra, callats é invisibles á la vista del home, los vapors que demá s' han de condensar en núvols pera caure altre cop en pluja y tempestat purificant l' ayre y assahonant la terra.

Tot, tot crida contra de vosaltres: los antichs estats espanyols vos aborreixen, los estats extrangers vos desprecían. Y si no 'n tenlu prou, pregunteu si volen tornar á esser gobernats per vosaltres, á aqueixos trossos que ahir dintre de la península eran patria espanyola y que en lo naufragi d' aquesta esvahida nació s' han acullit á altras platjas. Preguntéuli á Gibraltar, preguntéuli al Rosselló, preguntéuli á Portugal si anyoran la patria espanyola; y 's pendrán la pregunta per un insult y aixecarán mes altas las sevas banderas.

Senyors de Madrid, heu desnivellat las balansas de la justicia, y en la una hi poseu vostres vicis y en l' altre la sanch y l' or de Catalunya. Senyors de Madrid, heu fet trossos de la espasa de la lley, y la heu llensada al Ebro, entre 'ls dos pobles. Mes l' Ebro la escup, y aqueixos trossos punxan y tallan. Heu encés la llántia del rey de Morería, la llántia del ódi que crema davant de la Verge de Montserrat, y Deu va privar que la encenguessin. Donchs jo 'us dich enfront d' aqueixa Santa Verge, posant ma ánima en Deu y mon cor en la Pátria, jo 'us dich davant d' ella que porta en son cap la corona de Catalunya, esperant las mans amorosas que la recullin pera tornarla al front de la captiva, jo 'us dich, senyors de Madrid: la terra está conturbada y plora ab llágrimas de desesperació y de ira; Claris y Casanova trucan en sas sepulturas; vibran las campanas dels somatents, y las armas se mouhen solas sobre la espona del llit de nostres pagesos.

Ah, senyors de Madrid que la paciencia de Catalunya s' acaba!

¡Apaguéu aqueixa llántia,
sinó 'l mon s' enfonzará!

HE DIT.

EXCM. SR:

SENYORS:

Acabéu d' aplaudir y d' admirar una volta mes los eloqüentíssims mots patriótichs de nostre President. Vos trobéu encara gosant tot recordantlos; jo vinch á esborrar aquest agradós deliqui á que vos haveu entregat y ab tremolosa paraula y ab cor frenétich, vinch á fervos sabedors del veredicte que 'l Consistori de Mantenedors ha pronunciat en los Joch Florals d' enguany.

Mes abans permetéume curts instants, permetéume que vos digui, en que vos ne pervinga cansament, quina munió d' emocions y de sentiments diversos me contorban en aquesta solemne festa.

Ja fa molts d' anys qu' en aquest temps mateix, llavoras qu' en aquesta gran sala, (sojorn de nostra grandesa passada,) hi brotan ensemps que pe 'ls camps las flors y s' esbadian poncellas y tot un Maig d' aromas de rosas y clavells perfuman l' ayre, y s' endauran las ginesteras en los marges, y l' aucellada picaroleja al despertar y al colgarse 'l sol, y 'l cor del catalá ve aletejant pera rabejarse en la humida tebior de la primavera y la sala que 'ns acull se deixonda de son anyal somni y 's despertan pre-

nent volada dins d' ella los recorts gloriosos de nostras gestas passadas, quan la primavera se 'n entra per eixas portas donant la má á la Poesía catalana y fentla asseure triomfalment sota aqueix dosser que han honorat en trentaun anys de regnats gloriosos, la humil esposa ab sa modestia, la bona mare ab sa virtut, la rimayre inspirada ab lo brill de son geni y ab sa altesa augusta la mateixa comptesa de Barcelona quan, finalment, las lletras catalanas celebran sa benvinguda festa major, fa molts d' anys (com ja vos he dit) que jo, vergonyós, tremolant de febre de gloria y d' emulació, darrera de tot de las últimas renglas d' aquest corteig d' honor qu' exten sos dos brassos á banda y banda del trono real, com si la poesia que desd' ell hi regna cerqués nous defensors que l' amparessen, jo desd' allí 'm sentia enamorat ab amor cego y ardent, de la noble institució dels Jochs Florals, de la poesia catalana, de la pátria perduda.

Y heus aqui com de sobte, mentres cobava encara ab gelosía dins de mon pit, com en reliquiari venerat, l' inmensitat de ma passió pera la poesia catalana, veniu á posarme davant per davant de la meva enamorada, feu que la miri fit á fit, que m' enlluherni son maternal esguart, me feu asseure en aqueix lloch en que 's mostra ben clara la meva mesquinesa y voleu que li parli vora 'ls grahons de la régia cadira, per acabar ab quina orfanesa he de dirvos ben pocas paraulas y grat y gracias si no me 'n priva lo tremolor de l' emoció. Seré donchs molt curt, mes no tant com voldria vostra afanyosa impaciencia.

Benhaja, senyors, una y mil voltas lo qui va inspirar als restauradors dels Jochs Floralsl! ¡Benhajan los que aixecant poch á poquet la ensarjada mortalla de nostra literatura, varen anar recullint ab afanys d' arqueólech enamoradís, los pochs joyells salvats de la profanació, salvats, sens dupte perque 'l temps n' havia hagut pietat y 'ls havia enlletjit ab embolcall rónech y disfressador de

son brilleig! Benhajan! Ells nos mostraren la via de nostra regeneració y grat sia á Deu, tots l' aném seguint, venerant la llengua y la poesia catalanas.

Ara fa poch celebrarem lo cinquantenari del naixement á la claror del dia de la primera poesia catalana y pera galejar á nostre venerable *gayter del Llobregat* s' aplegaren en brillant esbart poetas vells y joves, contemporanis y deixebles del inspirat mestre en Gay saber. Y això demostra que tan li son grats á la literatura de la pátria, los vells com la fadrinalla; Catalunya 'n vol dels uns lo talent y l' esperiencia, y dels altres l' impetuosa flamarada. Tan necessita lo terrer l' espessa nevada que l' assahona fondament, com la soleyada d' Agost qu' enmela la fruyta.

Y te d' ésser aixis y ho será; perque aquesta idea nostra com totas las grans ideas, no es sols patrimoni d' una época de la vida y te de passar de generació en generació. Nostres antecessors han fet que beguessem en las fonts de la poesia y de la pátria, nosaltres l' hem rebuda l' herencia dels trovadors nous y la trametém al jovent mes primerench y novell; aquest després á son torn cuydará á perpetuarla. Aixís cumplirém com á bons fills ab la pátria.

Perque 'ls poetas catalans fem certa la faula grega d' Orfeo bastint los murs de Troya al só de la lyra. Los Jochs Florals ab los cants que fan brollar novament cada any, extenen, propagan y renovellan l' amor á las cosas de la terra, l' anyoransa de sa antiga significació y 'l desitj fervent de reivindicarla y al só de l' armoniosa y benehida lyra catalana se van reconstruhint (poch á poch, es cert, mes ab constancia y fé,) los murs restaurats de la casa payral dels catalans, damunt dels antichs fonaments no tots esllabissats, ab los mateixos carréus escampats assí y allá y ben units l' un ab l' altre ab beuradas de sanch dels cors aymants.

Veus aquí lo que ha fet la poesia catalana, lo que han

fet los Jochs Florals. Pera celebrar las bellesas de nostra mare, la creuhada dels poetas l' ha volguda coneixer pam á pam, delectantse en totas sas encontradas y admirant sos bells paissatjes, recullint las despullas esgarriadas, y copsant ab lo cor d' artista lo dols regalím de cansons populars que vessa dels llavis benehits de l' avior, fent retrunyir sas covas ahont s' ania la tradició, ab sos crits d' amor, com lo fill devant del cadavre de la mare, se rabeja ab desficiosa follía, besantla en front, en galtas, en mans, en los mateixos llavis tot cridantla esperansat de despertarla del són eternal.

D' aixó ha nascut altra idea que abuy per abuy es sol ardent de noble calor: es l' excursionisme que tants bons apóstols ha fet pera predicar l' honrat amor á la terra. Ella es filla del renaixement literari.

A més á més, inspirantse en los fets gloriosos cantats en los Jochs Florals d' aquells que ennoblintse ab sas gestas ennoblian á la pátria, l' art de Catalunya rebrolla, ignoscent, frescal y 's fan admirar abuy las obras regionals, la cansó, las pinturas, los marbres, las restauracions de nostres antichs monuments.

Y tot aixó es degut á nostra institució benhaurada. Y encara més; encara se va encomanant lo foch del amor á la terra; com l' incendi en bosch inmens, sens límits. Tots nosaltres ab lo cor inflamat travallém pera la regeneració nacional y nostra santa idea s' escampa á altras regions, fins las mes llunyanas que ja comensan á compendre nostra comuna causa y ab ella s' agermanan y 's deixondan á nova vida de recorts y d' esperansas.

Darrera 'ls Pirineus, al cim del Canigó, la Catalunya de Fransa s' aboca á mirarnos y 'ns allarga las mans oferintnos son cor; orejadas per la marinada d' Italia, las onas blavencas del mar de Sardenya nos besan lo rostre en nom de l' illa que en ell se gronxa, cenyida ab lo ferreny cinter de castells catalans que dominan los pobles ahont en nostra llengua 's prega al Deu de misericordia.

Y á més á més, ara al toparnos en nostra via de progrés y de germanor, ab los monts de terra que 'ls segles y l' oblit del sant deber, havian apilat entre mitj de nosaltres y 'ls que un jorn lluytaren á nostre costat, havém travessat la montanya que 'ns tapava la vista y á mitj camí com al fer las grans foradadas que l' enginy obra per las vias internacionals, al mitj mateix hi havém trobat un poble germá que travallava ab la mateixa fé y la mateixa anyoransa pera recobrar son passat y 'l clam d' alegria y l' abrassada de germanor de Basconia y Catalunya al esborrar las fitas de son allunyament, ressona encara aquí.

Aquesta germanor l' ha ben mostrada la noble *Euskal-erria* de Bilbao en la present festa. Ha honrat al Consistori ab la vinguda del seu fundador y apóstol de nostras doctrinas en Biscaya, que en aquests moments y contemplant las arcadas esbeltíssimas d' aquest saló cobertas de palma y de llorer, deu recordarse ben segur del secular *Guernicako-arbola* sota del que s' aplegavan los antichs Regiments, com nosaltres una volta al any sota 'l dosser florit de la poesia catalana. Y á mes arrencant del pit dels seus poetas una medalla d' or dels seus Jochs Florals, n' ha fet ab ella valiós present als Jochs Florals de Barcelona pera que fos reservada al qui d' aquests ne fos mes digne.

Veyéu si te importancia y ressó la nostra festa y si he fet be d' implorar las mes altas benhauransas pera sos restauradors.

He finit de parlarvos de mas emocions y ara per ma boca sentiréu la veu del Consistori.

Los Jochs Florals d' enguany se distingeixen per lo gran número de composicions, número de bon tros superior als demés anys ordinaris. Y aqueix aument, podriam dir de producció, que á primer cop d' ull sembla un progrés pera la nostra literatura li es certament desfavorable baix l' aspecte académich. En cambi la inspiració s' ha mostrat, encara que incorrecta, enérgica y valenta, y com si 'ls poetas catalans ferits també al mitj del cor ab la

mortal punyida que ha rebut Catalunya, haguessen sentit palpitar sos sentiments filials, en totas las poesias fins en aquellas en que menys podria esperarse donat lo tema, hi ha brillat la nota patriótica ben sentida, franca, si be mal expressada á voltas demostrant la perturbació del estat d' ánim del poeta. Domina per altra part y en lo conjunt de poesias rebudas en quant á mérit una ponderació tan equilibrada que 'l Consistori ha trovat molt dificultosa la seva honrosa tasca de fer extricta justicia; mes á aconseguir aqueix fi ha encaminat tots sos esforsos. Si ho havém lograt, vosaltres ben prompte ho demostraréu.

Las composicions rebudas han sigut 286 de las quals n' han entrat en concurs 281. D' aquestas lo Consistori després de sospesar equitativament los respectius mérits n' ha extret las que á son judici podían aspirar á distinció y ha otorgat los premis atenent á lo manat en lo Cartell es á dir judicant per los mérits relatius de las poesías mes sempre y á major honor y en bé dels Jochs Florals, establint un terme á aquesta relativitat que no perjudiqués al ben nom de la nostra literatura. Aixís donchs no ha deixat predominar á la forma per damunt de la idea, com tampoch aquesta ha sigut preferida á la poética y al llenguatge, perque 'l Consistori no pot oblidar que 'ls Jochs Florals foren restaurats pera 'l mellor y més adequat conreu de nostra ben aymada llengua nacional. Y ara que sabeu lo criteri que ha informat nostre judici ascoltéu lo nostre veredicte.

FLOR NATURAL

Lo premi d' *honor y cortesía* qu' enguany es una *clivia nobilis* del Africa Austral, l' ha guanyat per majoría de vots la poesía núm. 87, *Joguina,* lema: «Amor.» Al triar aquesta d' entre mitj de las 110 composicions que aspiravan al premi ho ha fet lo Consistori per la ingenuitat del seu pensament, qu' encara que de poca volada es

en cert modo nou y á més á més está desarrollat en estrofas ben apropiadas al assumpto y plenas de vida y mohiment en certs passatges; la senzillés y elegancia que respira y la armonía entre 'l fondo y la forma son qualitats que atenuan los defectes que puga presentar davant d' un judici absolut, en extrém rigurós.

Las poesías núm. 240, *¡Recort!,* lema: «Com passa 'l temps,» y núm. 284, *Lo fester,* lema: «Recorts,» han sigut distingidas ab primer y segon accéssit respectivament, perque encara que no pugan posarse davant per davant de la premiada ab la flor natural per la falta de novetat del argument y sos defectes de forma, han sobrepujat á totas las que 's disputavar lo premi.

En lo *¡Recort!* hi palpita un sentiment ja descrit moltas vegadas, més qu' está ben expressat ab llenguatge de la terra, ab color y ab descripcions animadas. La del segon accéssit revela un poeta més destre empero no brillan tant en ella las imatges com en la anterior.

Se mencionan honorificament en primer lloch y especial, l' aplech de poesías provensals núm. 80, *Flour de Véuno,* lema: «Válgam Deu,» que á tenir relació unas ab altras las poesías que 'l forman hauria merescut tal volta major recompensa; núm. 133, *Lo primer amor,* poemet sentit per un veritable poeta pero d' extensió sobrada y ab certas repeticions d' ideas y vaguetat en lo plan, *Los Estudiants de Tolosa,* imitada massa directament de la cansó popular d' aquest nom y ab versos é imatges de la mateixa; *La Poesía catalana* d' assumpto agradable y *Lo Fill del sol* ab molt color local.

ENGLANTINA D' OR

Obtavan á aquest premi 54 composicions y 'l Consistori l' ha adjudicat per majoría á la núm. 215, *Lletra,* lema: «Als de sempre.» Es una poesía que sosté desde 'l

principi al fí un enlayrat sentiment patriótich desarrollat en correctíssimas estrofas y ab llenguatge cuydadós. Hi lluheixen en ella algunas imatges gráficas y una valentia notable. La perjudica cert desordre en lo plan y alguna petita impropietat en la expressió.

Propera en mérit á la anterior, ha obtingut lo primer accéssit la poesía histórica núm. 187, *Lo Desertor*. «Pugna pro Patria», d' assumpto nou y ben versificada, mes en la que predomina la veritat histórica á la inspiració.

Lo segon accéssit s' ha adjudicat á la núm. 152, *L' abet del penjat,* poesía encara qu' incorrecta, ab imatges brillants y d' un tó fréstech adecuat á l' assumpto qu' es completament llegendari.

VIOLA D' OR Y ARGENT

Examinadas detingudament totas las 57 composicions que aspiravan á esta joya, lo Consistori passá primer de tot á judicar si d' entre totas ellas n' hi havia alguna que 'n fós mereixedora. Mes com entre totas las del aplech no se 'n trovaren de superiors en mérit relatiu al qu' en son concepte devia constituhir lo límit de la benvolensa y 'l comens del rigorisme favorable á la Institució dels Jochs Florals, s' acordá per majoría no adjudicar lo premi, concedintse també per majoría dos accéssits á las duas poesias que sobressortissen als ulls del Consistori, no reunint empero prou condicions pera guanyar un premi ordinari.

La poesía núm. 128, *La primera Comunió* ha obtingut lo primer accéssit y 's distingeix per lo sentiment relligiós que l' ha inspirada, per la justesa de las descripcions fetas en estrofas ben versificadas encara que á voltas no resulte prou expontánea y concisa la manera de dir.

Del segon accéssit á aquest mateix premi se n' ha fet mereixedora á nostres ulls, la poesía núm. 117, *La Tría,* lema: «Tots iguals,» qu' encara que es de poca extensió

mostra ben sentit lo tendre amor maternal; está ben concebuda y ben versificada, essent de planyer alguns descuyts de llenguatge qu' en ella 's notan.

Se mencionan honorificament las poesias *Llegenda de la Creu* y *Lo Plany de la fulla.*

PREMIS EXTRAORDINARIS

Premi del Excm. é Ilm. Sr. Bisbe de Barcelona.—De las 6 poesias que 'l pretenian l' ha guanyat la núm. 221 que porta per títol: *La Coronació de lo mare de Deu de la Mercé,* y per lema: «La Mare de Deu un jorn volgué ferse catalana.» Romans ben pensat, de descripcions animadas y de notable frescor, essent molt recomanable la invocació ab que acaba, plena de patriotisme y fé.

La poesia núm. 264, *La Coronació de la Mare de Deu de la Mercé,* lema: «Devalla al cor la mística alegria,» ha obtingut l' únich accéssit per lo ben versificada y sostinguda y encare que de menys inspiració que la anterior hi té semblansa en algunas imatges.

Premi de la Excma. Diputació Provincial de Girona.—S' ha concedit á la poesía núm. 283, *Tia Sió,* lema: «Cor,» que ab tot y no entrar de plé dins del tema proposat, hi fou inclosa per extensió y votada per majoría: es un petit poema d' assumpto agradós y tendre, si be poch nou, més desarrollat ab correctas estrofas y ab llenguatje apropiat als quadrets qu' en ella presenta l' autor.

Premi de la Excma. Diputació Provincial de Lleyda.—Duas composicions se 'l disputavan, havent preferit lo Consistori la de núm. 86, *Lo Rey sabi.* Romans histórich de las guerras d' Anfos d' Aragó en Italia, en que 'ls fets se descriuhen ab color d' época y coneixement del assumpto, tractat á més á més ab bona versificació y llenguatje.

PREMI DE LA ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS.—Un sol travall hi obtava y 'l Consistori l' hi ha concedit per unanimitat. Es la monografía núm. 282, *Notes arquitectóniques sobre les esglesies de Tarrassa,* lema: «Resurget,» que 's distingeix per la erudició ab que discuteix sobre l' época visigótica, lo bon sentit artístich que té l' autor y l' ardenta afició á nostres monuments de que fa gala y la correcció ab que está escrita, gens malbaratada per la cruesa del tecnicisme. Es además d' aixó molt copiosa constituhint una bona fulla pera l' historia de l' art arquitectónich en Catalunya.

PREMI DE D. JUSTÍ PEPRATX.—Cinch composicions aspiravan á guanyar lo premi ofert per l' entussiasta catalanista de Perpinyá. L' ha guanyat la poesia número 111, *Lo Rosselló á sas germanas Catalunya, Valencia y Mallorca,* que com son lema ho indica, es un verdader *Cant de germanó,* de pocas estrofas, ab imatges poéticas y escrit en catalá rossellonés encara que incorrecte.

Próxima en mérit á l' anterior ha guanyat l' accéssit á aquest premi la poesia núm. 181, *Epissodi de la historia del Rosselló,* (1570) romanset histórích ben escrit y ab una tornada poética y adequada al tema demanat.

PREMI D' UN CATALANISTA.—S' ha concedit per majoría á la poesía núm. 182, *A la María Antonia,* lema: «Jo pecador me confesso ab vos,» que 'l Consistori ha cregut la millor de las que aspiravan al premi de la poesía festiva La n' han feta mereixedora lo bon género á que pertany, l' humorisme de que está plena, lo sabor literari y lo ben trobat de sa tornada S' ha concedit un accéssit á la poesía núm. 123, *Lo toch de Penediment,* lema: «Quants n' hi hauria,» menys recomanable que l' anterior en quant á la part literaria y que te además certas vulgaritats de llenguatje.

PREMI DE LA EUSKAL-ERRIA.— Lo Consistori rebé d' aquesta nobilíssima societat de Bilbao un afectuós ofici acompanyant rica medalla d' or de las mateixas que dona en sos Jochs Florals, ab la comanda de ferne present, sense traurers á concurs, al guanyador del premi de la «Lliga de Catalunya» ó á la poesía que estimés lo Consistori que 'n fos digne, donant aixís una mostra de fraternal amor als Jochs Florals y á la «Lliga.» No haventse adjudicat lo premi d' aquesta, lo Consistori acordá concedir la medalla d' or á la poesía núm. 210, *Cobles arromançades,* lema: «Regina, etc », creyent interpretar aixís los desitjos de La Euskal-erria. Es la poesía premiada una invocació á Sta. María de Ripoll, plena d' amor á la patria que sobreix abundant de sas cuydadas estrofas fetas á manera de goigs.

No s' han adjudicat los premis oferts per la Excelentíssima Diputació Provincial de Tarragona, per la Lliga de Catalunya, per la Associació d' excursions catalana, per Dona Dolors Monserdá de Maciá, per lo Centre Catalá de Sabadell y per D. Baldomero Galofre.

Aquest es nostre veredicte que sotmetém á la sanció de tots vosaltres. Mes abans d' acabar:

Aixís com al cor endolat per las pérduas dels sérs volguts ó per la amarga anyoransa, li fa mal l' avalot de músicas y festas y son brugit li fa pensar més fondament en sa desventura, jo no puch oblidar en aquestos instants en que ab alegre daler espereu la aclamació dels poetas y de la Reyna de las flors, no puch oblidar als que honraren á sa patria y ab nosaltres formaren en las renglas del art y de la literatura catalana.

Dediquem un recort als que foren: al arquitecte catalá en Miquel Garriga y Roca, representant genuí d' una

época de la arquitectura en Barcelona y á qui devém la conservació d' una part principalíssima del Casal de nostra antiga Diputació General de Catalunya.

Al mestre venerable de tots los que abuy honran la música en nostra terra En Marian Obiols, á l' autor d' obras inspiradíssimas y obras didácticas.

A en Ramon de Siscar qú' enlayrá ab son talent las nostras lletras, á qui haviau anys ha, senyalat un lloch en lo Consistori y á qui 's deu la traducció de las *Georgicas* de Virgili.

A n' Eduart Támaro, infatigable excursionista, erudit arqueolech, ex-president de la Associació Catalanista d' excursions Científicas y autor de travalls notabilíssims sobre la nostra Seu y la de Manresa.

A n' Eduart Vallarino, catalá del Rosselló qu' era tot nostre de cor y qu' acompanyava en sas benfactoras excursions á la Patriótica Estudiantina Catalana de Perpinyá.

A n' Antoni Vidal y Verdaguer, ferm y valent catalanista qual patriotisme no mimvá la neu dels anys. Mes de vuytanta 'n tenia quan estampá son nom al peu del missatje que l' any passat enviá la Lliga de Catalunya á S. M. l' arxiduquesa María Cristina, Comtesa de Barcelona, y que ara ha mort malehint ab mots de verdader catalá la pérdua de nostras lleys civils.

Plorémlos á tots senyors y plorém encara més abuy ab llágrimas de foch la pérdua traydora del arbre de nostra llegislació que han mort al esclat d' aquesta Primavera prenyada de ponentadas. Lo jovent caramellayre va trobarlo la nit de Pascua voltat d' estranys llenyaters, qual roba era encara xopa y fangosa de passar l' Ebro, ab la cara coberta per la foscor de la nit que no era prou per amagar lo brilleig de las destrals. Espahordit reculá nostre jovent per por de no véurehi cap catalá en la sinistre colla. Corrents torná al poble á portar la trista nova y quan las pabordessas del Roser ballavan garlandas en

nostras plassas y 'ls nins captavan lo dineret de la Santa Creu (aquest any com escolans en dia de sentencia,) y 'ls fadrins la rosa á l' aurella, anavan per plantar l' arbre florit del Maig, trobaren lo tronch de nostre Dret estenellat y als destralers ab estrepits de disbauxa.

Plorém la seva mort, ajuntém son estandart cobert de glassas de dol, al de nostras perdudas riquesas industrials y ja tindrém los endolats gonfanons pera la Professó del Sant Enterro de la Patria.

Mes qui sab! Los Jochs Florals farán potser lo miracle que 'ns salvi de la mort.

Tinguem fé y esperansa, fé pera no deixarnos pendre demá ó l'altre, nostra llengua estimada, esperansa pera l' aubada d' or y rosa ab que somnia Catalunya, l' aubada de las grans restitucions.

He dit.

FLOR NATURAL

III.—JOGUINA, *de D. Jascinto Torres y Reyetó.*

IV.—¡RECORT! *de D. Ramon Masifern.*

V.—LO FESTER, *de D. Ferrán Agulló y Vidal.*

JOGUINA

Amor.

Mentres l' Istiu folgava
damunt sas garbas d' or,
tapat d' ullets corría
pels camps lo noy Amor.

Ohia crits alegres
y en quatre salts hi acut;
al mitj d' una sardana
ja juga á la *puput*.

Jugant y fent gatzara
creixía son esfors:
ab l' un, després ab l' altre,
jugava ab tots los cors.

Tal vull y tal fereixo
¡quína esma! dit y fet:
posat á tret de fletxa
no errava ni un sol tret.

Quan feya millor tasca
la deixa poch á poch;
¡rampell de quitxalleta,
que 's cansa de tot joch!

La vena qu' als ulls duya,
al fi s' ha deslligat,
y son buyrach y fletxas
per terra han rodolat.

—¡Això es de mal auguri!
murmura pensatiu;—
y 'l Temps que l' escoltava
tot fent camí somriu,

y cull la vena hermosa
color de rosa y cel,
y un feix d' agudas fletxas
de punta d' or y mel.

L' Amor, batxiller sempre,
mirantsho ab gran afany,
pregunta que pregunta
á son vellet company:

—¿Per que vena y sagetas
lo teu engíny remou?
¿vols ferme'n una altre ala
si ab duas ja 'n tinch prou?

Vols ferme 'n una vela,
que 's plegue ab jonchs d' or fi,
ó un timonet que 's moga
com cúa de duff?—

Com no ha lograt resposta,
encar va preguntant,
y 'l Temps, que encar travalla,
respon tot travallant.

—Vaig fente una joguina,
joguina ben gentil,
que d' una petxineta
tindrá escayent perfil.—

Frisós l' Amor la espera
ab ulls prou atrevits:
ja veu format un vano,
ja hi ha posat los dits,

ja 'l plega y 'l desplega,
rihent ab suaus murmulls;
ja sab á la seva ombra
mitj amagar los ulls.

—Bona arma, diu, bona arma
per vence 'ls cors de roch:
ventant y ventant sempre,
sabré fer creixe 'l foch.

Com la ala d' una fada
sovint la bressaré
per dur, á ventadetas,
de mos sospirs l' alé.—

Tal esclamava alegre
rihent de bó y millor,
y 'l Temps deya ab racansa,
negats los ulls en plor:

—¡Qué vell me trobo sempre
quan sempre 't veig noyet!...—
Y encar l' Amor se 'n reya
ventantse y fent l' ullet.

¡RECORT!

¡Com passa 'l temps!...

I

Quan de ma curta vida reya l' edat hermosa,
si 'l ingrat plor venía mos ulls á entervolf',
la mare me besava la galta vermellosa,
y una promesa 'm feya, com sempre bondadosa
mon goig fent reflorf'.

Les seues prometenses l' oblit may les borrava:
sembrat de flors venia lo jorn de *Santa Creu:*
muntar al feixuch carro mon pare 'ns ajudava,
y ab lo somrís als llavis, al Cel m' encomanava,
creuhant mon front de neu.

Sotraquejava 'l carro damunt l' asprosa vía;
de tant en tant sonava lo petador füet;
conversa plahentera lo carreter seguía
donantnos, y, pels ayres fendint, sa melodía
trenava l' aucellet.

¡Quín pler mon cor sentía veyent les belles prades
del Ampurdá, y les viles, bonich ramell de flos,
los camps que verdejavan, les vinyes rebrotades,
la gran bellugadissa de gent de les contrades
ab aquell pas ayrós!

Dintre mon pit d' infant saltava 'l cor alegre:
l' hermosa perspectiva guaytava, enamorat!
en cada pich que s' alsa, com borralló de gebre
blanquía un fresch vilatje ¡semblava alló un pessebre
al cel estintolat!

En lo mar blau suravan les Medes alteroses,
daurades per l' antorxa d' un sol de bon matí;
com jay ferreny qu' esmenta ses lluytes glorioses,
á quatre-vents mostrava ses runes tremoloses
lo castell de Montgrí.

Y avall, seguint la costa, voltades de riveres
les feixes verdejavan, del *Plá de Castelló*;
y, ja propet dels marges de la gentil Figueres
¡ab quín gust, de la mare les galtes rialleres
sellava ab un petó!

. . . . . .
. . . . . .

Si anant mon goig florín, cofoy m' extassiava
veyent, per la *Plasseta*, l' estol de mercaders:
parades de joguines á cada pas trobava...
y 'l plech de la faldilla de la mare tirava,
quelcom perque 'm firés.

¡Quína bellugadissa de rojes barretines,
y de caputxes blanques, y mocadors morats!
¡Y quín arol més tendre d' encisadores nines!
Semblava un hort espléndit d' enceses clavellines
y brotonets daurats!

En mitj la *Passejada*, musica y trons s' ohian:
la pastoril *Sardana* s' hi veya voltejar;
de ball més pur y noblè les fraus del mon no 'n crian,
qu' en jorn de *festa*... ¡en massa! los catalans podrian
agermanats rodar!

. . . . . .
. . . . . .

II

Avuy, quan jo 't contemplo ¡oh *Fira de Figueres!*
m' apars desconeguda ¡quí t' ha vist y qui 't veu!
Ni un sol encant hi trovo de mes edats primeres;
de mos vint anys debades les hores enciseres
hi cerca lo cor meu!

Aquells companys alegres que, roigs, á les ballades,
ayrosos puntejavan sens acabá 'l delit,
los que l' amor trenavan ab ses enamorades,
blanchs de cabell los trovo, les galtes arrugades
y 'l front entervolit!

Ab los dits comptaría les blanques caputxetes;
de rojes barretines no 'n veig tanta abundor;
com ram de flors boniques lo temps les ha desfetes ..
¡Oh poble! Tu 't despullas de les mellors floretes
del teu jardí d' amor!

. . . . . .
. . . . . .

¡Oh riolera ciutat, Figueres bella,
rosa florida al cor del Ampurdá,
cel lluminós de ma enfosquida estrella,
ditxós ¡ay! qui pogués, com l' aurenella,
al niu de grats recorts de nou cová!...

¡Lo niu de grats recorts!... Quan jo trobava
lo cel de ma esperansa sempre obert;
quan encolzat ab la que més aymava
en los *punts* del timbal, que repicava,
ningú, ningú com jo hi tenia acert!...

¡Avuy ja só vellet!... L' alé se 'm cansa
si ab la *Sardana* ayrosa donch girvols ..
y encare ¡lás de mí! plé de recansa,
les ales del cor sento que á la *Dansa*
voleyan, quan refila 'l *tenor* dols!

Mes ¡ay! del trist hivern les neus derreres,
quína gebrada al cor que 'm van deixá'!...
¡Y qué anyorat m' hi sent' dins de Figueres!...
¡Com passa 'l temps ¡Deu meu! ¡oh edats primeres!
¿Per qué fugireu sens donarm' la má?...

LO FESTER

Recorts.

Esperansas y alegrias
de ma dolsa joventut;
com las horas, com los dias,
heu passat y os he perdut.

¡Ay adeu festas y ballas!
heu fugit massa aviat!
De las nostres esposallas
¿per qué, viudo, m' heu deixat!

L' anyoransa al cor s' aferra
y 'm moro d' anyorament,
com un peix llevat á terra
me revolco inutilment.

Com un arbre que descalsa
l' embestida del ayguat,
prou mon cap encare s' alsa
mes l' arrel, es desterrat.

Mon cabell al temps s' avansa
y entre 'ls negres n' hi ha d' argent;
cada un d' ells, una esperansa
qu' es morí' d' anyorament.

De ma joventut que 's passa
quedan, recorts del ahir,
lo fester en mitj la plassa
y una creu al cementir.

¡Oh fester! qu' es lluny lo dia
que per mi vares brillar!
ta testa, com s' encenia
quin cruixir, quin espurnar!

Las flamas caragoladas
llengotejavan al vent
y brilladoras cascadas
queyan de ton sí rohent.

A tos peus acompassada
la sardana, quin voltar!
y al jovent de la encontrada
que 'ls hi esqueya 'l puntejar!

Per la plassa s' extenía
caragolantse al bell mitj,
se desfeya y s' estrenyía
sense fi com lo desitj.

Serp gegant de cent anellas
s' enroscava porxo endins,.
robadora de donzellas,
xucladora de fadrins.

Y juntats fadrins y ninas
puntejant festejadors
¡quin saltar las barretinas!
quin volar los mocadors!

Oh sardana delitosa
que 'm plavia 'l puntejar:
en ta roda neguitosa
avuy no 'm puch barrejar.

Ni los peus saltironejan
ni bat com avans lo cor
¡las tenoras quan s' assejan
no me parlan de l' amor!

Fresca, hermosa y riallera,
poncelleta á mitj badar,
la que un jorn ma ditxa n' era
ja no hi vé á plassa á ballar.

Ha fugit d' una volada
ha fugit per sempre més!
estrelleta platejada
que llú un punt y 's fon després!

Y ab ella plahers, ventura,
tot ha passat y ha fugit,
menys l' amor qu' encare dura
sense esperansa en mon pit!

Quan ja á plassa las balladas
y la fressa s' ha acabat
y las alegres cantadas
carré avall s' han escolat.

A la finestra abocantme
fits los ulls en la foscor
ploro fel, tot recordantme
d' altre temps de goig y amor.

La roja flama brilleja
del fester abandonat
y 'l vent per terra rastreja
las guspiras qu' ha furtat.

Quan la flama s' esparvilla
enrogeix tot lo voltant,
y are brilla, are no brilla
poch á poch se va apagant.

Cau del foch l' última engruna
l' arrossega en terra 'l vent
y entre 'ls plechs de la nit bruna
lo fester se va perdent.

Llavoras, per mon martiri,
entre l' ombra, lo cor veu
en la plassa un cementiri
en lo fester una creu.

Y en filera, ab sas mortallas
veu passar en la foscor
balls y rams y aplechs y ballas
ilusions y goigs del cor.

ENGLANTINA

VI.—LLETRA, *de D. Ferrán Agulló y Vidal.*

VII.—LO DESERTOR, *de D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

VIII.—L' ABET DEL PENJAT, *de D. Agustí Valls y Vicens.*

LLETRA

Als de sempre.

Debeu estar ben satisfets: ¿qué us manca?
ja no som res los catalans del dia,
primer un brot, d' un brot tota una branca,
are, la soca; destralers, feu via.

Feu via sí; depressa; que no reste
del roure hermós ni un branquilló per senya
tothom qui al poble catalá deteste
que vinga prest; l' arbre es caygut, feu llenya.

Primer un sant, després un rey, y are
un odi d' impotencia 'ns cau á sobre
som morts, estém perduts, y sort encare
si un *Deu vos fassa bé,* doneu al pobre.

Com deu gosar allá en l' infern hont crema
lo Rey Feliph de trista recordansa!
—«Ja ha arribat, —deu pensar— ma hora suprema,
»ja no hi ha catalans, ja he hagut venjansa.

»Jo 'ls vaig lligar, poruch, la gavineta
»jo 'ls vaig llevar los furs ab traydoria,
»jo al arbre l' hi vaig fer la corretjeta;»
l' arbre ha caygut; ¡beneyta l' hora 'n sia!

¡L' arbre ha caygut, oh sí! mes las ventadas
no l' han tombat, que fort per ellas era,
que, may, ni 'ls llamps ni 'ls vents de las gropadas
han fet sotmoure son fullám sisquera.

L' heura amorosa que arrapantshi un dia
germá vá dirli, l' ha tombat traydora
li ha xuclat mica en mica sa ufania
s' ha nodrit de sa sava benfactora.

Mes ¡ay d' ella! si dava bó de veure
en la soca potenta embranquellada,
mort l' arbre, com viurá la pobre heura
si en terra ab ell, haurá caigut juntada?

Mes que li fá! alegreuvos, ¡sort ditxosa!
ja s' ha enfonzat la nau en la nit bruna;
per las rocas y platjas, alevosa,
l' ona ha esbandit engruna per engruna.

Ja Catalunya ha mort! son fret cadavre
estés y enterch podeu mirar joyosos,
la tomba oberta, y al costat lo marbre
ahont recorda á sos fills sos fets gloriosos.

Mes encar no n' hi ha prou; en son front porta
joyells d' un temps que varen respectarla,
prenéulos donchs y no temáu, qu' es morta,
despulláula de tot ans d' enterrarla.

Tot, tot nos ho haveu pres: poder, riquesa,
y avuy lo Dret nos roba vostre fúria;
recort del benestar en la pobresa,
ilusions del jovent en la velluria.

Allá en lo cor podrit de la Castella
l' heu sorprés de traydor en l' emboscada;
ja 'l teniu en grillons dins la capella,
ja en la plassa teniu la forca alsada.

Morirá com lo Just lo dret dels avis
en la Creu del despit las mans clavadas;
fel y vinagre li daréu als llavis
espinas en lo front y al cor llansadas.

¡Que hi fá que torne en nit la llum del dia,
pel crim horrorisada, la natura!
mentres sentiu lo ronch de s' agonia
als daus vos jugareu sa vestidura.

Mes vindrá 'l jorn ditxós per tots nosaltres
que ressussite ab ell la pátria aymada.
¡Ay llavors dels botxins! ¡ay de vosaltres!
la víctima ignocent será venjada.

Lo jorn prou pot trigar, mes la guspira
ja es al paller y calará en sent hora;
feu vent, feu vent, mitj cegos per la ira,
ja brillará la flama destructora.

Y á son brill, malástruchs, veureu potenta
alsarse de sas cendras Catalunya,
l' odi, en los cors set de venjansa alenta,
lo dol, dels bons la compassió n' allunya.

Y 'l dol y la venjansa ja 's congrian
y la tempesta esclatará furiosa
¡Ay dels qu' en nostre humil repós confian:
som com l' aygua del riu en la resclosa!

Guardeus del jorn qu' esbandirém la riva:
malgrat de tot ha de surá eixa terra,
¿voléu la pau? lliuréu á la captiva,
¿voléu la guerra? ¡donchs tindréu la guerra?

Mentres callém, goséu y trepitjéunos
com á feras cercadas perseguíunos
¿no 'n teniu prou encar? ¡foragitéunos!
¿aixequém massa 'l cap? donchs destruíunos.

Sia com vulla, l' hora venturosa
ab pler lo catalá sent acostarse.
¡Com més l' empresonéu en la resclosa
més forsa tindrá 'l riu al desbordarse.

LO DESERTOR

Pugna pro Pátria.

Fá 'l corn á la campana
y la campana al vent:
—Traydors petjan la terra:
¡A l' arma!... ¡Sometent!...

Com un reguer de sofra
que 'l llamp hi posés foch,
arreu lo crit s' escampa
d' un lloch al altre lloch.

No hi ha ciutat ni vila
ni casalot ni mas,
que de l' host forastera
no vulgan eixí al pás.

Qui lo trabuch despenja,
qui empunya la destral;
la gent vá á corrioladas
avall pel camí ral.

Com més avall s' arriscan
l' estol va fentse gros;
l' un escomet á l' altre
parlantli coratjós.

Ja una bandera enlayran,
ja s' han sagramentats:
—¡Morir avans que 'ns roben
las pátrias llibertats!...

Y 'ls corns sona que sona
la nova trametent,
y vinga las campanas
tocar á sometent!...

D' aquellas veus al eco,
lo capitá Borrell
sent una idea horrible
passarli pel cervell.

Un jurament lo lliga
del Rey com á soldat
y 'l Rey, de Catalunya
als furs ara ha mancat.

Ben promte me l' envian
las armas á esgrimir,
del Comte-Duch al carro
la Pátria per junyir.

La febra 'l cap li arbola,
la sanch li esbotza 'l cor;
butxí ó traydor té d' esse:
¡oh Deu!... ¡Butxí ó traydor!

La veu de la campana
li diu:—¿No ets catalá?
¡contra lley de natura
com pots, esquerp, aná!

Sentint planyer la mare,
mal fill es qui no 's mou:
un monstre qui la escolta
del enemich á sou.

Rebutx de sa nissaga,
escarni farán d' ell!...
¿No 't mous?... ¿Encara duptas
lo Capitá Borrell?...

Ja no! Trenca la espasa,
salta á caball, parteix...
Ja no es soldat d' Espanya:
lo catalá reneix.

Per bé de Catalunya
presenta 's á 'n Clarís:
—Mon brás prenéu per ella,
ma vida, si es precís!

Y dels marjals de Xerta
al pont de Martorell,
ben promte tothom parla
del Capitá Borrell.

Com un lleó barreja
del enemich lo camp;
son brás un martell sembla,
la espasa sembla un llamp.

Y encalsa, fereix, mata
cridant:—¡A mí, á mí!
si avans era dels vostres
avuy no us puch sufrí.

Al Rey la fé he trencada
com éll la trencá als furs;
si jo he comés perjuri,
abdós serém perjurs.

Mes éll per traydoria,
jo per sagrada lley:
¡la Pátria es més que 'l trono!
¡la mare avans que 'l Rey!

En lo Portel un dia
ja 'l voltan de traydor:
—Lo desertor es nostre,
¡que muyra 'l desertor!

—De desertor ne fóra
contra los meus lluytant:
vora la llar dels pares
sempre 'ls bons fills caurán!

Y al dir aixó embestia
contra tothom frisós;
ja 'n tomba un de cadavre,
ben promte 'n cauhen dos.

Li diuhen que 's rendeixi,
éll los respon:—¡Feríu!...
la sanch un toll formava,
lo toll se torna un riu.

Mes tantas son las armas
brandidas contra d' éll,
que cau plé de feridas
lo Capitá Borrell.

De son caball qu' espira
ténse derrera fort,
encara 'l bras aixeca,
mes li deté la Mort.

Lo derrer mot que deya
ja may s' ha d' estinjir:
—Primer que 'l Rey, la Pátria!
primer qu' esclau, morir!

L' ABET DEL PENJAT

Sant Joan del Erm. com guarda,—lo té al devant plantat,
quan los romeus, hi pujan,—pel juny. cansons cantant,
de sobte s' esborronan—al veure allí aixecars'
sa soca revellida—mes negre que 'l pecat,
de dalt á baix ratllada—per lo füet del llamp.
¡Mes s' esferahirian—veyéntsel al devant
al cor de la hivernada—de neu embolcallat,
com una calavera—que alsantse del fossar
los hi allargués los brassos—nüosos y pelats!

—Si sol, tot sol, t' aixecas, calabre descarnat
que fins los corchs rebutjan—y 'l tall de la destral,
sens que ni l' eura vulga—ta soca abrigallar
ni en tú l' aucell s' aturi—á refilá un instant,
alégrat en bon-hora—que avuy tindrás company;
joyosa ta brancada—ben prompte 'l sostindrá
y al teu entorn llavores—¡quin cop d' aletejar
aucells de negres ales—que fins t' aixordarán!—
Així al cayent de tarda,—vigilia de tots Sants,
voltat dels valents Mossos—parlava 'l cabo Mas.
—Vina, «grabat Pellayre»—míral que trist está,
¡tant temps que s' anyorava!—tú 'l seu company serás;
¡oydá! y que has de veure—desde son cim mes alt
venir per les dresseres—pastors y richs marxants,
¡com buydarás ses bosses—ab tes sagnoses mans!—

Ab la mirada baixa—lo rostre trasmudat,
punys closos y petantli—caixals y dents, d' esglay,
lo vil «grabat Pellayre»—l' horror d' aquelles valls,
com cá tement la vara—l' escolta tremolant,
mentre un dels de la Esquadra—pel tronch s' es enfilat,
com dalt del arbre mestre—se 'n munta 'l gat de mar,
los altres ab ses faixes—li aparian lo dogal.
Ja l' alsan tres ó quatre—ja va penjim-penjám,
ja treu un pam de llengua—rebat los peus y mans,
l' abet sembla reviure—ses branques agitant...
Al cap de curta estona—no branda ja 'l penjat.

L' infern degué alegrársen—gran festa ha disposat;
desplega 'l torb ses ales—rompent en trons y llamps,
fent trontollar les serres—als llops trayent dels caus,
posant en lluyta enorme—rengleres de gegants,
abets y pins selvatjes—que abrahonantse van.
La neu amortallántlo—entant espessa cau,
no passa be mitj hora—que tot ja l' ha abrigat,
no 'n passa un altre mitja—que es tot un tros de glas;
llavores les ventades—s' hi posan á jugar,
d' assí y d' allá 'l rebaten—y volejant tot llarch,
l' abet sembla una entena—ell, un gallardet blanch.
Los Mossos qu' en finestra—lo surten á guaytar,
diuhen que aixís al véurel—á la claror dels llamps
tornáren á barrarla—de por esgarrifats!

. . . . . .

De soca revellida—mes negre que 'l pecat,
l' abet del penjat s' alsa—sencer avuy encar,
si en la encontrada aquella—rebrota algun malvat,
ja sab hont té la forca—ja sab qui la estrená!

VIOLA

IX.—LA PRIMERA COMUNIÓ, *de D. Agustí Valls y Vicens.*

X.—LA TRIA, *Anónima.*

LA PRIMERA COMUNIÓ

La cara esgroguehida,
la vista esmortuhida,
jemegant en un llit del hospital,
escolta dona impúdica la veu amorosida
d' un ángel que'la vetlla en lo capsal.

La que 'ls plahers cercava,
la que al mon se llensava
y que ara ¡oh insensat! ja la aborreix,
y la que despreciantlo la creu sols abrassava,
en eix instant, un sostre igual cubreix.

Floreta montanyana,
un jorn bella y galana
que lo baf de les viles va marcir,
en son cruel desfici, aquella, ara demana
que li acabi la mort lo seu sufrir.

Espill de gentilesa,
bell lliri de puresa
la monja que 'l suhor li va aixugant,
d' un altre mon li parla, d' un Deu que es tot bonesa
lo Sant Crist á sos llavis acostant.

M' ha malehit lo pare,
fins m' ha oblidat la mare
y l' escarni he sigut dels meus germans,
no tinch perdó, no, —exclama— y 'l plor sos ulls amara
tapantse 'l rostre ab ses febroses mans.

Prenéntleshi amorosa
las dú l' altre commosa
á son cor, que batega fortament,
—Jo ta germana soch—abrássam carinyosa,
ton Pare es Deu que en eix instant te sent.

Es Deu, que sempre 'ns ama
y al escoltarte exclama:
no temis, filla, no, confia en mí
vétal aquí mon cor tornat ardenta flama,
vina á abrusarte en aqueix foch diví.

D' Ell, donchs, no has d' apartarte
que es hora de salvarte;
vaig á buscar depressa 'l sacerdot,
que vingan mes germanes lo llit á apariarte
y á guarní aquí un altar ab flors y tot.

Mentres l' altar guarneixen
y 'ls ciris resplandeixen,
dels aucells que á joch van, s' ou murmull gran
y en la teulada aquella, sentintlos, lí apareixen
canturies d' ángels que á cercarla van.

Ab fe la més sencera,
la comunió primera
feya després joyosa la infelís,
la comunió primera qu' ensemps fou la darrera
y les portes li obrí del paradís!

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Al se' á la matinada
al carro fou llensada
que al fossar dú 'ls cadavres rebregats,
son llit ja l' esperava un altre desditxada...
Ay si aquets sers quedessin del cel abandonats!

LA TRÍA

Tots iguals.

—De tos fillets, tendra mare,
¿quín es lo qu' estimas més?
—En veritat no ho sé encare;
cadascú d' ells igual m' es.

—¿Per tots ells tens una mida?
¿no té graus lo teu amor?
—Tots son brancas de ma vida;
tots son trossos del meu cor.

—¿Cap d' ells en vénce s' esforsa?
¿cap d' ells del altre es rival?
—A tots me 'ls estimo forsa;
á tots me 'ls estimo igual.

—¡Benhaja ton amor tendre,
tan igual per tots tos fills!
—Sols per mí voldría pendre
sas penas y sos perills.

Ja se sab:
com l' amor de mare, cap.

Passan dias, passan dias;
tras la llum ve la foscor;
darrera las alegrías,
es més forta la tristor.

Al cel de la vida humana
sempre lo bon temps no hi llú;
de vegadas ve tirana
la tempesta y se l' endú.

D' aquella tendra mareta
un dels fills s' enmalalteix,
y ella sospira ¡pobreta!
y 'l cor se li mitj-parteix.

Va creixent la malaltía,
y per coronar lo mal,
ve la Mort, que sega impía
aquella flor tan frescal.

Y la flor
envia al cel son olor.

La mare desesperada
contemplant al seu fill mort,
en llágrimas anegada
plany la seva trista sort.

Y axís als que la voltavan
deya la mare després.
—¿Recordeu que 'm demanavan
á quin fill m' estimo més?

Jo vaig respondre aquell dia
que á tots m' estimava igual;
ara veig que no ho sabia;
sols are ja ho sé com cal.

Y senyalant al qu' estava
en la caixa estés y fret:
«Lo fill que més estimava
—va dir la mare— es aquet.»

Ja se sab:
com l' amor de mare, cap.

PREMIS EXTRAORDINARIS

POESÍA

XI. — LA CORONACIÓ DE LA MARE DE DEU DE LA MERCÉ, *de D. Manuel Ribot y Serra.*

XII.—LA CORONACIÓ DE LA MARE DE DEU DE LA MERCÊ, *de D. Manuel Ribot y Serra.*

XIII. — LA TIA SIÓ, *de D. Joaquim Riera y Bertran.*

XIV. — LO REY SABI, *de D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

XVI.—LO ROSSELLÓ Á SAS GERMANAS DE CATALUNYA, *de l'abbé D. Joseph Bonafont.*

XVII.—EPISSODI DE LA HISTORIA DEL ROSSELLÓ, *de D.ª Dolors Monserdá de Maciá.*

XVIII.—A LA MARIA-ANTONIA, *de D. Joan Pons y Massaveu.*

XIX. — LO TOCH DE PENEDIMENT, *de D. Joan Pons y Massaveu.*

XX. — CÒBLES ARROMANÇADES Á HONOR DE MADONA SANCTA MARIA DE RIPOLL, *de D. Therenci Thos y Codina.*

LA CORONACIÓ DE LA MARE DE DEU DE LA MERCÈ

La Mare de Deu un jorn
volgué ferse catalana.

La Mare de Deu un jorn
volgué ferse catalana,
y per redimir captíus
devallá á la nostra pátria.
Quan devallava del cel
la vegé 'l gran rey En Jaume,
y ab Ramon de Penyafort,
Pere Nolasch va ovirarla.
A tots tres los hi inspirá
la Santa Ordre Mercenaria,
y la fundaren tots tres
tal com la Verge ho manava.
Li doná 'l Conqueridor
per escut las sevas armas,
y 'l Capítol de la Séu
va donarli la creu blanca.
Pera rescatar captius
captavan pe 'l món sos frares;
si 'ls mancavan los diners
en rescat ells s' entregavan.
Tot lo mon aclamá ab goig
la Santa Ordre Catalana
que la Verge va inspirar
als tres sants que van fundarla;

que si á Nolasch y á Ramon
lo cel per sants los aclama,
al rey Jaume l' hem fet sant
en la terra catalana.

La Verge de la Mercé
ja per tot es venerada,
y Barcelona ab amor
per Patrona la proclama.
Si l' amor dels fills es gran
es mes gran l' amor de mare;
Ella vetlla desde 'l cel
per sa ciutat ben aymada;
may li manca son socors,
de la peste va lliurarla
y 'l Concell de la ciutat
li oferí un trono de plata.
Desde 'l seu devallament
sis centurias son passadas;
que l' amor no ha pas minvat
Barcelona ara ho proclama.
Totas las nacions del món
en son sí té congregadas,
y en l' Universal concurs
li han dit qu' es lo cor d' Espanya.
Si en la festa del travall
ja 'ls ha demostrat qu' es *pátria*,
be 'ls demostra son *amor*
ab son fraternal hostatje.
Testimoni de sa *fé*
vol donarlos á tots ara,
coronant solèmnement
á la Verge Sobirana.

Com un riu eixit de mare
la gent va á la Catedral;
ni los grans en la magrana
no hi están tan ajustats.
Llum inmensa 'l temple inunda;
llengotejan mils de flams;
¡que be mostran las arcadas
sa esbeltesa y magestat!

¡Que be mostra sa puresa!
¡cóm rumbeja sos calats!
com un cel lo temple brilla;
com un sol brilla l' altar.
Ab solemnitat y pompa
celebran l' Ofici Sant,
y l' encens s' enlayra en núvols
entre armonías y cants.
Brilla l' Hostia consagrada
en mans de nostre Prelat,
lo successor honorable
de 'n Berenguer de Palau.
Tan bon punt l' Ofici acaba
ja ve l' acte solemnial;
beneheixen las coronas
de la Verge y son Infant;
richs joyells d' orfebrería
que costeja la ciutat;
per la Verge va captarlas
com sos frares pe 'ls esclaus.
Lo Prelat pren la corona
y á la edícula ha pujat;
¡tant l' ha cor-prés l' alegría
que li tremolan las mans!
Al cenyir la testa hermosa
de la Verge celestial,
tot un cel baixa á la terra
inundantla d' amor sant.
S' ompla l' espay d' armonías,
s' entonan dolcíssims cants;
l' encens espargeix aromas
brodant un vel nacarat;
los crits de *Visca la Verge*
ixen dels cors abrusants,
las llágrimas d' alegría
rosan los ulls encisats
y l' ánima emprén volada
l' ayre del cel respirant.
¡Cóm esplicar la grandesa
d' aquell acte solemnial,
si 'ls que per ditxa 'l gosaren
se creuhen qu' ho han somniat!

Barcelona endiumenjada
flors y galas se vesteix;
lluminarias esplendentas
hermosejan sos carrers.
Los omplena tot un poble
ab deliri febrosench,
pera veure á sa Patrona
passejada triomfalment.
Ja la professó solemne
ix ab pompa de la Séu;
pera honrar la Santa Mare
los fills hi van á milers.
S' extenen de banda á banda
dos rius de flams explendents:
desplega 'l vent las banderas
qu' onejan per tot arréu;
de músicas armoniosas
esclata un gentil concert
y 'ls cors s' omplen d' alegría
contemplant tan gran aplech.
L' encens espargint aromas
va enlayrantse cap al cel;
es que la Flor va acostantse
y sa flayre 's percibeix.
En gótich sitial sentada,
á espatllas dels mariners
es portada en tabernacle
la Santa Reyna del Cel.
Los bons frares Mercenaris
la cercan ab amor ver,
los Mitrats li fan escolta,
tot un poble la segueix.
Entre flors y cants y aromas
ha arrivat á la Mercé,
y, al posar la Imatje santa
en son altar resplandent,
los crits de *visca la Verge*
ressonan per tot arréu
y á besar sa má Divina
corren tots ab vera fé.
Brolla en los cors l' entussiasme,
rosa 'ls ulls lo plor ardent,
y tot un cel d' alegría
devalla al cor dels fidels.

Barcelona, ciutat noble,
be has dat mostra de ta fé;
ja en lo front de ta Patrona
la corona hi resplandeix.
A la Verge venerada
no la oblidis ni un moment;
per ta gloria y ta grandesa
Ella vetlla desde 'l cel.

¡Oh Verge de la Mercé!
Reyna del cel estimada,
Vos devalláreu al món
pera fervos catalana.
Desde 'l cel sempre heu vetllat
per nostra volguda Pátria,..
no 'ns desamparéu avuy
y escoltáu nostra pregaria.
No son pas los sarrahins
los que 'ns fan captius ab sanya,
ni 'ns portan engrillonats
cap á las presons de l' Africa;
los qui 'ns flagellan avuy
s' anomenan gent cristiana,
y ab grillons de *llivertat*
nos fan captius dins de casa.
Captivant la nostra industria
nos han prés lo pá de taula,
y han empobrit al pagés
ab los fruyts de terra extranya.
Los pochs baixells que tenim
van á platjas llunyadanas,
no hi portan pas nostres fruyts,
sino 'l jovent de la pátria;
aquest jovent enardit
qu' es tota nostra esperansa
y cerca en l' emigració
lo pá que no troba á casa.
Com si 'l jou no fos prou dur
altra volta 'ns amenassan;
¡de las nostras santas lleys
volen ferne taula rasa!
Catalunya aixeca 'l clam,
mes l' ofegan ab rialladas;

si la terra li fa 'l sort
pot sé 'l cel voldrá escoltarla.
¡Oh Verge de la Mercé!
escoltáu nostra pregaria;
pera lliurar als captius
inspiráreu al Rey Jaume.
Ja qu' avuy los catalans
som captius á dins dé casa,
per la nostra redempció
inspiráunos, Verge Santa.

LA CORONACIÓ DE LA MARE DE DEU DE LA MERCÉ

Devalla al cor la mística alegria...

Oblidant los embats que li fan guerra
Barcelona ha bastit un bell palau,
y ha convidat als pobles de la terra
per celebrar la festa de la pau.

En aplech fraternal la celebraren,
y al enlayrar la copa en lo festí,
á la gentil Comtesa n' aclamaren
y aixís ab dols afany li varen dí:

—Si lluytas constantment ab la tempesta
que t' ho pren tot ab envejós dalé,
pera seguir lluytant ¿quin' arma 't resta?
—La que no 'm pendrán may; la santa fé.

Sa flama resta avuy mitj apagada;
la combaten mals vents per tot arréu;
mes jo la servo encar enamorada...
¿La voléu veure flamejar? Miréu —

***

Feta un pá d' or la Séu barcelonina
mostra sas galas rabejantse en llum;
pera besar sa volta gegantina
l' encens s' enlayra en espirals de fum.

Música dolsa que 'ls sentits delecta
celestials armonias va escampant,
y en sas notas hermosas hi reflecta
l' esperit místich del Ofici Sant.

Lo blau encens ab la claró 's rabeja
fent una boyra de daurat polsim,
y l' Hostia Santa entre son vel brilleja
y gosa 'l cor en éxtasis sublim.

Dotse Prelats devant lo Pá de vida
humilian sa crossa Pastoral,
y als prechs del poble l' oració hi va unida
de augusta Dama de nissaga real.

Tal com devall la geganina arcada
se confonen las boyras del encens,
se confonen los cors de la gentada
en deliquis de místichs sentiments.

Y rabejantse en célica armonia
dolsos perfums y mars de resplandor
se 'n puja al cel l' ardenta fantasia
y en onadas de mel s' esponja 'l cor.

* * *

¡Espectacle sublim! Ja ha arribat l' hora
esperada ab afany y ab ver dalé,
de honorar á la Excelsa fundadora
del Ordre redemptor de la Mercé.

Duas coronas d' or y pedreria
polsim de sol escampan brillejant,
es lo tribut de fé que 'l poble envia
á la Mare de Deu y á son infant.

Es lo present d' honor que Barcelona
ofereix á la Verge ab viu amor;
pera cenyir lo front de la Patrona
ja espera la rosada del Senyor.

Ab vera unció lo bon Prelat l' hi envia
benehintla joyós y plé d' anhel
y, al coronar la testa de Maria,
la Séu s' inunda en devassalls de cel.

Boyra d' encens s' enlayra á las arcadas
vessant perfums de celestial encís,
y vibran dolsos cants com á passadas
de rossinyols baixats del Paradís.

Devalla al cor la mística alegria
que brolla de la bresca de la fé,
y ressonan mil *viscas* á Maria,
á la Verge gentil de la Mercé.

Y tots los cors febrosos aletejan
aspirant lo perfum del Infinit,
y en tots los ulls las llágrimas perlejan
encesas per lo goig del esperit

* * *

Al caure de la tarde la gentada
inunda los carrers ab afany grat;
vol veure á sa Patrona coronada
passejada en triomf per la ciutat.

Tot son flors y perfums y lluminarias,
apar que reflorcix lo mes d' Abril,
y entre cants, armonias y pregarias
acompanyan la Verge al camaril.

Ix de la Séu la professó fastuosa
com rosari de flams que 's va extenent,
y va seguint sa via magestuosa
obrintse pas per entre mars de gent.

L' obrer y 'l potentat en companyia
honoran á la Verge ab viu amor,
assaborint lo goig y l' alegria
de tots los cors que creuhen ab fervor.

Entre 'ls frares del Ordre Mercenari
es portada la Verge ab pura fé,
com fent de gloria al lluminós rosari
que s' exten de la Séu á la Mercé.

Entra al temple la imatje venerada
anegantse en un mar de resplandor;
¡ab quin goig 'a contempla la gentada!
¡com espurnan los ulls! ¡com bat lo cor!

Tot son cants y perfums, goig y alegria
y víctors á la Verge tutelar ..
¡ni en desvari l' ardenta fantasia
tan grandiós espectacle pot somniar!

* * *

La noble Barcelona, 'l cor en festa,
als pobles forasters digué llavors:
—Ja heu vist pera lluytar quin' arma 'm resta;
ja heu vist hont resideix tot mon esfors.

La santa fé me donará guiatje
pera fer á mon poble gran y fort;
ella en la lluyta 'm donará coratje
com m' ha dat esperansa en la dissort.

Dexáume revifar eixa guspira
que 'ls vents del món no 'm póden apagar;
ab ella faré un jorn l' inmensa pira
qu' en amor á mos fills ha d' abrusar.

Passarán los hiverns; la Primavera
tornará per ma terra á reflorir;
llavors tornaré á ser lo qu' avans era;
¡lo poble que té fé no pot morir!

Mars de 1889.

TIA SIÓ

I

Nasqué pera sofrir: la sort impía
que, de noya, la feu desventurada,
doná á sa joventut sols l' alegría
de mirar altra gent afortunada.

Malaltissa cresqué. «¡Pobra criatura!»
deya tothom mirant ab fonda pena
tanta precocitat en l' amargura
com revelava 'l rostre de la nena.

¡Quín contrast ab la sort de sa germana,
qual ditxa primerenca arréu fluhía;
roseret de tot l' any, sadoll d' ufana,
de poncellas y rosas se vestía!

Semblava qu' atragués claror aposta
per' inspirar d' amor dolsas fal-leras,
com atreyan besadas per resposta
sas rialletas gentils y falagueras.

Tot era la més gran, la Narciseta;
plens n' anavan lo poble y la encontrada:
no hi havía més maca pubilleta,
ni, de recort de vells, s' hi era espigada.

Pla 's veya que, ab lo temps, bonicor franca,
fins massa be de Deu ajuntaría:
del arbre de Mas-Vell florida branca,
esplet encisador de la masía.

II

Y aixís sigué: bell punt fou casadora,
casadors la 'n rondaren á desdir:
agraciada y pubilla tentadora,
¡quíns afanys per meréixen un bon «sí»!

L' enlleminat jovent del curt vilatje
y dels voltants, per ella adalerats,
pera férsen voler seguí en romiatje
festas y aplechs y firas y mercats.

L' un li 'n treya corrandas y follías;
l' altre, extremant migrada devoció,
cercava rumbejar en pabordías
fentse arréu trobadís ab lo Rectó'.

L' un s' anava á adestrá', en festivas diadas,
ab sardanista vell y de partit;
l' altre escribía cartas retocadas
per senyor Mestre jove y aixerit.

Prometent á la Sisa vassallatje
de llurs sentits y fermas voluntats,
tots dalían per goigs de pubillatje,
quasi tots de la noya enamorats,

Com no tenía mare la Narcisa,
al consell de son pare flectá 'l cor;
senyor oncle vetllava y fou sumisa,
casantse amant ab lo galan mellor.

III

Anys capdellaren anys De la masía
faltava 'l vellet pare, qu' al cel sía.
¡Un home de be menys! La sort ho imposa:
¡los pobres vells al mon solen fer nosa!
No n' hi feya aquell home ¡oh! no n' hi feya:
en un ángel nascut per sa alegría,
en sa neta bonica y galindoya
lo bon vell s' extasiava y plorós deya:
«¡Cóm á la dona 's sembla aquesta noya!»
Y 's fonía estimantla ab la ubriaquesa
ab qu' estiman llurs netas tots los avis:
rescabalanthi ditxas d' infantesa,
cercant los llavis sechs frescor de llabis.
. . . . . .
Morí y, com si del avi fos la vida
secret de la salut may decandida
de la manyaga nena, esta va raure
en seguit de dolencia perfidiosa
fins á perdre colors, restá ullerosa
y en sospitesa alarmadora caure.

IV

La Sió, la fadrina dissortada,
que llanguía visquent en la masía
(per tan que hi fos volguda y ben tractada,)
sentí en son cor desconhortant desfeta
al morírseli 'l pare, y per la neta
sa estimació 's torná en idolatría.
No plangué, de llavors, per amor d' ella,
afany ni sacrifici la donzella.
S' enmalaltí també la bona mare,
y alashoras la tia més encara
adorá á la petita, puig llavoras
l' abnegació que li absorví las horas,
la por de veure morta á «sa estrelleta»,

l' imaginar qu' en ella 's vinculava
la salut de la trista nevodeta,
més l' amor li exaltá. La contemplava
ab ulls guspirejants de passió intensa,
y per ella sovint li febrejava,
igual que 'l cor, la conturbada pensa.
«Com al morir son avi, enmalaltida
tot seguit se 'ns posá, si jo faltava
del seu costat ¿qué fora de sa vida?.. »

V

Pensant aixís, creguentho ab fé sincera,
passaren anys; mes ¡ay! sens revení'
al rostre de la nena la riallera
qu' ab la mort de son avi s' esvaní.

Passaren anys... La joventut fugía
quan l' aturá l' amor d' un home honrat...
—«Estímam, Sió: mon cor no 't coneixía...
Ara 't coneix y 't vol enamorat.»—

Lo cassador n' era gentil de mena
y comprová lo cert de son amor.
—«Te juro voluntat: ¡tráume de pena!
La mare 't vol sabent qu' ets un tresor.»—

Lo cor de la fadrina va deixársen
dominar pe 'l sagrat del jurament,
y del galant rendit més va agradársen:
com més brolla, més clara es la corrent.

VI

Feya vetlla d' hivern: la llar encesa
expandía al entorn blana escalfor,
quan, donant cumpliment á sa promesa,
va arrivarhi ab sa mare l' aymador.

Convalescenta vora 'l foch s' estava
la pubilla, en sa falta arredossant
á la nena; 'l pubill la acaronava,
la Sió la mirava pantejant.

A son mirar la nena responía
ab ardents ulls clavats com per encís.
Semblava dir: «¡No te me 'n vagis, tia!
Lo meu amor es tan anyoradís!...

«Esmenta 'l trist posat que fa 'l meu pare
al pensar que prop meu ja no 't tindré.
Malalta está, com jo, la meva mare:
¿cóm vols que, sense tú, vaji per bé?...»

Mare y fill al escón varen sentarse;
donat cóm va y cóm ve, enmudí tothom;
després, mitjrient la mare va esplicarse
en nom de son hereu y en propi nom.

—«... Y en fí, pe 'l noy demano la fadrina;
s' agradan ells y 'm ve de grat á mí:
del bon blat be 'n treurém guapa farina:
diguéume si 'us convé 'l nostre molí.»—

—«Ella ho ha de dir;»— fa lo pubill... Inquieta
la Sió, diu: —«¡Perdó!»— S' alsa ab ardor,
y, abrassant fortament á la noyeta,
exclama: —«¡Primer tú, cor del meu cor!» —

LO REY SABI

EPISSODI DE LAS CONQUISTAS DELS CATALANS Á ITALIA

1435-1436

I

Tant falt de manteniments
l' Espínola arriva á veure's,
que foragitar dels murs
jays, donas y nins ordena.
No pot son orgull sufrir
que haja d' entregar Gaeta
al Rey n' Anfos d' Aragó,
que la estreny y li vol pendre
y ab tot y ferli avinent
que 'l treurer la gent aquella,
es com enviarla á morir
del d' Aragó á las trinxeras;
quants de ferits ab estoch
ó destral, son mancats d' esma,
al camp del aragonés
sens gota dubtarho, llénsals.
A plassa los junta á tots
fosca nit la soldadesca,
y dret al portal del mur
ab las llansas los empenyan.

En va ploran los petits,
en va los jays se defensan
ab las crossas y, corrent
ab la cabellera estesa,
volen las donas salvarse
y allargan diners ó pregan;
á mitj vestir treuhen uns,
los altres á rosseguentas,
bona pila mal ferits...
y aquella gentada inmensa,
sembla un devassall d' infern
sobreixidor d' amunt terra,
quins crits de rábia y enuig
l' horror de la fosca aumenta.
—¿Qué es aixó? preguntá 'l Rey
d' Aragó, desde sa tenda,
la remor al avansar
dels que d' ell la mort esperan.
—Senyor, son germá respon,
somriguent ab joya fera,
son los síntomas primers
de la rendició: no tenen
manteniments per doná'ls
y 'ls brassos inútils llensan.
Manáu abocá 'ls canons
sobre aqueix torb de miseria,
y torne dintre per fer
que mes prompte se 'ns rendeixcan.
—Calléu, mon germá l' Infant,
diu n' Anfós, y ab tota pressa,
per veure la gent que ve
munta al cim de la trinxera,
quan al llunyadá horitzó
l' auba á clarejar comensa.
—¡Misericordia!... ¡Pietat!...—
claman tots, tan tost lo veuhen.
—¡La vida, Senyor!...— Als nins
las mares en l' ayre aixecan;
los jays, cayguts de genolls,
las mans suplicant extenen
y 'l Rey d' Aragó, los ulls
ab lo puny d' amagat fregá's.
—Y donchs, Senyor, ¿qué farém?
diu l' Infant. —Que 'ls acullescan.

—D' aquest modo l' enemich
ne surt guanyador. —No 'm reca,
que als homes la guerra faig
y si la ciutat veig meva,
no te de ser pas ferint
als pobres que llensan d' ella.
—Vulla 'l Cel no 'us penediu
d' aquest excés de clemencia.
—Si queya en semblant afront,
llavors, germá meu, planyeume!

II

Mercés al bon cor del Rey
la plassa aguantá tan ferma,
que al genovés doná espay
á cridar un' altra lleva;
la lleva tan gran ha eixit
que romp l' host aragonesa.
Presoner al bon Rey fan,
al Infant, al Duch de Sesse
y la flor dels cavallers
que segueixen sas banderas.
—M' haguesseu cregut, Senyor,
l' Infant á son germá deya,
rugós lo front, quan las naus
que 'ls trasportavan á Génova
de Isxia al frescal oreig
sentian inflars las velas.
—De fer bé mal ne pervé,
seguí dihent, y á coberta
presentantse 'l Capitá
que 'l navili aquell goberna,
signant de l' Illa al castell,
en quina cima desplega
l' oreig marí, 'l bell penó
de la catalana terra,
diu al Rey: —Manéu plegar,
Senyor, la bandera aquella.
Mira 'l n' Anfós fit á fit,
somriu després y contesta:

—Sapiguéu, bon Capitá.
que aquella plassa no es meva
sino jo d' ella y ben cert
no 'm creurian, si tal feya.
Rabiós, clou l' Infant los punys,
baixa 'l Capitá la testa
y 'l Rey, mirant á tots dos,
la seva ufanós redressa,
mentres las naus van deixant
de Isxia la mar inquieta.

III

Quan á Milá s' ha sabut
que á n' Anfós presoner tenen,
fins los espanta la sort
ab temors de la revenja.
Aixis que arriva á ciutat,
lo Duch llibertarlo ordena;
mes éll son rescat promet,
com també 'l de la gent seva,
y torna á empunyar l' acer
y torna á sitiar Gaeta.
Sicilia li envia naus,
Catalunya gent d' empresa
y éll, de Senats á despit,
Papas, Reys y Duchs. enjega
sos canons contra del mur
hont l' Espínola l' espera,
si no ab mes furor que avans.
ab mes desitjos de vence'l.
Crida 'l genovés als seus:
—Feriu sens pietat ni treva,
que es la venjansa d' un Rey
qui vol entrar dins Gaeta...
y trascant d' assí d' allá,
com acorralada fera
dels cans al senti 'l lladruch,
que 'l senyal d' embestí esperan;
tan tost apuntá un canó
com empareda una bretxa,

aquí rebat un assalt
y allá una estacada crema.
Mes tot es en vá; los murs
se desploman pedra á pedra
y fentne escala, dret dalt
n' Anfós sos valents s' enmena,
com un torrental furiós
que tot quant trova arrossega.
—Germá, diu l' Infant al Rey,
al fi assolím la revenja!
Nostra es la plassa, Senyor;
mes ¿qué penséu fer de Gaeta
y de la gent per qui prés
vos heu vist? —Ja Senyor d' ella,
fa 'l Rey, perdonarlos vull
perque d' estimarme aprengan.
—Penséu, Senyor, en l' afront.
—Tinguém neta la conciencia
y may, per molt que baixém,
la desgracia podrá ofendrens.
En aixó ja dalt del mur
lo penó del Rey desplegan
y fa aquest, als capitans
que ferint, cap dins se 'n entran:
—Muyra qui matáns voldrá;
mes salvats als altres veja
ab honra y cabals tothom,
qu' es aquesta ma revenja:
vensut l' enemich, no cal
mes ódi, sino clemencia.

LO ROSSELLÓ

Á SAS GERMANAS CATALUNYA, VALENCIA Y MALLORCA

CANT DE GERMANÓ

«Podria may lo Rosselló oblidar los dignissims fills de »la docta, inteligenta y valerosa Catalunya, los de la »hermosíssima Valencia, y los de las tres illas que »gronxa com tres testos plens de flors la conca de Ve»nus, que han vingut á Banyuls, per exaltar y glorificar »ab nosaltres, pero ab més talent que nosaltres, la cara »y benvolguda llengua catalana?».—JUSTÍ PEPRATX.

(Certámen de Banyuls de 1887).

Vos oblidar!... Benhaja la cadena
que, á Banyuls, relligá los nostres cors!
Vos oblidar!... Avuy no m' es agena
la vostra veu; y mon pit ara alena
de us cantar mils amors.

Jo vos oblidaré, quan la mia Montanya,
mirall dels monts vehins, será viuda de neu;
y quan ma presumida y florida Cerdanya
ab sa bellesa estranya
no encisará més mos ulls á tot arreu.

No vos oblidaré, quan la verdosa Albera
ne veurá herms y sechs sos boscos y sos prats;
y quan, endintre mar los turons de Cerbera,
fugint llur termenera,
ab horrorós trontoll se serán capbussats.

Jo vos oblidaré, quan la rosa que 's bada
no més exhalará sos perfums al matí;
y quan, collets amunt de ma vall regalada,
la brisa embalsamada
no voldrá més robar olors al romaní.

Jo vos oblidaré, quan de sa blava vesta
la violeta humil pe 'l Mars no 's cobrirá;
y quan, per coronar vostra esplendenta testa,
als jorns de pátria festa,
sos rams tant somniats lo llorer negará.

Jo vos oblidaré, quan en mas comaladas,
no garlejará més la merla son dols cant;
y quan del rossinyol las llargas refiladas
pe 'ls ayres escampadas
no cativarán més lo cor del caminant.

Jo vos oblidaré, quan las mias donzellas
de catalans de rassa ab goig no 's prendarán;
y quan los fadrinets, clavellinas vermellas
y senzillas rosellas
per llur enamorada ab despler cullirán.

Jo vos oblidaré, quan l' «Estudiantina»
no arreplegará mes cansons del avior;
y quan sa gaya colla ab roja barretina
polsant la mandolina,
no més irá captant pe 'ls pobres plata y or.

Jo vos oblidaré, quan la sagrada herencia
que m' ha llegada Deu, jo foragitaré;
y quan del meu parlar, ab impía demencia,
rebolls de decadencia,
los meus fills ó 'ls meus nets farán befa y malbé.

Jo vos oblidaré, quan, lás de sa carrera,
lo sol s' adormirá al peu del Canigó;
y quan del meu blau mar la onada darrera
grontxantlo, falaguera,
no més vos portará mon cant de germanó.

Vos oblidar!. Benhaja la cadena
que, á Banyuls, relligá los nostres cors!
Vos oblidar!... Avuy no m' es agena
la vostra veu; y mon pit ara alena
de us cantar mils amors.

ENDREÇA

Valenta Catalunya, y tú Valencia hermosa,
y tú que, com sultana, en mars de tant encís
te miras, oh Mallorca: heus aquí l' amistosa
cantada que, ahir, y ab sa veu melosa,
me dictava per vos mon dols, mon dols pais.

Perpinyá, dia 25 de Mars de 1889.

EPISSODI DE LA HISTORIA DEL ROSSELLÓ

(1570)

Alguns han dit que al Assia
hi hagué lo paradís;
los que tal cosa diuhen
lo Rosselló no han vist:
no saben de sos boscos
los rehinosos pins,
ni aquellas valls pregonas
qu' en vá se 'n cerca 'l fi;
que per auberch les fades
apar han escullit,
deixant entre llurs arbres
l' alé de son encís.
No han vist sos prats inmensos
com explendent jardí
cubrir la fosca terra
de violers y llirs,
ni aquelles áspres serres
com á gegants altius,
d' hont hi devalla l' aygua
formant dolls crestallins,
que alegres serpentejan
pe 'l mitj del prat joliu,
dant sava als verns frondosos
enjoyellats de nius.
Si heu vist lo Montserrát,
veyéu lo Canigó:
un cel es Catalunya,
un astre 'l Rosselló.

Mes ¡ay! no es la hermosura
de sos vergers florits,
ni lo seu cel espléndit,
ni sos joganers rius,
ni menys l' embaumat ayre
que aixampla cor y pit,
lo que á ses serres dona
son mes preuhat encís;
sa mes flayrant bellesa,
l' estél de major brill,
lo te en la fé que alenta
lo cor de sos braus fills.
Allí dins de cada ánima
com encenser gentil,
hi crema per Maria
lo flam d' amor sens fi
¡Miréu com astorades
les mares, á llurs fills
los mostran la tempesta
que 'l mon ne ve assolir!
Al nort s' es congriada,
d' allá ve son verí,
de los inferns la flama
dins d' ella 's veu lluhir.
Si heu vist lo Montserrat
veyéu lo Canigó;
un cel es Catalunya,
un astre 'l Rosselló.

La nuvolada avansa
com monstre malehit;
á Alemania nascuda
pe 'l mon va fent camí:
ja á l' Inglaterra 's para
als peus del rey Enrich;
¡lo llot de sa heretjia
no tapará sos crims!...
Nafrada la Inglaterra,
n' avansa fins Paris:
¡ay! bons rossellonesos
¡si arriva fins aquí!
Los prechs en las esglesies,
no paran dia y nit;

los vells treuhen les armes
que empunyan los fadrins:
lo pare 'ls encoratja;
la mare entre sospirs,
la creu de Jesús penja
dessobre de son pit;
la nina 'l plor amaga
darrera d' un somrís;
primer que amor y vida,
la fé de Jesucrist.
Si heu vist lo Montserrat
veyéu lo Canigó;
un cel es Catalunya,
un astre 'l Rosselló.

La tempestat s' acosta:
los hugonots á mils
al Rosselló s' atansan
per fe en ses serres niu.
¡Les forses de Lutero
lluytant ab alé vil
per arrencá á Maria
son sitial divi!
Les valls rosselloneses
¡jamay veurán tal crim!
per defensar la Mare
¿qué no farán llurs fills?
De Font-Romeu Madona
¡vulláulos benehir!
Si poderosa y forta
es l' host del enemich
més poderosa sía
la fé d' aqueixos pits,
que ¡Salve! ¡Salve! 'us diuhen
al arrivar la nit
y al despuntar del auba
lo cercol purpurí.
¡Un nou miracle; oh Verge,
pe 'ls fills d' aquest pais!
Si heu vist lo Montserrat
veyéu lo Canigó:
un cel es Catalunya,
un astre 'l Rosselló.

Los hugonots s' atansan
portats per braus capdills:
per ferlos torná enrera
son cent en contra mil.
Germans de Catalunya
¿qué feu, que no veniu?
Eix clam que surt de l' ánima,
ben prompte ha estat sentit;
ne fa 'l Virrey la crida
¡ben poch los te que dir!
al Rosselló 'ls esperan
¡Donchs vencer ó morir!
Los catalans exércits
acuden á son crit,
ab homes de paratje
y 'ls nobles mes ardits.
Lo mot de fé y de pátria,
á tots los fa enardir:
als bons rossellonesos
¡ja se 'ls aixampla 'l pit!
Ab tan valenta ajuda
ab gloria n' han d' eixir;
ab Deu y sa bravesa
¡ay! trist del enemich!
Si heu vist lo Montserrat
veyéu lo Canigó;
un cel es Catalunya
un astre 'l Rosselló.

A son encontre surten
ab esforsat delit:
demunt de l' host contraria
s' hi llensan á desdir,
com riu qu' esmica y sega
quant troba en son camí.
Lo fort de sa acomesa
n' aterra al enemich:
ja veu qu' allí no arrela
lo grá de son verí,
y d' Estagel, ab rabia
retorna vers Paris.
¡Oh, valls rossellonesas
trossets de paradís!

no son ni tes bo·curies
ni tos vergers florits,
lo que á tes serres lliga
lo cos y l' esperit:
ta joya mes preuhada,
la flor de mes encís,
la tens en la fé viva
que ab dolls de sanch ha escrit,
l' adoració á María
dels fills d' aquest pais.

19 Abril de 1889.

Á LA MARIA-ANTONIA

Jo, pecador, me confesso ab vos...

Per los etzars de la vida
diuhen que tothom té un' hora...
No 'm deuhen comptar del joch,
ja que la meva... no sona.

Potser no l' haja sentida,
entevanat per caborias,
mes... ¡tant se vall... Puig n' hi ha duas,
prou sé que 'm tocá... la tonta!...

Lo cor me tracta de ingrat,
y no sé que s' empatolla,
tot retrayentme á na tú...
tot retornantme alashoras!

Ara fos á fer...
Ara fos á fer
Maria-Antonia!...

Sosté que, á fer «ambo» ab tú,
fins me pondria la rossa!
Podrá ser que hi toqui al viu;
pero... no me 'n dono compte!..

Y no es que, vell y rebech,
tretzeji per punts ó comas;
puig, per eixirme del joch,
no 'm cal pas ferhi la embrolla!

¿Hont ets?... Que t' ho vull contar
á cau d' orella, y á solas;
ferm y ardit, com anys enrera,
quan tombejavam la polka!...

Ara fos á fer...
Ara fos á fer
Maria-Antonia!...

Del aplech de Sant Medir
vam saltar á la Font Groga...
¡Quin aygua, filla!... ¡Y quín vespre!...
¡Ni núbols pera una gloria!

Arrebossats per la lluna,
nos recolsavam á un roure...
¡Ah!... Si 'ls rossinyols parlessin,
que 'n garlarian de cosas!...

Jo 't deya, frisant:—Fes tria!...
¡O 'l Quim ó jo!... ¡Au!... ¡Vá bola!...
¡T' ho deya de genollons!...
¡Y no me 'n dono vergonya!...

Ara fos á fer...
Ara fos á fer
Maria-Antonia!...

Per ferme perdré l' «oremus»
tú 't vas dá un punt á la boca...
¡Ay!... ¡Si atino que ab petons
te la podia descloure!...

Poch m' era ensopit la múrria,
ni tornat com una mómia,
sech y groch, fet un pellingo
rebutjable fins per torna!...

Mes, com la lley que jo 't duya,
es la que 'ns dictan de Roma,
eras, per mí, tant sagrada,
com la mateixa Custodia!...

Ara fos á fer. .
Ara fos á fer
Maria-Antonia!...

Jo anava derrera téu
com los pollets ab la lloca:
sino 'n van tréure 'l romanso,
poch hi mancaren las coblas!...

Aquellas coblas de 'n Quim,
que s' empescá la Badora,
motejante de «coqueta»;
titllantme de Carnestoltas!...

Sino per tú, jo 't rejuro
que las hi posava en solfa...
¡y al plé mateix de las galtas
per encabírlashi totas!...

Ara fos á fer... .
Ara fos á fer
Maria-Antonia!...

¡Ay, senyor!... Quan ja tenia
la «grua» arrán de las boyras,
ab un traydor «pedra y fil»
me la esgarriá la Badora!...

—¿Quí es en Pau?—Vá pertenirte.
¡Ni posat al sol treu ombra!
¿Y 'l Quim?... ¡Filla!... Un tocinayre
que... ¡res!... ¡Mesura ab la boca!...

Y embaucada ab la cantúria
de «dida, cambrera y cotxe»,
al fí, per ferte *de pencas*,
vas desnonar á aquest pobre! ..

Ara fos á fer...
Ara fos á fer
Maria-Antonia!...

Si jo vaig errarla de un punt
¡tú vas ben treure la grossa!...
Mentres jo desava 'l bútzem,
tú, dali que dali ab l' orga!...

Al sapiguer tas *trajerias*
¡fins se 'm feu aygua la boca!...
Mes, cap ensá, quan la tunda...
Alló.. ¡no m' agradá gota!...

Encar que, *desividits*,
no tinch per cor una esponja,
y, malgrat tot, eras tú
aquella de la Font Groga!...

Ara fos á fer. .
Ara fos á fer
Maria-Antonia!..

Quan se 'm fongué la quimera
fou allavors, per las bombas,
llavors que deyan si en Quim
tenia un nus á la gola...

¡Quins afalachs al peixarlo!...
¡Quín tréurel al sol, per fora,
del bras y d' esquena al vent,
tot deixondintlo ab tas bromas!...

Alguns, al sobtarvos, deyan:
«¡Aixó son marit y molla!...»
Jo 'ls escoltava... ¡y, no sé!. .
¡sentia unas pessigollas!. .

Ara fos á fer. .
Ara fos á fer
Maria-Antonia!...

Pero, ¿ahont ets?... ¿Cóm la passas?...
¿Ets casada?... ¿Viuda?... Ó... ¡morta!...
Quinz' anys de ferme ab los negres
tot m' ho han posat á las foscas!...

Si encara vius; si es que ets lliure;
sino refujas á un home,
passat, mes, no tant pels anys
com pels roséchs d' alashoras...

Apréssat, que t' ho vull dir...
Sento que 'l cor se m' anyora...
Y... vell y sol... sense tú,
dígam, qui 'ls ulls m' ha de cloure?...

Ara fos á fer...
Ara fos á fer
Maria-Antonia!...

LO TOCH DE PENEDIMENT

¡Quánts n' hi haurial...

Tant la porrona enlayrá
lo baladré de Puigreny
per las firas de Mollá,
que, trontollant, perdé 'l seny.
Y aquesta crida va fer,
ajegut, y 'ls punys en corn:
«¡Ojats!... Marit ó muller
que 'l jou pretengau desfer,
obriu l' ull, que 'us toca 'l torn!...
Puig com se sía dictat
que 's deslliuri á tot casat
si á Roma, penedit, vá,
si á n' algú 'l parió desplau,
qu' aparihi 'l fato... y au!...

¡Oh... sí!... ¡Oh... llá!...
¡arri, tatá!...»

—¡Je... je... je!... ¡Quína gatzara!...
¿Quín tábach vos ha picat?...
¿Qué 'l riu s' es eixit de mare?...
¿Qué terratrema 'l poblat?...
Ni al só de la gralla á plassa,
ni 'l torb ab llur remolí
capgirellan ab mes trassa;
¿qué pot ser s' ha extés la passa

de Sant Víctо, 'l ballarí?...
Tot just enllesto la crida
y, com si 'ls hes dat sa dida
fos argent-viu á mamá,
ja tot lo poble fresseja,
y frisa, y bull, y espingueja:

¡Oh... sí!... ¡oh.. llá!...
¡Arri, tatá!...

Enfitats del pá de casa
glateixen pe 'l del vehinat.
Vol cambiar de cénia l' ase!...
Lo gurmant vol mudá 'l plat!...
Aduch sobta maravella
la crida ha obrat en la gent;
cego hi ha que 's *veu* l' orella;
coix mes *inquiet* qu' una abella;
sort que pessigollas *sent!*...
Descoblats marits y mollas
la vila rondan á collas,
uns enllá, altres ensá:
desitjant que toquin «diana»
per cridá 'l ruch que s' agrana:

¡Oh... sí!... ¡oh... llá! ..
¡Arri, tatá!...

¡Quín xibarri!... ¿Qué s' alocan?...
¡Ja 's coneix que fará vent!...
—¿Hont van?... —A Roma, que tocan
lo seny del penediment!...—
Y s' ompla la carretera...
Y pujan los alarits...
Y s' alsa la polsaguera...
Y llú 'l sol per la cinglera,
escaldant als penedits...
Y entre 'l farám del que bregan,
cauhen, topan ó 's masegan
per tal formiguer humá,
los ruchs, impenitents, braman,
escarnint las veus que claman:
¡Oh... sí!... ¡oh... llá!...
¡Arri, tatá!...

Al girar per la Sagrera
aixís los repta 'l rector:
«per vostra totxa fal-lera
tan es que sónin com nó.
Eterns esclaus del pecat,
¿qué guanyaréu ab la brata?...
Será 'l gelós mal pensat;
cap-vert lo desenfeynat;
un cor de suro la ingrata.
Joguinas de la passió,
sempre 'l roséch d' un corcó»
vostra joya agreujará...
Diu: —Y 'l formiguer, en tant,
s' esgargamella udolant:

¡Oh. . sí!... ¡oh... llá!...
¡Arri, tatá!...,

—Prou be 'l mossen vos ho xafa!...
¡Si no hi podreu viure en pau!...
Tot lo del tros vos embafa...
¡Sols lo vedat vos complau!...
Son al comens de l' anada
y ja ni 'l batlle hi pot res!...
Tres rondan á la *Pigada*,
per lo *garrell* rebutjada,
y ella, clar!... no hi troba 'l pés!...
Si aixís ja va 'l tripijoch,
quan més s' embulli 'l munyoch,
¿quí l' embolich desferá?...
Y encegats ab sa follía,
reprenent de nou, fent vía:

¡Oh... sí!... ¡oh... llá!...
¡Arri, tatá!...

Dit y fet!... Al se' á la plana
ja s' esgarría 'l convoy.
Úns diuhen: «¡Cau foch, carana!...»
Altres: «¡M' afogo, renoy!...»
Y tots, llur escó esguardant,
ja 'ls sembla Roma tan lluny,
que, garlant y bogejant,
tant s' hi entretenen y tant,

que 'l Batlle ja 'ls clou lo puny.
«Per arrivar amatent
al toch de penediment.—
Diu: —No es aixís com se va!...
Y menant enrera al ruch,
esclata, seguit pe 'l buch:

¡Oh... sí...! ¡oh... llá!...
¡Arri, tatá!...

. . . . . .

Calla 'l nunci de Puigreny;
s' adressa; palpa, y sobtat,
«¿Hónt ets?... —diu ab tó reny.—
¡Sió!... ¿tú també t' has tocat?. .»
Frégas los ulls, y á la espona
del llit, ajeguda veu
á sa muller, pobrissona!...
Que per vetllarli la *mona*
la nit ha passat en creu!...
Conmós, ensemps que sorprés,
sospitant que 'l somni ha entés,
un ferm abrás li vol dá;
mes élla, desconcertada,
li diu, desfent l' abrassada:

¡Oh... sí!... ¡oh... llá! ..
¡Arri, tatá!...

COBLES ARROMANÇADES

Á HONOR DE NOSTRA DONA SANTA MARÍA DE RIPOLL, EN LO MILENAR DE LA CONSAGRACIÓ DE SON MONESTIR

Regina Cathaloniæ: ora pro nobis.
Invocació nova pera la lletanía dels catalans.

TORNADA:

Puig lo poble que 'us invoca
sempre trova en Vos pietat:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

Mil anys fa que nostra Pátria,
feta esclaua dels alarbs,
per les mans del compte Guifre
ens la vareu retornar.
Avuy, donchs, que 'ns l' engrillonan
altra volta 'ls castellans:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

D' eix dosser de la montanya
del Fresser y 'l Ter orlat
nostra gent vejereu creixer
com riuhada vers la mar.
Are que 'ns volen minvarla
d' injusticia ab greus dictats:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

Si per Vos los nostres Comptes
n' eran fills enamorats,
per nosaltres foren pares,
pares, oy, ben anyorats.
Avuy que d' ells ne som órfens
¡quí 'ls pogués ressucitar!
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

Ells alsaren vostre temple,
ells bastiren nostres llars,
drets y usatges per pujarles
nos los varen respectar.
Avuy que 'ns los enderrocan
llevantnos lo Dret sagrat:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

Pera un poble 'l Dret es vida,
l' homicidi greu pecat:
Qui trau dret y vida á un poble
peca envers l' Esperit-Sant.
Avuy que 'l Dret nos colltorsan
com si fos un criminal:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

Catalans y aragonesos
varen viure tres cents anys
avinguts com gent honrada,
ben units com bons germans.
Avuy donchs, puig que Castella
no sab viure en germandat:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

¡Rey En Jaume, rey En Jaume,
y també tú 'N Pere 'l Gran,
quin neguit y quin desfici
dins la tomba heu de passar!
Are, donchs, que á sa fillada
no 'ns poden allargá 'l bras:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

Quan lo Rey Martí moria
sa nissaga s' estroncá;
sa cadira en presentalla
á la Seu varen portar.
Are qu' en recort s' hi assenta
vostre fill en magestat:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

La corona d' Isabela
quan s' uní ab la d' En Ferran
tant se val—deya la una,
l' altra deya—Tant se val.
Are que 'ns han fos la nostra
trencantnos tot lo pactat:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

¡Válgans Deu! si n' ha patides
eixa terra de maldats:
¡Valgans Deu! si n' ha portades
lo ponent de tempestats.
Are que 'ns du la darrera
Que 'ns mancava per finar.
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

Pobra Pátria: tot li han presa,
res li queda del passat,
l' esma y tot li han capgirada
perqué no 's sápia queixar.
Ara que havém d' enterrarla
si un miracle vos no obrau:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

Com Polonia y com l' Irlanda
som un poble esclavisat.
¡Sants del cel, fills d' eixa terra,
amparéunos, si vos plau!
Y Vos, Verge Sobirana,
corredemptriu dels esclaus,
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

TORNADA:

Puig lo poble que 'us invoca
sempre trova en Vos pietat:
Regina de Catalunya,
tornáunos la llibertat.

11 de Mars de 1886.

PREMI EXTRAORDINARI

PROSA

XV.—NOTES ARQUITECTÓNIQUES SOBRE LAS ESGLESIES DE ST. PERE DE TARRASSA, *de D Joseph Puig y Cadafalch.*

NOTES ARQUITECTÓNIQUES

SOBRE LES ESGLESIES DE SANT PERE DE TARRASSA

Resurget.

INTRODUCCIÓ

Sortint de la ciutat de Tarrassa passém un pont extés sobre l' avench obert durant segles pel torrent de Vall-paradís y arribém á una llenca de terra que respectaren les aygues, centre pot ser de la antiga acrópolis d' Egara, y que avuy guarda restes preuhats pera la historia del art monumental de nostra Catalunya.

Traspassém lo marxapeu d' un portal sobremontat de gótica creu y entrém á una plasseta al mitj de la que s' axeca la pedra del terme antiga.

Una esglesia á un costat ensenya sa románica portalada: es la parroquia de St. Pere de Tarrassa, vila crescuda sobre les runes de l' antiga Egara; á l' altre banda un barri dona entrada á un tancat ahont mostran sa rónega fatxa altres dues esglesies, Sant Miquel y Sta. María, mitj colgades pel terrer d' un cementiri que inflan cada jorn les despulles que abundosament li regala la mort y confoses ab modernes cons-

truccions, no menys rónegues, que donan al lloch aquella extranya poesía dels cementiris dels vilatges, ahont sempre s' ajermanan les despulles del home ab les de ses obres antigues que s' enrunan.

L' excursionista que hi entra, al trovarse voltat de lo que bastiren antigues nissagues, ombrejat pel místich xiprer y lo llorer de la gloria que s' alimenta, per sort malestruga, de les cendres de la gloria humana; trepitjant la somoguda terra del fossar; contemplant los colrats frontispicis dels monuments; lo que entra en son humit racer y veu sa volta fexuga reposant sobre robustos murs, y devalla á la cripta fosca de la esglesia de St. Miquel, ahont lo guia li contará les angunies de cent martres que s' hi arreçeraren fugint de la desfeta persecució fentli sentir quelcom del espectacle de les catecumbes; se sent possehit d' aquella mena de sentiment, barreja d' amor al present y anyoransa de l' avior, que fá que l' ánima s' hi trobi be entre les despulles dels segles que han passat.

Per amor á exes ruines antigues, per amor á la fé dels avis y á la patria catalana, escrivím aquexes notes arquitectóniques sobre les esglesies de St. Pere, St. Miquel y Sta. María axecades demunt de les ruines de la catedral d' Egara.

Intentém en elles estudiar lo que resta de la catedral egaresa, cercar lo que hi bastí en lo segle IX la influencia franca, lo que s' hi reconstruhí en lo segle XI y, comparant exes diverses construccions, entrevéurer quelcom dels orígens y desenrotllo de l' arquitectura románica en nostra pátria catalana, portant axís una pedreta á la historia de nostre art monumental.

I

La invasió dels pobles bárbres en lo mon llatí fou causa de cambis socials trascendentalíssims. Les onades de vandals, suevos y alans, verdader ramat de salvatges als que seguian la fam y la pesta, ensemps que dexavan sembrat lo camí que feyan d' enderrochs d' antichs monuments ahont havia desplegat son luxo l' art romá, destruhian també la manera de ser social del mon antich.

Ells prepararen la terra pera noves institucions, sembrades de temps desde 'l Calvari, més que necessitavan que un fet providencial vingués á xercolarla, pera que, brotant y crexent ufanoses, poguessen donar en lo pervindre abundós explet de civilisació.

Lo poble vissigoth debia acabar la obra en nostra Catalunya, y si be Roma conservá durant anys son nominal imperi sobre nosaltres, no 's pot negar que'l paganisme, al baxar á la tomba, se n' endugué les institucions ab ell nascudes pera dexar que les que novament esclatavan tornessen á fer cercolar la sanch en les venes escolades del mon civilisat.

Tot havia de cambiar: lleys, ciencies, llenguatje, costums, arts y gobern, perque havia cambiat lo més fonamental de la societat: la religió. A sa influencia debia transformarse l' estil arquitectónich pera expressar nous ideals; modificarse lo plan dels edificis pera adaptarse á necessitats noves; cambiar lo sistema constructiu pera engendrar una nova arquitectura.

Una d' exes institucions que en lo domini goth prengué volada, fou la del episcopat, que, de pastor del ramat que delmavan sovint les persecucions, com fou en temps del Imperi, passá á assentarse al costat del monarca, en los Concilis

toledans, pera decidir en les més altes qüestions del gobern del Estat.

A exa institució se degué la importancia en aquells jorns de la esglesia egaresa y del temple migrat que 'l romá municipi bastí en lo recés del *locum sacrum* (1) aprofitant les columnes y entaulaments, los marbres y carreus de les construccions hont s' hi adorava la materia divinisada.

Gran degué ser lo nombre de faels que en ella 's congregavan quan en 450 meresqué ser elegida per Nundinari, bisbe de Barcelona, per cap d' un nou bisbat. «Aquest prelat preferint la facilitat del aliment espiritual de sos feligresos, diu lo P. Risco, á la extensió de sa autoritat y jurisdicció, y desitjant conexer mellor á ses ovelles visitantles personalment, sens l' impediment de la distancia dels pobles en les diócessis massa grans, volgué reduhir la seva establint altre

(1) Es axó una conjetura que la fá verosímil lo trobarse en les actuals esglesies de St. Pere de Tarrassa lápides, columnes, frisos y carreus que portan la senyal de la qua d' oronella que 'ls unia, d' induptable procedencia romana. Estudiarém després les canyes y capitells que 's troban en la esglesia de St. Miquel, debent fer notar ara tant sols lo fris adornat ab elegants volutes de fulles d' *acanthus* que 's troba en un dels brancals de la de Sta. Maria, ornamentació freqüentment usada en les construccions de Roma. En exa esglesia son de veurer dues lápides dedicades respectivament á Adriá y á L. Granius duumvir d' Egara (Hübner. Corpus inscripcionum latinarum; núm. 4494 y 4495.) Aprop d' exes esglesies fou trobada també per la Associació d' excursions catalana la de *Titinia Bastogauninis* estudiada pel P. Fita (Anuari de 1881.) En les matexes se troban trossos de marbre jaspejat en los grahons del presbiteri sens contar lo sens nombre de carreus empleats en les lligades qual procedencia romana no pot duptarse. Es també romá lo bany que serveix de pila baptismal en la esglesia de St. Pere.

La costum de colocar lo temple cristiá en lo lloch hont fou lo temple idólatra es molt comuna en orient y en occident. La situació topográfica de la major part de nostres catedrals ve á comfirmarho com succehí en Barcelona ab la antiga basílica de Sta. Creu colocada al costat matex dels pórtichs del temple anomenat d' Hércul. Vé á comprobarho lo fet de trobarse casi sempre en lo recés de nostres esglesies les ares romanes com es de veurer en Caldas de Montbuy, Mataró, etc., etc.

bisbat, previ consentiment del metropolitá de Tarragona y dels bisbes co-provincials.» (1)

La esglesia d' Egara, consagrada al apóstol St. Pere, se vejé llavors honrada ab la sagrada cátedra ahont se assentaren desde lo virtuós Ireneo, tot l' estol de prelats que en aquell temps de lluyta sapigueren guiar als faels per entre 'ls esculls del error y de la heretgía.

Pera demostració d' axó basta citar la carta que 'ls bisbes de la provincia eclesiástica de Tarragona escrigueren al St. Pare Hilari (2) ahont diuhen que 'l sant bisbe Nundinari «havia nombrat á son venerable jermá Ireneo bisbe d' un municipi propi del territori de sa diócessis.» Ara bé ¿quín podia ser aquet municipi? Lo matex P. Risco en sos erudits estudis nos treu de dupte. Desde allavoras lo nom d' Egara apareix en les actes dels concilis. En les del de Tarragona celebrat en 516 trobém la firma de son successor Nebridi. *Nebridius in Christi nomine minimus Sacerdotum constitutionem sanctorum canonum subscripsi Sanctæ Eclesiæ Egarensis minister;* que axís deu ser llegida y no ab lo nom d' Agagrense, com llegí Joan Vaseo, ni deu interpretarse com á bisbe de Bigerra en lo Llenguadoch, ni de la sede Agathense, com feu Ambrós de Morales, perque les dificultats de lectura de lo sobredit codex venen aclarades per les actes de concilis posteriors, com en la del segon de Toledo en que 'l bisbe d' Egara firma: *Nebridius in Christi nomine nostræ Eclesiæ Egarensis Episcopus...*

Mes tart, fins á últims del sigle VII, la Sede episcopal de Sant Pere d' Egara es ocupada sens interrupció. Los noms de sos prelats se troban en les actes dels concilis que 's celebran, perpetuant axís la memoria de la antigua Esglesia que estudiém.

¿Cap dupte sobre 'l lloch d' Espanya ahont s' axecá la catedral d' Egara? Lo document que s' atribuheix á Wamba sobre la divisió dels bisbats senyala 'ls límits de la Sede egaresa de la següent manera: *Egara hoc teneat; de Bordel usque*

(1) P. M. Fr. M. Risco, *España sagrada*, vol. XLII, tractat 79, cap. segon.

(2) Apéndix al vol. XXV de la *España sagrada* del P. M. Flores.

Paladela; de Montesa usque Portellam; y comparant exos límits ab los que senyala als bisbats de Barcelona, Girona y Tortosa, se deduhex que exa Egara está situada entre dites ciutats. Mes per axó no ha faltat quí, confós pels errors dels copistas dels códices, ha cregut trobarla en *Exea de los Caballeros,* á la vora de Zaragoza. Una de les lápides romanes trobada en la esglesia de Santa Maria de Tarrassa, ahont se llegeix perfectament lo nom del il-lustre Municipi, y les escritures antigues referents á fundacions de la etat mitja posan fora de dupte la qüestió.

Lo P. Risco, á quí seguím en tot aquex article preliminar, y abans qu' ell Esteva Balusio de Tudela en una dissertació que dirigí á Felip Labbé, escrita en 1663, ho dexaren completament probat. (1) «En una escritura, diuhen, que existeix encara en lo Monástir de Santa Maria qu' está á la vora de Tarrassa, 's diu que en l' any 1096 arribá 'l bisbe de Barcelona anomenat Folch, á instancia de Gerbert Uch y sa muller Letgarda, al lloch de Sorvet en lo terme de Tarrassa, y que consagrá l' esglesia de Sant Martí, de la qual se diu qu' estava dintre 'l terme de Sant Pere de Egara á qual jurisdicció havia pertenescut desde temps antich la dita esglesia de Sant Martí» (2).

«En l' apéndix de la *Marca Hispanica* núm. CCCXLVI se llegeix altre document, tret del arxiu del priorat de Santa Maria de Tarrassa, en lo que 's determina ab tota la claretat que pot desitjarse, lo lloch d' Egara y sa Sede. Fá referencia á que lo venerable bisbe de Barcelona Ramon Guillem acompanyat d' alguns canonjes, clergues, gran multitut de poble y nobles guerrers, aná á consagrar la esglesia de Santa Maria de

(1) Pot llegirse en la *Historia de Tarrassa* de Joseph Ventalló, pág 6, 1886.

(2) Diu axís: Atvenit Dominus Fulco venerandus Barchinonensis Episcopus Terratiam in locum vocatum antiquitus Sorvet stipatus jam dictæ Sedis canonicorum Colegio. Consacravit in prædicto loco Eclesiam in honorem Sancti Martini à prædictis habitatoribus fundatam in Episcopatu Barchinonensis infra términos S. Petri Egarensis Eclesia cui ipsa Eclesiæ ab antiquo tempore erat subdita salvo in omnibus jure Egarensis Eclesia.

Tarrassa, en lo comptat de Barcelona, junt á la esglesia parroquial de Sant Pere, en lo lloch ahont en lo temps vell hi hagué la catedral d' Egara» (1).

Mes cites podriam aduhir estrayentles dels escrits citats y de les que porta en Pujades. (2) Mes pera nostre objecte queda suficientment demostrat que, en lo lloch ahont hi ha actualment les tres esglesies de Sant Pere de Tarrassa, s' axecá un jorn en la época visigótica, á la meytat del sigle v, l' antiga catedral de temps desaparescuda, mes qual nom ha arribat fins á nostres dias en lápides y documents, y en la tradició del poble.

Sa importancia, durant los anys que existí, la demostra, á mes de la constant assistencia de sos bisbes als concilis llavors celebrats, lo haver tingut l' honor de reunir dintre sos murs, en 614, tercer del regnat de Sisebut, lo mes escullit dels prelats que regiren les diócessis d' Espanya, pera firmar les actes del celebrat en Huesca en l' any 598 establint regles pera la vida y honestitat dels preberes y clergues d' ordre inferior.

Fins aquí los precedents necessaris pera nostre objecte.

Aném ara á investigar formes arquitectóniques y á comparar elements artístichs. Enteném qu' en ells hi ha escrita, en lletres pot ser encara no ben desxifrades, la crónica de la marxa social de les époques passades. Elles, que son resultat de lo més íntim del cor del home, sintetisan ses costums, sos ideals, sa rassa y en geroglífichs nos contan lo que no 'ns poden dir les cróniques ni les histories antigues. Si la ciencia ha pogut llegir en la seca closca, trobada en lo fons de la cova prehistórica, lo que foren les nissagues abans desconegudes; si medint estatures y anguls facials, fent inventari del color y la fatxa dels individuos y anotant ses preocupacions, ses rondalles, tradicions y costums s' ha tret pera la historia lo que havian callat pergamins y lápides; si de l' análisis de la paraula n' ha sortit l' arbre geneológich de la humanitat, ¿qué

(1) ...in Comitatu barchinonensi in termino Tarratiæ, juxta Eclesiam Parroquialem S. Petri in loco eodem ubi antiquitus Egarensis Sedes erat constructa. .

(2) Crónica de Catalunya, cap. L; llibre XIV; cap. XXXIII y LIV.

no sortirá, quan inventariades les formes artístiques, agrupades per époques y regions, deduhides les lleys que les regexen y coneguda la historia de la evolució del sentiment se puga trobar lo que lliga la rassa, les creencies, les idees, la educació, lo clima y lo terrer, ab la concepció de la obra artística?

Aném á estudiar, entrant en nostre concret punt de vista, les esglesies de Sant Pere de Tarrassa.

II

¿Qué 'n resta de la antiga esglesia vissigótica d' Egara?

Per contestar á exa pregunta hem de precisar qué fou l' art que 'l poble ghot desenrrotllá en nostra Catalunya, quína sa teoría, si la tingué, y quínes ses formes artístiques. Problema es aquest discutit per arqueólechs y arquitectes y quals opinions debém nosaltres exposar pera axecar la nostra demunt segurs fonaments respecte lo que queda de Sant Pere d' Egara.

Los escriptors d' aquell temps, per sort del art ja acabat en nostre país, en que l' arquitectura debia subjectarse á les regles sobradament migrades y raquítiques dels que á sa manera interpretavan les ensenyanses trameses per en Vitruvi, anomenaren despreciativament gótiques totes les obres que no s' adaptavan á llur estética exclussivista, desde 'l barbre capitell del segle v, extrafet de les obrès romanes, fins á la flamejant arcada de principis del segle xvi, extranya nomenclatura conservada encara en lo llengatje artístich d' algunes terres que indica no més que la falta completa d' investigació sobre l' art de la etat mitja.

Al costat d' aquest amplissim criteri que confon époques tant separades, hi ha quí, com Jovellanos (1), considera vuyda pera la historia de la arquitectura aquella época, negant la possibilitat de conexer sa fesomía; no mancant per sort quí, regirant cróniques y estudiant monuments, ha sentat sos carácters, procurant enllassar la época romana ab les obres ja mes conegudes dels segles ix y x que existexen en Asturias.

(1) Elogio de D. Ventura Rodríguez.

Ambrós de Morales (1) havia fet notar ja la semblansa ab aquestos dels monuments vissigoths que tingué ocasió de veurer y arribá fins á alabar «sos riquíssims marbres y rutilants jaspis,» mes seguint l' istil dels historiayres de son temps, sens entrar en la crítica artística dels matexos. D. Joan Miquel de Inclan Valdés (2) senyalá alguns monuments com actualment existents citats casi tots avans per en Cean Bermudez (3) apoyantse en la autoritat del P. Yepes.

D. Manuel d' Assas ha sigut qui ha sentat los carácters artístichs d' aquesta arquitectura (4) classificant los elements de tal procedencia existents en Toledo, distingintlos dels mes antichs y dels posteriors, preparant axís lo camí pera que lo docte arquitecte D. Joseph Caveda (5), ab erudita y sólida argumentació, pogués entreveurer quelcom de lo que foren aquelles obres, admirades pels alarbs, exagerades pot ser, mes qual importancia arqueológica no 's pot desconexer. De procedencia llatina, influida per Bissansi, modificada per la ignorancia del temps, la presenta no com un tipo original d' aquell poble sinó com á transició al art románich de les esglesies d' Asturias dels segles IX y X.

Lo senyor Assas creyent també, com en Caveda, en la no existencia d' edificis sencers d' aquella época y buscant per semblants procediments los carácters de sa arquitectura, ha anat mes enllá, sentant en erudits articles la existencia de dos istils: un llatí pur y l' altre llatí bisantí, essent aquest últim peculiar de nostre península (6).

Los que han seguit verificant estudis sobre 'ls monuments d' aquests segles han repetit y confirmat lo sentat per aquestos doctes arquitectes (7). De conformitat ab ells en lo conjunt,

(1) Crónica general de España, 1575.

(2) Apuntes para la historia de la arquitectura 1883, n.º 54 y 55.

(3) Noticia de los arquitectos y de la arquitectura de España, 1829.

(4) Album artístico de Toledo, 1848.

(5) Ensayo histórico sobre los diversos géneros de arquitectura empleados en España, 1849.

(6) Nociones fisionómico-históricas de la arquitectura en España, Semanario pintoresco español, 1857.

(7) Pot consultarse les següents obres: Joseph Amador de los

aném á resumir ses doctrines per alguns devegades exagerades, reduhintles á tessis concretes que procurarém demostrar. De son esclariment sortirá ab tota claretat qué es lo que 'n resta d' aquesta época en les esglesies de Tarrassa.

L' arquitectura vissigóthica representa la transició del art romá al románich d' Asturias dels segles IX y X; es en lo conjunt l' art de les últimes époques de Roma modificat per la ignorancia del poble goth, cambiats en algunes regions sos detalls per la influencia bissantina.

Posada en dubte es, com hem dit, per distingits arqueólechs la actual existencia de edificis vissigoths en Espanya; rodonament ho afirmaren en Jovellanos y després en Caveda, y la veritat es que la major part dels que se 'ls hi han atribuit presentan formes, com los archs de ferradura, que no sens objeccions, á pesar dels arguments d' en Madrazo, pot sentarse que haguessen sigut ja atmesos en nostra arquitectura llatina avans del segle VIII. No n' hi ha prou d' una lápida que recordi un rey goth fundador, ni de la autoritat d' un cronista que ha regirat arxius, ni de la tradició seguida llarchs anys; es necessari la semblansa de ses formes ab les que al mateix temps bastian los pobles subjectes á análogues influencies. Es necessari que totes elles tingan explicació satisfactoria en les lleys may fallides de la historia del art monumental. ¿Quántes voltes una lápida no 's serva d' una construcció al altre? ¿Quí assegura que sucessives reconstruccions no hajan cambiat sa extructura pera que, per un sol document epigráfich, pogám deduhir la época d' un monument, quan axó porta no ben fundades innovacions en les lleys artístiques?

Mes per axó no hem de considerar, com en Jovellanos, que aquexa época siga buyda per l' art, sens que, per cap medi, puga aquest buyt omplirse. Per sort nos restan monuments d' época posterior produhits per una nacionalitat que conservá durant anys les costúms gótiques, que 's considerá com succes-

Rios: *El arte latino bizantino y las Coronas de Guarrazar* 1861;—Viollet-le-Duc: *Entretiens sur l' Architecture*, 1863, vol. 1.er, estudi VI;—Joan de Deu Rada y Delgado; *Monografía sobre la basílica de Sant Joan Bta. en lo lloch de Baños de Cerrato*, publicada en lo «Museo artístico español» vol. I, y *Los monumentos arquitectónicos de España*, publicació del ministeri de Foment.

sora de l' antiga monarquia y quals reys s' anomenaren goths com los que bastiren los monuments de la época arquitectónica que 'ns ocupa, com ho fá constar lo monjo d'Albelda escriptor contemporani (1). Tal fou la monarquia asturiana.

L' arquitectura no 's modifica sino per evolucions successives sens que s' interrompi la lley de continuitat. Axís es fácil descobrir, en les obres d' una época donada, quínes son les fonts d' hont han brollat tots los elements que presentan. Lo problema es aquí encara més senzill: conexém una de les evolucions del art, l' arquitectura del segle IX; conexém la font primera d' ahont ha brollat aquesta arquitectura: l' art de Roma, y hem de reconstruhir l' art de la Espanya gótica que es lo pas, la transició d' una al altre.

Que l' art de Roma fou ahont aprengué l' arquitectura lo poble vissigoth ho demostra senzilla consideració histórica. Tením un poble nómada, qual casa es un carro, qual propietat un ramat, qual temple lo lloch ahont clava la sagrada espasa; que dexa les vores del Euxin pera acampar en les ribes del Danubi fronterisses del Imperi romá. Després d' haver rebut allí durant anys lo primer barnís de civilisació, empaytat pels Huns entra en lo Imperi, forma part de les legions romanes, passejá per la Italia, contempla sos monuments, apren son llengatje, admira sa riquesa y son luxo, enveja sos plahers y, quan toca l' hora d' atravessar les Galies y venir á Espanya á fer d' exércit del Emperador, quan vé l jorn de constituhirse com á monarquia autónoma, no es romá perque conserva en ses venes sanch d' altre rassa, perque vivint entre lluytes y revoltes no capeix aquella civilisació decadent mes en lo possible pretent imitar aquell Imperi. Sos lletrats escriuhen en llatí, sos reys se vanaglorian de que ses embaxades rajin ab la llenga del Laci, ¿cóm no habia de ser romá son art arquitectónich? Be ho diuhen los preceptes de Cassiodor, ministre de Teodorich, manant conservar los restes dels edificis romans: columnes, pilastres, entaulaments, ares y lápides que abundavan en les ruines de que havia sembrat la Espanya la torrentada de Vandals, Suevos, Alans y Silingos en aquells jorns de desgracia (2).

(1) Caveda; obra citada, cap. III y IV.
(2) Caveda, obra citada, cap. III.

Axís, lo plan de ses esglesies fou lo de la bassílica romana, ab son absis ara quadrangular, com en la d'*Herculanum*, ara semicircolar com en lo de la bassílica *Ulpia* de Roma, ab ses columnes sobremontades de les impostes llatines; ab ses finestres semicircolars; ara cobertes ab sostre, ara ab volta de canó. Tals principis degueren seguir los arquitectes vissigoths, com los seguiren, en quant sa ignorancia ho permetia, los del poble franch, com los pobladors nous de la vella Italia. Era la marxa general del art, y totes les rasses, variant dintre una unitat, lo transformaren caminant per continuades evolucions. Lo carácter de les formes á que vingueren á parar ensenya lo camí seguit en la transformació.

La influencia de Bissanci en lo conjunt es nula. La cúpula ab petxines, estradossada esféricament ó en forma piramidal, no rompé la horisontal de sos edificis. Un dels més antichs assaigs que 's feu en Occident d' aquex element arquitectónich es, segons en Viollet-le-Duc (1), la de Sant Ferreol, en la isla de Sant Honorat, construhida probablement en lo segle VII ó VIII, mes ex invent no arribá al poble vissigoth, com no arribá á sa imitadora la arquitectura asturiana del segle IX, si fem excepció de la avuy desaparescuda, de Sant Miquel de Lino de que parla en Morales, com no havia arribat á la major part de les regions occidentals. Lo conjunt fou, donchs, en l' art vissigoth purament llatí.

Ara bé, tota la construcció de las esglesies de Tarrassa en sa part més antiga se subjecta á la cúpula bissantina. L' ábsis de la esglesia de Sant Pere, los de la de Sant Miquel, tant lo de la superior, com lo de la cripta, se desenrotllan adaptantse á aquex element. D' aquí 's deduheix que ni son plan, ni son alsat procedexen de l' antiga catedral que hi basti lo poble vissigoth. Enderrocada en los cataclismes perque passá nostra Catalunya, al reconstruirla, se prescindí del antich plan, adoptantsen altre que vingué á satisfer idees avans desconegudes seguint les corrents arquitectóniques que á elles s' adaptavan. Lo plan y l' alsat que avuy en restan responen á teoríes que no sapigueren los pobles goth y asturiá anterior al segle X, é indican noves influencies en lo art catalá que li donaren propi carácter dintre 'ls coetánis d' ensá dels Pirineus.

(1) Dictionnaire raisonné de l' Architecture française du XI au XVI siècle.—Coupole.

III

Passém á estudiar com forjá los detalls dels edificis l' arquitectura vissigótica. Los enderrochs de Sant Pere d' Egara, aprofitats en les construccions posteriors, vindrán á confirmar lo que les cróniques y documents nos diuhen de la vella catedral, contantnos ensemps lo carácter dels detalls artístichs de nostres edificis anteriors al segle VIII.

Hem citat ja lo decret de Cassiodor manant conservar los restes dels edificis romans per emplearlos en los que novament s' erigissen, y afegirém ara que en los segles de decadencia fou general exa costúm. En Santa Sofía de Constantinopla, en les bassíliques de Roma, en la matexa *Aljama* de Córdoba la trobaríam repetida y, sens mourens de Catalunya, veurém com los elements romans, servats en les esglesies, arriban fins á nosaltres pera contarnos la decadencia á que arribá l' art que 's vejé obligat á recorrer als elements antichs no sabent inventar ni executar una ornamentació més adequada.

Conservats de la catedral vissigótica, empleats després en altres construccions, restan encara los elements romans que hem citat al comensar nostre estudi, y, entre 'ls més notables, los capitells y canyes de la esglesia de Sant Miquel.

Lloch es aquest d' estudiarlos, y de sa comparació ab los elements vissigoths semblants que hi trobarém, deduhir com les formes romanes se tornaren barbres en mans dels escultors del Nort, com se transformaren los capitells fentlos sobremontar d' elements nous que havian de perpetuarse cambiats pera donar carácter á nostre istil románich.

Lo capitell corinti fou en Roma lo que en Grecia havia

sigut lo capitell dórich. La elegant *echina* espressá tot lo que fou lo poble grech. A les fastuoses fulles d' *achantus*, als flexibles rínxols, á les delicades volutes, á les luxoses estrelles estava destinat expressar la pompa del Imperi que dominá al mon.

Les rasses barbres que volgueren imitarlo colocaren en ses obres los que trobavan en les runes dels antichs temples, ó ja sos escultors s' atrevian temerosament á imitarlos, transformant després, sens voler, son esperit fins á engendrar formes noves.

Les tres evolucions se troban en la esglesia de Sant Miquel de Tarrassa. Romans son los dos capitells de pilastra que aguantan los ánguls del cimbori inmediats al ábsis y los dos de columna que tenen rompudes llurs fulles d' *achantus* inferiors pera avenirse al estret diámetre de les canyes que sobremuntan. Vissigoths, imitació del capitell corinti, son los que aguantan lo centre de les cares de llevant y ponent. Vissigoths derivats del antich compost, cisellats ab barbre llibertat y oblidada la forma clássica que pretenen imitar, son los colocats en los ánguls propers á l' antiga entrada á ponent del edifici.

Lo estudi dels mateixos demostrará nostra afirmació.

Comprenguém la idea que lo escultor romá vol espressar en lo capitell corinti; recordém la bella tradició que trameté en Vitrubi al voler fer sentir la idea que, en la concepció de tal forma arquitectónica, debia tenir present lo arquitecte de son temps Aquell cistellet que guardava les joguines de la hermosa filla de Chorinte, morta al dexar les ilusions de la infantesa y entregarse en esposalles á son gentil aymador, recobert per les fulles d' *achantus* avivades ab la sava xuclada de son sepulcre, no les oblidava l' escultor al imprimir en la pedra tota la poesía de la imaginació grega. Lo tambor del capitell recordant lo cistellet de la faula; l' abach recordant la lleujera teulada que axaplugava les joguines; les fulles d' *achantus* doblegantse flexibles á son entorn, los rínxols, caulicols y estrelles torsats sota la volada del abach, se mostran en les variades formes que la imaginació del Laci sapigué donar á aquex element arquitectónich. Quan la escarpra comensava á esboscassar la forma en lo carreu, quan lo cisell perfilava cada ún dels elements, no s' oblidava la idea, y en

los capitells de columna corintia, trossejats per ma ignorant, de Sant Miquel de Tarrassa; en ses formes, no acabades encara, s' hi veu tot l' esperit del art clássich. L' abach cobreix tot lo tambor del capitell, cilíndrich primer, prenent en sa part superior suau forma acampanada; lo tros ahont s' ha de destacar la estrella, que embellí tant l' art de Roma, se manifesta resolt; los caulícols surten de la pedra; les volutes mostran decididament sa forma en helix, y les fulles ensenyan les dues parts de la lámina que separa lo nervi central.

Exos matexos elements; la rutinaria afició á la simetria del art romá; la estética aquella que no rahonava la ornamentació; que divorciava les formes decoratives de les constructives, los adaptá á les quatre caras del pilar, engendrant los dos capitells que adornaren romá edifici, fins que qui no entenia de simetries, ni sa ignorancia li permetia coneixer rutinaries lleys, los colocá pera termenar fexuga y desproporcionada canya de columna que debia aguantar la cúpula bisantina de la esglesia de Sant Miquel de Tarrassa.

Que l' art vissigoth imitá exos elements, ho demostrá lo distingit arquitecte D. Lluis Domenech y Montaner en una conferencia que doná en 10 de Mars de 1874 en la Associació catalanista d' Excursions científiques (1), ahont mostrá dues fotografies de capitells procedents de la catedral de Córdoba, l' un corinti-romá y l' altre imitació complerta, encara que barbre y mal girbada, del matex. Que 'l primer es de procedencia romana ho demostra lo delicat de son trevall: «format d' un sol rengle de fulles d' *achantus* y sustituhits los caulicols per fulles y rosetes finíssimes en los ánguls y per rinxols, no menys fins, en lo centre», recorda bé les formes diverses que prengué aquex element del art romá en los jorns de sa decadencia. Lo segon «de marbre vermell, panxut, sens cap mena d' art ni trassa, es l' únich que porta lo símbol de la creu, picat, per befa probablement, y está colocat ab altres semblants en la entrada principal de la antiga *Mezquita*, com per escarni y trofeu del temple cristiá al qual pertanyería.» Era un dels capitells que, segons Ruderich de Toledo y Al-Mackar, s' hi portaren de Tortosa, de Santiago de Galicia y

(1) L' arquitectura anomenada llatina-bizantina y la mezquita de Córdoba.—L' Excursionista, núm. 65.

de la Metrópoli gótica, era un reste d' aquell art que admirá lo poble invasor que venia de les planes de l' Arabia, l' art, en fi, que 'l poble vissigoth formá en Espanya ab les despulles romanes modificades per la ignorancia y decadencia de son temps.

Imitació del corinti-romá foren la major part dels capitells que 's cisellaren llavors en Europa, y ja siga que 'ls modelos no fossen acabats, com los qu' hem descrit, ja siga que l' art barruer no permetía més, la major part d' ells presentan tan sols la massa general faltanthi los detalls. Axís se 'n troban á Córdoba, en la catedral; (1) á Toledo, en la capella del Sant Christ de la Llum; en lo lloch de Baños de Cerrato, en la basílica de St. Joan Baptista. Tal es la forma que imitaren los alarbs en la *mezquita* que en lo segle VIII bastiren en Córdoba; tal es la en que cisellaren segles després, conservant lo conjunt, exuberant ornamentació bizantina; es la forma de nostres capitells dels segles X, XI y XII, dels que aguantan lo cimbori de St. Pere de les Puelles, dels de les naus de Santa María de Ripoll, dels del ábsis doble de St. Pere de Besalú, dels del creuher de Sta. María de la matexa vila, es la que 's reproduheix en nostres claustres románichs fins á tramétrerla als capitells en forma de plomall de les dues primeres époques del art ojival, interrompentse sols quan en los segles XVI y XVII les fulles s' enroscaren en lo capitell pera renaxer poch després, ab sa puresa primitiva, com una forma específica que reviu á despit dels segles y de les inoculacions extranyes.

Ella 's troba en los dos capitells de columna citats del monument qu' estudiém, imitació exacta dels dos romans descrits, ab ells fácils de confondrer, en que, ab tot y axó, un atent exámen hi troba lo desconexement del fons artístich que vol expressarshi y la falta de destresa de la ma del escultor. La curva de les cares del abach s' endinsa sortint sos extrems y en son centre la pedra en que ha de cisellarse la estrella central, presentant l' orígen d' aquells tres daus colocats sota l' abach que 's veuhen en los capitells románichs de St. Colgat del Vallés, de la Seu de Girona, de Galligans, etc.

(1) Vegis: Pere Madrazo, *España, sus monumentos*, etc., volúmen de *Córdoba.—Monumentos arquitectónicos de España.*—Joan de Deu Rada y Delgado: monografía citada.

La massa ahont la estrella ha de cisellarse es més petita, surt sobre 'l tambor, no rompent, com en los romans, la ratlla que 'l termina; los caulicols s' enganxan en aquell, temerós lo cisell de separarlos; cambian ses proporcions desprenentse los rinxols més amunt que en los romans descrits; les volutes son espirals gravades en cares planes, no les helix romanes que 's destacan atrevides; les fulles se mostran arrodonides sens que s' acusin les dues parts en que les divideix lo nervi central.

L' oblit de l' antiga forma no s' hi veu encara; aquest se mostra en los dos que aném á descriurer, sostinguts també per groixudes canyes, en los ánguls de la entrada tapiada del temple. Res hi ha en ells que no vulga ser imitació romana; tots los elements del capitell compost s' hi troban, mes hi manca la proporció, s' hi veu la falta de modelo y la completa decadencia que anava produhint la transició al art de segles posteriors. Abdós son imitació barbre d' aquell típich capitell que engendrá l' art romá agermanant les fulles corinties ab les volutes jóniques; abdós presentan marcades les volutes cobrint los ous jónichs; abdós portan l' elegant collaret de perles; un rengle de rudimentaries fulles sustituheix en abdós les delicades que mostran los capitells compostos de l' antiga Roma, pera venir després en l' un l' astragal y en l' altre tres bocells que 'ls uniren á les canyes.

La demostració de sa procedencia vissigótica nos la dona feta la sólida argumentació ab que D. Manuel d' Assas (1) probá que tal era la procedencia de semblants elements trobats en Toledo. Inútil sería aquí entretenirnos, com fa lo docte autor que acabém de citar, demostrant que no procedexen del art clássich. De sobras se veu que l' art que 'ls engendrá no es lo que mor consumit per la decadencia del bon gust, companya de la riquesa y de la exuberancia d' ornaments, sinó l' art que naix volent imitar models que no compren. «Tampoch son d' una época posterior al segle VII. dirém ab lo senyor d' Assas, pera poderlos atribuhir al poble arábich ó als bizantins; no als primers perque com volgueren ser originals, apartantse dels models grechs, donaren als capitells una forma exclussivament seva y les fulles ab que 'ls revestiren eran agudes y picades en les vores ab extremada minu-

(1) Album artístico de Toledo.

ciositat, á la vegada que 'ls rebaxos se distingian pels seus clots fondos fentles ressaltar sobre 'l tambor (1); no als segons, perque, á més de que á dretes volgueren mostrar una ornamentació enterament oriental y al Occident desconeguda, los modelaren d' una manera extranya y capritxosa, y en lloch del tambor cilíndrich grech-romá, emplearen altre en forma de campana invertida qual part superior semblava massa gran en proporció de la inferior més recullida. (2)

La manera com se troban en la esglesia de St. Miquel comproba nostra afirmació. Les canyes que 'ls aguantan son d' un diámetre molt superior al de son astragal, lo que proba que exos capitells no foren cisellats pera les canyes que sobremontan; d' ahont se deduheix que foren aprofitats d' una construcció anterior á l' actual. Ara bé; tenim probes suficients, com després dirém, pera afirmar que St. Miquel de Tarrassa procedeix del segle IX, d' ahont hem d' inferir que la construcció per la que 's cisellaren tals capitells es al menys anterior á aquesta fetxa. Durant lo segle VIII res ó casi res produheix l' art en nostre Catalunya dominada per exércits extranjers. Nostra terra sufreix les conseqüencies de laboriosa reconquesta, sos monuments no 's reconstruhexen, ni cisella casi res la má del escultor; d' aquí deduhirém que 'ls capitells que acabém de descriurer procedexen d' época anterior al segle VIII y d' aquells jorns en que l' arquitectura oblidava ja les formes classiques per engendrar migrades composicions pobrement executades, de qual matexa pobresa y llibertat havian de sortir les primeres obres del art románich. La semblansa que presentan ab los coetanis francesos é italians que transcriuhen en Caumont, (3) en Viollet-le-Duc (4) y en Aguicourt (5) confirman nostra téssis.

En los capitells que acabém d' estudiar s' observa ja que l' astragal, aquella motllura essencialment romana, abandona la canya per unirse al capitell; práctica que seguiren los escul-

(1) Vegis l' article: *Estudio sobre los capiteles árabes*, publicat en lo Museo artístico español de antigüedades, vol. V.

(2) Consultis *L' art byzantine*, per C. Bayet.

(3) Abécédaire ou Rudiment d'Archéologie.

(4) Diccionnaire de l'Architecture.

(5) Histoire de l'art.

tors dels segles següents. Costúm es aquexa no sempre observada pel poble goth, com hem vist en los altres capitells descrits y podriam comprobarho sens mourens de nostra Catalunya, en los de la portada de Sant Pau del Camp de Barcelona y en lo de la Colegiata de Lladó que copia en Pella y Forgas (1). Ho esplicariam nosaltres en lo empleo que 's feu sovint de les canyes romanes que portavan cisellada tal mottllura, lo que permetia prescindir d' ella al escultor mentres que, quan era precís trevallar la canya per estalviar feyna y material, la unia al capitell.

Extranya historia semblará aquesta que nota lo que sembla baladí y minuciós, mes nosaltres creyém que exos cambis en los procediments de les arts, exes simplificacions buscades, retratan la decadencia social més que les batalles guanyades ó perdudes, més que les gestes de la política de que feren dependrer exclusivament la vida dels pobles los historiayres d' altres époques. Nosaltres en una pobre motllura volém llegirhi l' oblit d' antigues tradicions y la transició á noves époques pausada més contínuament feta.

De nova manera l' artista goth colocá 'ls capitells en sa bassílica. L' arch adovellat s' introduhí en la arquitectura romana sota l' entaulament que sostenian les clássiques columnes. La transició á la arquitectura en arch axís debia ferse. Un jorn una má atrevida rompé la llinda consagrada per egipciachs, grechs y romans; l' arch trencá la ratlla horisontal y pujá demunt l' entaulament; lo capitell en lloch de sostenir á aquest comensá á apoyar á aquell, mes no sens que, com á recort d' antigues costúms, quedés entre 'l rasament y l' abach quelcom del arquitrau, lo fris y la cornisa, engendrant les impostes de les bassíliques dels últims anys del Imperi. Vé l' artista goth y esborra com inútils lo fris y l' arquitrau, dexant tant sols la cornisa, reduhintla ara á una série de bocells, ara á un plá mal travallat, dant lloch á exos elements que en Sant Miquel de Tarrassa aprofitá lo arquitecte del segle IX, pera trametrer al esdevenidor la idea dels exagerats abachs que, apoyantse sobre les delicades fulles dels capitells, originaren la típica forma que prengué ex element en lo art románich.

(1) El Ampurdan, vol. IV.

Los elements vissigoths trobats en Sant Miquel de Tarrassa pertanyen á la escola llatina de les dues que D. Manel d' Assas probá que existiren en la Espanya gótica. Conseqüencia pot ser es axó de lo arrelada que estigué aquí la dominació romana, que feu que Catalunya, fins en plé regnat d' Eurich, no dexá de considerarse com á part del Imperi que li doná sa parla, ses costúms y ses arts; mes no vol dir axó que no arribés ja llavors fins á nosaltres la influencia del art oriental, introduhint fins en los detalls los típichs entrellassats, cordes y estrelles que donaren carácter á la ornamentació vissigótica y que 's troban en algunes afraus de nostra terra.

Les estrelles, cordes y entrellassats que ornamentan les impostes de la portada de Sant Pau del Camp de Barcelona, semblants á molts fragments ornamentats que 's conservan en los museus de Córdoba procedents de les antigues bassíliques, com feu notar lo senyor Domenech y Montaner; lo fragment en que 's gravá la lápida sepulcral de Xixilona filla de Guifre 'l pelós que 's conserva en la capella de Nostra Senyora del Camí en la Garriga, que descrigué nostre amich lo senyor Gispert en la Associació catalanista d' Excursions científicas (1), comproban lo que venim dihent.

Si 'ns hi fixém una mica veurém la evolució que vá fent l' art. Hem notat com l' arch pujá demunt de la columna, com del entaulament sortí la imposta y d' aquesta l' abach románich; hem fet veurer en un dels capitells de Sant Miquel l' orígen d' aquells tres daus colocats sota l' abach d' alguns capitells del segle XI, y en lo mancament del arch goth trobém també com desaparesqué la euritmia grega pera sortir la varietat de capitells y la llibertat de modulació romániques.

L' art grech colocava un matex ordre en cada frontispici y, si alguna volta, com en lo temple d' Egina, li era precís superposar pisos, la unitat dels ordres no 's rompia. L' art romá comensá per superposar distints ordres arquitectónichs y acabá, quan obligat per la decadencia aprofitá elements d' altres construccions, per prescindir de la igualtat de capitells en un matex pis del edifici, com se nota en la bassílica de Sant Pau

(1) L' excursionista, vol. II, pág. 483.

de Roma, mes conservant en lo possible la igualtat de modulació. L' art vissigoth aná més enllá y aplegá en la bassílica d' Egara columnes de modul distint, escursá canyes y trossejá capitells introduhint la llibertat en les proporcions de la columna que entronisá com á principi de sa teoría nostre art románich.

IV

La época arquitectónica que bastí la catedral d' Egara acaba ab la entrada d' aquella barreja heterogénea de fills del desert que venia á extendrer los dominis del profeta per les terres que anys havia mirava ab enveja desde l' altre banda del mar. En ses excursions eran sovint respectades les ciutats que francament los hi obrian les portes, mes no eran escasses les vegades en que lo temple del Senyor era profanat per la folla multitut, sobre tot per les colles de berebers idólatras y adoradors dels astres, aplech de fanátichs que formava part del exércit conqueridor. Los pobles no sempre esperavan ab calma la arribada del extranger exércit; les emigracions eran freqüents y lo terratremol de tota modificació social dexava sentirse de sobres en tots los indrets de nostra pátria. La mort del art era sa conseqüencia. Lo segle VIII, com diu D. Antoni Aulestia (1), «fou época de lluytes incessants, ocupant successivament lo país alarbs y cristians; ni 'ls uns ni 'ls altres podian dedicarse ab calma al desenrotllament de les arts y á alsar edificis suntuosos. Los escasíssims monuments alarbs á Catalunya deuhen colocarse posteriorment, y de cristians, sols per referencia d' antigues escriptures, consta la reconstrucció d' algunes esglesies com les de Urgell, y de monastirs entre 'ls que 's citan los de Banyolas, Arles de Rosselló y Amer. Los pobles ja 'n tenian prou ab los vells y fortíssims edificis y bassíliques romanes per lo servey de la relligió y les necessitats públiques, y si 'ls assetjes, los incendis y les destruccions los enderrocavan, dexavan les ruines per alsarlos en temps mi-

(1) Historia de Catalunya, vol. I, 1887.

llors, preparant axís, inconscientment, materials pera la nova forma del art monumental, l' istil románich, que debia extendrers ab la reconquesta.»

En aquexes convulsions de la pátria desaparesqué lo municipi romá y la catedral vissigótica; s' esborrá del llengatje del poble lo nom d' Egara, que honraren gestes glorioses, y en lo lloch ahont s' axecaren preuhats edificis restaren sols pobres masíes amparades per un castell. Lo feudalisme en sos orígens més remots portat per la necessitat d' un época conmoguda.

Cárles lo Calvo, en lo diploma donat en 844 en lo monástir de Sant Sadurní á la vora de Tolosa, en que confirmá y ampliá los privilegis concedits per Carlemany y Lluis lo Piadós á exes terres, al anomenar lo lloch que cobrexen los enderrochs d' Egara, no fá esment de la catedral egaresa com los bisbes que firmavan les actes dels concilis, ni de la parroquia de Sant Pere com los documents d' anys després, sinó del castell de Tarrassa: *Gothos sive Hispanos*, los hi diu, *intra Barchinonam famosi nominis civitatem vel Tarrasium Castellum* (1).

Mes poch temps desapareix la esglesia qual gloriosa antiguitat trametian al esdevenidor los preuhats diplomes, y en lo matex segle IX trobém altre volta refetes les parets, axecades les ares sagrades ahont tornan á elevarse al cel los sacrificis y pregaries. «En l' any 874 tením un testimoni comprobatiu, diu lo P. Risco, de que la esglesia d' Egara permanexía com á parroquia sufragánea de Barcelona. Se llegeix en les capitulars de Cárles lo Calvo que 'l bisbe de Barcelona aná al palau Attiniach y presentantse al sobredit prímpcep li exposá varies quexes dels perjudicis que 's feyan contra sos propis drets. La segona d' exes quexes fou relativa al territori d' Egara, y per ella feu present que un prebere, valentse de la protecció d' un magnat anomenat Bayó, é induhit de sa propia insolencia, usurpava per sí la jurisdicció del castell de Tarrassa que pertanyía al bisbe de Barcelona» (2). Desde exa fetxa trobém la esglesia de Tarrassa en documents interessants per la historia. En 970 l' abat Cessáreo proposa la restitució de sa sede

(1) Pujades, Crónica de Catalunya, cap. V, llib. XI.
(2) España sagrada, vol. XLII, tract. 79, cap. 3, pág. 199.

episcopal y en los anys 979, 991, 997, 1096 fins á 1112 (1), en que noves construccions venen á refer les antigues, veyém tramés son nom y junt ab ell la manera de ser de aquells segles en lo que contan los vells y polsosos pergamins.

Tením probada, donchs, la existencia de la esglesia de Tarrassa en lo segle IX. Hem vist la escassetat d' edificis axecats en lo segle VIII y aquestos encara en los recons del Pirineu ó en l' alta Catalunya ahont arribavan les armes dels conqueridors franchs, no en Tarrassa massa propera á les fronteres dels alarbs. ¿Qué en resta d' aquestes construccions? Quína fou la forma artística y constructiva ab que 's desenrotllaren? ¿Confirma aquesta les conjetures fetes ab los documents históríchs?

No duptém gens en afirmar que procedexen d' aquexa época lo absís de la esglesia de Sant Pere, la part exterior del de Santa Maria y la esglesia de Sant Miquel.

Probém de demostrarho. L' aparell dels murs de les tres, igual enterament, format de petits carreus separats per capes groxudes de morté, intercalats ab mahons, com los usats en les esglesies carlovingies (2), distints dels que en Catalunya 's servan en lo portal de Santa Tecla de Tarragona, en Sant Colgat del Vallés, en Sant Benet de Bajes y en Sant Pere de Besalú, suposa igual época arquitectónica y aquesta coetánea de la que en Fransa bastí les esglesies de Chavant, de Sant Cristófol de Suevres, de Bugles, etc., etc.

Si axó proba aquest detall constructiu, més y més ho confirma lo exámen del plan y alsat de Sant Pere y Sant Miquel.

Axís com al parlar de la época vissigótica hem notat que la influencia bissantina se reduhía als detalls sens penetrar en lo fonamental de la construcció, bé podém afirmar que en lo segle IX aquexa arribá en les esglesies de Tarrassa á cambiar tot lo sistema arquitectónich, dexant sols que quedés en los detalls l' art que havia nascut en Roma y que desde allavors devia sols conservarse enmaridat ab la arquitectura de Bissanci.

En les obres que 'ns ocupan aquest maridatje no s' ha ve-

(1) Risco: Obra citada.—Pujades: Obra citada.—Ventalló: Obra citada.

(2) Caumont: Obra citada. Architecture religiense, 1886.

rificat. En arquitectura comensan sempre les transformacions volent imitar objectes artístichs vinguts d' altres terres, y allavors cambian los detalls arquitectónichs, com hem vist en la época dels goths; després se preten imitar los monuments extrangers seguint exactament sa forma artística, y llavors se modifica lo conjunt, verificantse la juxtaposició primer y la complerta fusió després d' heterogénees concepcions.

En les esglesies de que parlém hi ha la imitació de les obres de Bissanci; la fusió d' exos elements ab los llatins la trobarém al estudiar lo que resta en Tarrassa del segle XI ó principis del XII.

Cada istil arquitectónich té un element predominant al que 's subjectan tots los demés. Lo coneixement d' ell es la clau de la teoría artística que 'l informa, ell ho sintetisa tot, y plan y alsat á ell s' adaptan com á element principal als ulls del arquitecte. La llinda fou ex element en la arquitectura grega; la volta de canó ho fou en l' art románich; la volta ojival, en la arquitectura impropiament anomenada gótica; la volta ab petxinas ho fou per l' art de Bissanci.

La volta esférica que en Roma cubria la atrevida rotonda del panteó d' Agrippa, que havia servit en los palaus de la Assiria pera axaplugar les luxoses sales dels Sardanapals, passá al Imperi oriental, primer cobrint les rotondes, forma que s' adoptá per les primitives esglesies, després lo plan rectangular de la bassílica llatina, sostenintse ara sobre pedres encabalcades que simulavan les trompes, ara per altre segment d' esfera de radi major que tallava los murs rectes axecats sobre de la planta, simbolisant la volta blava del cel adornada de mosaichs riquíssims de fons daurat en que 's dibuxavan los sagrats misteris.

Tal es lo carácter de les esglesies de segle IX de St. Pere y St. Miquel de Tarrassa. Entrém en la esglesia de St. Pere; atravessém la nau de construcció posterior de que després parlarém; dirigimnos á son extrem oriental; passém per sota l' arcada de triomf que precedeix al santuari, com abans precedí al lloch ahont se sentava lo tribunal en les bassíliques romanes y observém com lo antich absis se converteix en un quadrat en tres de quals cares s' obran ninxos esférichs que permeten aumentar fins á tres lo número d' altars. Son los *transceptum* terminats en hemicicles com en les bassíliques

de Bethlem y de St. Nasari de Milan, que s' han escursat fins á engendrar aquelles formes, usades ja en Roma en lo segle III en St. Damás y en lo cementiri Calixto, y que prengueren carta de naturalesa en les de Deipara de Bissanci y en la de Hebessa (1) construhides en los segles V y VI y que trobém en nostra Catalunya en lo segle IX en la esglesia desaparescuda de St. Vicens de Torelló (2) y en construccions posteriors com en les esglesies de Montgrony y en St. Nicolau de Girona.

Lo plan del absis de la esglesia de St. Pere respon ja á tradicions bizantines, mes lo alsat confirmará plenament nostra afirmació. Una volta vaida cobreix lo quadrat de la planta y en aquexa, con en Sta. Sofía, s' obra la típica cúpula que, si be modificada per segles molt posteriors, (3) presenta en son conjunt la fatxa ab que la contemplarian la gent del segle IX, axaplugant los tres altars del santuari. Aquest se presentava débilment illuminat per tres estretes finestres que avuy encara 's conservan, «una en honor del Pare, altre en honor del Fill y la tercera en honor del Esperit Sant» recordant lo manament del angel als arquitectes que bastiren lo grandiós temple de Justiniá. Com en los temples orientals, en fí, los mosaichs, *opus musivum*, adornavan lo lloch ahont s' axecava l' altar principal, débil memoria dels que ornamentavan los temples de Bissanci y dels que encara en resta un tros darrera del altar major.

Exa forma lobulada s' acusa perfectament al exterior presentant la degradació de teulades com en les esglesies d' Orient.

Mes que en la que acabém de descríurer, ahont trobarém la copia perfecta de les esglesies orientals es en la de St. Miquel. Estudiém son plan completament bizantí. Es en son conjunt un quadrat, endolsits sos anguls interiors per quarts de circunferencia, ab la porta á la part occidental, ab son absis semicircular interiorment, poligonal per fora, costum oriental reproduhida en alguns absis antichs de Catalunya,

(1) La Messe. Etudes archéologiques sur ses monuments per Ch. Rohault de Fleury.

(2) Olivó y Formentí.—Conferencies sobre l' art románich á Catalunya.—L' excursionista, pag. 323.

(3) Probablement al serhi colocat l' altar actual.

com en un de St. Colgat del Vallés. Una creu grega vé marcada completament en son interior, axecantse en lo quadrat de son centre les vuyt colùmnes descrites, quatre de robustes en los anguls, quatre de més débils en lo centre de sos costats per sostenir lo cimbori. Recorda en petitíssima escala la de Sta. Sofía y es semblant á la de Kapnicarea d' Atenas y en tot subjecte á la escola bizantina.

Mùrs de petit carreu tancan lo perímetre; archs semicircolars, que s' apoyan en los murs y en les columnes del centre, aguantan les voltes de quart d' esfera en los anguls y d' aresta en los brassos de la creu, seguint també tradicions de la escola oriental. Demunt d' exa construcció, descansant sobre vuyt archs peraltats que estreban sobre les columnes citades, s' axeca lo cimbori, quadrat en sa base, cobert per la oriental cúpula y enllassat ab ella per quatre trompes. Tot es en ella bizantí. Com á Sta. Sofía de Constantinopla, les columnes procedexen de distintes construccions, y si allí los diferents temples d' orient y occident hi enviaren lo tresor de sos marbres, ses canyes robustes y luxosos capitells, á St. Miquel de Tarrassa l' art romá y l' art vissigoth hi trameteren sos elements pera sostenir la cúpula, migrada y pobre si 's vol, més que venía á recordar als cristians de ponent la pompa dels edificis que s' axecavan en lo Baix Imperi. Com allí la diversitat de bases de procedencia llatina, barbarament tallades, formades de bocells y filets, variades en altura segons ho exigía la canya á que debian adaptarse; com en l' art bizantí, la senzilla motllura senyala lo rasament dels archs y de les voltes; com en ell, un quart d' esfera cobreix l' absis, com en ell, en fí, tres finestres obertes en aquet iluminan lo santuari.

Baxém per una escala moderna á lo que está descobert de la antiga cripta. Un corredor humit dona entrada á un absis que recorda les *cubiculæ* de les catecumbes, que es lo que resta de la esglesia sotarriana extesa antigament, segons nostra manera de véurer, per sota la esglesia superior. Si lo examinèm veurem la reproducció en son plan del absis antich de St. Pere, cobert ab volta vaida, presentant també les típiques finestres, avuy tapades pel fossar donantli tétrich caracter, fent acudir recordanses d' aquells jorns de viva fé en que lo sacerdot debía en lo fosch recés aconhortar als faels, allí hont

no arribava lo brugit de les armes y ahont sembla perdrers la memoria del mon agitat per les tempestats del vici.

Si contemplém exa esglesia en son exterior, observarém la degradació de teulades, acusant la creu grega central; lo típich cimbori recobert de piramidal teulada, com en Sant Vital de Rávena, dominant completament la simetria y la ratlla horisontal. Tením, donchs, que les esglesies de Tarrassa senyalan la vinguda en lo segle IX d' una influencia bizantina, influencia que 's fa notar en altres semblants construccions y que continua durant lo segle X, com es de veurer en les retondes de Tona, Llussá y Pobla de Lillet; en la creu grega del plan y en lo cimbori de St. Pere de les Puelles, y en lo plan de St. Pau del Camp; trascendint en lo art románich del segle XI, com ho proban la rotonda de Vich, los absis de Montgrony y St. Feliu de Girona, los cimboris de la major part de nostres temples y la ornamentació casi tota oriental.

V

La influencia bizantina que acabém de senyalar en les construccions del segle IX de St. Pere de Tarrassa, distingeix perfectament nostra arquitectura de la coetánea d' Astúrias, ahont no apareix la cúpula oriental, si exceptuém la de Sant Miquel de Lino, citada per Ambrós de Morales de que hem fet ja esment, ahont aquella influencia se concreta á la ornamentació, per l' istil de l' arquitectura del poble goth. Santa María de Naranco, St. Salvador de Priesca, St. Salvador de Valdediós, Sta. María de Sariego, St. Miquel d' Escalada, la esglesia de Villardoveyo, St. Pere de Montes, la de Compluto, la de Peñalva, la de St. Pere de las Rocas, St. Joan de Pravia, avuy destruhida descrita per en Carvallo, y St. Juliá de Santillana comproban nostra afirmació.

La explicació d' aquest fet en la historia de nostre art monumental la treurém nosaltres de la influencia d' un poble que intervingué durant anys en nostra manera de ser y que no conseguí infiltrarse ab tanta intensitat en la monarquía asturiana. Tal fou la influencia del poble Franch.

Los exércits de Carlemany havian arribat ja fins á Catalunya. Son fill Lluis lo Piadós extengué son domini fins á Barcelona; les principals encontrades de nostra terra foren posades baix lo gobern d' un *comte,* orígen després del feudalisme; la esglesia baix sa protecció extengué les ales cobrint tots los recons de la patria catalana; renasqueren á son escalf les antigües esglesies y monastirs; Barcelona, Vich y Girona reconstruhiren llurs antigues diócesis; Urgell reedificá sa Seu, y Gerri y St. Quirse de Culera aixecaren sos murs pera recullir als fills de St. Benet.

En aquest punt Guifre lo pelós apareix en la historia, logrant llegar á sos fills la terra catalana lliure de franchs y d' alarbs, refeta y prompte á llensarse per los camins gloriosos que li senyalá la Providencia. La primera construcció de Sta. María de Ripoll fou lo monument que debia recordar exos temps de la naxensa de la patria; ella ha desaparescut y d' aquelles époques fosquíssimes casi res queda. Sort que la petja dels demés segles no ha esborrat la que en Tarrassa dexá lo poble franch en les esglesies que 'ns ocupan.

La intensitat d' aquexa influencia franca, y sobre tot la permanencia de la matexa en los segles posteriors, ha estat tractada ab singular erudició per nostre sabi amich en Joseph Serra y Campdelacreu (1), y de conformitat ab ell en considerar la independencia de nostre art en lo temps d' Oliva, hem de dexar sentat que no fou axís en la época en que 's bastiren les esglesies de Tarrassa que hem descrit. La existencia d' aquesta influencia en nostra vida social, momentánea ó no, nos la demostra lo erudit arqueólech vigatá en la cita que fa del P. Villanueva. (2) «Sabuda es, diu, lo ilustre excursionista del segle passat, la dependencia ó sia lo mirament ó respecte ab que miravan los reys de Fransa les esglesies de Catalunya, senyaladament la de Vich que devia á Odon lo senyoriu d' exa ciutat ab altres privilegis. Ningú ignora tampoch la subjecció de les matexes á la de Narbona, com á sa metrópoli, durant casi quatre segles »

«Teniam per aqui. continua, gran part de la llegislació francesa; nostres comtes se protestaren feudataris d' aquells reys al menys fins entrat lo segle x; tots buscavan llavors la confirmació de ses possessions en los privilegis d' aquells reys que anomenavan *præcepta;* fins al fi del segle XII se calendaren nostres escriptures ab los anys de llurs regnats; la lletra francesa se 'ns ficá á casa en la meytat del segle IX, abolida la gótica; nostres bisbes anavan y venian per tot á Narbona com á sa metrópoli.» (3)

(1) Observacion final á las notas arqueológicas de M. Didelot, vindicando la independencia del arte regional y considerando al obispo Oliva como arquitecto de Ripoll.—Articles en publicació en *La Plana de Vich.*

(2) Vegis *La Plana de Vich*, núm. 73.

(3) Viaje á las iglesias de España.—Tomo VI, págs. 90 y 92.

No desconexém lo pes de les rahons aduhides per nostre amich pera demostrar la tendencia de Catalunya á emanciparse de la influencia francesa, mes axó ve á confirmar la existencia més ó menys duradera de la matexa. A axó, afegirém nosaltres, lo sens fi d' esglesies y hermitatjes que la tradició suposa fundats per Carlemany; lo fet d' haver sigut aquest rey venerat com á sant fins á nostres dies en la catedral de Girona; les innombrables rondalles en que lo poderós monarca ó sos soldats hi representan la part principal, tot demostra lo fet de la influencia que nosaltres preteném comprobar en les esglesies de Tarrassa.

En efecte ¿quína arquitectura podian portarnos nostres vehins? «Quan los barbres invadiren les Galies lo terrer era rublert d' edificis romans; la població indígena s' havia fet á la vida romana. Foren necessaris tres segles de desastres per fer oblidar les tradicions antigues. En lo segle VI existian encara en les ciutats galo-romanes edificis mitj enrunats per la devastació y l' incendi, mes les arts ja no existian, ni hi havia qui sapigués com s' havian axecat los monuments romans.» (1)

Aquexes paraules del sabi mestre en Viollet-le-Duc pintan l' estat d' aquells segles que en Fransa foren de gran decadencia, fins al punt de tenir d' ordenar sacerdots que ni sabian llegir, mes en mitj de la ignorancia, si desconexian lo fons dels monuments romans, be sabian copiar sa forma. Les esglesies se construhian imitant les basíliques romanes; les columnes volian recordar les del art clássich, y en una forma barbre, que indicava l' estat miserable y decadent, se conserbava la tradició.

«Carlemany, continua lo sabi arquitecte, sortí en mitj d' aquest caos, intentant ab sols la potencia de son geni establir una mena d' unitat administrativa, reprenent lo fil trencat de la civilisació per relligarlo. Carlemany volgué fer una renaxensa. Les arts modernes deurian aprofitarse d' aquex suprem esfors, no per seguir lo camí marcat per aquest gran geni, sino apropiantse los elements nous que va anar á cercar al Orient. Carlemany comprengué que les lleys y la forsa

(1) Dictionnaire de l'architecture.—*Architecture.*—Origenes de l' architecture française.

material son impotents pera reformar y organisar los pobles ignorants y barbres sino 's comensa per instruhirlos. Comprengué que les arts y les lletres son un dels medis més poderosos que oposar á la barbarie Mes en Occident los medis li mancavan; temps feya que 'ls últims recorts de les arts antigues havian desaparegut. L' Imperi d' Orient, que no havia sigut invadit pels pobles barbres, conservava ses arts y sa industria. En lo segle VIII be faltava cercar qui sapigués la práctica de les arts. De temps Carlemany havia tingut freqüents tractes ab l' emperador d' Orient, se trobava en bones relacions ab lo califa Hauroun que li cedí en 801 la Terra Santa. Després de 777 Carlemany havia fet un tractat d' aliansa ab los reyalmes moros de Saragossa y Huesca. Per aquexes alianses tingué medi de saber lo desenrotllo de sos conexements científichs y artístichs. En aquexa época los moros d' Espanya, com los de Siria, estavan molt avansats en ciencies matemátiques y en la práctica de totes les arts, y encara que 's diu que Carlemany enviá á Roma en 787 gramátichs, músichs y matemátichs de Fransa, es més verossímil que 'ls enviés á sos aliats de Siria y Espanya, perque podém judicar pels monuments romans d' aquexa época á quin grau d' ignorancia havian arribat los constructors de la capital del mon cristiá.

Mes per tradició, pera Carlemany tot devia venir de Roma; era primer que tot emperador d' Occident, no podia creurer que la llum pogués venir de cap lloch més. Axí, á la renaxensa romana que volia fer, tingué de barrejarhi, per la forsa de les circunstancies, elements extrangers que devian prompte fer apartar les arts del camí per hont volia portarles. L' emperador podia retornar á les tradicions del gobern romá, fer les lleys totes romanes, forjar una administració cópia de la administració romana, més, per poderós que fos, no podia decretar un art. Per ensenyar dibuix als pintors y matemátiques als arquitectes era necessari fer venir professors de Bissanci, de Damasch y de Córdoba, y aquexes llevors exótiques portades á Occident entre 'ls pobles que tenian rassa propia, devian engendrar un art, que no fou l' art romá ni l' art d' Orient, mes que venint d' abdós orígens, devia produhir un nou tronch ab tanta vida que extengué ses branques fins á les encontrades d' ahont havia vingut la llevor.»

D' aquí 's deduheix que la influencia dels franchs en nostra Catalunya no serví més que d' intermedi per portarnos l' art que 's desenrotllava en Bissanci y en Córdoba, art que si després, unit en esposalles ab lo llatí, engendrá lo de la época románica, de moment bastí esglesies, com les de que parlem, ahont la planta y lo alsat senyalan en la historia de l' arquitectura los jorns en que aquest maridatje no s' havia verificat encara.

Ara bé, l' arquitectura del poble alarb durant l' época en que pogué influir en la renaxensa iniciada per Carlemany era una barreja d' elements romans y bizantins, sens haver engendrat encara los carácters típichs d' aquell art filigranat que decorá los encantadors palaus d' Andalucía.

L' art que 'ns portaren los francesos no fou, donchs, ni podia ser més que aquell format de les despulles del Occident influit per les construccions dels antichs imperis orientals y que sapigué armonisar la cúpula ab lo plan quadrat y adornar los elements del edifici ab aquell sens fi d' entrellassats y policromar los llisos paraments ab la riquesa de sos mosaichs, logrant torser lo camí seguit fins allavors per l' art arquitectónich y fent que 'l mon cristiá acudís á Sta. Sofía per bastir nous temples al Senyor.

L' arquitectura que bastí la esglesia d' Aquisgran, que construhí los palaus de Nimega, Ingelheim y Waltorf, la que axecava los ábsis trilobulats de les vores del Rhin, la trobem també en Catalunya portada per Carlemany, Lluis lo Piadós y Cárles lo Calvo en les esglesies de Tarrassa, esperant l' hora de fóndrers en una unitat ab l' art llatí per engendrar nostra arquitectura dels segles x, xi y xii.

VI

¿A qué 's degué la existencia de la esglesia de St. Miquel al costat de l' axecada sobre 'ls fonaments de l' antiga catedral d' Egara? Fou ella en realitat destinada á baptisteri?

Les opinions més extranyes s' han sostingut devant d' exa esglesia bizantina. Qui hi ha vist un temple semblant al Panteó de Roma; qui una sinagoga; qui restes arabichs no sabém de quina mena. Nosaltres hem procurat fonamentar la nostra y no creyém del cas entretenirnos en refutarles. La tradició popular de suposarla baptisteri la fa verossímil lo trobarse en la esglesia de St. Pere un antich bany romá, sens tenir que citar com á proba lo morter hidráulich, fet probablement barrejant cals grassa y *puzolana*, semblant potser al *astracum* de que parla St. Isidor en ses *Etimologies*, que forma lo paviment de la esglesia superior y que s' axeca alguns centímetres sobre terra en la cripta. Aquexa circunstancia feu suposar á alguns que servia per contenir l' aygua en ella depositada, convertint axís en raríssima pica baptismal tot un temple prescindint de la liturgia y oblidant les costums generalment seguides. No ignorém lo dels banys litúrgichs usats en la etat mitjana (1), mes sa forma de ábsis reservada al santuari; lo haverhi restes d' un altar; la necessitat de la assistencia del bisbe ó sacerdot per inmergir lo neofit, ungir son front, colocar sobre sa testa lo vel y revestirlo de blanca túnica, demostran lo infundat de tal proposició. (2)

(1) Martigni. — Dictionnaire des antiquités chrétiennes. 1887, Bains.

(2) Martigny, obra citada, Baptême.

Lo reduhit nombre d' altars en les esglesies antigues (en St. Pere n' hi havia tres) exigía sovint, quan lo poble volia venerar la imatje d' altres sants, la construcció de noves esglesies. Sens móurens de Catalunya, en la Pobla de Lillet, n' hi trobém dues de juntes al comensar lo segle XI. Al peu de la catedral, en Tarragona, s' hi construhí la capella de Sta. Tecla; en Barcelona, la de les Santes Martres, etc., etc. Era axó l' orígen d' aquella costúm que exigí á cada confraría y á cada gremi un altar, que rodejá l' ábsis central d' ábsis secundaris, per engendrar més tart, en la época ojival, les capelles que ompliren los ábsis y les naus de les esglesies.

La devoció á St. Miquel, en los segles IX y X la demostran lo sens nombre d' esglesies y hermitatjes d' aquexos segles dedicades á dit sant. St. Miquel del Fay, St. Miquel de Montserrat, St. Miquel de la Pobla, St. Miquel d' Exalada, St. Miquel de Cuxa y St. Miquel d' Olérdula son d' aquexa época.

A exa causa atribuhim la erecció de la esglesia de que parlém. Sovint exes esglesies s' utilisavan com á baptisteris, y be podian les dues esglesies de St. Miquel servir á tal fí establint la separació que 'ls cánons exigian al baptisteri d' homes y de dones. La proximitat á la esglesia de St. Pere se prestava á les ceremonies, y be podia lo bany romá citat utilisarse per servir de piscina, com tants altres banys y sepulcres serviren en la esglesia de Jesucrist, ja per guardar cendres cristianes ja per les necessitats de la liturgia.

Fins aquí l' estudi analítich dels elements del segle IX que restan á Tarrassa; precís es ara sintetisar y refer l' aspecte que presentarian los antichs temples en aquella época.

Lo pelegrí del segle IX que hagués arribat á Tarrassa hauria contemplat la esglesia de St. Pere ab son ábsis trilobulat, ab la nau coberta ab volta de canó, construhida de petit carreu; una porta quadrangular, sobremontada lo llindar del romá arch de descarga, daria entrada al interior, ahont tres altars, símbol de la Trinitat Santíssima, en lo presbiteri decorat de rich mosaich, atraurian la vista dels faels.

Lo poble d' aquells entorns quantes voltes degué pregar devant d' aquest absis, soja les mateixes arcades que avuy contemplém, pera lo esdevenidor de la patria que naxía! Al costat, ab igual fatxa que avuy, axecaria sos bizantins frontispicis la esglesia de St. Miquel, ab sa porta yers l' occident,

ab son altar á llevant, seguint les tradicions velles, ab sa rónega cripta verdader recort de les catecumbes.

Elles han arribat fins á nosaltres y avuy, qui passeja per l' herbam que creix en lo fossar que les rodeja, respira l' ayre del segle IX, sent exa veu que parla en les rónegues pedres, que aconorta l' ánima fentli anyorar la bellesa ab que 's presentan al magí los jorns de la naxensa de la patria, unint passat y esdevenidor en un sol pensament, fentli sospirar per altres temps, que foria lo desitj, vestintlos d' ideal colorayna que enamora.

VII

Hem vist l' art románich en sos orígens, hem contemplat la corrent d' orígen oriental que vingué á barrejar ses aygues ab les llatines, aném á estudiar, sens mourens de les esglesies de Tarrassa, lo que fou la arquitectura quan abdós istils se fongueren en un engendrant nostre art románich del segle XI.

¿Qué en resta d' aquexa época en les esglesies de Tarrassa?

Hem citat ja la acta de consagració de la esglesia de Sta. Maria. «En l' any de la Encarnació del Senyor 1112, diu, *era* 1150, á quatre de les *nones* de Janer, pera utilitat pública, Ramon, per voluntat de Deu, bisbe de Barcelona, la reunió de canonjes infrascrits á ell sotmesos ab gran nombre de clergues, poble y nobles guerrers, se congregaren pera la consagració de la casa de Deu, en honor de sa Mare Sta. María en lo Comptat de Barcelona, terme de Tarrassa, vora la esglesia parroquial de St. Pere, en lo matex lloch ahont antigament estava la catedral d' Egara, etc.»

Tenim, donchs, la existencia á principis del segle XII de les esglesies de St. Pere y Sta. Maria de Tarrassa.

Han passat més de dos segles y mitj desde que 'ls habitans de les pobres masíes que poblavan les runes de la Egara antiga havian bastit les esglesies de St. Pere y St. Miquel. En exos anys lo geni de la guerra havia cent vegades agitat ses ales negres. Almanzor havia fet tremolar la terra; les lluyies de tot poble jove s' havian dexat sentir en tots los indrets de Catalunya. En tan les velles pajesies anavan arrenglerantse formant los carrers de primitiva vila y al arribar lo segle XI la esglesia de St. Pere no servía ja per la gentada que hi anava á dirigir ses pregaries al Senyor.

Observém les modificacions que s' hi introduhexen. Sa nau coberta ab volta apuntada, encar que lleujerament; son portal format de quatre arxivoltes; son fris decorat ab motius de la fauna y de la flora, y les carteles sostenint la barbacana, son caracters de la segona época del art románich.

Contemplém sa part exterior. Venint de Tarrassa observarém les vessants de la teulada perfectament acusades, en lo pinyó la típica espadanya terminant lo frontispici. En ell deuria obrirs'hi lo portal, mes la precisió de construhir un chor ahont ressonés la severa armonía del cant sagrat, feu que l' arquitecte lo coloqués en una de las fatxades laterals com en ses contemporanees St. Nicolau de Girona y Montgrony. Quatre arxivoltes en degradació son tot lo ornament que hi destina l' arquitecte. La empenta de les voltes exigía les parets de gran gruxaria; lo mal estat dels camins no permetia transportar los gegantins carreus de la época romana, y d' aquestes condicions, imposades per la necessitat, tragué l' art románich la típica ornamentació dels portals de les esglesies. L' arch de descarga resguardant la llinda de Sta. María de Besalú y de la del claustre de la catedral de Tarragona desapareix aquí; l' artista compren que l' arch sol basta pera sostenir la construcció y, atrevit, dexa que al arribar al rasament s' allargui en forma de pilastra fins á terra. Si la gruxaria del mur exigeix que aumenti fins á quatre les arxivoltes, vol no mentir la obra, vol que de la veritat surti la bellesa, y manifesta lo sistema constructiu posantles en degradació, engendrant la forma del portal característica d' aquexa época. En sa senzillesa elemental se mostra en St. Pere de Tarrassa, lo matex que en ses coetánees de Serinyá, St. Jaume de Frontanyá y Alcover.

La inspiració lliure en exes époques, motejades de exclussivistes y raquítiques, introduheix totes les variants; ja les arxivoltes s' apoyan sobre columnes, com en les de Porqueras y Abrera; ja alternan en lo ofici de sostenir columnes y pilastres, com en St. Pere de Cercada; ja les arxivoltes s' ornamentan ab motllures, fulles y entrellassats, com en la de Ripoll; ja sembla que robustos bocells sostinguts per columnes reforsan les arxivoltes de secció rectangular, com en Sta. Eugenia de Berga y St. Feliu de Buxalleu, fins que s' arriba á perdrer la idea primitiva, abusantse del material, donantli

formes impropies, sobre tot en la época de la tranzició, com en la porta dels Infants de la catedral de Lleyda, en la de Vallbona de les Monjes y en la lateral de St. Vicens de Besalú.

Dos finestres semicircolars, axaplugades per senzilla pestanya, rompen lo parament del mur, ahont se mostra l' *opus spicatum,* recort de la construcció romana no oblidada encar en lo segle XI.

Senzill coronisament termina 'l frontispici. Caps esboscassats en la pedra, com los del claustre de St. Colgat del Vallés y St. Pere de Galligans de Girona, aguantan decorada imposta. Heterogénea barreja de figures, los monstres que inventá la fantasía, la fauna dels pays, les flors, les ofrenes que á Deu se feyan, omplenan la llargaruda faxa en que s' apoya la teulada, recort dels frisos luxosos dels temples romans que ressucitan en l' art nascut al alé del cristianisme.

Doném volta á la fexuga clau, fém cruxir lo forrellat antich, obrím la porta de construcció semblant á la románica y entrém en la nau de la esglesia de St. Pere. Les parets llises s' axecan, torsan de sopte la vertical y engendran la volta apuntada dexant sols que una motllura plana elemental senyali son rasament. Es la volta de canó romana, cambiada tot just la curva que la engendra, pera pendrer la forma apuntada que temps á venir debia sustituhir á la semicircolar en tots los elements constructius y decoratius.

La manera com se presentan los dos archs torals que reforsan exa-volta; les motllures que 'ls adornan, l' una perfectament románica y l' altre semblant á les vissigótiques qu' hem vist en Sant Miquel y á les que 's troban en la porta de Sant Pau del Camp, indican de sobras la existencia de dues construccions enllassades. Abdues les hem descrites, mes de sa relativa posició en surt una conseqüencia que 'ns dirá lo plan de la obra del segle XI y l' ordre ab que 's procedí en la reconstrucció.

Los pobles al refer sos temples servavan l' ábsis ahont durant la obra, que era cosa d' anys, se celebravan les ceremonies santes. Molt sovint la falta de recursos no dexava acabarla y l' ábsis de la construcció vella restava per sort de l' art y de la arqueología. Aytal se verificá en la esglesia de que parlém. Al arribar al creuher, quan s' havia disposat ja la lligada dels murs en lo *transceptum* que s' observa en la part

exterior, degueren faltar los recursos ab que contava la obra de la esglesia y 's tingué aquella de sospendrer unintla com se pogué ab lo ábsis antich y donantli la forma llargaruda que presenta. Axís s' explican los archs torals casi juxtaposats y la diferencia de gruxaria dels murs en les dues parts del edifici.

Lo altar del segle XI, qual taula encara 's conserva aparedada en l' ara moderna, passá á ocupar lo centre del vell santuari mostrant sa senzilla forma entre les ratlles curves de fatxa bissantina del segle IX. Son de veurer en ella les firmes dels que assistiren á la consagració, fetes de má propia, de la metexa manera que 's troba en altres altars de que parla en Martigny (1).

Si volém contemplar sencera la forma arquitectónica de les esglesies del segle XI es precís que estudiém la de Santa Maria.

No falta quí d' un document del any 979, citat per en Pujades, en que 's diu que una dona anomenada Levogodos doná uns camps als clergues y á Santa Maria de la catedral d' Egara, *clero et Sanctæ Mariæ sedés Egarensis,* ha volgut deduhir la existencia d' exa esglesia en temps més antichs. Axó vindria á indicar lo aparell del ábsis que no duptém en classificarlo com á obra del segle IX, sens que sentém quin havia sigut l' objecte de tal construcció en aquexa época. No ignorém que en lo segle IX eran rectangulars los ábsis en les esglesies d' Asturias, ni que exa forma no es desconeguda en Catalunya en époques posteriors, com ho proban lo de la esglesia de Santes Creus y lo de la capella del Priorat de Clará, entre Argentona y Orrius. Mes tot axó no es prou per sentar que l' ábsis de la esglesia de Santa Maria hagués sigut construhit pera tal en lo segle IX.

Prescindirém nosaltres d' aquexa obra y entrarém á estudiar lo que 's construhí durant la época inmediata al any 1112 de sa consagració.

Examinem son frontispici. Senzillíssim portal sobremontat d' un guardapols de mahó, al us bissantí, es la entrada de la esglesia. La típica creu oriental, tancada en lo simbólich cercle, pintada en la clau, recorda aquelles que cisellades en

(1) Obra citada.—Autel. Pelerinages.

la llinda, com en Sant Pau del Camp, en mitj de la *alfa* y la *omega* evocavan al que hi entrava la magestat infinita de Deu.

Sis faxes lombardes que sostenen cegats arquets, com les pilastres romanes sostenian les llindes, decoran lo parament. En son centre s' obra la reduhida finestreta en forma de creu, forma no desconeguda en Catalunya, orígen remot de les luxoses finestres de la época de transició y dels trevallats rossetons de la arquitectura ojival.

Semblant divisió per faxes lombardes observarém en les fatxades dels costats, presentant en axó notables semblanses ab sa coetánea de Sant Pons de Vallirana.

Si entrém en son recés, després de passar per sota la volta de canó del chor, veurém los murs llisos, sens cap mena d' ornament, axecarse contornejant lo plan de creu llatina per arrodonirse dintre 'l perimetre exterior rectangular del ábsis. Demunt d' ells contemplarém enlayrarse les voltes semicircolars en la nau, lleugerament apuntades en lo *transceptum* marcant son rasament per senzilla motllura, apoyantse sobre archs torals, allargantse cap al ábsis després de traspassar lo arch triomfal per acabar en quart d' esfera cobrint lo hemicide del santuari. Per sobre d' elles, apoyat en los archs torals del creuher, s' axeca lo cimbori cobert ab volta vayda, quadrat en sa base, vuytavat després, com la major part en Catalunya, adornat en sa part exterior per arquets cegats y sobremontat per quadrat campaná, com lo de Santa Eugenia de Berga.

Estudiém aquest típich element que dona carácter á la construcció relligiosa. Veurém una torre quadrada que s' enlayra, foradada en ses quatre cares per finestres senzilles en un pis, bessones demunt, coberta per una volta en forma de piramide en íntrados y éxtrados, com los que en terra francesa basti lo segle XI, de que parla en Viollet-le-Duc.

En exa esglesia observarém també la taula del antich altar, requadrada per una motllura, semblant á la de la esglesia de Sant Pere, tramesa d' un segle al altre servint de llosa á un sepulcre de venerades reliquies.

Dexém lo fossar que envolta les esglesies de Sant Pere de Tarrassa y traslademnos al pati de la actual rectoría que correspon á la fatxada del costat del Evangeli de la esglesia de Santa Maria, ahont en la major part dels temples s' alsava 'l claustre Lo de Santa Maria de Tarrassa ha casi desaparegut

restantne sols algunes arcades que donan idea de son carácter. Son sistema constructiu es lo matex que hem estudiat en la porta de la esglesia de Sant Pere. Res de les columnetes aparellades, res d' aquells capitells que omplí la més extranya barreja d' elements, res d' aquelles combinacions de flors y de fullatje, de cintes que s' entrellassan, d' alimanyes somiades en nits de desvari, ni d' aquells capitells imitació del corinti, ni de les formes cúbiques de Bissanci. Pobre com lo restant de la construcció, sostinguts los archs per robusts pilans, fou semblant á aquell que, en la Pobla de Lillet, construhiren los monjos de Ripoll y presenta lo matex carácter rónech y fexuch.

Hem dit que les necessitats de la crexent parroquia havian originat la reconstrucció de la esglesia de St. Pere. ¿A qué fou deguda la erecció ó total reedificació de la de Santa Maria? Hi hagué en la etat mitja una institució providencialment nascuda pera convertir en planter de civilisació als pobles baxats de les geleres del Nort y verificar la complerta transició de la etat antiga á la moderna. Tal fou lo monastir. Entre lo castell feudal y la parroquia s' axecavan les parets de la sumptuosa abadia ó del modest priorat, mena de noblesa sortida del poble y enlayrada per la ciencia y la virtut, que representava 'l primer pas que dava lo vassall pera igualarse ab lo senyor y sustituhir temps á venir la torre del homenatje ab la Casa del Concell.

Lo poble y lo monastir eran ab tot dues institucions diferentes, y si la una estava simbolisada per la esglesia parroquial, l' altre venia perfectament representada per la esglesia monacal y son claustre. Los monjos necessitavan sa propia esglesia, y lo poble, que anava adquirint sos drets y llibertats, formant los gremis y fundant les confraries, necessitava també altars ahont venerar á sos Patrons. Tal es l' orígen de la esglesia de Sta. Maria al costat de la parroquia de St. Pere. L' ilustríssim Feliu Torres Amat ho demostrá en la memoria que sobre les antiguitats d' Egara enviá á la Academia de la Historia en lo any 1817. En ella probá que los canonjes regulars de Sant Agustí de la Congregació de St. Rufo (1) que habitavan en

(1) Copia part d' exa memoria D Joseph Ventalló en sa *Tarrassa antigua y moderna*, 1879

St. Adriá del Besós, se trasladaren en 1112 á la esglesia de Sta. María de Tarrassa ahont desd' allavors habitá la venerable Congregació monacal que servá en sos arxius los preuhats recorts per la historia que, copiats per erudits viatjers, han arribat fins á nosaltres á despit de guerres y vandalismes.

Examiném ara la procedencia dels elements arquitectónichs que hem descrit y les modificacions en ells introduhides pera contemplar com evolucioña la concepció artística.

Lo plan de la bassílica romana, suprimides les naus laterals, ha engendrat la creu llatina, ab sos ábsis semicircular y ab son claustre recort del *atrium* antich; la volta de canó etrusca ha donat orígen á la volta apuntada; les portes y finestres semicircolars les hem vistes aquí reproduhides, los entaulaments ab los antichs modillons y ab los frisos decorats s' han conservat del temple pagá.

La arquitectura de Bissanci hi ha portat també sos principis artístichs, dexanthi los cimboris que, ensemps que enllassaren les voltes de les naus y les del *transceptum* fent que aquelles no haguessen de tenir exagerada altura, expressaren també simbolismes orientals. Les finestres bessones y los mahons empleats pera formar les pestanyes de les finestres los trobém encara en la obra del segle XI.

Tením, donchs, en lo matex edifici, los elements llatins y bizantins barrejats, contribuhint tots á la estructura del monument, mes sens presentarse cap d' ells com en los estils de que procedexen.

Ni 'l plan es lo matex que s' usá en les bassíliques de Roma, ni la volta de canó presenta la construcció romana ni l' entexinat que sovint la decorava, ni nostres cimboris son com los de Bissanci, ni la ornamentació de nostres edificis es la seva. Es un nou estil format ab los elements de temps antich vinguts á Catalunya; es un art nascut de llevors extrangeres, mes al que han conseguit donar fesomía propia lo caracter de nostra terra, nostre clima, la sanch que bull en nostres venes y fins lo modo d' esser de nostres institucions.

La obra pobre de Sta. María de Tarrassa, construhida aprofitant les ruines d' altres construccions, ab escassés de material, ab falta de recursos, es, no obstant, producte d' un estil, y en sa fesomía hi trobarém la matexa escola que bastí les esglesies catalanes contemporánees. Aquelles naus altíssi-

mes que devallan fins á terra sens que una imposta trenqui la severitat de ses ratlles; aquelles arcades sostingudes per pilars rectangulars nusos de tot ornament; aquelles naus estretes que contrarestan, ab ses voltes de canó de quart de cercle, la empenta de la de la nau central, que 's troban á Ripoll, á Besalú y en tots los recons del Pirineu, son l' art que en mes petita escala se desenrotlla en les esglesies de Sant Pere y Sta. María. Elles son lo retrato en pedra d' aquells temps en que lo poble catalá, sever senzill y enemich de luxos inútils, sabia capir la bellesa arquitectónica en les seques ratlles d' una volta de canó, d' un cimbori ó de un ábsis senzillíssim.

Desde aquest punt marcat en la historia pel segle en que 's consagrá la esglesia de Sta. María, comensa una época artística fundada en distints principis. Ella en son temps de decadencia ha portat també elements á las esglesies objecte de nostre estudi, més son conexement no té cap importancia per nostre concret punt de vista.

EPÍLECH

Hem contemplat en les esglesies de Tarrassa l' art vissigoth en ses evolucions; hem vist palpablement la influencia bisantina arribada ja á Catalunya, y, corrent aygues avall en lo riu de la historia del art hem trobat juntades les de procedencia llatina de les vingudes de fonts orientals formant nostre art románich.

Excursionistes no més, aficionats á dexar la ciutat per gosar de la pau de les solitaries ruines, festejadors constants de la bellesa arquitectónica, agradosos de sentir sa veu que, com la de Deu, sols ressona en la soletat, hem seguit montanyes y vilatjes amagats en los recons de nostre patria, hem passat hores en lo oblidat recés de la antiga esglesia colgada per les cases de les ciutats y al venir de nostres excursions, hem apuntat lo que hem sabut llegir en les colrades parets bastides segles endarrera pera portar quelcom á la historia de nostra arquitectura.

Recorts de nin, impresions rebudes en la infantesa nos han portat á escorcollar lo que 'ls segles dexaren en les esglesies qual estudi acabém de fer.

Si algú llegeix aquestes ratlles y detura per elles algun jorn la cayguda de las parets rónegues del antich monument, haurém fet per les esglesies de Tarrassa lo que lo jovencel que dona 'l bras al jayo que 'l delectá contantli rondalles en los jorns de sa infantesa.

XXI.—DISCURS DE GRACIES, *de D. Isidro Reventós.*

SENYORS:

Rebuda de mos companys de Consistori la honrosa comanda de remerciar la presencia vostra en la festa anyal de la literatura pátria, en veritat he de gaudirme'n perque á l'hora matexa que podré expressar la alegría y agrahiment deguts per vostra constancia en avalorar esta poética festa, me dona ocasió pera expansionarme sobres un motiu que gayre bé en cap lloch més adequadament fructificaria que en aquest aplech d' aymadors y sobre tot d' aymadores de les coses de la terra.

Lo sentiment que ennardeix los actes del catalanisme y sobre tot lo sentit práctich que 'ls honora no s' acontentan pas ab lo cabal alcansat fins ara, si bé en donam gracies á Deu, y cercan quelcom més pera la epopeya de la renaxensa patriótica que responga justament y clara á la altesa de son modo d' esser y á la grandesa de la Jerusalem de nostres entussiasmes.

Si 'l despertament catalá té d' esser alguna cosa més que un renaxement literari fins al present mes enlluhernador que no pas sólit, ó bé si aquest es la expressió primerenca y més natural de una aspiració popular, produyt de idees, creencies, sentiments y recorts imborrables en la conciencia de Catalunya; pera que avence en son camí lo

mohiment, cal que hi aporte la valua de sa ajuda, lo que mes sa y més pur nos queda de la vella Patria: la dona catalana.

Es la dona catalana, talment com hereva directa de les dones bibliques, lo fonament de la llar. De cap clar y de cor sá, son esperit la fa á posta per al gobernament de la familia, y d' ella y sa influencia nos prevé aquella amor á casa de ahont derivan les majors virtuts de nostre poble y 'ns fa únichs en les rasses dels mitx dia, com axís mateix aquell sentiment tant original de nostra terra, la anyoransa, que tant poques llengues en tenen lo nom en llur diccionari, y que es la font més pura de l' amor á la Pátria. Esperança dels pares, consellera del espós y guarda dels fills, per si sola omple 'l casal y en les hores de proba hont lo sacrifici y la dolor santifican los carácters, sos actes converteixen en santuari l' alberch de la familia; no havent pas menester per heure l' alt siti, ni 'ls conexements, ni la riquesa, bastanli les rares condicions ab que l' ha dotada la naturalesa y la serena amor que sent y que inspira; y si en los estaments més encumbrats arreu la mostran com joya que 'ls honra, la boca se 'ls lomple entre pobressalla, al retráurela á cada pas anomenantla genéricament per la de casa.

Lo catalá ha fet justicia á sa companyona axecantla á son nivell, reconeguentla apte per ocupar los llochs més dignes, lo de cap de casa talment com á senyora y majora, y en les costums y les lleys nostres pot fer y desfer de lo propi sense més aturador que sa conciencia ab la matexa llibertat per als hòmens instituhida.

Essent tal la nostra dona y constituhint la meytat de la vida de la nostra terra; ensinestrada de segles en la práctica dels debers socials, fora de doldre que en l' hora solemnial en que tot desperta, sinó renaix en ella, pera la reconquesta de una existencia anyorada abans que clarament coneguda, no hi aportás sa ajuda, essent, com havem dit, lo més sá y més pur que 'ns queda de nostra vellura gloriosa.

No cal pas dir que sos quefers en la empresa han de ser ben diferents que 'ls propis y encomenats als hòmens; precisament una de les rares condicions ó virtuts si 's vol que adornan á nostra companyona, es lo saber ocupar lo lloch que li pertoca y no será qui la canta y exalça qui pensás en tráurenla pera desfressarla ab atributs que no li escaurían ni en traballs que desnaturalisarian ses aptituts tradicionals.

Per als hómens lo treball en la vida pública, pera les dones lo treball en la maysó; per als uns la vida de lluyta intermitent y llampegant, pera les altres la tasca, serena, constant y recullida; los uns pera foguejar lo cervell, les altres pera serenar l' esperit; y certament que si arriba á port lo catalanisme, més se deurá al treball fet en los escons de les llars que no pas a les tasques duytes á cap en los colisseus y places públiques.

Los catalans debem refernos y purificarnos de pecats propis y de foranes influencies; després de la lluyta gegantesca del comensament del darrer segle, be sia pe 'l cansanci, lo descoratjament ó la postració, vejetaren nostres antecessors en una atmósfera de indiferencia vers lo més alt en la vida dels pobles, que avuy per avuy encara en sentim les ressagades enmollidores: ni la heróica lluyta de independencia de nostra centuria, pogué vèncer l'ensopiment en la dignitat patriótica y arribá Catalunya fins al cayre de l'abisme, ahont d'estimbarshi devía castellanisarse pera sempre més; lo Deu dels oprimits la 'n salvá, més d' aquell pecat si bé en som perdonats, en devem purificarnos; per altra part la mastralada del cosmopolitisme bufa dessobre nostre, com pera 'ls altres pobles sofridors, tendint ab ses retxades á la unificació de nacions y races y probant de esborrar arreu la natural fesomia y vária condició histórica de les encontrades, y ab la xerrameca de un progrés ensoperbit, furga en les forteleses de la idea ab columnies y ridiculismes y bat ferotja les tradicions ab la catapulta d' unes mentides, noves llibertats, que no son noves ó be no son llibertats.

Pecat dels avis fou lo primer y es pecat nostre lo segon, afanyosos fins avuy en amar lo forá més que lo propi, sense regoneixer enmelades les metzines que 'ns encomanavan; y per al bon servey de la patria, cal purificarnos de l' un y guarirnos de l' altre, y 'l remey únich y 'l Jordá purificador, no son pas altre que la llar. Ab la casa hem de salvarnos y per la casa será salva la Pátria.

Derrera de les tanques del casal hi há una pátria petita y condensada hont les consuetuts, costums y práctiques de cada dia, forman los carácters que han de mostrarse en la societat; aqui té sa tasca la dona en nostra terra: formar lo carácter dels catalans del porvenir; al propi temps. dins del casal es de ahont se resisteixen mellor les fredes alenades del uniformisme, á l' escalf de la llar y més que no pas que pe 'l foch que hi crema, per l' amor que hi palpita, es ahont se refá l' esperit miscreyent, renaixent á la vida de la llum y la veritat, á la influencia de la pau y serenitat que 'l volta, nodrintse tant del sanitós pa de casa com de recorts, tradicions y bons exemples, essent la aviona ó la mare, la filla ó la germana, les constants belles goridores dels esperits malalts.

Si s' arriba á salvar lo catalanisme naxent de utopies socials, vagues en lo voler y destructores en lo fer, y no cal pas duptarne, mentres en peu quede la llar catalana y la dona per honrarla, purificarla y omplenarla, lo despertament patriótich prosseguirá son camí y sino es una generació será una altra que arribará á la terra promesa y á l' hora profetisada de la redempció de Catalunya.

Per avuy lo que podia donar la actual generació ó bé n' ha fet entrega ó be ho te á peu d' obra: s' ha cuydat de desbrossar lo camí de nostra historia abans intransitable y ara sabem qui som y d' hont venim; si no s' ha enriquit la llengua, se coneix sa válua y es com may estimada y conreuhada y donará de si; ja no caldrá com en temps molt propers respirar molta polç d' archiu pera traure en clar nostre cabal de gloria. l' altesa de llinatje y la fermesa de drets no caducats; ab lo que se te enllestit n' hi há

prou per estendre un alegat irrebatible; tot está preparat per una nova empenta; l' hora gran de Catalunya s' acosta.

En vetlla per al demá es que precisa la ajuda de la dona desde la llar; les idees més fermes y 'ls sentiments més duraders allí tenen sa deu; cal educar á la fillada per una vida de reparació y de sacrifici; lo gran catalá si no ha nascut, está per naxer; los qui pujan han de ferli costat; precisa que les mares catalanes formen no solzament homens sino patricis, no solzament bons fills sino inmellorables ciutadans; quan desde la infantesa s' endressan la fantasía y 'ls amors cap un ideal gloriós que en la crexensa resulta comprobat, no perilla pas que en la edat viril cap debilitat torse los sentiments; si no al contrari, que ab los anys crexen los entussiasmes y que no termene sino ab la vida lo que ab la vida ha comensat.

Oh dones catalanes, cantades y exalsades constantment y tradicional en nostra terra; lo porvenir d' ella, en gran part pertany á vosaltres; á cap de les petites nacionalitats, per la gracia de Deu renascudes ó rehabilitades, li ha faltada l' amor y abnegació de ses filles; clarament han comprés sos debers pera la patria y han complert com les hi calía. Polonia, Irlanda, Hungría, en ses desgracies, en ses lluytes y en ses victories, mostran en los fets de llur despertament, al bell costat del heroisme de sos fills, la abnegació de ses filles. ¿Será Catalunya mes poch afortunada? no es pas de creurer; ni la nostra missió es tant arriscada com la de certs pobles infortunats, ni encara que ho fos, duptaría de que sabés estar en son lloch la dona de la terra.

Senyora: al fervos acatament y remerciarvos, com á les altes autoritats y nobles corporacions que han honorat la festa agrupades al vostre entorn, cal fervos avinent que á més dels mérits propis y personals que hajen pogut aydarvos á pujar á l' alt siti desde hont tant bellament nos presidiu; hi sou axis mateix en represen-

tació de la dona catalana. Desde sa instauració fa segles y desde sa restauració després, sempre los Jochs Florals han estat comanats y dirigits per una dama, volguent significar de esta manera son instaurador y restauradors la alta válua en que tenian á la bella companyona de la vida. L' aplech de dames que devall de est entexinat vos fan com de Cort y vos matexa, Senyora, haveu vingut cridades, no solzament per l' hermosor artística de la lluyta poética, si que també impulsades per amor á la patria. Jo vos en prech, Senyora, á vos y á la vostra Cort, que un colp passat lo fresch ramoreig de llorer que 'ns embriaga assí de dins y esmortit lo perfum de les flors y acabades las armoníes y perdut lo ressó de la festa, vos recordeu de que la renaxensa de la patria decandida te més hores de tristesa que no pas de alegria y de que hi ha qui en vos creu y en vos espera y que us canta joyell de la terra, fonament de la llar y propagadora de la rassa.

He dit.

TAULA

	Plana.
Convocatoria.	29
Llista de las composicions rebudas	35
Acta de la festa.	41
Discurs del Sr. President del Consistori, D. Angel Guimerá.	47
Memoria del Sr. Secretari del Consistori, D. Bonaventura Bassegoda.	67
Joguina, de D. Jascinto Torres y Reyetó	83
¡Recort!, de D. Ramon Masifern.	87
Lo Fester, de D Ferrán Agulló y Vidal.	91
Lletra, de D. Ferrán Agulló y Vidal.	97
Lo Desertor, de D. Francesch Ubach y Vinyeta.	101
L' Abet del Penjat, de D. Agustí Valls y Vicens.	105
La primera comunió, de D. Agustí Valls y Vicens. . . .	109
La Tria, Anónima.	111
La coronació de la mare de Deu de la Mercé, de D. Manuel Ribot y Serra.	117
La coronació de la mare de Deu de la Mercé, de D. Manuel Ribot y Serra.	123
Tia Sió, de D. Joaquim Riera y Bertrán..	127
Lo rey sabi, de D. Francesch Ubach y Vinyeta.	133
Lo Rosselló, de D. Joseph Bonafont, Pbre.	139
Epissodi de la historia del Rosselló, de Dª. Dolors Monserdá de Maciá.	143
Á la Maria-Antonia, de D. Joan Pons y Massaveu. . . .	149
Lo toch de Penediment, de D. Joan Pons y Massaveu. . .	155
Cobles arromançades, de D. Therenci Thos y Codina. . .	159
Notes arquitectóniques, sobre les esglesies de Sant Pere de Tarrassa, de D. Joseph Puig y Cadafalch.	165
Discurs de gracies, de D. Isidro Reventós.	213

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

ANY XXXII DE LLUR RESTAURACIÓ

MDCCCXC

BARCELONA
ESTAMPA «LA RENAIXENSA»
CARRER DE XUCLÁ, NÚM. 19, BAIXOS
MDCCCXC

JOCHS FLORALS

DE

BARCELONA

CONSISTORI DE MDCCCXC

MANTENEDORS

D. Joaquim Rubió y Ors, *President*.
D. Manuel Murguia.
» Enrich X. Vidal y Valenciano.
» Martí Genís y Aguilar.
» Joseph Maria Valls y Vicens.
» Bonaventura Bassegoda.
» Sebastiá Farnés, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

EXCMA. SRA DONA LLUISA GOLDMAN DE FASTENRATH

EX-MANTENEDORS

CONSISTORI DE MDCCCLIX

† Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals, *President.*

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer.
D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Joan Cortada.
D. Miquel Victoriá Amer.
» J. Lluís Pons y Gallarza.
» Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona María Mendoza de Vives.

CONSISTORI DE MDCCCLX

† Excm. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet, *President.*

† D. Joaquim Roca y Cornet.
† » J A. Llobet y Vall-llosera.
† » Vicens Joaquim Bastús.
† D. M. Flotats y Comabella.
» Joan Manyé y Flaquer.
† » Adolf Blanch, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Elissea Lluch de Rubió.

CONSISTORI DE MDCCCLXI

† D. Lluís Gonzagá de Pons y de Fuster· *President.*

D. Joaquim Rubió y Ors.
† » Antoni Bergnes.
» Lluís Cutchet.
† D Pau Estorch y Siqués.
» Joseph Leopold Feu.
» Manel Lasarte, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Carme de Bofarull.*

CONSISTORI DE MDCCCLXII

† D. Joan Illas y Vidal, *President*.

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER
† » Joseph Coll y Vehí.
† » Miquel Anton Martí.
† D. Manel Angelon.
† » Joseph Llausás.
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Maria Josefa Massanés de Gonzalez.*

CONSISTORI DE MDCCCLXIII

† D. Brauli Fox, *President*.

D TERENCI THOS Y CODINA.
† Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals.
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.
† D. Manel Anglasell.
† » Joseph Subirana.
† » Eussebi Pascual, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Senyora esposa del Excel-lentíssim Senyor Gobernador Civil
en representació de
S. A. la Serenissima Sra. Duquesa de Montpensier.

CONSISTORI DE MDCCCLXIV

† D. Joan Cortada, *President*.

D. Celestí Barallat.
» Miquel Victoriá Amer.
†» Antoni Camps y Fabrés.
† D Gregori Amado Larrosa.
† » Narcís Gay.
» DAMÁS CALVET, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Dona Victoria Penya d' Amer.

CONSISTORI DE MDCCCLXV

D. Antoni de Bofarull, *President*.

† D. ADOLF BLANCH.
» GERONI ROSSELLÓ.
† » Lluís Roca y Florejachs.
D. Francisco Muns.
» DAMÁS CALVET.
» Víctor Gebhart, *Secretari*.

REYNA DE LA FESTA

Dona Elena Cavaller de Roca.

CONSISTORI DE MDCCCLXVI

† D. Pau Valls, *President.*

† D. Francisco Morera.
» Teodor Llorente.
» Víctor Gebhardt.
D. Silvino Thos y Codina.
» Eduart Vidal y Valenciano.
† » Robert Robert, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Manela Luna Mendez de Vigo.

CONSISTORI DE MDCCCLXVII

D. Marian Aguiló y Fuster, *President.*

D. Gayetá Vidal y Valenciano.
» F. Romaní y Puigdengolas.
† » Joaquim Sitjar y Bulcegura.
† D. Robert Robert
† » Marian Fonts.
» F. Maspons y Labrós, *Scri.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors Llopart de Muns.

CONSISTORI DE MDCCCLXVIII

Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, *President.*

D. Jascinto Labaila.
» Felip Bertran.
» Felip Jascinto Sala.
D. Frederich Soler.
» Francisco Maspons y Labrós.
» F. Miquel Badía, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Carme Mercader.

CONSISTORI DE MDCCCLXIX

† D. Adolf Blanch y Cortada, *President.*

† D. Eussebi Anglora.
» Joseph María Arnau
Mossen Jascinto Verdaguer.
D. Joseph Roca y Roca.
» Francisco Miquel y Badía.
† » Pere de Rosselló, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Mercé Estrada.

CONSISTORI DE MDCCCLXX

D. JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA, *President.*

† Mossen Salvador Mestres.
D. Ignasi Ramon Miró.
» Joseph Puiggarí.
D. JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.
† » Pere de Rosselló.
» Joseph de Palau, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Francisca Nanot-Renart.

CONSISTORI DE MDCCCLXXI

† D Estanislao Reynals y Rabassa; *President.*

D Miquel Victoriá Amer.
† » Joseph d' Argullol y Serra.
» Rafel Ferrer y Bigné.
† D. Xavier Llorens y Barba.
» Joseph de Palau y Huguet.
» Joan Montserrat, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Sacanella de Blanch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXII

D. Joseph de Letamendi, *President.*

† D. Manel Angelon.
» Félix María Falguera.
» Joan Montserrat y Archs.
† D. Vicens W. Querol.
Mossen Ferran Sellarés.
D. Joseph Coroleu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona María Hubert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIII

D. GERONI ROSSELLÓ, *President.*

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.
† » Lluís Roca y Florejachs.
Excm. Sr. D. Albert de Quintana.
† D. Antoni Camps y Fabrés.
» Joseph Coroleu.
MOSSEN JAUME COLLELL, *Secret.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Oriola de Quintana y Serra.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIV

Excm. Sr. D. Albert de Quintana, *President.*

D. Marian Aguiló y Fuster.
† » Antoni Camps y Fabrés.
† » Joseph Coll y Vehí.
D. F. Masferrer y Arquimbau.
† » Pere Nanot-Renart.
» J. Sardá y Lloret, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Antonia Ubach y Gutierrez.

CONSISTORI DE MDCCCLXXV

† D. Francesch Pelay Briz, *President.*

† D. Adolf Blanch y Cortada.
» Celestí Barallat y Falguera.
» Joseph Balari y Jovany.
D. Antoni Aulestia y Pijoan.
» Joaquim Fontanals del Castillo
» J. Roca y Roca, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Pigrau.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVI

D. Lluís Cutchet, *President.*

D. Antoni de Bofarull.
» Damás Calvet.
†» Pere de Rosselló.
D. Enrich Claudi Girbal.
» Joseph Roca y Roca.
» J. Blanch y Piera, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Dona Emilia Palau y Gonzalez de Quijano.*

CONSISTORI DE MDCCCLXXVII

† Excm. Sr. D. Antoni Ros d' Olano, *President.*

† D. Gonzalo Serraclara.
† » Vicens Boix.
» Francisco Miquel y Badía.
† D. Andreu Balaguer y Merino.
» Joseph Blanch y Piera.
» J. Riera y Bertran, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefina Sabater d' Aldavert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXVIII

D. JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA, *President.*

† D. ADOLF BLANCH.
» FREDERICH SOLER.
» FRANCESCH UBACH Y VINYETA
D. Joseph Caroleu.
» JOAQUIM [illegible] Y BERTRAN.
» ANGEL GU[illegible] *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Excma. Sra. Dona Carme Cendra de Domingo.

CONSISTORI DE MDCCCLXXIX

† D. Gonzalo Serraclara, *President.*

D. DAMÁS CALVET.
» Narcís Roca.
» ANGEL GUIMERÁ.
D. Manel Lasarte
» Joseph Pella y Forgas.
» Emili Vilanova, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Teresa de Gasset.

CONSISTORI DE MDCCCLXXX

D. Teodor Llorente, *President.*

† D. Ramon de Siscar.
» Joan Sardá.
» Emili Vilanova.
D. Conrat Roure.
» Álvar Verdaguer.
» Francesch Matheu, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Donya Clotilde París.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXI

MOSSEN JASCINTO VERDAGUER, *President.*

D. RAMON PICÓ Y CAMPAMAR.
» Francesch Matheu.
» Jascinto Laporta.
D. Lluís Domenech.
» JASCINTO TORRES Y REYETÓ.
» Narcís Oller, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

† *Iltre. Sra. Dona Dolors Caballero de Mercader.*
Comtesa de Bell-lloch.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXII

D. FREDERICH SOLER *President.*

†D. Manel Angelon.
» Joan B Ferrer.
» Joseph Feliu y Codina.
D. Arthur Gallard.
» Narcís Oller.
» Carles Pirozzini, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Áurea Clavé de Ferrer.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIII

† Excm. Sr. D. Manel Milá y Fontanals, *President.*

D. JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA.
EXCM. SR. D. VÍCTOR BALAGUER.
D. GERONI ROSSELLÓ.
D MARIAN AGUILÓ.
» Carles Pirozzini.
» Antoni de Bofarull, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Josefa Salvat d' Onyós.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIV

Excm. Sr. D. Manel Durán y Bas, *President.*

D. Antoni de Bofarull.
» Justin Pepratx.
» Joseph Masriera.
D. Honorat de Saleta.
» Antoni Rubió y Lluch.
» JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS. *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Irene Archer de Sanromá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXV

† D. Vicens Wenceslao Querol, *President.*

† D. Marian Maspons y Labrós.
» Joseph M.ª Vallés y Ribot.
» JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS.
D. Francisco Bartrina de Aixemús
» Francisco Manel Pau.
» Joseph Ixart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Isabel Lopez de Güell.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVI

D. Valentí Almirall, *President.*

D. Francisco Maspons y Labrós.
» RAMON PICÓ Y CAMPAMAR.
» Joseph Ixart y Moragas.
D Pau Bertran y Bros.
» Gayetá Cornet y Mas.
» César August Torras, *Secret.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Rosa Marqués de Uyá.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVII

Rvnt. Dr D JAUME COLLELL, *President.*

D. Joseph M.ª Arnau
Excm. Sr. D. Bernard Torroja.
D. César August Torras.
D. Ramon Arabia y Solanas
» Ramon Enrich Bassegoda
» Pau Sans y Guitart, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Dolors de Carles de Robert.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXVIII

D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER, *President.*

Lo Baró D. Carles de Tourtoulon.
D Marcelí Menendez Pelayo.
MOSSEN JASCINTO VERDAGUER.
D. ANGEL GUIMERÁ.
» Pau Sans y Guitart.
» Joaquim Cabot y Rovira, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

S. M. Dona María Cristina d' Habsburg - Lorena.
Reina Regenta d' Espanya, Comtesa de Barcelona.

CONSISTORI DE MDCCCLXXXIX

D. ANGEL GUIMERÁ, *President.*

D. Joan J. Permanyer
» Fidel de Sagarminaga.
» Isidro Reventós
D. Joaquim Botet y Sisó.
» Joaquim Cabot y Rovira.
» Bonaventura Bassegoda, *Secretari.*

REYNA DE LA FESTA

Dona Maria Assumpta Sabé de Brossa.

MESTRES EN GAY SABER

Excm Sr. D. Víctor Balaguer, *proclamat en 20 de Juny de 1861.*
D. Geroni Rosselló, *proclamat en 4 de Maig de 1862.*
» Joaquim Rubió y Ors, *proclamat en 3 de Maig 1863.*
» Marian Aguiló y Fuster, *proclamat en 6 de Maig de 1866.*
» Joseph Lluís Pons y Gallarza, *proclamat en 5 de Maig de 1867.*
†» Adolf Blanch y Cortada, *proclamat en 3 de Maig de 1868.*
†» Francesch Pelay Briz, *proclamat en 2 de Maig de 1869.*
» Jaume Collell y Bancells, *proclamat en 7 de Maig de 1871.*
» Thomás Forteza, *proclamat en 5 de Maig de 1873.*
» Francesch Ubach y Vinyeta, *proclamat en 3 de Maig de 1874*
» Frederich Soler y Hubert, *proclamat en 2 de Maig de 1875.*
» Angel Guimerá, *proclamat en 6 de Maig de 1877.*
» Damás Calvet, *proclamat en 5 de Maig de 1878.*
» Jascinto Verdaguer, *proclamat en 2 de Maig de 1880.*
» Joseph Franquesa y Gomis, *proclamat en 6 de Maig de 1883.*
» Ramon Picó y Campamar, *proclamat en 3 de Maig de 1885.*
» Terenci Thos y Codina, *proclamat en 1 de Maig de 1887.*
» Joaquim Riera y Bertran, *proclamat en 11 de Maig en 1890.*
» Jascinto Torres y Reyetó, *proclamat en 11 de Maig de 1890.*

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS ORDINARIS

† D.ª Isabel de Villamartin. 2
» Dolors Moncerdá de Maciá. 1
D. Marian Aguiló y Fuster. 4
†» Thomás Aguiló. 1

D. Ferran Agulló. 2
» Miquel Victoriá Amer. 1
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer. 1
D. Francisco Bartrina. 1
» Ramon E. Bassegoda. 1
» Pau Bertran y Bros. 1
† » Adolf Blanch y Cortàda 4
† » Francesch Pelay Briz. 3
» Damás Calvet. 3
† » Antoni Camps y Fabrés. 1
» Emili Coca. 1
» Jaume Collell 4
† » Marian Fonts. 1
» Thomás Forteza. 3
» Joseph Franquesa y Gomis. 3
» Martí Genís y Aguilar. 1
» Angel Guimerá. 4
» Joseph Martí Folguera. 2
» Artur Masriera y Colomer 2
» Francesch Matheu y Fornells. 2
» Apeles Mestres. 2
» Anicet de Pagés de Puig. 1
» Ramon Picó y Campamar. 4
» Joseph Lluís Pons y Gallarza. 3
Excm. Sr. D. Albert de Quintana. 1
D. Isidro Reventós 1
» Joaquim Riera y Bertran 3
† » Lluís Roca y Florejachs. 1
» Geroni Rosselló. 3
» Joaquim Rubió y Ors. 3
» Frederich Soler. 4
» Silvino Thos y Codina. 1
» Therenci Thos y Codina. 3
» Jascinto Torres y Reyetó. 3
» Francesch Ubach y Vinyeta 3
» Jascinto Verdaguer 3

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT PREMIS EXTRAORDINARIS

D.ª Maria de Bell-lloch. 1
† » Josefa Massanés de Gonzalez. 1
» Victoria Penya d' Amer. 1
D. Antoni Aulestia y Pijoan 1
Excm. Sr D. Víctor Balaguer. 2
† D. Joaquim M. Bartrina. 1
» Ramon E. Bassegoda y Amigó. 1
» Pau Bertran y Bros. 2
† » Adolf Blanch Cortada. 1
D. Antoni de Bofarull. 3
» L'abbé Joseph Bonafont. 1
† » Antoni Camps y Fabrés. 1
Lo Cançoner de Miramar. 1
D. Antoni Careta. 1
» Francesch Carreras y Candí. 1
» Jaume Collell. 3
» Joseph Coroleu. 1
Srs. Coroleu y Pella. 1
†D. Salvador Estrada. 1
» Joan B. Ferrer. 1
» Alvar Font. 1
» Thomás Forteza. 2
» Joseph Garriga y Lliró. 1
» Joseph Ixart. 1
» Víctor Gebhart. 1
» Martí Genís y Aguilar. 2
† » Joan Guiraud. 1
» Víctor Lieutaud. 1
» Joseph Martí y Folguera. 9
» Francisco Masferrer y Arquimbau. 1
» Francesch Matheu y Fornells. 2
» Apeles Mestres. 1
† Excm. Sr. D Manel Milá y Fontanals. 1

D. Antoni Molins y Sirera.. 1
» Joan Montserrat y Archs. 1
» Lluís B. Nadal 3
» Matheu Obrador Bennassar. 1
» Narcís Oller. 3
» Anicet de Pagés de Puig. 2
» Joseph de Palau y Huguet. 1
» Pere d' Alcántara Penya. 1
» Ramon Picó y Campamar. 1
» Jaume Pomar y Fusté. 1
» Joseph Lluís Pons y Gallarza. 1
» Joan Pons y Massaveu.. 3
» Joseph Puig y Cadafalch. 1
» Joseph Puig y Cadafalch-Cassimiro Brugués y Escuder. . 2
Excm. Sr. D. Albert de Quintana. 1
D. Jaume Ramon y Vidales. 1
» Isidro Reventós. 3
» Manel Ribot y Serra 2
» Joaquim Riera y Bertran. 6
† » Lluis Roca y Florejachs. 2
» Geroni Rosselló.. 1
» Joaquim Rubió y Ors. 4
» Salvador Sampere y Miquel. 3
» Frederich Soler.. 3
» Mossen Joan Segura, Pbre. 1
» Therenci Thos y Codina. 3
» Jascinto Torres y Reyetó. 2
» Francesch Ubach y Vinyeta. 10
Mossen Jascinto Verdaguer.. 4
D. Eduart Vidal y Valenciano. 2
» Gayetá Vidal y Valenciano. 3
» Emili Vilanova. 3

AUTORS

QUE HAN OBTINGUT ACCÉSSIT

D.ª María de Bell-lloch. 1
» Dolors Moncerdá 4
» Victoria Penya d' Amer. 6
Mme. Rosa Anaïs de Roumanille. 1
†D. Thomás Aguiló. 1
» Ferran Agulló y Vidal. 4
» Miquel Victoriá Amer. 1
» Víctor Amor. 1
† » Joseph d' Argullol y Serra.. 1
» Antoni Aulestia y Pijoan. 1
Excm. Sr. D. Víctor Balaguer. 3
D. Ramon E. Bassegoda y Amigó. 4
» Pau Bertrán y Bros. 1
† » Adolf Blanch y Cortada.. 2
» Antoni de Bofarull. 8
» Antoni Bori y Fontestá 2
† » Francesch Pelay Briz.. 3
» Damás Calvet.. 5
† » Antoni Camps y Fabrés. 8
† » Francisco Casas y Amigó. 4
» Enrich Castelnau.. 1
C de M. 1
Lo Cançoner de Vilatort 1
D. Emili Coca y Collado. 7
» Jaume Collell y Bancells. 1
» Joseph Coroleu é Inglada.. 2
» Miquel Costa y Llobera. 1
† » Pere Courtais. 1
† » Salvador Estrada.. 1
Un fadrí de Montanya. 1
D. Bartomeu Ferrá y Perelló.. 2
† » Marian Fonts.. 3

†D. Guillem Forteza. 1
» THOMÁS FORTEZA. 2
» JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS. 5
» Joseph Franquet y Serra. 1
» Arthur Gallard. 2
» Martí Genís y Aguilar. 1
» Salvador Genís. 1
» ANGEL GUIMERÁ. 1
†» Joan Guiraud. 1
Jordi. 3
D. Manel Lasarte.. 1
» Gabriel Llebrés y Quintana. 1
» Teodor Llorente. 1
» Joseph Martí y Folguera. 16
» Ramon Masifern. 1
» Arthur Masriera y Colomer. 4
» Francesch Matheu y Fornells. 4
» Gabriel Maura.. 1
» Apeles Mestres. 3
» Antoni Molins y Sirera.. 2
» Joan Monné. 1
Armengol de Montsech.. 1
D. Joan Montserrat y Archs. 2
» Francisco Muns. 1
† » Pere Nanot Renart. 1
» Lluís B. Nadal. 3
» Joan Nebot y Casas.. 1
» Jaume Novellas de Molins. 1
» Matheu Obrador y Bennasar.. 2
» Anicet de Pagés de Puig. 7
» Pere d' Alcántara Penya y Nicolau 1
Pere Pi y Parera. 4
D. RAMON PICÓ Y CAMPAMÁR. 6
†» Felip Pirozzini y Martí.. 3
» Félix Pizcueta 2
» Joan Planas y Feliu.. 2
» *Carles Pons de Ginebreda*.. 1
» JOSEPH LLUÍS PONS Y GALLARZA. 2
» Joan Pons y Massaveu.. 1
Excm. Sr. D. Albert de Quintana. 2
Dr. Frederich Rahola. 1
» Isidro Reventós y Amiguet. 3
» Manuel Ribot y Serra. 2
» JOAQUIM RIERA Y BERTRAN. 12

†» Lluís Roca y Florejachs. 4
D. Joseph Roca y Roca.. 2
» Joaquim Rubió y Ors. 1
» Frederich Soler.. 5
E. T. de M 2
†D. Joseph Taronjí y Cortés. 2
» Therenci Thos y Codina. 4
» Jascinto Torres y Reyetó. 4
» Sebastiá Trullol y Plana. 1
» Francesch Ubach y Vinyeta 15
» Agustí Valls y Vicens. 5
» Pere Antoni Ventalló. 2
» Jascinto Verdaguer. 4
†D. Joseph Verdú. 1
» Gayetá Vidal y Valenciano. 1
» *Pere Ramon Vidal*. 2
» Miquel Zavaleta. 1
Anónims.. 12

ADJUNTS HONORARIS

Excm. Ajuntament de Barcelona.
Excma. Diputació provincial de Barcelona.
Excma Diputació provincial de Gerona.
Excma. Diputació provincial de Tarragona.
Excma. Diputació provincial de Lleyda.
Excma. Diputació provincial de las Balears.
Excma. Diputació provincial d' Alacant.
M. I. Sr. Rector d' esta Universitat.
M. I. Sr. President de la Academia de la Llengua Catalana.
M. I. Sr. President de la Academia de Bonas Lletras.
Los Mestres en Gay Saber.

ADJUNTS PROTECTORS

Sr. Comte de Bell-lloch.
» Marqués de Castellbell.
D. Manuel Farguell.
» Eussebi Güell.
Sr. Marqués de Comillas.
D. Ferrán de Miró d' Ortaffá.
» Ferrán Puig.
» Cárles Salvador.

ADJUNTS NUMERARIS

Abella y Cirera, Pere.
Abras y Xifre, Eduart
Aguiló, Placit
Alcayde, Francisco de P.
Aldavert, Pere.
Aldrich, Albert.
Aleu, Antoni de P.
Alió, Francisco.
Almirall, Joan.
Alomar, Evarist.
Alsina, Ferran.
Amat, Gervasi.
Amell, Manuel.
Amigó de Cabo, Pere.
Andreu y Serrá, Ramon.
Arissó y Gacia, Lluis.
Arnet, Lluis.
Arnó, Pere.
Arolas, Jaume.
Arteman, Miquel.
Arumí, Joaquim.
Arús y Arderiu, Rossendo
Arús y Boada, Alfons.
Arrau, Miquel Cassimir.
Auléstia, Antoni.
Bach de Portolá, Antoni.
Bagunyá, Jaume.
Balaguer y Merino, Jaume.
Balaguer y Torner, Andreu
Balansó, Llorens.
Balari, Joseph.
Balil, Jaume.
Baixeras, Ignasi.
Barallat, Celestí.
Bardera, Joseph.
Bardera, Ramon.

Bartolí, Pau.
Bartrina, Francisco.
Bas, Angel.
Bassols y Prim, Joan.
Basté y Ferrer, Andreu.
Batlle, Llorens.
Batlló, Enrich.
Batlló, Frederich.
Bertran, Felip.
Bertran y Bròs, Pau.
Bertran y Rubio, Eduart
Blanch y Mora, Joan.
Blanch y Piera, Joseph.
Blanch y Romaní, Joseph.
Bonay, Frederich.
Bordas, Frederich.
Borrás, Valentí.
Boter, Francesch de.
Bou, Jaume.
Bozzo, Jaume.
Brocá, Guillem M.ª de
Brossa y Roger, Jaume.
Brossa y Sangerman, Victor.
Buigas y Munravá, Gayetá.
Bulbena, Arthur.
Bulbena y Tusell, Antoni.
Caballé, Joan.
Cabot y Moliné, Ricart.
Cabot y Rovira, Joaquim.
Calvet, Joseph.
Camarasa, Esteve.
Camin, Alvar M ª de
Campmany, Antoni de P.
Camprodon, Joan.
Canals, Emili.
Canyellas, Joseph.
Capdevila, Bonaventura.
Capdevila, Millan de la C.
Capella, Bonaventura.
Capella, Timoteu.
Carbó, Albert.
Carbó, Ferrán.
Carles, Emili.
Carreras, Joaquim.
Carreras, Joseph.
Casades, Miquel.
Casademunt, Adriá.
Casaramona, Joan.
Casas y Font, Enrich.
Casas y Font, Francisco.
Casas y Rubiol, Melcior.
Cascante, Joseph.
Cassanyes, Joseph.
Castellet y Samsó, Joseph.
Castellvell, Isaach.
Cavarocas, Florenci.
Ceballos, Ignasi de.
Civil, Pere.
Clapers y Berenguer, Joseph.
Coll, Lluis.
Coll y Escofet, Pere.
Collado, Enrich.
Colom, Gabriel.
Colomer y Coll, Francisco.
Coma y Xarpell, Antoni.
Comas, Enrich.
Comas, Ramon.
Cornet, Magí.
Corominas, Joan Bta.
Cortada, Gonzalo.
Costa y Camp, Francisco.
Costa y Pujol, Joseph.
Cuadras, Manuel.
Cuadras y Feliu, Antoni.
Cussachs, Andreu.
Cutxet, Lluis.
Danés, Joseph.
Daniel, Eussebi.
Delás, Ferran de
Doménech, Antoni,
Doménech, Eduart.
Doménech, Lluis.
Durán, Joaquim.
Durán y Bas, Manuel.
Durán y Folguera, Modest.
Durán y Ventosa, Ramon.
Elias, Joan.
Elias y Dou, Esteve.

Escuder, Antoni.
Escuder, Manuel.
Escubós, Albert.
Esquirol y Soler, Miquel.
Estalella, Anton.
Estanyol, Joseph.
Estassen, Lluis.
Fábrega y Cortés, Magí.
Fábregas, Anton M.ª
Fábregas, Francisco.
Falguera, Félix M.ª
Feliu y Codina, Joan
Ferrer y Graner, Angel.
Ferrer y Vidal, Joseph.
Figuerola, Francisco.
Fina y Girbau, Eussebi.
Fiter é Inglés, Joseph.
Flos y Calcat, Francisco
Folguera y Duran, Manuel
Fonolleda, Jaume.
Font, Joan.
Font, Pio.
Font, Víctor.
Font de Rubinat, Pau.
Fontanals, Tomás.
Fontanals, Manuel.
Formiguera, Emili.
Fornells, Ramon.
Franci Roncoroni, Jaume.
Freixa, Arthur.
Freixas y Freixas, Joan.
Fullá, Francisco.
Fumanya, Carles.
Fuster y Domingo, Narcís.
Galí, Pau.
Galobart, Joan.
Gallart, Arthur.
Gamborino, Cast.
Gambús, Joseph.
García Vilamala, Carles.
Garriga, Joseph.
Gassol y Millé, Joseph.
Gatius y Duran, Just.
Gazza, Alfred.
Gibert, Salvador.
Gibert y Riera, Eduart.
Giralt, Manuel
Giralt, Modest.
Gironés, Mateu.
Gispert, Manuel.
Gorchs, Ceferí.
Grifell, Pere.
Guvern, Joan.
Guilera, Jaume.
Gurguí, Pere.
Hita, Felip de.
Hita, Felip Miquel de.
Illa, Jaume.
Imbert, Eduart.
Jaumandreu, Francisco.
Juliá, Lluís.
Lacambra, Joan.
Laporta, Jascinto.
Lorenzale, Ricart.
Llagostera, Lluís.
Llavallol, Teodor.
Lleó, Modest.
Lligé, Joan.
Llopis, Baldomero.
Llopis, Manuel.
Llorens, Jaume.
Llorens y Riu, Francisco
Llorens y Riu, Joseph.
Maciá, Eussebi.
Malagrida, Alfons.
Maluquer y Viladot, Joan.
Mallofré, Joseph.
Manonville, Joseph.
Manté, Emili.
Marlés, Gumersindo.
Maristany, Agustí.
Maristany y Fábregas, Félix.
Maristany y Olivé, Pere Grau
Marqués, Manuel.
Marsal, Joseph.
Marsillach, Joaquím.
Martí, Juliá.
Martí y Altisent, J.

Martí y Casas, Joseph.
Martí y Fuster, Joan.
Martí y Sagristá, Miquel.
Martí y Gelabert, Pere.
Martorell, Bernardí.
Martorell, Joseph.
Mas y Amell, Joan.
Mas y Ramis, Domingo.
Maspons, Francisco.
Masriera, Frederich.
Masriera, Joseph.
Masó, Félix G.
Masó y Torrents, Jaume.
Matas y Burgués, Miquel.
Matas y Picanyol, Joseph.
Matheu, Emili.
Matheu y Fornells, Francesch.
Matheu y Fornells, Joaquím.
Milá, Tomás A.
Millet, Joan.
Millet, Francisco.
Millet y Millet, Jaume.
Miquel y Badia, Francisco.
Miquelerena. Pelay de
Mirabent, Joseph.
Miret y Serra. Joan.
Mitjans, Juli.
Moliné, Geroni.
Molins y Sirera, Antoni.
Monclús, Joseph.
Montserrat, Joan.
Moragas y Barret, Francesch.
Mundí y Giró, Jaume.
Muntadas, Bernat.
Nadal y Jordana, Felip.
Negre, Pau.
Nicolau, Joaquín.
Noguera y Vila. Lluís.
Nogués y Polo, Lluís.
Nogués y Taulet, Jaume.
Novellas de Molíns, Jaume.
Obradors, Sebastiá.
Oller, Narcís.
Orriols, Joan B.
Padrals, Arthur.
Pagés, Pere.
Parés, Eduart.
Pascual, Anton.
Pascual y Nin, Joan.
Pau, Francisco Manel.
Payerols, Anton.
Pella, Joseph.
Pepratx, Justí.
Perés, Ramon D.
Permanyer, Joan.
Perpinyá, Ferrán.
Perpinyá, Joan.
Pí, Enrich.
Pigrau, Carles.
Pin y Soler, Joseph.
Pirozzini, Carles.
Pla y Soler, Mají.
Planella, Macari.
Pol y Baralt, Joaquím de
Pons y Massaveu, Joan.
Pons y Tusquets, Joseph.
Porcar y Tió. Manuel.
Porta, Oscar.
Prat de la Riba, Enrich.
Prim, Miquel.
Puig y Cadafalch, Joseph.
Puig y Maurí, Ferrán.
Puig y Valls, Narcís.
Puigpiqué, Francisco.
Puigventós, Jaume.
Quet, Manuel.
Quintana, Sixt.
Quintas, Joseph.
Ravell, Rafael.
Recanyo, Anton.
Renaud-Germain, Emili.
Reventós, Joseph.
Reventós, Isidro.
Reventós y Jener, Joseph.
Riba y Lledó, Francisco.
Ribalta, Miquel.
Ribas y Fargas, Joseph.
Ribas y Serra, Joseph.

Ribot y Clement, Francisco.
Ribot y Serra, Manuel.
Ricart F. de Córdoba, Felip.
Ricart y Caralt, Ramon
Riera, Enrich.
Riera, Jaume.
Riera y Guardiola, Eduart,
Riera y Penosa, Jaume.
Riera y Rubió, Emili.
Rigualt, Tomás de A.
Riquer, Alexandre.
Riu, Sebastiá.
Rius y Taulet, Francisco de P.
Ríus, Leopolt.
Ribera, Joaquím.
Robert, Agustí.
Roca, Arthur.
Roca, Joseph M.ª
Roca y Sans, Ramon
Rocafort, Angel.
Rocamora, Manuel.
Rodés, Enrich.
Rogent, Elías
Roger, Martí.
Roger, Miquel.
Roig, Jaume.
Roig y Punyet, Joseph.
Romanyá, Francisco.
Romeu y Ribot, Ferrán.
Rubió, Bartomeu.
Rubió y Lluch, Antoni.
Sabater, Joseph M.ª
Sadó, Pau.
Sagrera, Conrat.
Sala, Francisco de P.
Sala, Pere.
Salvat Xivixell, Francisco.
Sandiumenje, Magí.
Sanromá, Domingo.
Sans, Ramon.
Sans y Guitart, Pau.
Santaló, Pere.
Sardá, Joan.
Seix, Jaume.
Selva y Rubí, Emili.
Sensat y Millet, Grau.
Sentíes, Miquel.
Serra, Jaume.
Serra y Boniol, Joseph.
Serra y Sulé, Joan.
Serra y Torroella, Pere.
Serrahima, Maurici.
Serrallés, Pere.
Sert, Domingo.
Sitjar y Coca, Manuel.
Solá, Baldomero.
Soriano, Ramon.
Sunyer, Lluis
Sunyol, Anton.
Sunyol, Marcelí.
Sunyol, Ramon.
Sunyol y Botey, Esteve.
Tarré, Emili.
Taulet, Baltasar.
Tayá, Joseph.
Tell y Lafont, Guillem.
Tintorer, Francisco M.
Tintorer, Joaquim M.
Tintorer, Lluis M.
Tintorer, Rafel.
Thomás, Avelí.
Thomás y Bigas, Joseph.
Tobella, Francisco X.
Torrent, Lluis.
Torrent, Rafel.
Torrabadella, Manuel.
Torras, Céssar A.
Torrents, Pere.
Torres y Vilaró, Ramon.
Torrescassana, Hermenegildo.
Trilla, Vifred.
Tusquets, Joan.
Ubach y Vinyeta, Joseph.
Urgelles de Tovar, Agustí.
Uriach, Joseph.
Valls, Agustí.
Valls, Timoteo.
Valls y Molas, Pere.

Valls y Pallerola, Joaquim.
Valls y Vicents, Agustí.
Vallés y Ribot, Joseph Maria.
Vehils, Antoni.
Ventosa, Andreu.
Verdaguer, Alvar.
Verdaguer y Callís, Narcís.
Verdú y Puigjaner, Manuel.
Vergés, Francisco de P.
Vergés, Pere Nolasch.
Viader, Lluis.
Vial, Joan.
Vidal, Lluis Marian
Vidal, Maurici.
Vila, Andreu.
Vila y Lletjós, Francisco.
Vilanova, Emili.
Vilaseca y Mogas, Joseph.
Vilumara, Ricart.
Vives, Alfred.
Vives, Magí.
Viza y Martí, Joan.
Ward, Benjamí.
Ximeno, Joseph.
Ysart, Joaquim.
Yxart, Joseph.

ADJUNTS FORANS

Gerona.

Ferrer, Joan B.

Sant Celoni.

Draper, Miquel.

La Garriga.

Rosselló, Joseph de

Vendrell.

Ramon Vidales, Jaume

CONSISTORI

DEL S

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

CONVOCATORIA

Als experts trovadors y honorables escriptors de Catalunya y de tots los antichs comtats y realmes ahont la nostra llengua es parlada ó coneguda, los VII Mantenedors del *Consistori dels Jochs Florals de Barcelona,* en l' any XXXII de llur restauració, salut.

A fi de donar bon cumpliment á la honrosa comanda que 'l respectable Cos d' Adjunts nos feu lo dia 15 de Novembre del any prop-passat, vos convidám á pendre part en los Jochs Florals d' enguany que en conformitat als Estatuts y bonas costums establerts se regirán per lo següent

CARTELL

Lo primer diumenge de Maig vinent, que s' escau enguany al dia 4, se celebrará la poética festa, en la que serán adjudicats als autors de las tres millors poesías que hi obten, los tres *Premis ordinaris* que ofereix cada any

l' Excm. Ajuntament de Barcelona, protector y ja de temps antich aymador de la Gaya Ciencia.

Lo primer premi que es una *Englantina d' or,* será donat al autor de la millor poesía sobre fets históríchs ó gestas gloriosas de Catalunya, ó bé sobre usatges y costums de nostra benvolguda terra, essent preferida en igualtat de mérit la escrita en forma de romans ó llegenda.

De la segona joya, la *Viola d' or y d' argent,* se 'n fará entrega al autor de la millor poesía lírica, religiosa ó moral.

Lo tercer premi anomenat *d' honor y cortesía,* consistent en una *Flor natural,* s' adjudicará á la millor composició en vers sobre punt que 's deixa al bon gust y franch arbitre del autor. Seguint la bella costum d' antich establerta, lo qui obtinga aquest premi deurá ferne present á la dama de sa elecció, la qual, proclamada *Reyna de la festa,* entregará desde son seti presidencial tots los altres premis als guanyadors.

De més á més, lo Consistori ha rebut pera adjudicar en la mateixa festa los següents:

PREMIS EXTRAORDINARIS

Un objecte d' art, ofrena del Excm. é Ilm. senyor Bisbe de Barcelona, s' adjudicará á la millor composició en prosa que referesca lo brillant período histórích que determiná l' establiment definitiu dels Comtes de Barcelona en l' antich palau dels Bisbes de la mateixa ciutat y la traslació dels prelats barcelonins al lloch que avuy los hi serveix de morada.

Un objecte d' art, ofert per la «Lliga de Catalunya», á la millor «Colecció de biografías populars, en forma

concisa y animada, de personatjes de la antiga Historia de Catalunya que s' hajan distingit en defensa dels drets y llibertats de nostra terra.»

La colecció complerta de las obras publicadas per la Associació d' excursions Catalana, luxosament encuadernadas, dó de la mateixa, al autor del mellor «Estudi histórích descriptiu de las festas majors dels pobles de las comarcas compresas en l' antich Realme d' Aragó, essent preferit lo qui donga datos de més pobles.»

Una copa d' argent y or, oferta per la distingida escriptora donya Dolors Moncerdá de Maciá, á la mellor poesía que ab complerta llibertat de forma, cante á la virtuosa dama é inspirada poetisa catalana donya María Josepha Massanés.

Un objecte d' art, ofert per lo «Centre Catalá de Sabadell», á la més genial poesía en pocas estrofas y de conceptes valents, enérgichs y precisos, que, interpretant lo més pur esperit catalanista, sia propia pera constituhir, posada en música, l' «Himne Nacional de Catalunya.»

Un objecte d' art, donatiu de «Alguns Catalanistas» al mellor trevall en vers de carácter festiu-humoristich y de més escullida forma literaria.

Un objecte d' art, ofrena del «Centre Catalá Agrícola é Industrial de Vich y sa comarca», al autor de la mellor memoria que ab mira de propaganda desenrotlli 'l següent tema: «Com deu organisarse 'l Catalanisme per influhir fortament en la política espanyola á favor de las reivindicacions de Catalunya.»

Un objecte d' art, que ofereix lo «Centre escolar Catalanista» de Barcelona, al autor d' un «Estudi Científich sobre 'l regionalisme en general, que reuneixi las condicions propias pera servir de medi de propaganda en las Universitats de las altres regions d' Espanya.»

En conformitat ab los Estatuts dels Jochs Florals podrán concedirse 'ls accésits y mencions honóríficas que 'ls Mantenedors judiquin merescuts.

Totas las composicions deurán esser rigorosament inéditas y estar escritas en antich ó modern catalá d' aquest Primpcipat, de Mallorca y Valencia, ó en qualsevol dels dialectes del mitjorn de Fransa, ab tal que 'ls autors fassin per manera d' escríurelas á semblansa del antich provensal ó catalá literari.

Lo Consistori se reserva per un any, á comptar del dia de la festa, la propietat de las obras premiadas.

Tots los travalls deurán esser remesos á la Secretaría del Consistori (Trafalgar, 21 tercer) avans de mitjdia del 1 de Abril vinent, acompanyats del plech clos que contingui lo nom del autor y duga en lo sobrescrit lo títol y lema de la respectiva composició.

Los plechs que continguin los noms dels autors no premiats se cremarán, com de costum, al acte mateix de la festa.

Que 'l Senyor vos doni llum d' inspiració per cantar ab esperit verament catalá *la Pátria, la Fé* y *l' Amor*, y á nosaltres discreció en judicar y acert en premiar als més dignes.

Fou escrit y firmat lo present cartell en la ciutat de Barcelona al primer dia de Janer del any 1890, per los VII Mantenedors: JOAQUIM RUBIÓ Y ORS, *President*.—MANUEL MURGUÍA.—MARTÍ GENÍS y AGUILAR.—ENRICH X. VIDAL y VALENCIANO. — JOSEPH M.ª VALLS y VICENS.—BONAVENTURA BASSEGODA.—SEBASTIÁ FARNÉS, *Secretari*.

CARTELL EXTRAORDINARI

Despres de la convocatoria escrita y firmada per aquest Consistori en 1er. del corrent, han sigut oferts los següents premis pera adjudicarse en la festa que 's celebrará 'l 4 de Maig vinent.

Un quadro al carbó, obra del distingit artista don Baldomero Galofre, qui la ofereix al autor de la mellor elegía al inmortal Fortuny.

Una plóma d' or, oferta del Sr. D. Justí Pepratx á la mellor oda que celebre y glorifique la Reyna dels Jochs Florals de 1888 Dona María Cristina, Reyna Regent d' Espanya y Comtesa de Barcelona.

Un exemplar de la obra *Les ages prehistoriques de l' Espagne et du Portugal* de Emili Cartailhac, que ofereix la «Associació Catalanista d' Excursions Científicas» al autor de la mellor Monografia d' art ó d' historia de la nostra terra,

Un objecte d' art, ofert pel Excm. Ajuntament de Reus á la mellor poesía catalana dedicada á enaltir un fet notable de la provincia de Tarragona, y especialment de la mateixa ciutat de Reus.

Una sempreviva d' or, ofrena de la Excma. Diputació Provincial de Tarragona á la millor oda dedicada al héroe dels Castillejos, general Prim.

Pera aquests premis se fan extensivas las mateixas prescripcions donadas en lo abans dit Cartell que firmáren los VII Mantenedors en 1er. del corrent.

Barcelona 31 de Jener de 1890.—*Lo President,* JOAQUIM RUBIÓ y ORS.—*Lo Secretari,* SEBASTIÁ FARNÉS.

ALTRE CARTELL EXTRAORDINARI

Ab posterioritat á la publicació del cartell, l' Excm. Ajuntament Constitucional d' aquesta ciutat, en consistori del dia 4 del corrent s' ha servit oferir lo següent premi extraordinari:

Una medalla d' or, encunyada ab lo troquell que posseheix aquella Corporació protectora de la Institució, ab lo nom del autor que resulti serho de la poesía que millor glorifique la Exposició Universal, y ademés mil pessetas de gratificació.

Se concedirán *dos accéssits* á las poesías que seguixin en mérit á la que obtinga 'l premi, consistent *lo primer* en una medalla de plata com la anterior y cinch centas pessetas de gratificació, y *'l segon* en igual medalla de bronze y gratificació de duas centas cinquanta pessetas.

Las poesías que obten á n' aquest premi extraordinari deurán presentarse abans del mitj dia del 15 d' Abril prop vinent en las condicions mateixas consignadas en lo Cartell publicat en primer de Janer d' enguany.

Barcelona 10 de Mars de 1890.—*Lo President* JOAQUIM RUBIÓ y ORS.—*Lo Secretari* SEBASTIÀ FARNÉS.

JOCHS FLORALS DE BARCELONA

LLISTA DE LAS COMPOSICIONS REBUDAS EN SECRETARÍA

Número 1.—Las tres violetas. *Placia á Deu que broten.*—2. A la parla catalana. *Llahor, llahor á tú.*—3. Patriótica. *Del cor.*—4. Missatge d' amor. *Lo qui guanyador ne sia, etc.*—5. Nit serena. *On the sea.*—6. L' amor dels amors. *Mater misericordia Salve.*—7. Resignació. *Fé.*—8. La cansó del jovent. *Avant.*—9. Lo carradó ampurdanés. *¡Ay d' aquell que aborreix l' eyna del trevall.*—10. Hivern. *Fé y Esperansa.*—11. A l' aymía. *Recort.*—12. Conquesta de Barcelona. *Possim aut Barchinone tuos fere, etc.*—13. La fé catalana. *Qui enfonza ó alsa als pobles es Deu que 'ls ha creat.* (Verdaguer).—14. Lo llum de ganxo. *Llum de ganxo catalá—simbol ets de dolsa pau.*—15. Contemplació. *Dos sentiments tan sols bastarian al home, etc.*—16. La Ciutadela. *L' Arquitecte municipal senyor Falqués feu entrega anit, etc.* («La Renaixensa» 15, Febrer, 1890) —17. Lo bes darrer. *R. I. P.*—18. Las cansons de ma patria. *Eixa es ma patria.*—19. La nostra festa. *Patria.*—20. Cercant la ditxa. *¿Hont es?*—21. Jesús. *¡Fill meu, dónam lo teu cor.* (Jesucrist).—22. Als meus fills. *Fills del meu cor.*—23. Lo can del or. *Lo rey del mon.*—24. Sol ixent. *Revivalla.*—25. Lo

crim. *Cástich.*—26. Desertor. *Aixó ray.* (M. Aguiló).—27. Las Bellas Arts. *Descende cœlo et dic, age, tibià.*—28. Empordanesa. *Poncella, flor.*—29. Filial. *Aniversari.*—30. A un obrer catalá. *Catalunya.*—31. Lo confessor. *Gerona, 1409.*—32. La Bandera de Santa Eularia. *In hoc signo vinces.*—33. Cap d' any. *Quel suon, etc.*—34. La mort del avi. *Quadret.*—35. Amor patri. *Tot per la Patria! ¡Res pera 'l Rey!*—36. Cansoneta. *Dónam ton amor nineta—la de las mitjas reixadas.* (Rubió).—37. ¡L' últim! *Amorosa.*—38. Per Sant Joan. *Com cércol de bruixas, etc.* (Rubió).—39. Lo penó de la terra. *Bandera vella honra de capitá.*—40. Al clar de la lluna. *Estiuhejant.*—41. Joan II. *Darrerías.*—42. Lo cap y 'l cor. *Lluyta.*—43. Na María Josepha Massanés. *Recorts.*—44. Oda en alabansa y gloria de la Reyna de la Festa dels Jochs Florals de 1888. *Agrahiment.*—45. Pastorel-la. *Recorts tristos y dolsos.* (Balaguer).—46. La Margaridoya. *Jo 'm moro d' amors si ab amors no m' aconsolan.*—47. L' Hereu del Mas vell. *Tothom lo coneix.*—48. ¡Ays del cor! *¡Ditxós del que estima!...*—49. Fortuny. *Es el idealizador de la materia, el poeta de lo inanimado.* (Ixart).—50. Epístola catalana. *Pro aris et focis.*—51. Himne nacional de Catalunya. *Visca la senyera—dels quatre pals!.*—52. ¡Cría! ¡Cría! *Mal antich ¿qui 'l curará?*—53. Lo plany de l' avia. *Adeu siau.*—54. Rondalla. *Los ulls que la culpa tanca, etc.* (Francesch Carroç).—55. A Na María Cristina. *Per la gracia de Deu, etc.*—56. Lo cant de Catalunya. *Desperta ferro.*—57. Lo Retaula. *Semper semperque.*—58. Lo puntal del catalá. *May més.*—59. Ignocencia. *Recort.*—60. Del cor. *Al cor.*—61. Goig y pena. *Sempre.*—62. Fé. *Ditxós qui t' arrel sagrada—dins son cor té.*—63. La batuda del francés. *Dies iræ dies illa.*—64. A ma patria catalana. *Surge et ambula.*—65. Vía fora. *Avant per sempre avant.*—66. Otger. *(Escenas patrióticas).*—67. A la mort d' En Fortuny. *Un vel cubreix al Art en dol del Mestre.*—68. Amorosa. *Fulla d' álbum.*—69. Lo baixell dels emigrants. *Terra, la que arribar vejas, etc.*—70. La creu trencada. *Estos, Fabio, ¡ay dolor! que ves ahora...*—71. Senyora Pubilla. *Ceguedat.*—72. Crida de Rey. *Lo qui falti á la lley ja sab lo cástich.*—73. Patria ¿dorms? *Patria, Fides, Amor.*—74. A la virtuosa dama é inspirada poetisa catalana donya María Josepha

Massanés. *Virtut y geni.*—75. Idili. *Contrast.*—76. 'Al Sr. President del Consistori dels Jochs Florals de Barcelona. *Molt Sr. meu.*—77. Roncesvalles. *La escena passa, etc.*—78. No 'm cap á la barretina. *Monólech.*—79. A la Poesía. *Filla del Cel.*—80 L' aplech de la Pietat. *En lo plá s' alsa la ermita.*—81. Preliminars de casament. *Costums de Catalunya.*—82. Cansons d' hivern. *Neu.*—83. Les ánimes pures. *Aplaca, Señor, tu enojo.*—84. La veu de las campanas. *Tocant á morts.*—85. Fora de temps. *Quan ja ma jovenesa resta enrera.*—86. Primera amonestació. *Ha caygut com una bomba.*—87. Un lleó. *¿Qui no 'l coneix?*—88. Un de tants. *Bosqueig d' hivern.*—89. Mal net. *Pobres vellets.*—90. La missa matinal. *Sursum corda.*—91. Lo sach de gemechs de Breda. *Que vagin sonant los músichs.*—92. Fira de dots. *Fruyta del Temps.*—93. Lo Sant Patró de Catalunya. (7, Juliol, 986.) *Sant Jordi, firam, firam.*—94. Xarradissa, Chor humorístich. *Sense lema.*—95. He fet bé. *Amor loco, etc.*—96. L' avi. *Patria y fé.*—97. Tardor. *Je vois mes rapides années, etc.* (Lamartine). —98. Plany d' un expatriat. *Patria bella ¿quan té podré ovirar?* —99. Un jorn de gloria. *En lo recort de passadas glorias s' abeura nostre present.*—100. La Festa de Sant Antoni. *Porteu flors á Sant Antoni galindaynas de la vila.*—101. La darrera gramalla. *11 de Setembre de 1714.*—102. En memoria de Na María Josepha Massanés. *Cantant dará consols á las criaturas—y á vos llahors.* (Rubió).—103. L' ideal. *May á aquella llum divina—nos hi podém atansar.*—104. Lo castell y la masía. *Mort y vida.*—105. Flor del meu amor. *Princesa dels meus sentits.*—106. La mort del vell... *Qui manet in charitate in Deo manet.* (Sant Joan).—107. La font del Gat. *Rondalleta.*—108. Las tres colomas. *Fé, Esperansa y Caritat.*—109. Lo serpent. *Lux.*—110. Apocament. *¿Cóm explicarte lo que mon cor sent?*—111. Perdó. *Que Ell te perdone, com te perdono jo.*—112. L' aplech de ma terra. *¡Quin goig fan ab les cistelles! etc.*—113. Tarragona en 1811. *Dias d' horror.*—114. A Fortuny. *Gloria.*—115. A la bona memoria de Na María Josepha Massanés. *Virtut de valerosa—amá, lluytá, sufrí y ha triunfat.* (Dolors Moncerdá).—116. La festa de Sant Jordi. *Be 'n té d' anomenada.*—117. A Fortuny. *Gloria.*—118. La última fulla. *Recorts.*—119. La vida y la mort. *Apariencia y realitat.*—120. Magdalena. *Penediment.*

—121. Homenatge á la virtuosa dama é il-lustre poetisa donya María Josepha Massanés. *Al cel sia.*—122. La Majorala. *Festa major.*—123. La copa d' or. *Lo mateix que 'l desconsol també mata la alegría.*—124. Elegía. *A la bona memoria de la poetisa cristiana María Josepha Massanés.* —125. Prim en Castillejos. *Vir.*—126. Inspiració. *¿Qui soch?*—127. Planys de pare. *Ell era la llum, la vida.*—128. Amor y fé. *¡Alsat, Llatzer!*—129. La Molinera d' Alfar. *Vullne ésser català.*—130. Las fadas. *Bons averanys.*—131. L' home y l' aucell. *Llibertat y esclavitut.*—132. Lo punyal del rey En Pere. *Signe de mort.*—133. Castillejos. *El conde de Reus... siempre primero en el peligro.* (O'Donnell).—134. L' amor malalt. *De llarga malaltia.*—135. La primera volada. *Una reixa separava.*—136. Lo mal feyner. *¡Pobre minyó!*—137. La nit dels morts. *Eix jorn com en pena las animas van.*—138 Parents. *Parientes y trastos viejos... (refran popular).*—139. Llegenda. *Redempció.*—140 Missatje. *¡Obriu prompte!*—141. La sardana. *Ayres del Ampurdá.*—142. Idili. *Del natural.*—143. La Bonaventura. *Los tractats de comers han acabat d' aclapir la nostra agricultura, etc.*—144. Cansó *Bella de vos som amorós,—ja fosseu mia. (Pere Serafí).* —145. La sabateta al balcó. *Reges Arabum et Saba dona abducent.* (Psalm LXXI).—146. La mort del soldat. *¡Guerra malehida!*—147.—Las cansons de la terra. *¡Vergonya!*—148. Himne Nacional de Catalunya. *Patria y Llibertat.*—149. Lo cant de la sirena. *¿La rassa dels héroes que ja s' ha extingit?* —150. A Montjuich. *Patria.*—151. La mar y la montanya. *Misteri.*—152. A S. M. C. Donya María Cristina Reyna d' Espanya, etc. *La grandesa d' ánimo es un dot, etc.*—153. A la distingida é inspirada poetisa catalana Donya María Josepha Massanés. *Lo geni es digne d' encomi.*—154. D. Joan Prim, marqués de los Castillejos en lo parch de Barcelona. *La terra está en lo cel com la Creu del Sur.* (Flammarion).—155. La Patria fé y amor. *Salus populi suprema lex est.*—156. Recort. *No 'm matan per ser traidor,—ni tampoch per ser cap lladre.* (Bach de Roda).—157. Marina. *Amor.*—158. La Tapera. *Quelcom del agre del terrer.*—159. Lo somni de Sant Joseph. *Et Verbum caro factum est.*—160. Estisoradas. *¿Qué no ho saps?*—161. Dansa. *Ceres.*—162. No es bon casat. *A qui pujant la serra—sab olvidar lo mon. (Cansó*

popular).—163. Al grandiós Certamen Internacional de Barcelona. *La nostra Exposició Universal glorifica á la Espanya, etc.*—164. A la Exposició Universal de Barcelona del any 1888. *Siendo estos parques y jardines bellos.*—165. Com deu organisarse 'l Catalanisme pera influhir fortament en la política espanyola á favor de las reivindicacions de Catalunya. *Ningú 'm guardará millor—que ma propia llibertat.* (D. V. G.)—166. Diálech. *Lo rey y 'l general.*—167. Los castells de Montserrat. *¿Ets tú feréstech héroe—d' atlética figura. (Ad. Blanch).*—168. Resignació. *Cal pati' en la terra—per guanyar lo cel.*—169. Vida per vida. *A tal mestre tal deixeble.*—170. Lo mas. *Semper semperque.*—171. A María. *Amor.*—172. La Sardana. *Ayre.*—173. Panissars. *Pro patria.*—174. Lo bateig. *Costums del Vallés.*—175. La edat de pedra. *Fecit illum ad similitudinem suam.*—176. Visió. *Fides.*—177. Fí desconsoladora. *Fides.*—178. L' hermitá de la cova. *Fides.*—179. Las orenetas. *Esperansa.*—180. Lo Palau de la Poesía. *Lux.*—181. L' arbre centenari. *Patria, fé y amor.*—182. L' arpa y la espasa. *Lo sentiment y la forsa.*—183. Las duas horas *L' una curta l' altra llarga.*—184. Fé y amor. *A la Srta. D.ª...*—185. Ripoll. *Vivos voco. Mortuos plango. Fulgura frango.*—186. Intima. *¡Oh quin bon temps!*—187. Quadret.—188. A la bona memoria de Donya María Josepha Massanés. *Per esta vall funesta—de plors y dol.* (María Josepha Massanés).—189. María Josepha Massanés. *Son cor era un verger de dolsa flayre.*—190. Josepha Massanés. *Poetisa y dama.*—191. Selos. *Qui no 'n té.*—192. Recansas y anyors. ···—193. A Catalunya. *Patria.*—194. Anécdota. *Dama Fortuna.*—195. L' ingrata. *¿Qui es ella?*—196. Himne. *Tot per Catalunya.*—197. Lo temps. ***—198. Himne de Renaixement catalá. *Surge.*—199. La Exposició Universal de Barcelona. *Catalunya fora més endevant si no tingués que arrossegar tanta càrrega, etc.*—200. La Exposició de Barcelona. *Patria, avant, avant.*—201. La corona de dol. *Jochs Florals, 1890.*—202. A la Exposició Universal de Barcelona. *Labor improbus omnia vincit.*—203. Barcelona, 1888.—204. A Catalunya. *Mentres reb de la pluja las fuetadas—lo papalló sens murmurá sufreix, etc.* (Rubió).—205. La batalla de la pau. *Pro aris et focis...*—206. L' esmolet. *Anyorament.*—207. Cant á la Exposició Universal de

Barcelona. *Las exposiciones son templos alzados al trabajo.* —208. A Barcelona en 1888. *Ara y encara.*—209. Penas y glorias. *De 1714 á 1888.*—210. La primera Exposició Universal de Barcelona. *¡Gloria!*—211. Gloria catalana. *Verdaderament fou una gloria per Catalunya, etc.*—212. A la Exposició Universal de Barcelona. *A cantarte m' atreveixo —jo l' últim dels catalans, etc.*—213. Gloria á la Exposició Universal de Barcelona. *Cantar jo voldria, oh patria estimada, etc.* (Eusebi Pascual).—214. L' Exposició de Barcelona. *Gloria.*—215. Recort de la Exposició Universal de Barcelona de 1888.—216. Gloria á la Exposició. *1715-1888.* —217. A Barcelona ab motiu de la Exposició Universal de 1888.—218. Progrés. *Barcelona, avant, avant!!*—219. A la primera Exposició Universal de Barcelona. *Gloria y grandesa.*—220. La bandera catalana. *Gloria, laus, honor.*—221. La festa de la Pau. *La fé ha vensut al dupte.*

Barcelona 16 d' Abril de 1890.—*Lo Secretari,* SEBASTIÁ FARNÉS.

ACTA DE LA FESTA

A dos quarts de duas de la tarde del dia 11 de Maig de 1890 (1) se celebrá en la gran sala de contractacions de la Llotja de Barcelona la solemne Festa dels Jochs Florals que fou la XXXII de llur restauració. Als sons de la marxa del Rey En Joan executada per la banda municipal situada en la galería de la sala, feu sa entrada en ella per la porta del passeig d' Isabel II la comitiva oficial composta del Consistori y lo delegat del Excm. Sr. Governador Civil de la provincia D. J. de Sotomayor, Excm. Sr. Alcalde constitucional D. Félix Maciá y Bonaplata, D. Joan Plá y Moreu síndich, D. Cirilo Gualdo y D. Joan Marti y Thomás en representació del Excm. Ajuntament d' aquesta ciutat, D. Eduart Vi-

(1) Ab motiu de las circunstancias extraordinarias per que atravessava la ciutat, lo Consistori ab anuencia del Excm. Sr. Alcalde President de la Corporació municipal protectora de la Institució acordá aplassar fins al segon diumenge de Maig la Festa que devía celebrarse 'l primer diumenge, dia 4, á tenor de lo que disposan los Estatuts.

dal y Valenciano y D. Joseph Torent per la Diputació Provincial de Barcelona, D. Gayetá Vidal de Valenciano, President de la Academia de Bonas Lletras, y l' Excm. é Iltm. Sr. Bisbe d' aquesta diócesis, acompanyat del ilustre canonge mossen Joseph Casas y del reverent mossen Thomás Rigualt, ademés del ilustrat poeta alemany Excm. Sr. D. Joan Fastenrath vingut expressament de Colonia pera assistir á la nostra poética Festa.

Arribada la comitiva al estrado prengueren seti á la dreta los mantenedors y á la esquerra las autoritats. Al fons del estrado s' alsava 'l trono sota bell dosser destinat á la Reyna de la Festa y á cada banda d' ell se destacavan duas endoladas tarjas ab los noms dels poetas, artistas y patriotas de nostra terra morts durant lo present any, ocupant los setis d' un y altre costat del estrado l' honorable Cos d' adjunts. En lloch preferent de la Sala ocupavan seti las ilustres damas que en anys anteriors foren proclamadas Reynas de la Festa y lo restant l' omplia distingida y nombrosa concurrencia, composta en gran part de bellíssimas y distingidas damas á quinas s' havia fet present al entrar d' un artístich pom de flors com es de consuetut en aquesta Festa.

L' Excm. Sr. D. Félix Maciá y Bonaplata obrí la Festa improvisant un breu y entussiasta parlament en nostra llengua (I) que fou molt aplaudit; lo President del Consistori D. Joaquim Rubió y Ors encomaná la lectura del discurs presidencial (II) á D. Joseph Blanch y Piera, interromput molts cops y coronat al final ab salvas d' aplaudiments y mostras d' aprobació.

Desseguida l' infrascrit Secretari llegí la memoria reglamentaria, donant compte del veredicte del Consistori (III).

A invitació del Sr. President, D. Joseph Roca y Roca llegí *La Cansó de Mestre Jan* (IV) de D. Francesch Pelay Briz, Mestre en Gay Saber que las lletras catalanas han perdut aquest any, composició rebuda pel públich ab expontani entussiasme.

Passant tot seguit á obrir lo plech corresponent á la composició premiada ab la Flor natural *(Strelitzia regina)* titulada *La mar y la montanya* (V) resultá esserne autor D. Joseph Martí y Folguera, ausent de ciutat, qui delegá al Consistori pera que elegís en son nom Reyna de la Festa á la Excma. Sra. Dona Lluisa Goldmann de Fastenrath, á qui fou oferta la Flor per una comissió presidida per dos mantenedors. Als acorts de la marxa del Rey En Joan y en mitj d' una entussiasta ovació passá aquella ilustre dama á ocupar lo sitial; seguidament un chor de noys y noyas situat en la galería entoná la bellíssima cansó *Lo pardal,* homenatge tributat á la musa popular catalana al ésser proclamada la Reyna de la Festa.

Llegí la poesía premiada D. Joseph Blanch y Piera, arrancant á cada estrofa expontáneas mostras d' aprobació y estrepitosos aplaudiments al final.

Lo primer accéssit *Primera amonestació* (VI) resultá ésser de D. Jascinto Torres y Reyetó, quí passá á recullir de mans de la Reyna la distinció obtinguda.

Lo segon accéssit *A la poesía* (VII), de Dona Victoria Penya de Amer á quí una comissió aná á cercar en lo lloch preferent de las ex-Reynas de la Festa, y la acompanyá entre picament de mans á rebre 'l premi, quedantse al costat de la Reyna, com s' acostuma.

Resultá ésser autor de la poesía *A un obrer catalá* (VIII) guanyadora de la *Englantina* Don Joaquim Riera y Bertran, qui la llegí ell mateix obtenint repetits y generals aplaudiments.

Guanyá 'l primer accéssit Don Joseph Martí y Folguera ab sa poesía *Vida per vida* (IX) y 'l segon D. Lluis B. Nadal, autor de *La darrera gramalla* (X) abdos ausents de Barcelona.

La Viola d' or y argent adjudicada á la poesía *Llegenda* (XI) resultá haverla guanyada D. Jascinto Torres y Reyetó, y fou llegida per encárrech seu per D. Joseph

Blanch y Piera qui alcansá del públich frenétichs y generals aplaudiments.

Los primer y segon accéssit obtinguts per las poesías *Solixent* (XII) y *Cap d' anv* (XIII) foren guanyats per son autor D. Joaquim Riera y Bertran, y 'l tercer alcansat per la composició *La creu trencada* (XIV) lo passá á recullir de mans de la Reyna D. Jaume Novellas de Molíns que resultá esserne l' autor.

Tot seguit y atenent á que D. Joaquim Riera y Bertran y D. Jascinto Torres y Reyetó navían obtingut los tres premis ordinaris que fixan los Estatuts pera la obtenció del mestratge, foren proclamats pel President del Consistori mestres en Gay Saber entre 'ls aplaudiments repetits de la concurrencia y als dolsos acorts del *Virolay de Montserrat* que 'l chor entoná de dalt de la galería estant.

Obert seguidament lo plech corresponent á la poesía titulada *A la virtuosa dama é inspirada poetisa catalana dona Maria Josepha Massanés* (XV) gnanyadora del premi ofert per la ilustre escriptora Dona Dolors Moncerdá de Maciá, resultá esserne autor D. Jaume Pomar y Fuster, que la llegí ell mateix ab grans mostras d' aprobació del públich.

Del accéssit obtingut per la poesía *Elegia* (XVI) resultá serne autor D. Francesch Ubach y Vinyeta.

De la poesía distingida ab lo premi ofert per «Alguns Catalanistas» titulada *Lo sach de gemechs de Breda* (XVII) resultá esserne autor D. Joan Pons y Massaveu qui la dongué á llegir á Don Francisco Salvat, obtenint aplaudiments repetits y unánims.

Obert lo plech corresponent á la monografía *Los Castells de Montserrat* (XVIII) que havía obtingut lo premi ofert per la Associació Catalanista d' Excursions Científicas, ne resultá autor Don Francesch Carreras y Candi qui passá á recullir lo premi de mans de la Reyna entre 'ls aplaudiments del públich.

Resultá ésser autor de la poesía *Prim en Castillejos*

(XIX) guanyadora del premi ofert per la Excma. Diputació provincial de Tarragona Don Francesch Ubach y Vinyeta, y sa lectura feta per Don Joseph Roca y Roca meresqué 'ls aplaudiments y mostras d' aprobació de tot lo concurs.

De la poesía *Recort de la Exposició Universal de Barcelona* de 1888 (XX) premiada ab lo primer accéssit del premi ofert per l' Excm. Ajuntament de Barcelona, resultá esserne autor Don Joseph Franquesa y Gomis, quí, després d' haver rebut la distinció de mans de la Reyna entre aplaudiments dongué á llegir la composició al mantenedor Don Bonaventura Bassegoda; á cada estrofa redoblaren los aplaudiments y al final se feu una veritable ovació al autor.

Tot seguit fou obert lo plech corresponent á la poesía *La batalla de la pau* (XXI) premiada ab lo segon accéssit, resultantne autor Don Sebastiá Trullol y Plana qui entre aplaudiments passá á recullirlo.

Don Narcís Verdaguer y Callis llegí per encárrech del mantenedor Don Manuel Murguia lo discurs de gracias (XXII) que 'l públich rebé ab indescriptible entussiasme.

L' Excm. Sr. Don Felix Maciá y Bonaplata declará termenada la Festa ab breus y sentidas paraulas en nostre idioma nacional pronunciadas, y als acorts de la música 's cremaren los plechs que contenian los noms dels autors no premiats. Eran á prop de las quatre.

De tot lo qual l' infrascrit secretari ne prengué la present acta en lo lloch y data damunt dits.

SEBASTIÁ FARNÉS.

I.—DISCURS DEL EXCM. SR. ALCALDE DE BARCELONA *D. Felix Maciá y Bonaplata.*

II.—DISCURS DEL PRESIDENT DEL CONSISTORI, *D. Joaquim Rubió y Ors.*

III.—MEMORIA DEL SECRETARI DEL CONSISTORI *D. Sebastiá Farnés.*

SENYORS:

Ab tot l' entussiasme de que está possehit lo meu cor de catalá, entussiasme que no sabria expressar ab la vivor y forsa ab que ho feu vosaltres, jo vos saludo, trovadors catalans, avuy que encara una vegada mes veniu á donar esclat y prestigi á la Festa de la Gaya Ciencia.

Fa ja trenta dos anys que, lluny de la terra catalana per las exigencias de ma carrera, trovantme á Madrid, mos amichs d' aquí me trameteren la nova de la restauració dels Jochs Florals.

Allunyat y tot de Catalunya, y tal vegada ab mes forsa per rahó del anyorament, vareig celebrar la renaixensa de aquesta gloriosa institució, y ab goig indescriptible prenguí part en la festa que celebrarem després entre amichs pera obsequiar als primers poètas llorejats, alguns dels quals veig avuy encara entre nosaltres.

Trenta dos anys han transcorregut, y anyalment s' ha celebrat aquesta patriótica Festa, y cada any hi he assistit, ab lo cor ja que no podia serhi personalment: conteu si hi ha goig comparable al meu enguany que tinch la honra de presidir aquesta Festa per rahó del cárrech públich ab que m' ha distingit lo vot de mos conciutadans.

Per aixó, al declararla oberta, no puch menys que expressar, en que sia d' una manera vaga y esblaymada, tot lo afecte que sento per nostra institució, afecte que, com vos acabo de dir, no 'm vé de nou á mi, President enguany de la Excma. Corporació que densá de sa restauració la protegeix.

Senyors: jo faig vots pera que visca, ab la plenitut de vida que te avuy, y mes encara, tant temps com li desitjo de vida á la nostra benvolguda pátria catalana.

Queda oberta la Festa dels Jochs Florals de Barcelona.

EXCM. SENYOR:

DAMAS Y CABALLERS:

Hi ha en nostra ciutat benvolguda y, segóns opinió de un antich estrellayre, en constelació be fortunada construhida, tres monuments, entre molts altres, baix quals gótichs trespols may penetro sens sentirme lo cor greument ferit per lo dol de la anyoransa dels temps que foren; y son lo claustre de la nostra hermosa Seu, lo Saló de Cent, y aqueixa cambra magestuosa, com de gegantí palau, en la qual, per lloabilíssim acort de un dels passats consistoris, celebrém, fa ja algúns anys, la sempre tan cobejada com benvinguda festa major de la nostra poesía. Y es que lo primer,—deixant per un moment apart los qui en la ánima desperta sentiments religiosos —ab sos modestíssims carners, venerables depósits de las despullas mortals dels nostres avis; ab llurs llosas, ja mitj gastadas pel trepitj de las generacións, y en las quals s' hi veuhen esculpidas al bell costat de las blassonadas armas de alguns dels nostres llinatges, los qui podríam anomenar heráldichs escuts, no per humils menos respectables, de la nostra menestralía, so es, las estisoras del sastre en unas, en altras la pala del forner, lo

ribot ó serra del fuster en las de més enllá; ab sos modestíssims carners, repetesch, nos retrahuen á la memoria, no tan sols la nivelladora igualtat de la mort, sino, y principalment, aquella vertadera igualtat democrática, per tant com era verament cristiana, dels nostres antichs estaments, los nobles, los caballers y los menestrals, tan agermanats en la mort dins llurs sepulturas, com de son vivent ho estigueren en llurs setials de cuyro, aixís en lo palau de la Diputació, ó devant de la Cort del Veguer, com en lo Concell de Cent, ó en lo de Vint, hont tenían dits estaments llur representació deguda.

Y es que lo segón monument, ó sía lo Saló de Cent, ab lo recort de aquells jurats als qui tant los hi esqueyan aquellas llurs magestuosas y honradas gramallas, per lo mateix que ab tan bon seny y ab cor tan net las portavan; y per lo mateix que preferían véurelas esqueixadas qu' envilidas, desperta á tota hora en la nostra memoria aquellas tan sabias com poch aparatosas deliberacións, quals actas senzillíssimas cabían en mitja plana dels llibres hont s' escrivían; que se honravan en presidir algunas vegadas los nostres reys; en las quals se prenían ab frequencia tan grans acorts ab tan breus paraulas, y que sembla com que 'ns fa viure ab aquells consellers que, senzills, discrets y sobre tota ponderació económichs dels bens del comú, com dels seus ho eran dins de llur propia casa, quant de honrar y enaltir Barcelona se tractava, ja en sas festas civils y religiosas, ja en las recepcións de llurs monarcas, sabían ésser generosos, bé que sens pecar may de pródichs; ni sufrían qu' en res patissen detriment llurs privilegis, ni permetían que ocupás, dels reys abaix ningú, lo lloch qu' en las esmentadas festas ó solemnitats de dret los pertocava.

Y es que aqueix saló,—despulla, pero despulla verament grandiosa del antich edifici gótich sobre quals enderrocats murs fou aqueixa nova llotja edificada; en lo qual tantas y tan solemnes y vistosas festas per espay de quatre segles s' hi han celebradas, ademés de recordar lo

vell monument del qui formava part y qual fatxada de la part de sol ixent s' enmirallava en las ayguas de son port que venían á besar, deixantla blanquejada ab llur escuma, la platja sobre la qual se aixecava, si sempre hermosa per sa severitat arquitectónica, encisadora quant en nits de allimarias s' hi reflectía il·luminada per los centenars de fanalets de colors que festonejavan las nombrosas finestretas de son segón pis y 'ls marlets que coronavan sa teulada: y es que aqueix saló, lloch de cita dels mercaders de totas las llotjas de comers del Mediterrá, ademés de una munió de recorts pertanyents á la historia del vell edifici, en res inferior, si es qu' en grandiositat y bellesa no 'ls aventatjava, á sas germanas que han tingut la sort de sobreviurela, las llotjas de Palma y de Valencia, desperta en la imaginació, no manco qu' en tot cor verament catalá, molts altres no menos falaguers á aqueix y agradosos á aquella, com alberch, ó per millor dir, com palau dels nostres respectables cónsols de mar y del no manco que 'l de Cent, famós Consell de Vint, ab sa constitució, aquesta també verament democrática; ab sos jurats elejits per sort, ocupantse únicament en jutjar dels afers judicials atanyents á assumptos mercantívols y en lo que al aument y perfecció de las variadas industrias representadas pels nostres famosos gremis se refería: dels nostres famosos gremis, element llavors ensemps que de riquesa, de forsa, y que sí un jorn acudían á la veu dels concellers á fer respectuós homenatje á llurs estimats comptes-reys, desfilant devant d' ells ab llurs penóns y llurs entremesos, corrían altres jorns frisosos al toch del somatent pera agruparse baix los plechs de la bandera de Sta. Eularia, quant de defensar llurs drets contra qualsevulla qui fos se tractava; ab sos jurats per fí, al igual que los prohoms de la Diputació y del Concell de Cent, en la gestió económica dels interessos de llurs representants tan prudents que,—recordant qu' eran de aquells administradors tan sols, no propietaris,—jamay se propassavan á fer un gasto, sisquera fos pera

comprar una escribanía de plata ó un cobretaula de vellut, que no tinguessen ja recullits los diners ab que pagarlos. (1)

Ara bé donchs, compreneu que no poguen manco de sentirse lo cor oprimit per la anyoransa del temps del avior tots los quí, coneixent poch ó molt la historia de las esmentadas institucións, trepitjan lo sol dels vells edificis que directa ó indirectament los recordan, y que, si alguna volta los han vist impresos, no 'ls vinguen á la memoria aquells celebrats versos que 's llegeixen en la seu de Valladolit en lo epitafi de son compte Pere Ansurez (2), y que traduits mot per mot en catalá, dihuen:

Y ja tals nos som tornats
Que 'l recordar als finats
Es un ultratje als vivents.

Y en aixó pensavam, y en aquellas nostras antigas institucións, de tots tan greument anyoradas, teníam posadas la memoria y lo cor; y en despertar més y més llur recort, y ab ell la racansa de haverlas perdudas, y ab eixa tan llegítima com desvetlladora racansa lo desitj sant de fernos dignes d' ellas pera, en lo que fos possible restaurarlas, los qui donarem per divisa als Jochs Florals los tres mots de *Patria, Fides, Amor;* obrint ab aqueixos tres mots,—no vells, ni históríchs, com han cregut y crehuen encara molts aixís de dins com de fora de casa,—las tres més enlayradas y sanitosas fonts hont poguessen sadollarse de inspiració los nous trobadors: ja que tota poesía si ha de mereixer lo nom de tal; si no ha de tacar sas puríssimas alas en la pols de la terra y en lo llot de las baixas passións humanas, en aquells tres vocal-

(1) Veges los llibres de las deliberacións del *Consell de Vint* que se guardan en lo arxiu de la Casa Llotja.

(2) Lo publicá, entre altres, Cuadrado en lo volúm de *Recuerdos y bellezas de España* referent á Valladolit, Palencia y Zamora, pág. 29.

bles presos en llur sentit més noble,—¿y per qué no dirho? —en llur sentit verament cristiá, té forsosament que inspirarse.

De aqueixa poesía, vertadera filla del cel, y de que ella fos la única en quals resplandors més que angélichs y en quals flamas qual de foch increat se il-luminassen y escalfassen lo enginy y 'l cor dels nostres poetas al cantar en la nostra estimadíssima llengua, n' han parlat, recomanantla una y altre vegada ab més clar enteniment y atractívol llenguatge que sabría jo ferho, algúns dels quí, ab majors mérits que jo, s' han sentat en eixa cadira de honor per mí avuy ocupada

De l' alta significació y trascendental importancia de la obra benhaurada del nostre renaixement,—avuy ja objecte de lloa y veneració d' estranys y propis,—no ja tan sols en lo que té de literari, sino en las que ha despertat afalagadoras aspiracións, dintre de las fitas de lo possible, á la renovació de la vida del nostre poble, n' han dit també no poch ab ensisadora eloquencia altres de mos predecessors en llurs discrets y hermosos parlaments. Mes ¿s' ha dit ja sobre dos de aquells vocables—so és, sobre 'ls de *Patria y Fé,*—tot lo que d' ells debía dírse? Y concentrant nostre pensament en aquella glosa del primer dels esmentats vocables del exîmi poeta Querol, que ab frenétichs picaments de mans rebereu al ésser en eix lloch per primera vegada llegida, y que sens dupte escoltareu avuy ab sant respecte, com veu que surt de un sepulcre fa pochs mesos sagellat per la freda ma de la mort, y que diu:

Jovent de Catalunya, nous trobadors, del nostre
Sagrat avior siaune, jo us prech, custodis fels
Si l' arbre boscá aixeca fins al blau cel les branques,
Hont los aucells s' aturen y esclaten les flors blanques,
Es perque enfonza raels;

¿se ha prés sempre pels nostres poetas aquell hermós vocable en sa significació més alta, y sobre tot més apropiada

y més atanyent á aquellas aspiracións á que susara me refería? ¿Se ha comprés sempre bé quinas arrels convenía que principalment enfonzás més endintre en lo sol de la nostra benvolguda patria, pera més fácilment arribar á sa regeneració, lo arbre del sagrat avior?

Y concentrant de nou lo nostre pensament en la no ménos inspirada glosa de la paraula Fé, del mateix poeta, que diu aixís:

May com avuy que 'l dupte glassa 'ls cors, y que brollen
Per tot fonts d' impuresa hont beu lo poble á doll;
May com avuy n' es digne qui diu la oració tendra,
Y en las desertas aras, lo front cubert de cendra
Dobla 'l cap y el genoll;

¿han tingut sempre present los nous aymadors de madona la Gaya Ciencia, la qui en sas antigas festas,—bó es recordarho,—principalment als qui cantavan la fé prodigava sas joyas; han tingut sempre present al inspirarse en aquella virtut,—ménos sovint per desgracia que al bé de las novas y futuras generacións convenía, «la qual, com escriu lo príncep dels moderns historiadors portuguesos, Herculano, junt ab lo idioma, son las duas cadenas de bronzo qu' en lo transcurs dels segles uneixen las generacións passadas ab las presents, y que aqueixos llassos, allargantse al través de las edats, son los que constituheixen la patria?» ¿Han tingut sempre present que per la fé podríam encara restaurar lo tresor de las virtuts antigas, que anám de jorn en jorn malbaratant; que es la llevor engendradora dels carácters virils, en altres temps tant nombrosos, y que van avuy desapareixent ó mimbant á proporció que mimba ó s' esmortueix aquella?

Y tornant á la paraula *pátria;* ¡oh! no cal dir si n' han begut de inspiracións los nostres poetas en eixa que figura en nostre sagell com la primera de las fonts de la poesía! ¡Oh! no cal ponderar si,

Heralts de llurs grandesas, los fulls de nostra historia,
Han fet trucá á tota hora
La veu dels avis en lo pit dels nets,

com deya en sa oda capdal, *La veu de las ruinas*, lo nostre may prou plorat poeta Adolf Blanch.

No cal dir si n' havém vist desfilar per devant de la nostra fantasía de recorts de gestas homéricas, portadas á venturós acabament en honra de sa aymada pátria, pels nombrosos estols dels nostres héroes,—ja per estols podém contarlos,—y com sobiráns y may retuts capdills d' ells, pels nostres comptes y reys, desde Jofre lo Pelós fins al últim dels monarcas del gloriós casal de Aragó! No cal recordar si n' havém vist de vegadas aparéixer devant nostre en aqueix históríchsaló las gegantinas figuras de Alfóns lo Batallador, dels dos Peres, lo de las Navas y lo dels Francesos, de Jaume lo Conqueridor, no ménos coratjosos que los héroes de la Iliada, no ménos arriscats y forts que 'ls paladíns dels Nibelungens, no ménos nobles y despreciadors de perills que 'ls caballers de la Taula Rodona! Avuy per avuy, després de sols cinquanta anys de renaixement,—ho podém dir ab orgull,—no 'ns fora difícil reunir un aplech de romansos y llegendas históricas no ménos nombrós, si bé, —¿per qué no confessarho?— no de tanta válua, com lo que á forsa de segles, ha lograt juntar la literatura de Castella.

Del pler immens ab que, tots, vells y joves, y fins las nostras encisadoras damas, sempre acullirem y tot sovint aplaudirem ab frenétich entussiasme y ab llegítim orgull, com hereus que som de llurs glorias, aquells recorts dels nostres antichs héroes y de llurs maravellosas gestas, tant bellament narradas pels nostres més capdals poetas, no hi ha perque ferne esment. Ben viva n' está llur memoria en la fantasía de tots, com en tots los cors dura encara lo grat panteig ab que foren escoltadas.

Mes ¡ah! no os sembla que ab tant celebrar als nostres héroes de armadura de ferro, havém tal vegada deixat un

poch massa en lo oblit,—fora alguna que altre lloable excepció,—als nostres héroes de gramalla? ¿No os sembla que pera cantar ab lo entussiasme poétich, de que tant dignes ne son, los alts fets de armas dels nostres caballers y marins, ja en las fértils planuras sicilianas, ja devant dels murs de las morescas ciutats de Mallorca y Valencia; un jorn en la cordillera del Taurus ó en los históríchs camps de Natolia y de Grecia; avuy en las ayguas de Nicotera y de Constantinopla, tal vegada havém deixat massa que dormen en lo fondo dels nostres arxius los recorts de altras gestas portadas á cap pels nostres antichs jurats y prohoms en lo camp clós, per dirho aixís, de las severas cambras del Diputat General, de la Casa de la Ciutat y de aqueix edifici, no per modestas ménos dignas de lloa y recordansa eternas que los esmentats fets de armas? «Sian lo nostre evangeli los nostres vells dietaris,» os deya poch ha en aqueix mateix lloch un dels nostres més granats poetas (1). Jo no os diré ni tant ni tant poch, ja que pera mí no basta aquell sol evangeli; mes si os aconsellaré,—y á vosaltres me dirigesch especialment poetas; á vosaltres especialment os ho recomano, historiadors de la nostra benvolguda pátria,—que puig ha passat per aqueixa lo temps de sas homéricas batallas; puig que lo que avuy per avuy nos pertoca es, no despenjar dels vells murs la rovellada espasa ni la feixuga llansa dels nostres avis, y si retraure lo recort y fer que renaixe en tota sa primitiva ufanor lo arbre frondós de llurs virtuts públicas y privadas; que evocant també, ab més freqüencia que ho havéu fet fins ara, las venerables sombras de aquells nostres antichs consellers, diputats y cónsols; recordant un jorn y altre jorn, per escrit y de paraula al nostre poble,—tant necessitat avuy de alts exemples y de sanitosas ensenyansas en mitj del aviliment dels carácters; en mitj d' eixas sempre creixents onadas de tota

(1) Don Angel Guimerá en son parlament dels Jochs-Florals del any prop passat.

mena d' egoismes; en mitj de las enllotadas corrents en que viu y ab las quals s' envenena,—que aixís com eran modelos de cristianas virtuts en lo sí de llurs patriarcals familias, de feynera laboriositat dins de llurs modestos tallers, de escrupulosa é intacable honradesa en llurs pactes; en lo tracte familiars humils ab dignitat ab llurs iguals, y ab llurs superiors respectuosos sense baixesa, en quant se vestían la toga de diputats ó la gramalla de concellers, unint á aquellas modestas virtuts las que los imposavan los debers de llurs cárrechs, sabían sacrificar las dolsas gaubansas de la llar doméstica, llurs particulars afectes, y si era precís fins llur vida, al bé comunal, á la conservació de llurs furs, y á la defensa de la justicia y de la independencia y enaltiment de la pátria; jamay en profit de interessos egoistas, ni de afectes personals, ni de ruíns banderías, ni d' eixa set de honors y distincións, en los que pateixen desaforadament d' ella indici de petitesa d' esperit y de escás valer propi, motiu molts sovint de transaccións poch honrosas entre los qui las cobejan y los qui las concedeixen. Y tot aixó cal recordarho, fins si es necessari, ab insistent perfidia, pera arrelar més y més en lo cor dels que ja las afalagan; per ferlas náixer en los dels qui no las han sentidas encara, las aspiracións á tornar á ésser lo que forem; á continuar avuy, nuant de nou, per dirho aixís, lo casi romput fil d' or de la nostra historia civil, las casi mortas tradicións del avior.

Per fortuna pera arrivar á aqueixa restauració histórica tenim ja obert lo camí, sino únich, un dels més planérs que á ella conduheixen, so es, la restauració de la llengua. Y eixa restauració, després de cinquanta anys de traballar en ella, ha arrivat á tal punt, que ja no hi ha avuy qui se atrevesca á motejarla de dialecte; que se li dona ja, ab generai aplaudiment, honrós setial en lo aristocrátich areópago dels idiomas moderns, y fins,—¿quí ho hauría dit pochs anys enderrera?—un dels críticns

madrilenys de més autoritat en materias literarias, y que no fa gayre mirava encara ab cert recel la nostra renaixensa literaria, avuy troba just que visca, floresque y prospere una llengua que, com la nostra, després de son renaixement, torna á tenir historiadors, publicistas, novelistas, y sobre tot, egregis poetas. Si, escriptors; si, trobadors; si, periodistas de Castella, don Joan Valera, qu' es lo crítich á que feya referencia, lo mateix que en altra ocasió deya que «Camoens havía fet més per la independencia de Portugal ab sas *Luisíadas* que los goberns ab llurs tractats y protocols», os diu palesament avuy que la llengua catalana, no tan sols te dret á viure, sino que ademés te dret á floreixer y a prosperar; á conseqüencia de qual declaració, be podem afegir nosaltres, discorrent lógicament, que te dret també á que se li obren de bat á bat las portas de las nostras escolas; á que se li obren los cancells dels nostres tribunals, com després de mitj segle de lluytas se han obert unas y altres á la llengua flamenca en Bélgica; y fins que se li obren de nou las envellutadas mamparas dels palaus dels nostres reys, mamparas que tenim grans esperansas que li obrirá algún jorn la nostra Reyna regenta, com ha obert també al flamench una altra reyna las de son palau de Bruselas. ¿Y cóm negarli aytals drets á la casi morta de ahir, quant, gracias á las obras capdals de que ab tota justicia pot enorgullirse, te ja conquistat lo que es superior á tots ells, ó sía lo dret á la immortalitat; y quant lo temps, de quí se compon aqueixa, ha fet y está fent conquestas nombrosas y que arrelan més endíns en la terra que las que feren los Alexandres, los Carlesmanys y los Napoleóns?

Qui llengua té á Roma vá, prengué per divisa de sa creuhada catalanista lo nostre inolvidable Pelay Briz. També nosaltres creyem que la llengua es camí pera arribar á la nostra Roma, que es,—¿perqué no declararho?—la restauració de las nostras antigas institucións dins de la unitat de la pátria, sino ab tota llur autonomía, ab la major quantitat d' ella que permete la organisació dels

estats moderns; sols que creyém també que la llengua es un dels camíns més planers, com deyam suara, no lo únich pera anar á ella. No: no es la llengua sóla; es ella unida á la fé las que, segóns lo bell dictat del Herculano, —permeteu que os ho repetesca,—son los dos llassos que, allargantse al través de las edats, constitueixen la pátria.

La llengua! ¿No os sembla,—y be sab Deu quant me raca dirigirvos aqueixa pregunta;—no os sembla que després de haberla transformada sos primers aymadors de *la cendrosa de la casa,* qu' era, en gentil y noble dama, y digna de sentarse, per lo ben enjoyellada y ricament vestida, en las cadiras de las cambras més aristocráticas, ha sigut per algúns de llurs cultivadors rebaixada, no ja tan sols als humils oficis, sino á cosas més ruins dels á qui estava en aquella sa trista condicló condemnada? ¿No os sembla que avuy ja no podriam sos més preuhats aymadors dir d' ella, ab tota veritat, lo que de la mateixa afirmava ara fa vint anys un dels presidents d' eixa festa, so es, que «les lletres filles d' ella retiran al avior d' hont son eixides, puig son fermes, aspres y valentes com les collades ahont s' aixecan nostres masies; riques de més seny, de més veritat, de més sanitosa tendencia moral que moltes de les literatures d' aqueix temps, (1)» després que algúns altres dels qui la conreuhan,—molt pochs per fortuna; mes plagués á Deu que fossen menos y no tan escoltats com ho son,—despullantla de aquells arreus de gran senyora que tant be li escauhen, y vestintla, no ja del pobre faldellí y espellifat gipó de cendrosa, sino disfressantla de jutglar, la arrossegan bruta y envilida per lo fanch de las passións més baixas; y fentse fins á cert punt cómplices dels qui la profanan y embrutan ab las més repugnants blasfemias, la fan servir pera trucar ab llurs escrits á las portas dels pobres alberchs dels menes-

(1) D. Lluis Pons y Gallarza, parlament dels Jochs Florals de 1870.

trals y dels pagesos,—de quals llars de cada dia més se veuhen desterradas las nostras encisadoras y tendres cansóns populars pera esser substituidas pels cants corruptors de la moderna sarzuela;—pera ensenyarlos que la felicitat es filla del or y l' or fill de la forsa; pera sembrar en llurs cors envejas congriadoras de odis; pera escarnir tot lo que hi ha en lo cel de més sant y de més digne de respecte en la terra, y per fí, pera tancar als qui 's diuhent desheretats de la fortuna las portas del paradís, y arrancar de llurs esperits tota esperansa de gaubansas eternas?

Aixís donchs, y tenint com tenim la ferma certesa de que la llengua es un dels camíns mes expedits, com os deya, per arribar á la nostra Roma, ó sia á la realisació de aquellas aspiracións nostras, traballant de cada jorn ab més constancia y més fé en sa completa restauració, netejém aquell camí de la brossa y pedregám de que aquells la estan sembrant; empero al mateix temps treballem també ab més fé y major constancia en la nostra restauració histórica, principalment en lo sentit de que os parlava fa pochs moments; y sobre tot, y com camí mes dret per arribarhi, en la restauració de la que en lo nostre sagrat lema es com lo anell de or que uneix los dos grans mots de Pátria y Amor, ó sia de la Fé.

Lo famós escriptor francés Le Play, que com pochs publicistas hi hage, havía estudiat y coneixía los mals de las modernas societats, fills en gran part de aqueix dupte, del qual per boca de Querol os deya que glassa més que may los cors; fills de que lo poble veu á doll en las fonts d' impuresa que brollan per tot arreu, no trobava en los darrers temps de la sua vida, y no senyalava en sas últimas obras més remeys pera curarlos que tornar á las costums antigas y al Decálech. Ara be; permetaume que fentme un escut de la autoritat de aquell exîmi escriptor, os digue igualment, si be cambiant en una preposició la conjunció que uneix los dos vocables de aquell seu afo-

risme, que no crech que haje més camí per arribar á la restauració de las nostras históricas institucións que tornar á las antigas costums pel Decálech. Si quant los preceptes de aqueix se oblidan; si quant s' enderrocan los altars ó be son menos los qui doblegan los genolls devant d' ells, ó s' enderrocan ó caminan á llur ruina los pobles; ¿cóm voleu que tornen á la vida institucións que floresqueren á la ombra dels vells altars y per la observancia dels preceptes de aquell diví códich, quant son de cada jorn menos los quí, oblidats aquells sobiráns preceptes, doblegan llurs genolls devant de la ara santa, y se projecta menos vivificadora la sua ombra sobre lo poble que preten restaurarlas?...

Lluny de mí tota intenció de matar—qué dich de matar?—de refredar ni de un sol grau sisquera las encesas aspiracións en que se abrusan los vostres cors de cataláns, y en las quals.—os ho asseguro,—se abrusa lo meu, anyoradís tant com estarho puguen los vostres de las nostras vellas institucións. Nascut en aqueix segle, professor fa ja molts anys de Historia, fill de la nostra santa religió, á la qui deuhen las modernas societats la major part de las institucións engendradoras de llur poder y de llur gloria, crech, com los qui més, en lo progrés dels pobles. Mes encara; crech que per los camíns assenyalats podrém tornar á esser lo que forem. Pero quant girant los ulls á xexanta anys enderrera,—que son los que tinch d' experiencia propia,—veig que per gran que sia la transformació que ha sofert aqueixa ciutat,—que estimo com mare qu' es meva,—en sa part material, es molt major lo cambi qu' en sa part moral ha experimentat; y no per lo que haje ascendit, sino per lo qu' en ella ha baixat son nivell; quant veig que á cada pas que doném en avant més nos allunyém de las virtuts dels nostres pares; que, sens fer esment de las privadas pera tan sols recordar las públicas, á la antiga virilitat dels carácters, de que en ma infantesa vegí encara no pochs exêmples y

ne conservo grats recorts, ha succehit, ab contadas excepcions, un general rebaixement d' élls; al valerós compliment dels debers de ciutadáns, un de cada jorn, ja sia per egoisme ó cobardía, major oblit de dits debers; á la fé en los principis polítichs, fins del más sagrars, lo més repugnant descreiment; quant se veu, de cada instant més, que los alts cárrechs y las més senyaladas honras, en lloch de serho dels més dignes, son patrimoni dels més bellugadissos y dels més atrevits; quant se veu que son de cada vegada més los qui, posant un mos á la boca de la conciencia y fent del badell d' or lo objecte de llur adoració, converteixen lo pais, ja comprant ó ja venent, en una immensa llotja de comers; quant se veuhen tantas ignominias, y altras moltas de que no fás esment per no aumentar la vergonya que 'm faría á mí lo dirlas y á vosaltres lo escoltarlas, ¿se pot abrigar grans esperansas, per més que sentim la trista anyoransa d' ellas, de que caminam á la restauració de las nostras gloriosas institucións? Y en cas que per un voler de Deu ó pels nostres propis esforsos poguessem un jorn ferlas reviure, ¿quí 'ns diu, que als véurelas per nosaltres mateixos ó pels nostres fills, orfens de las virtuts dels qui las crearen, envilidas no 'ns dolgués haverlas restauradas?

Un jorn,—fou en los temps en que Roma era acabat exêmple de virtuts religiosas y cívicas,—á un heralt de Pirro, que allavors li feya la guerra, al presentarse devant del seu Senat pera negociar una treva en nom de son amo, li pareixía veure en aquell una asamblea de divinitats. Un altre jorn, en que Salusti havia pogut escriure de aquella ciutat qu' era una clavaguera de immundicias, Tiberi al presidir son Senat s' enujava y avergonyía d' éll perque lo trobava més degradat encara de lo que hauría volgut. Ara be; ¿no os sembla que no podent tenir jurats y prohoms com los senadors del temps de Pirro, y haventlos de tenir com los senadors del temps de Tiberi val més no tenirlos? Jo de mí os puch dir, re-

trayentvos un exêmple de la nostra casa, que si de mí dependís lo ressucitar las nostras Corts catalanas, y una volta tornadas á la vida haguessen d' ésser lo que son los parlaments moderns, jo que tant las admiro, jo que tant las anyoro perque conech llur historia, jo no las ressucitaría!

SENYORS:

¡Com s' aixampla 'l pit dels fills de Catalunya al arribar cada any aquesta diada! ¡Cóm s' aconhorta l' ánima entristida per la realitat de las cosas, bebent avuy á pler en la mágica copa de la Poesía bells recorts á dojo y afalagadoras esperansas sens mida!

Enguany encara, aplegats en familia, retrayem la vella, la antiquíssima rondalla del Castell encantat.

¡Quí sab lo temps que jeya fet un munt d' enderrochs, convertit en niu d' esparvers y alberch de malfactors!

Lo poble honrat se 'n allunyava, tot contantse las generacions com entremitj d' aquellas runas hi havia un rich tresor amagat.

Pera trovarlo calia anarhi la nit de Sant Joan, la nit de la bona ventura, á la hora que granan las falgueras: allavors los tresors amagats se remouhen en las entranyas de la terra y 's fan sentir d' aquell que 'ls cerca.

Un pobre pastor proba fortuna en tal nit; ab una antorxa encesa penetrá en lo Castell encantat. ¡Com devía maravellar la seva ardidesa als aucellots y als malfactors si se 'n adonaren!

Escorcollant, escorcollant se trobá dintre una antiga

cambra del vell Palau: davant d' ell, recolzada en brodat coixí jeya inmóvil gentil dama: lo temps, mes piadós que 'ls homens, li havia fet una mortalla ab un atapahit llensol de pols.

S' hi acosta l' ardit pastor pera millor contemplar á la que creu morta, y una guspira cau sobre 'l pit de la dama, y aquesta 's remou, obra 'ls ulls, batega son cor y parla...

¿Nó es veritat, senyors, que la nostra renaixensa te quelcom de la vella rondalla? S' ha trencat l' encantament per mágica guspira, y Catalunya, la que creyan morta obra 'ls ulls, se treu de sobre la mortalla de pols y fa sentir sa veu.

¿No la sentiu encara vosaltres los que 'us apoderareu del seu patrimoni? ¿Dubteu encara si es morta ó viva? Veniu á la nostra festa, veniu aquí, que hi ha 'l cor de Catalunya, y sentireu com batega fort, rublert de vida.

Retrayemla, senyors, avuy, la vella rondalla: trencat ja l' encantament, á la veu de la Primpcesa, lo Castell se reconstruheix; per mágich poder s' alsan las murallas, se clouhen los portells y en mitj del terratremol fugen espavordits malfactors y esparvers.

Catalunya parla. ¿Cóm podem nosaltres dubtar del mágich poder de sa veu? L' encantament que la tenia tants anys ha ensopida comensa á trencarse y ja 's deixa sentir lo terratremol anunciador de la reedificació del vell casal patri...

La destructora forsa de las encantarias no ho ha pas malmés tot. Que parli la Primpcesa, y que parli ben alt: quan ella vulga, quan ella ho mani, s' obrará la maravella y sobre 'ls fonaments de la Catalunya vella s' alsará magestuosa y riolera la Catalunya nova.

Poetas catalans, los que veniu enguany á cenyir coronas, los que 'us disposeu á guanyarlas en lo successiu, acosteuvos ben aprop de la desvalguda Primpcesa, que caygan sobre son pit las xardorosas guspiras de vostres

inspirats cants, perque son ellas las que han de tornarli la vida y ab ella la llibertat.

Bon premi tindrá la vostra ardidesa: ¿quín tresor de mes válua podeu trobar entre 'ls enderrochs del vell casal, que la condormida Primpcesa, la vostra anyorada pátria?

Heus aquí, senyors, perque troba l' ánima entristida grat conhort en la diada d' avuy; perque conmemorem un fet y refermem una esperansa: lo fet es la resurrecció, la regeneració del patri idioma; la esperansa es la que en tots los cors catalans s' aferra mes y mes de la resurrecció, de la regeneració de Catalunya, lliure, mestressa de tot lo seu, vivint en pau y armonía baix un peu d' igualtat ab los pobles germans seus per sa historia.

Ben be proban, senyors, que es un fet la resurrecció del nostre idioma lo nombre y la válua de las composicions rebudas enguany pera optar als premis anunciats pel Consistori. No es, no, una escola literaria, sino tota una literatura, lo que 's revela en las 221 composicions rebudas, quals notas características son lo conreu del llenguatge, lo poliment de la forma poética y 'l cult fervorós á la Pátria.

Permeteu que sense mes preámbuls entre de plé á ressenyar lo veredicte del Consistori.

FLOR NATURAL

Aquest premi anomenat d' honor y cortesía que es enguany un ramell de *Stralitzia regina, Rosa fragans y Fuxia Côccinea* s' ha adjudicat á la composició núm. 161 *La mar* y *la montanya,* que dú per lema «Misteri». Al escullirla entre las 80 poesías que obtavan á n' aquest premi 'l Consistori ha tingut en compte la grandiositat del assumpto, la sobrietat y naturalitat de son desenrotllo y lo magestuós relleu del final.

Ha sigut distingida ab lo primer accéssit la poesía núm. 86 *Primera amonestació,* romans de molt bon sa-

bor popular, y s' ha concedit lo segon accéssit á la que porta 'l núm. 79 *A la poesía,* oda d' estil clássich ben concebuda y executada ab art.

Deu ferse honorífich esment de las composicions números 34 *La mort del Avi;* 175 *La edat de pedra* y 118 *La última fulla.*

ENGLANTINA

41 composicions se la disputavan, haventse adjudicat á la de núm. 30 *A un obrer catalá,* lema «Catalunya», rublerta de sentiment patri de bona mena, enclohent una ensenyansa profitosa pera una bona part del poble catalá, que tant de bo fes son camí.

S' han concedit los primer y segon accéssit respectivament á las poesías núm. 169 *Vida per vida,* per la manera brillant y sobria ab que 's descriuhen algunas escenas de Palau de la época visigoda y al núm. 101 *La darrera gramalla*, viva y encertada descripció dels moments d' agonía de las llibertats catalanas.

Lo Consistori fa honorífich esment de las poesías números 22 *Als meus fills,* 140 *Missatge,* 69 *Lo baixell dels emigrants,* 50 *Epístola catalana* y 13 *La fé catalana.*

VIOLA D' OR Y ARGENT

De las 29 composicions que optavan al premi l' ha merescut, en concepte del Consistori, la que té 'l núm. 139 *Llegenda,* lema «Redempció», qual assumpto es una antiga y poética tradició del arbre de la Creu no portada fins avuy á la poesía catalana, de vigorosa expressió y de senzilla y sobria interpretació.

Los accéssits s' han concedit al núm. 24 *Solixent,* meditació plena de tendríssims afectes; al núm. 33 *Cap d' any,* expressió d' una lloable confiansa en la fé, en bellas y agradosas estrofas, y al núm. 70 *La creu trencada,* composició que conté imatges de delicats contorns.

Cal fer honorífich esment de las poesías núm, 29 *Filial,* núm. 90 *La Missa matinal,* núm. 106 *La mort del Vell* y núm. 83 *Las ánimas puras.*

PREMIS EXTRAORDINARIS

Premi de la distingida escriptora Donya Dolors Moncerdá de Maciá. Se l' han disputat 10 composicions, haventlo obtingut la de núm. 74 *A la virtuosa dama é inspirada poetisa catalana Donya María Josepha Massanés,* y un accéssit la núm. 124 *Elegia á la bona memoria de la poetisa cristiana María Josepha Massanés,* inspirats homenatges, tant la una com l' altra á las virtuts d' aquella noble senyora, qual mort ploran encara las pátrias lletras.

Premi d' Alguns Catalanistas. De las 11 composicions que hi optavan s' ha judicat mereixedora del premi la de núm. 91 *Lo sach de gemechs de Breda,* pintura d' un tipo popular ben dibuixat y d' una lloable intenció moral que 's transparenta al través de son tó cómich general.

Premi de la «Associació Catalanista d' Excursions Científicas.» L' ha guanyat la monografía *Los castells de Montserrat,* únich travall que hi optava, conciensut estudi histórích crítich que entra de plé en lo tema proposat per la Associació ofertora.

Premi de la Excma. Diputació Provincial de Tarragona. De las 3 composicions presentadas l' ha merescut la de n.° 125 *Prim en Castillejos,* valenta descripció d' aquella gloriosa jornada, ahont s' hi destaca la noble figura del héroe catalá.

Premi del Excm. Ajuntament de Barcelona. 22 composicions s' han presentat optant al premi y accéssits oferts per l' Excm Ajuntament de Barcelona, mes no ha

trobat lo Consistori que cap d' ellas estigués á la altura del assumpto, degut sens dubte á la falta de temps. Ha cregut, no obstant, del seu deber adjudicar lo primer accéssit á la composició n.° 215, *Recort de la Exposició Universal de Barcelona de 1888* per sa elevació poética, esperit verament catalá y vigor d' imatges; y 'l segon á la n.° 205 *La batalla de la pau,* per la sobrietat y delicadesa ab que descriu nostre Certámen internacional.

No s' han judicat ó han quedat deserts los premis oferts per l' Excm. é Ilm. Sr. Bisbe d' aquesta diócessis, per la Lliga de Catalunya, per la Assóciació d' Excursions Catalana, pel Centre Catalá de Sabadell, pel Centre Catalá Agrícola é Industrial de Vich y sa Comarca, pel Centre Escolar Catalanista, per Don Baldomero Galofre, per Don Justí Pepratx y per l' Excm. Ajuntament de Reus.

No han pogut entrar en concurs per haver vingut fora de las condicions exigidas en lo Cartell, las composicions números 76, 77, 78, 87, 201, 206 y 220.

Aquí terminaría la meva tasca si no 'm vegés precisat, en cumpliment d' un sagrat deber, d' abusar encara curts instants més de vostra benevolensa.

Tots nos hem aplegat avuy, com de costúm en tal diada, pera festejar á la Pátria ab tendres cants plens d' amor y d' esperansa; mes al asséurens al ascon, vora la llar encesa que 'ns reanima y conforta, al contarnos de nou, si veyem ab goig molt més nombrós encara enguany l' estol catalanista, sentím al cor fonda punyida al notarhi la falta d' alguns germans benvolguts.

Y enguany la Mort, la implacable y traydora Mort ha fet en nostres rengles una brava aclarida.

Los que mancan avuy al costat nostre, los que han deixat de lluytar pel bell ideal que nostra venerada Insti-

tució amanyaga, bé mereixen un tendre recort, una frase sisquera que servesca ensemps pera esbargir un xich la pena que la seva ausencia 'ns fá experimentar. Tributém, donchs, un recort als nostres companys de causa que avuy, diada de la Festa que tants cops celebrarem junts, trobém més anyora; mentres la pátria promet agrahiment etern pels que consagraren llur vida tota á son servey, nosaltres recordémlos.

Vicens Wenceslau Querol, lo delicat y tendre poeta valenciá, honra de las musas de Castella y joya y explendor de las catalanas; encara sembla que 'ls tornaveus d' aquesta sala repeteixen los brillants pensaments y las frases vigorosas de son parlament al presidir la nostra Festa l' any 1885, de la que ja n' havía estat mantenedor l' any 1872, y en tots los cors verament catalans hi troba grat y suau ressó sa capdalt poesía *Pátria, Fides, Amor.*

En Víctor Iranzo y Simón, aragonés de naixensa, valenciá d' adopció, de tot cor poeta, una de las més llegítimas glorias del *Rat-Penat* de Valencia.

Mossen Joseph Taronjí, lo bon sacerdot de Mallorca, de carácter sencer y de tendres y delicats sentiments, lo trobayre mallorquí tant amanyagat pel cel ab tresors d' inspiració y de virtuts, com probat ab lluytas inconcebibles y miserias despreciables per la terra.

En Alexandre Oliva, lo gran esculptor de la Catalunya de Fransa; l' inspirat artista, rossellonés y catalá de cor y d' ánima, fins en lo seti enlayrat de sa gloria.

Lo jove poeta y entussiasta catalanista d' Arenys En Lluís Lopez Oms, de qui la Pátria renascuda esperava tant y tant, essent lo poch y bó que deixa testimoni valiós de lo que á las lletras catalanas prometía.

En Francisco Xavier de Febrer, lo jove catalanista de Vich, ánima y vida del esclat de renaixensa que floreix en lo cor de Catalunya.

En Joseph María Borrell y Soler, jove encara y ja gloria del foro catalá, l' entussiasta defensor de nostras

institucions civils, l' infatigable propagandista de la nova idea.

En Marian Fonts, lo llorejat poeta de Reus, lo distingit escriptor y 'l precursor de la idea catalanista del Camp.

En Joseph Planella, lo pintor escenógrafo tant celebrat que ab son pinzell dongué color y vida als mellors quadros y á las més culminants escenas de nostre modern Teatre catalá.

En Pere de Rosselló, lo coratjós vallesá qual amor á la terra 'l colocá en lo Consistori dels Jochs Florals en tres distints anys, y li feu representar en nostra Diputació Provincial al districte de Granollers; encara 'ns sembla sentirlo en la manifestació de protesta contra 'l Códich castellá organisada per la capital del seu districte, com defensava la justesa de las nostras revindicacions ab franquesa tota catalana que no conseguiren desarrelar las aficions políticas.

En Francesch Pelay Briz, lo nostre mestre en catalanisme, lo patriota intranzigent, l' apóstol de las nostras revindicacions, quals inspiradas rimas meresqueren aplaudiments y llors y 'l mestratge en la Gaya Ciencia; sa proclamació fou feta en 2 de Maig de 1869 y en 1875 nos dirigía sa autorisada y carinyosa veu desde la Presidencia del Consistori...

Y tants y tants altres, modestos soldats del gran estol patriótich que lluyta per la conquista de la llibertat y de la honra de la terra, qual enumeració sola faría interminable aquesta llista fúnebre.

La Mort s' hi ha esbravat, certament, en nostres rengles.

La pátria plora enguany la pérdua de valerosos fills seus de las quatre parts de la nació catalana: Valencia, Mallorca, Rosselló y Catalunya han sentit totas la grapa implacable de la Mort.

Plorém també pels que foren nostres companys; mes sense perdre alé en mitj del nostre dol, perque ells no 'ns ho perdonarían.

Ells tenían fé en l' éxit de la gran obra á qual comens expléndit contribuhiren, y 'ls ha tocat morir á la meytat de la jornada, al entreveure la terra de Promissió per entre las boyras calitxosas del esdevenir.

Abans de morir nos encoratjavan ab son exemple: «¡Avant!» nos deyan, y «¡Avant!» nos cridan de part d' enllá de la tomba ab lo preuhat tresor de las obras que 'ns han deixat. Si 'ls hi es permés allá enllá de la Mort girá 'ls ulls envers la terra que abandonáren no ho dubteu, tots ells mantenen fixo son esguart sobre aquest poble que feyneja en la Península Ibérica, sentat en l' enlayrat soli del Pirineu y abocat al Mediterrá que constantment canta las glorias de nostra rassa.

Son esperit es nostre esperit; son afany es nostre afany: sens dubte, per aixó, al deixar la terra, terminada sa missió, al contemplar de lluny y per damunt de las miserias humanas aquest Mediterrá y aquest Pirineu, degueren veure millor encara la justicia de la campanya en que esmersáren llur vida pera la reconquista de la llibertat de Catalunya: aqueix trono soberch, aquest mirador expléndit no serveixen pera fronteras, pera murallas descompartidoras; sa missió es més noble y enlayrada y la comprén perfectament lo poble catalá, extenent sos brassos envers Ponent, Tramontana y Llevant, cridanthi afectuós y expansiu als pobles germans per son orígen, fets pera estimarse y travallar en comú pera 'l progrés.

¡Ah! ¡Quína abrassada més tendra y forta 's donarán los pobles llatins, convidántloshi Catalunya, 'l dia que la nostra pátria sia lliure com fou un temps y com té dret á serho!

HE DIT.

IV.—LA CANSÓ DE MESTRE JAN, *de D. Francesch Pelay Briz.*

LA CANSÓ DE MESTRE JAN

Mestre Jan es de la farga,
de la farga de San Joan.
Camprodon lo té á la esquerra
y Ripoll lo té al devant.
Martinet, aixafa 'l ferro,
que llatí roda 'l volant.
¡Pam! ¡pam!
¡Pam! ¡pam!
Visca la farga! visca la farga!
¡Pam! ¡pam!
¡Pam! ¡pam!
Visca la farga y Mestre Jan!

Mestre Jan cantava un dia,
n' era un dia de bon sol;
per cantar cansons bonicas
Mestre Jan s' hi pinta sol.
Martinet, aixafa 'l ferro,
que 'l volant ja dóna 'l vol
¡Pam! ¡pam! etc.

—¿Quina vida es com la nostra
més que siga ab greu trevall?
Lo renom de nostra farga
prou s' exten ben per avall.
Martinet, aixafa 'l ferro,
que l' está esperant lo mall.
¡Pam ¡pam! etc.

Sense fargas no hi hauria
cap enginy de guerra ó pau,
que del mon y sas entranyas
sols lo ferro 'n te la clau.
Martinet, pica y repica,
que á l' enclusa be li plau.
¡Pam! ¡pam! etc.

No hi hauria tampoch rellas,
ni 'l goret fora llaurat;
ni hi hauria espurch pels arbres,
ni tampoch sega pel blat.
Martinet pica y repica,
ton remó á l' orella es grat.
¡Pam! ¡pam! etc.

Minyons méus, aném depressa,
que de ferro llest no 'n tinch:
los ferrers s' están en vaga,
de senti 'ls queixá ara vinch.
Martinet, pica y repica,
fes que senti lo teu trinch.
¡Pam! ¡pam! etc.

Si me 'n feu pulida feyna
la cansó jo 'us cantaré,
la cansó que vos agrada,
la cansó que jo vaig fé.
Martinet, maséga 'l ferro:
Martinet, maségal' bé.
¡Pam! ¡pam! etc.

Burxadors, prenéu la burxa;
fonedors, vora 'l fornal.
Tots má á l' eyna, y bona via;
travalleume tots com cal,
qu' ara va la cansoneta,
la cansó de la destral.
¡Pam! ¡pam!
¡Pam! ¡pam!
Visca la farga! visca la farga!
¡Pam! ¡pam!
¡Pam! ¡pam!
Visca la farga y Mestre Jan!

***

Fa molts anys, quan se sentian
somatents per tot arréu,
quan la pobre Catalunya
del francés duya la creu,
va sortir d' aquí 'l meu pare
ab cap baix y lleugé 'l peu.
¡Pam! ¡pam! etc.

Ganivet duya á la faixa,
á la dreta una destral;
la destral que aquí fou feta
lo que es dírvosho no cal,
va sortir d' aquesta farga,
la va fondre eixa fornal.
¡Pam! ¡pam! etc.

Tot lo tall la enrivetava
lo millor çer que 's sol fe';
lo tascón' era obra mestra
y lo mánech de freixé.
Si pesava tretze lliuras
be ho pot di' 'l balans que té.
¡Pam! ¡pam! etc.

Una filla qu' ell tenia
diu qu' algú li va robar:
quan mon pare va saberho
la destral ne va forjar,
y una fresca matinada
feyna y farga va deixar.
¡Pam! ¡pam! etc.

Passa ubagas y solanas,
passa afraus, travéssa ponts;
en las baumas no hi reposa,
no fa cas d' ombras ni fonts.
Si cáu pluja s' hi rabeja,
res li fan los llamps ni 'ls trons.
¡Pam! ¡pam! etc.

Dés del cim de la carena
un poblet ovira al pla.
Es cap tart, campanas tocan,
lo sol post fa temps es ja,
y ell davalla que davalla,
cap al poble dret se 'n va.
¡Pam! ¡pam! etc.

Quan del poble un carré' enfila,
li ha semblat senti' una veu.
¡Verge Santa! si es aquella,
prou tindrán de plantar créu.
Com qu' es fosca la vetllada,
mes que guayta, res ell veu.
¡Pam! ¡pam! etc.

D' una xica finestreta
ne mitg bada 'l finestró:
la finestra es enreixada;
l' ull hi passa, si 'l cos nó.
Del que véu dins de la cambra
ja n' hi ve greu tremolo'.
¡Pam! ¡pam! etc.

Pren l' anella de la porta;
son truch fa de mal sentí'.
Al ters truch la porta s' obra...
Gran remor dintre s' ohí.
L' endemá 's parla pel poble
d' un francés mort qué hi ha allí.
¡*Pam*! ¡*pam*! *etc.*

Quan la aubada clarejava
lo meu avi 'm despertá,
á la porta de la farga
lo meu pare va trucá':
la destral que á la má duya
d' aquell clau la ve penja'.
¡*Pam*! ¡*pam*! *etc.*

Si la vora n' era oscada
no 'u estranyará ningú;
quan hi ha un grop dintre la fusta
no hi ha tall ni tremp segú'.
Era negra de la vora,
qu' era sanch ne va di' algú.
¡*Pam*! ¡*pam*! *etc.*

De germana si 'n tenia
los meus pares ho sabrán.
Si algun cop ne féyam festa,
me portavan á Sant Joan;
una monja quan me veya
se posava á fé' un gros plant.
¡*Pam*! ¡*pam*!
¡*Pam*! ¡*pam*!
Visca la farga! *visca la farga*!
¡*Pam*! ¡*pam*!
¡*Pam*! ¡*pam*!
Visca la farga y Mestre Jan!

FLOR NATURAL

V.—LA MAR Y LA MONTANYA, *de D. Joseph Martí y Folguera.*

VI.—PRIMERA AMONESTACIÓ, *de D. Jascinto Torres y Reyetó.*

VII.—A LA POESIA, *de Dona Victoria Penya de Amer.*

LA MAR Y LA MONTANYA

Misteri

La mar y la montanya 's van parlar
com amigas que son montanya y mar.

La una té la veu de las onadas,
y l' aspra veu dels boscos l' altra té;
son duas veus gegants per Déu posadas
perque las duas s' entenguessin bé.

Dés de que 'l mon es mon, mar y montanya
omplen l' espay ab sos remors tan braus:
feréstechs quan la rabia 'ls acompanya,
y dolsos quan la calma 'ls fa suaus.

L' una á l' altra s' envian son missatje,
ja en lo clar dia, ja en la fosca nit.
¿Voléu entendre donchs lo seu llenguatge?
jo os lo puch traduhir; jo l' he sentit.

La mar y la montanya 's van parlar
com amigas que son montanya y mar.

LA MAR

Jo so la imatge eterna de la vida,
lo meu panteig no para, no, jamay;
ja brava, ja furiosa, ja endolsida,
sempre ma veu ressona per l' espay.

Si l' astre-rey tot lo sant dia 'm daura,
me plateja la lluna cada nit;
si per suspir tinch la remor de l' aura,
tinch també en cambi l' huracá per crit.

Al fons de mas entranyas tenebrosas
¡que n' hi ha de vaxells tots destrossats!
¡oh, qué 'n guardo d' historias horrorosas!
¡qué 'n tanco de recorts de fers combats!

Al cap-devall de mas foscors inmensas
sa tomba gran la humanitat hi té;
allí á milers generacions extensas
allí reposan sens que 'ls torbi ré.

Mes al costat de las memorias tristas,
dessota ma planura de crestall,
també guardo riquesas jamay vistas,
monts de perlas ab boscos de corall.

So la eterna, la gran, la misteriosa,
la que á travers dels segles s' obre pas;
sols tinch per fre la veu imperiosa
que 'm va dihent: «D' aquí no passarás.»

LA MONTANYA

Y jo tan gran com tú, ma companyona
molt mes enllá dels núvols also 'l front,
y en ell hi tinch per esplendent corona
la neu més blanca que ha caygut al mon.

Es neu pura que filtra per mas venas
y que va degotant per mon rocam,
y 's va desfent en trencadissas trenas
de fonts y rius pera regar lo camp.

Son fonts y rius que cap á tú devallan,
y rebs en ells, oh mar, ton aliment;
son fonts y rius que pera tú trevallan;
jo so la que t' alleto eternament.

Tú al cap-devall de tas foscors inmensas
tens monts de perlas, boscos de corall;
jo tinch en mas entranyas tan extensas
la superba riquesa del metall.

En mos tossals l' humanitat hi troba
lo purissim alé que viure fa;
en mos rahinosos boscos se renova
l' ayre viciat que 'm va pujant del pla.

¡Oh calma gran, solempne, magestuosa
la que regna en mos pichs! ¡Oh sant anhel
lo que inspiro á la pensa neguitosa!
¡Oh com es cert que atanso l' home al cel!

Cap al cel, cap al cel prench la branzida
ab mos turons altíus, buscant ma sort;

¡y es que allá dalt hi ha 'l regne de la vida!
¡y es que allá baix hi ha 'l regne de la mort!»

La mar y la montanya van callar
en calma fantasiant montanya y mar.

Las onas ablanidas relliscavan
per las escletxas del rocam asprós,
y 'ls pins y las alzinas murmuravan
misteriosas pregarias de repós.

Lo sol ponent vermellejant las onas
las hi anava plegant lo mantell blau!
y la nit, ennegrint las valls pregonas,
semblava que sortís de son palau.

Las paraulas del mar y la montanya
ressonavan al fonzo de mon cor;
m' omplia á dolls melancolía estranya,
y alsava 'ls ulls ab religiós amor.

Y allá, mar y montanya devant meu
semblavan projectar l' ombra de Déu.

PRIMERA AMONESTACIÓ

Ha caygut com una bomba.

Avuy tothom m' escomet
y enrotllantme y fent tabola
diu qu' ab tant de goig que tinch,
faig lo cara mes rodona.

La pubilla de Puig-Vert
no n' está poch de cofoya;
¡y ab aquell somris traydor
qué me 'n diu de cosas dolsas!

Tan se val rompre d' un cop
fent saber la alegra nova:
ja 'ns ha tirat trona avall
lo rector de la parroquia.

Encara 'm sembla que 'l veig:
plé de galtas, mans grassonas,
acostantse 'l papé al nás
tot llegint mala lletrota.

Primera amonestació
ha caygut com una bomba;
¡bé n' ha mogut d' enrenou
lo rector dés de la trona!

¡Y que n' ha fet escapsar
d' oracions y parenostres!
¡Quin xiu-xiu y bellugueig
entre vellas y minyonas!

Mólts fadrins, de tant subtats,
han obert un pam la boca
y algun jayo ha fet l' ull viu
desde 'l banch corcat de la Obra.

Com avuy no he trobat may
la veu del rector tan bona,
y de tot lo que ha llegit
no n' he perdut ni una coma.

Mon pit, respirant joyós,
s' ha estufat com una esponja
y fins lo cor m' ha semblat
amarat d' ayga de rosas.

M' he sentit fora del món
com si 'l cel m' obris sas portas
y l' amor ab mi ha passat
lo rosari llarga estona.

Un suspir á cada grá,
una ilusió á cada gloria,
y un bés y un sant jurament
damunt la creuheta groga.

Prou m' ha vist y bé m' ha entés
la que té de ser ma esposa,
que 'ls rosaris ha besat
fent igual que jo la almoyna.

La ayga beneyta, al sortir,
li he donat tant á la vora,
que ab la empenta d' uns baylets
á sa má he fet passigollas.

Bona finor hi he trobat:
ni que fos ala de tórtra,
ó coixinet de satí
travallat de mans de monja

Al ser fora del portal
¡quin alé de festa grossal:
la plassa, vèssant de gent;
lo cel, pur, sense una boyra.

Las albas, al sol d' abril
fent la aleta ab fulla nova;
voleyant pels camps de blat,
á pareils las papallonas;

Per tot, alegres colors;
lo meu magí, sense una ombra;
y á mon costat, rumbejant
aquell pamet qu' ennamora...

Entre amichs y entre parents
nos han fet anar endoyna
donant corda al bon humor
tot parlant del jorn de boda.

Un marxant m' ha dit, rihent
y signant ma companyona:
—¡Apa. noy! d' aquest pá blanch
ni per un remey se 'n troba!—

Ella fent com qui no ho sent
me parlava vergonyosa:
¡si li esqueya al baixá 'ls ulls
aquella rojor de poma!

Acompanyantla á Puig-Vert
hem trobat joves á collas
y un mitj riure, mal mirant,
es lo *Deu vos guart* que 'ns donan.

Aquell mirar de rehull
¡quin verí d' enveja porta!:
si la enveja 'ls fa picó
que 's raspallin ab gatosas...

N' hi ha que fentse 'l desentés
may parlan de ma xicota,
per dissimulá 'l caliu
de gelosía que cóvan.

Algú estrafent la guineu,
diu qu' es massa jovenota;
y 'ls fadrins carbassejats
la retallan á tot' hora.

Això de mon casament
es clar que 'ls fa mala sombra
y tot fent mals averanys
me 'n parlan com qui no hi toca.

Diuhen ells qu' ab peus de plom
s' ha d' aná' al buscarse dona;
que la meva, ab lo seu dot,
voldrá ser massa senyora...

Y es parer de certa gent,
enfeynada en mil conxorxas,
que no 'm deixa aclucar l' ull
aquell dot de tantas doblas.

—Tals parers, diu mon padrí,
son paraulas de cotorra;
puig que ab dot ó sense dot
lo tresor milló' es la noya;

Que al ser vell, si un queda sol
y la fam truca á la porta,
dels que donan tals parers
no se 'n reb ni un plat de sopas.—

Tampoch faltan quatre gats,
que tornantse'ls mel la boca
diuhen que ma dolsa amor
es tota una reyal mossa;

Que si al esser ma muller
se sembla en tot á ma sogra,
á Núria no haurém d' anar
per ficá 'l cap dintre la olla...

Lo cert es qu' estich frisós
esperant hora per hora
que al tenir casal parat
y á punt d' encendre llar nova;

Quan l' oreig gronxant més nius
y més lliris y més rosas
siga á l' hora un bés d' olors
y un himne d' alegras notas,

Lo rectó ab un cop de má
acabi tantas cabórias
y ab son cant lo rossinyol
nos donga la enhorabona.

A LA POESÍA

Filla del Cel.

¿Perqué 'm dexas, amiga, perqué 'm dexas
Si lluny de tú m' acora greu dolor?
¿Cóm aspriva te mostras, de que 't quexas
Si jo 't doní la vida de l' amor?

Lo dols escalf de ton abras sentia,
Donava 'm joventut lo teu alé,
Era la nit alegre com lo dia
Y ab tú 'm trobava nit y dia á plé.

Torna, torna germana benvolguda,
Que de mos ulls la vida s' estingeix,
Torna, torna á mon cor, dona 'm ajuda,
Que l' esperit de pena defalleix.

Alegres pujarém dalt la montanya
Y l' eixida del sol contemplarém,
Fins que 'l veurém com en la mar se banya
Adintre la ciutat no tornarém.

Ensemps per praderies solitaries
Tot removent la terra d' asseguts
Petxines trobarém de formes varies
Que nos remembrarán los temps perduts.

Trescarém per vergers, fent rams flayrosos
Fins á trobar la flor de l' infinit
Qui mostrant sos emblemes misteriosos
Encendrá en santa amor lo nostre pit.

Tú 'm contarás les gestes ab bell ayre,
Perque les puga noblement caniar,
De dames qui morian de desayre,
De nines qui vivian per aymar.

Porta 'm lo teu cavall, lo qui recorre
Llest com sageta 'l blau del firmament,
Lo qui al Cel puja y dins l' abís s' escorre
Portat de lo seu vol omnipotent.

Anem d' un cel al altre y podrém veure
Baix nostres peus aurores boreals,
Y sobre daurats núvols podrém seure
Essent nostres carrosses ideals.

Porta 'm allí hont les aygues se congelan
Allí hont arranca 'l llamp y romp lo tró,
Allí hont lluytan los vents quan se rebelan,
Allí hont nasqué dels ecos lo ressó.

Volem d' un pol al altre de la terra.
Del mar baxém al fons si així te plau,
Sabrém si 'ls reys marins se fan la guerra
Y ahont de Faraó l' exèrcit jau.

Anem, anem al temple hont Deu habita
Bells psalms com lo sant Rey per entonar,
Que si ab tú lo meu númen resucita
Com ell devant de l' Arca vull ballar.

Porta 'm allí hont te placia, sols que puga
Exir del meu mortal defalliment;
Trist es lo mon, la vida fort fexuga,
Mes ay! pitjó es morir d' anyorament.

M' acaba 'l desconort de ton desayre,
Torna 'm, torna 'm tá noble inspiració,
Dexa 'm sentir de ta virtut la flayre
Que jo sens ella no puch viure, no.

De tú m' enamorí ja en l' infantesa
Y sempre mes y mes t' he anat aymant,
L' essencia veig en tú de la bellesa,
Filla de Deu, com Ell tens lo semblant.

De los bens que 'm regali la fortuna
Lluny de tú, vida mia, que 'n faré?
Les corones dels Reys una per una
Me les mir com les lloses d' un carné.

La que tú portas sí que m' enamora,
No pesa sobre 'l cap ni sobre 'l cor,
Bella sens may marcirse no 's desflora
Y brilla mes que les de plata y or.

Al seu contacte al punt tot se fondria
Lo gel qui 'm paralisa per dis-sort.....
Cenyéixmela un instant, aymada mia,
Y ressucitaré d' aquesta mort.

ENGLANTINA

VIII.—A UN OBRER CATALÁ, *de D. Joaquim Riera y Bertran*

IX.—VIDA PER VIDA, *de D. Joseph Martí y Folguera.*

X —LA DARRERA GRAMALLA, *de D. Lluis B. Nadal.*

A UN OBRER CATALÁ

Catalunya.

¡Cóm m' afligeix mirarte obrint els brassos,
de bat-á-bat y extendre la ma destra
per encaixar ab gents sens Deu ni Patria
que lley te venen pressentintne escarni!

Nin, sempre nin, encara rondallayres
d' enginy rublert de pols y fullaraca
creure te fan en devassalls de ditxas
com si ells poguessen capgirar la terra.

Fatals sirenas d' una mar traydora
que s' ha engolits tants ignocents remayres,
capbussarán ton lleny onas que avansan
qual lluny t' atrau ab illas d' or mentidas

¡Tos drets! ¿Quí 'ls ama ab ver amor? ¿Quí en orri
sempre 'ls fa anar, ó aquell que no 'ls encensa
esvalotat y esvalotant? ¡Ay trista,
trista de l' honra que al encant va á raure!

Deus avansar... ¿Ho nega algú que senti
devers d' amor y de vergonya á l' ánima?
Deus avansar com riu que fertilisa,
nó com torrent eixalabrat qu' ensorra.

Avansa, obrer, perque nasqueres home;
mes ¡ay, si esclau de febrejant deliri,
volent servir la humanitat, serveixes
á l' ambició d' algú ressech d' entranyas.

Vells mariners de nostra Catalunya
bé t' ho dirán: pera salvar la mota,
cal mená' á port la fusta en que navega.
¿Va á fons la nau? A fons va la esperansa.

Nó llum mesquina de progrés: antorxa
ben flamejant pots manejar, si ab ella
vols aclarir ton pas honrat y privas
als criminals de perpetrar incendis

Tens Patria vella: la ufanor que anhela
ta dignitat, enllá de las centurias
florí y llevá: magnats, guerrers y sabis
á son escalf de llar s' hi revingueren.

Era volguda de tothom perque era
fre de passions que han ubriacat y afollan
tants llegoters y desditxats apóstols,
ombras mortals per qui de cor t' estima.

Santa moral, congriada en lo Calvari
per expandirse com ruixada dolsa,
feya brotar las lleys, y tu gaudías
del sant terrer la delitosa fruyta.

Trulls de llicencia y desalens trastornan
avuy ton seny; lluytar per la existencia
ja no es dever qu' en l' auba veus somriure:
cástich y afront te sembla y t' enfellona.

Prou ab afany la Llibertat per mare
vas invocant: sovint t' es vil madrastra.
No 't guía als cims hont la claró 's fa·pura;
va acompanyante á abismes que negrejan.

D' ells surts plorós y macilent... ¿Y poden
volerte aixís: aixut de fe en ta rassa,
desamorat de tot la sanch prenéntset
dins la fredor de neu que t' enrevolta?

Sí; aixís te volen: miserable presa
d' eixas costums que 'ns du la ponentada;
boca-badat per la lascivia impúdica
qu' en l' espectacle criminós domina.

Sí; així 'ls hi agrada 'l poble: reflexantne
flamencas trassas, riallas desinvoltas,
mots de parodia, ideas enllordidas,
seny emboyrat, decrepitut abjecta.

Convé á llur fí de gaudició allunyarlo
del temple august, com de la llar de casa,
y que l' indigni la virtut severa
que 'l lent suicidi de son cor reprova.

La gent de bé que 'us plany, perque s' inspira
en ver amor al amor vostre, es turba
de faritzeus, es escamot d' hipócritas
inquisició, afrontós obscurantisme.

Cal aixordar ab mots de requincalla,
cal avesarvos be á befas impuras
de lo més just y sant; la gran victoria
té més esclat quan alsa més brumera.

D' aquella unió, de la virtut de rassa
que 't conduhía al clos fratern dels gremis,
y coratjós esperansat y digne
t' hi anava fent, ta Llibertat no 'n resa.

Per altra unió, ferment de vilipendis,
serveixes més: unió que fa dels pobles
comparsa gran que va seguint sens esma
flamants penons de vellas tiranías.

¡Bé han assolit llurs descastats propósits
fentvos plegar los estandarts gloriosos!
Sacra Igualtat clamáren, y vosaltres
per fals amor l' amor payral fugíreu.

¡Progrés! No ho es, no, aqueix que n' enderroca
pe 'l plaher trist d' enderrocar, y arruna
casals y joyas d' antigor per odi
á magestats de secular presencia

No ho es no, aqueix que 'l cor tremolós mira
quan, en sos ulls la enveja espurnejanthi,
sóls per lo triomf de la materia clama
y sóls pe 'l goig de lo sensual alena.

Ell, degradant sa túnica d' apóstol.
quan t' ha besat somrihent la esquerpa mira
sóls ha tinguda, oh poble, d' entregarte
al pes de novas é infamants cadenas.

Rómplas d'¡un cop: serénat,lpénsa, escólta
de ta conciencia 'l remordir... Tens Patria
que 't doná 'l cel: amantla, has de sentirne
impuls que 't lliure de creixents escarnis.

Viu Catalunya pera tú; suspira
per véuret digne de la lley que 't guarda,
y redimintse de sa sort feixuga,
mirarte á tu;ben redimit ab ella.

¿Quánt més no valen d' amor cert los brassos
que 'ls de la sombra d' un colós que juga
ab honra y vida?. . Encaixi ta ma destra
la de germans;'aixéca 'l cap y ¡á l' obra!

¡A l' obra fill de Catalunya! ¡Afányat
trevallador! Renasque, ab la Fé antiga.
l' amor que 't deus com lo respir; renasquin
glorias fecundas de més altas glorias.

Fúig d' un seguit de desenganys; ampárat
en eixa Mare suspirant; conséllathi;
estrény la lley que cels y terra 't dictan,
y lloharán tos fills ta recordansa.

VIDA PER VIDA

A tal mestre tal dexeble.

I

Fosca es la nit; en sa espayosa cambra
dorm Turismon;
als respirs que 'l rey dona, ab veu feresta
lo tró hi respón.

De quan en quan com una serp lluhenta
brilla 'l llampech;
á vora 'l rey un nin de por tremola
y aixeca un prech.

Un tró, més fort que tots, del rey destorba
la son de pau,
y fins fá que belluguin las murallas
del gran palau.

Lo rey abrassa al nin; gelat lo troba
de por y fret.
«¿Tú qu' ets tan bó y tan pur, de por tremolas?
dorm, germanet.

Deu no crida ab la veu de las tempestas
als ignoscents;
tú, dorm en pau, germá; deix que tremolin
sols los dolents.»

Lo rey y 'l nin abrassadets s' adormen
en santa pau;
y en la fosca y la calma altra vegada
resta 'l palau.

II

De sopte, embolicat fins á las cellas
en llarch mantell,
á la claror del llamp, á la gran cambra
entra un donzell.

Llansa 'l mantell; un arma desenveyna
lo criminal;
un nou llampech rastreja per la fulla
d' aquell punyal.

Demunt del rey l' esdevingut se tira,
l' estreny ab por,
y desseguit lo vil punyal li clava
al mitj del cor.

Lo nin y 'l rey al despertarse 'l cridan:
«¿Qué fás, germá?»
«Jo duré la corona que tú portas,
dés de demá.»

A glops brolla la sanch de la ferida;
lo rey s' ajau,
se retors, fá un sospir, y quiet per sempre,
á terra cau.

Teodorich riu com foll; á la tempesta
s' hi mostra sort;
y 'l nin Eurich, tot tremolant encara,
resa pé 'l mort.

III

A l' endemá als carrers de Barcelona
noble y plebey
cridavan tots ab goig y ab entussiasme:
«¡Visca 'l nou Rey!»

Per una porta del palau sortía
gent ab lo mort;
y al mort lo poble ingrat no li guardava
ni un sol recort.

Per l' altra porta del palau hi entravan
nobles traydors
y 'l poble y los soldats al fratricida
cobrint de flors.

Ja no hi havía á l' espayosa cambra
tacas de sanch,
sino lo trono d' or y argent dessota
d' un dosser blanch.

Pero 'l nou rey las tacas las tenía
dintre del cor;
allí hi havía la nít fosca, en cambi
del brill del or.

Eurich dés d' un recó de la gran sala
mirava al rey,
y aquell nin aprenía com los homes
forjan la lley.

IV

Deu anys després lo rey es á Tolosa
en son palau,
entre mitj de sas glorias y sas galas
dormint en pau.

Trista es la nit; com una serp lluhenta
brilla 'l llampech;
no hi ha cap nin que á vora del rey sia
y axequi un prech.

De sopte, embolicat fins á las cellas
en llarch mantell,
á la claror del llamp, á la gran cambra
entra un donzell.

Llansa l' abrich; un' arma desenveyna
lo criminal;
un nou llampech rastreja per la fulla
d' aquell punyal.

L' enfonza al cor del rey; est se desperta:
«¿Qué fás, germá?»
«Jo duré la corona que tú portas,
dés de demá.

¡Qué! ¿ja de Turismon no te 'n recordas?
Jo 'm faig la lley.
Tú m' ensenyares lo camí més recte
pera ser rey.»

LA DARRERA GRAMALLA

11 de Setembre de 1714.

Ja la ciutat no es ciutat,
es campament y fossana;
les cases son enderrochs,
los carrers camps de batalla,
les esglesies hospitals,
Montjuich féra tancada
que ab la veu de sos canons
se plany del dol de la Patria
y en la sala del Concell
tot son veus enregullades
que als lleals diuhen traidors,
que traicions de tots bescantan,
cercant en mitj del brujit
de tanta cridoria vana,
als llims dels desesperats
la raig darrer d' esperança.
No ha afluxat lo de Berwick
lo setje qu' estreny la plaça;
les bretxes del Portal Nou
deixan entrar la metralla
y per damunt, com esclat
d' espantosa turbonada,
delman als braus defensors

d' aquelles runes sangnantes,
les bombes á centenars
y á milers les bales rases.
¿Qué queda, donchs, ja per fer?
La fam los cors aclapara,
los cervells ha entorbolit,
los braços més ferms fa abatre.
¿Qué queda á fer? qué farán,
si s' entenen, los que manan?
La febre Villaroël
guarda encara de sa nafra
y Casanova en son llit
de la sang que li deixáren
sent la veu brava y lleal
que l' atía á la venjança
per ferlo més inpotent
del desvari entre las malles.
Prou fou valent y arriscat
en Plasencia entre las bales
de les mans del Conceller,
sangnoses y desmayades,
arrancant en un instant
lo penó de Santa Eularia
quan, com urpes d' esparver,
los soldats maleyts de França
li ensenyavan los unglots
de llurs férrees alabardes:
mes d' aquell pas solament
se 'n tragué l' honor sens mácula,
llampech la victoria fou
y la nit de la desgracia,
com la nit del condempnat,
no tindrá terme ni albada.
¡Salvació! nom sens sentit,
¡esperança! veu qu' enganya,
l' home donarla no pot,
Déu no escolta les pregaries.
De fora ningú vindrá
á desfé ab empenta brava
lo cinyell ab que Berwick

ha endogalat á la plaça.
Pel Llussanés corre en Bach
qu' en vá 'l caliu vol fer brasa;
la pluja de botiflers
ha apagat la flama santa.
A Cardona 'l de Poäl
resisteix ab sa maynada,
mes en los pobles dels vols,
frets com gel, son foch s' apaga,
com en les aygues del mar
los rius bullents de la lava.
Ningú trencará 'l cinyell,
ningú pot entrá en la plaça,
com no sía algún lleal
que á buscar la mort hi vaja.
En la sala del Concell
fogosa arenga fa un frare.
—S' ha parlat de rendició. .
¡malhaja la paraulada!
Fins á dar la poca sanch
qu' en les venes corre encara
bé 'ns quedarán temps y pit,
bé pot tornar l' esperança!
—¡Esperança! Y bé ¿de qué?—
encarantshi diuhen altres
—¿esperança de morir
de fam, en lloch de les bales?
Val mes rendirse ab honor,
fer pas á la rierada
y entre 'l goig del que ha vençut
forjá en secret la venjança.—
Seca rialla d' orat
als llavis del frare esclata.
—¡La venjança! 'L de Berwick
bona fornal vos prepara!
Forjarán la séva 'ls cuchs
rosegant vostres cadavres.
Entre morí arrenglerats.
ó lligats igual que lladres
val més morir dalt del mur

ó pels carrers y les places,
matant de tort y de dret,
dos botxins ab cada bala.
Lo poble té fam ¿sentiu?
Dauli 'l menjar que li falta,
francesos y botiflers;
y si no ¡mala negada!
en la malehida carn
dels traidors sabrá saciarse.—
En Feliu, lo Conceller,
presideix la junta magna.
Espessa boyra de dol
se passeja per sa cara
y en sos ulls, severs y franchs,
l' alba apunta de las llágrimas
Lo cap diu que es delirar
fer la defensa més llarga;
lo cor li parla ardorós
de Sagunto y de Numancia.
¡Ah! si no fos Conceller,
com entremitx de les masses
parlaría de morir
entre runes y entre flames
ans que veure menyspreats
los furs sagrats de la Patria!
Mes al ferlo del Concell
les mans y 'l cor li lligáren.
En Casanova ferit,
de la ciutat ell es pare
y 'ls ulls li escalda 'l pensar
en la sort de sa fillada.
Del frare l' encesa veu
li arriva al bell fons de l' ánima.
¡Com l' hauría ell abraçat,
ab quina ferma abraçada,
ara fa un any, quan rihent
veya tothom l' esperança!
Ja per tots de mal sentir
son tant ardentes paraules,
veyent tants y tans ingrats,

després de tantes infamies.
Enérgica imprecació
al Conceller se li escapa:
—Infern de mal agrahits
s' ha ficat en nostra causa,
lo primer l' Emperador
que 'l nom de rey li servárem.
¡Oh! y que 'ns ne costa de sanch,
catalans, vostre entussiasme!
¡Malhaja 'l jorn que la sort
posárem de nostra Patria
en mans de traidors é ingrats
que no son bons ni per plányens!—
Y, feréstech y plorós,
fa miques de la gramalla.

Aquelles quatre parets,
com nostres Lleys centenaries,
de la ferma imprecació
lo ressó guardan encara.
Si hi entrau, lo sentireu
que 'us arriva fins á l' ánima,
y, si sou algún traydor,
vos fará abaixar la cara.
Desd' aleshores no han vist
aquelles altes arcades
llampegar nostres penons,
vermellejar les gramalles.
Des qu' en Feliu l' esqueixá
per que 'l botxí no 'n fes gala,
ningú may més s' ha vestit
eixa vesta respectada.
Cent setanta anys han passat
y encara es viva la llaga,
y 's veuhen llums d' un jorn nou
y 's senten crits de venjança.
En la sala del Concell
serem encara nosaltres;
la gramalla de 'n Feliu
no es la darrera gramalla.

VIOLA

XI.—LLEGENDA, *de D. Jascinto Torres y Reyetó.*

XII.—SOLIXENT, *de D. Joaquim Riera y Bertran.*

XIII.—CAP D' ANY, *de D. Joaquim Riera y Bertran.*

XIV.—LA CREU TRENCADA, *de D. Jaume Novellas de Molins.*

LLEGENDA

Redempció.

De temps remot, al cim d' una montanya
que vetlla 'ls murs de Sion,
hi jau un tronch negrench de fusta estranya
arrebassat d' una altra part del món.

Las onas del Diluvi van bressarlo
de llevant á ponent,
y sobre 'l mateix cim volguent deixarlo,
tantost hi fou minvaren de repent.

Queixós y sospirant lo vent l' assota
y 'l sol, tot plé d' esglay,
va fent per damunt d' ell sa via ignota
y surt y 's pon sens darli escalf jamay.

No hi van los papallons, ni las aucellas
hi paran may lo vol;
y allunya d' ell als joves y donzellas
sa soletat y son color de dol.

No 'l besa 'l suau ruixím de la rosada,
ni l' emblanqueix la neu:
com si li fos expressament negada
la paternal benedicció de Deu.

Un dia contemplantlo 'l rey-profeta,
vol ferne un arxitrau
y que l' arrastren tot seguit, decreta,
pera adorná' una cambra del palau.

Ja 'l lligan y l' estiran forsuts brassos;
¡quin bellugós tragí!
no cessan may los crits dels capatassos
y afeixugat lo tronch no 's mou d' allí

Parells de bous hi ajuntan sens tardansa,
lo poble en pés hi acut,
las sogas van rompentse y van mudantse...
y ab tant d' esfors lo tronch no s' ha mogut.

Y allí quedá. Y quan cenyí corona
l' egregi Salomó,
son manament per la ciutat ressona,
y en tots indrets, en forma de pregó:

—«Lo trono s' ha de fer, lo rey ho mana
y 'l vol talment format,
que donga al mòn idea soberana
de forsa prepotent y magestat.

Per çó no hi ha millor qu' aquella fusta
de tan revessa lley:
s' ha de cumplir la voluntat augusta;
no torna enrera lo voler del rey »—

Feynejan los fusters y de la feyna
ni 'n queda la senyal:
per travallá aquell tronch no hi val cap eyna,
ni 'l tall ben esmolat de la destral.

No hi logran rés, obrers que 'l rey ajusta
de totas parts del món;
ni saben donar nom á aquella fusta
los més experts de Tir y de Sidon.

Las eynas s' hi han oscat fentse mitj vellas
probantla pam-á-pam,
y 's diu qu' aquella fusta no fa estellas
si per tascó lo cel no hi clava un llam...

Encara jeya allí quan lo psalteri,
entre queixosas veus,
plorava en Babilonia 'l cautiveri
y anyorament dels desterrats juheus.

Jerusalem entera 'l coneixía
lo tronch tot ennegrit:
per vellas tradicions ella sabia
que de l' Eden fou l' arbre prohibit...

Y vola 'l temps. Y una gentada inmensa
s' agita y va cridant,
y sembla, lo cruixit qu' aquell tronch llensa,
lo despertar d' un ensopit gegant.

Y de fatal decret s' acosta la hora
¡no més li falta un pas!
ja brama 'l poble ab veu esglayadora:
«¡Mori Jesús y visca Barrabás!»

Y entre maror de gent y horrible fressa
retrona y creix la veu:
y aquella fusta negra y tant revessa
¡ja 's deixa travallar y 'n fan la Creu!

Ressona en ella, al fí, la martellada
que hi deixa al Christ clavat:
y es ja un roser la Creu tota ensangnada,
que s' alsa hont jeya 'l tronch agegantat

Com l' arbre de l' Eden, al món s' aferra,
y es lo més ferm grahó
qu' ha de servir als pobles de la terra
pera escalar un Paradís milló'.

SOLIXENT

Revivalla.

La hora primera es gaya com riure d' infantesa
que l' esperit convida á angélich fantasiar,
y 'ls sons de la campana excelsan la tendresa
del mon que s' extasía servint al cel d' altar.

Dintre 'l casal dels avis la vida 'm sembla vida,
y nó un seguit de mofas d' una tristesa greu;
l' ayre frescal de l' alba sento jogá á la eixida
ab flors que la engarlandan, é hi fá ressó 'l cor meu.

La claretat primera, flameig de puras rosas,
va amanyagantme l' ánima del mateix cel endins;
los primers cants de festa d' aucellas venturosas
retrauhen la alegría qu' envolta als serafins.

Tota remor qu' oneja n' es dolsa y regalada,
y mos sentits delecta ab amorós encant;
tots los alens de vida sadolls son de rosada,
y l' ánima suspenen en un deliqui sant.

¿Será que 'm regenera brolleig de salut nova,
car mon trahut de penas t' ha condolgut, Senyor,
ó es ta pietat inmensa qu' ara dins meu renova
lo pasme dels Apóstols ullpresos pe 'l Tabor?...

No, no es salut novella la que á mas sanchs arriva,
la que mon pit fa móurer ab bategant dalit:
es la salut primera que, retornantme, aviva
un temps que mort contava quan sóls era adormit

Aquí se 'm reviscolan las horas anyoradas,
perque la Fé rebrolla de la estroncada deu;
aquí 'ls sentits no esveran horrendas sotragadas:
l' ánima sent y espera, lo cor estima y creu

Y prego amant, y sento cóm creix la maravella:
las bonicors d' enfora me 'n causan de mellors:
lo mon de la infantesa, jardí que s' aponcella,
ompla ma fantasía de llum y de colors.

Mare que m' afalaga ullviva y amorosa,
que aclata ab mans besadas mon cap demunt son sí;
Pare que á honrar m' ensenya tota virtut y glosa
las máximas que al Avi jamay feren desdí;

Promesas y confiansas de ser ángel puríssim
sentintme benehida la testa pe 'l confés;
ayre que m' ubriacava quan del altar santíssim
purificat eixía per estimarme més;

Esgarrifansas dolsas de goig sentint retreure
fets bells del un y l' altre en platjeriós concert;
delicia regalada del confiá' y del creure,
veyentho tot sens ombras, sabentho tot de cert:

¡Quánts de recorts tendríssims qu' en celestial riallera
amoixa la pregaria que 'm feyan dir d' infant!
Tots, com las aurenetas quan riu la primavera,
s' ajuntan y festosos voleyan cantejant.

Y fraternals designis reencenen la Esperansa.
¡Quín esponjarse tota d' amor y agrahiment!
¡Cóm esbargeix depressa tot núvol de venjansa!
¡Quína serena l' ánima, quín resplandir l' Orient!

Resadas manyagoyas que gronxan lo fullatge
y tremoleigs de joya arréu van deixondint;
corrents que serpentejan en cantador romiatge,
y com més vía corren més cel van reflectint;

Dia explendent que t' alsas pe 'l mon, magnificencia
que tot ho senyorejas al enardirte 'l sol,
Deu vol que magnifiques del home la conciencia
portanthi alens de vida y gérmens de consol.

Lo Deu que ma infantesa feu lluminosa suara
es qui 'm convida á viure sense trovarla á anyor;
Ell, que retorna 'l dia y cels y terra aclara,
es qui en trench d' alba pura va embolcallantme 'l cor.

¡Oh, diada que 't desplegas dins l' esperit, oh pura
delicia d' aquest viure que sab d' hont ve y ahont va,
la nit que ha de seguirte, per freda y per obscura,
no enfosquirá ma vista ni 'l cor me gelará!

Renaixerá per sempre de ma virtut la forsa;
serán mas bonas obras seguit d' un pensament
qu' en Deu tenint fermansa, no 's pot rendir ni 's torsa;
qu' en Deu posant sa vida, no aclucará 'l ponent.

CAP D' ANY

AL EMINENT ESCRIPTOR EN JOAN FASTENRATH.

No: ab l' any finat no es morta la santa independencia
que d' afront m' ha lliurat:
com ahí' adalerada jo 'm sento la conciencia
per tot lo bell y honrat.

Any nou, ¡benehit sías! ¿Podrías dur mancansa
de vida al honor meu?
¿Serás vil per colltórcer la flor de ma esperansa
que vol mirar á Deu?

¿Covas monstres de dupte per mí? Si 'm guardas penas,
¿ma fé no 'n vencerá?
La sanch de bona rassa que corra per mas venas
¿podrías aixorcá'?

Agenollat te 'n prego, Any que 'l nou sol corona:
no 'm fassas mancament;
vúllam digne de viure; á ma existencia dona
més virior de creyent.

Fés que mos ulls admiren, en terra y mar inmensa,
divina resplandor,
llíuram lo cor y 'ls llabis de superbiosa ofensa
al Centre del Amor.

No asseques de mon ánima aquesta gran dolcesa
del creure y l' esperar.
La ingratitut ¡qué trista! ¡qué horrible la orfanesa
sentint fam d' estimar!

Veure las ossamentas dels arbres despulladas,
y creure etern llur dol!
Sentir de la tempesta las udolants ratxadas,
y no pensá' en lo sol!

Mirar l' Hivern que atía nevada matinera
agromollantla arreu,
y no esperá' en tornada de gaya Primavera
beguent aygua de neu!

Soptar la negra fosca ja al trench de matinada
per ofegar la llum!
Llanguir y corsecarse la flor tot just badada.
perdent coló' y perfúm!

Dintre clars ulls, que avivan tendresas, espiarhi
guspireig infernal!
En la paraula humana lo deix sempre escoltarhi
del esperit del mal!

Arréu soptá' esglayosa fatalitat que dempna
la humanitat á mort,
y respirar sens trevas lo baf d' una condempna
que no mereix conhort!...

¡Ah, nó! Tu no has de durme, Any nou, eix miserable
rebroll de mal etern!
Anyada de Deu pura serás, y no any del diable
que va agrandint l' infern.

Mon pit bat ab fermesa de soldat vell; ma testa
no acota vent impur;
las més desamparadas virtuts més goigs de festa
á ma casa han de dur.

Quan l' hivernada fible, las hi obriré la porta
pera rébren llur bes,
y vora la llar dolsa, que l' ánima aconhorta,
aconhortármhi més.

Me daliré en llur rostre qu' enrogirá la ardencia
del flamejar ditxós,
y gustaré, fonentme en llurs dictats, la essencia
de tot lo venturós.

Y 's sentirá per ellas la meva llar segura
contra infamants perills,
al veure refermarshi la angelical ventura
de la esposa y dels fills.

L' esperit dels qui foren s' enjoyará mirantnos
arracerats de cor,
y 'ns somriurán llurs ombras amigas, contemplantnos
fidels al seu amor.

Si aixís l' Hivern dolceja, la Primavera pía
¿per mí qué no será?
¿Cóm pot desamorármen la mágica alegría
del florí' y verdejá'?

Cada brot sa rialleta m' envía; las poncellas,
moguent llur caparró,
atrauhen ma mirada als nius de las aucellas
acotxats de verdó'.

Las fonts acorriolantse al riu, que se n' anyora,
cantejan gayament;
lo ventijol, que vola d' ací-d'-allá, no plora:
riu amorosament.

Prats y vergers s' ubriacan de perlejant rosada:
ubriaquesa gentil
qu' en erolars de terra lluhir fá una estrellada
soleyantlos l' Abril.

¿Podrá l' Estiu renáixer ingrat ab mare tendra
que 'l posa en mon tan bell?
No: hi viurá aquella vida d' amor que amor engendra,
y jo hi viuré com ell.

Resseguiré sas gestas rumbosas: en sas glorias
nodriré l' esperit,
contemplant en la expléndida cohort de sas victorias
las d' un Deu infinit.

Blavor inmensa y nítida del cel, grandiosa fada
que 'm té robat lo cor;
boscurias en qual ombra folguejan aucellada
y remat belador;

Rechs vorejats d' arbreda, camps rossejants d' espigas,
alegroys dels aucells,
pausada fumarel-la que trauhen las artigas
covant amors novells;

Fruyterars aromosos de colorayna encesa
en fosquejant verdor,
¡qué bé me la heu tinguda vostra galan promesa
de quan erau en flor!

Enmorenida Sega brandant la fals ayrosa
que 'l sol fá espurnejar,
la era per tú ab faldada de garbas ¡qué ditxosa
al escórreshi 'l grá!

Més enllá la Verema de pámpols coronada,
llabi rosat y ull viu,
cantant las tardanías de la terra agradada
encara del Estíu.

Del home que la estima de cor jamay se 'n cansa:
sembrém á raig, sembrém!
Si en la Bondat divina s' arrela la Esperansa,
á dolls aplegarém.

A tants esclats de vida, Any nou, gentil resposta
fá l' esperit creyent.
De la Fé que l' embauma y enllá-d'-allá l' acosta
jo te 'n faig sagrament.

Sí; jo 't juro servirla nit y jorn per guardarme
de vil deslleaitat;
jo 't juro qu' en las lluytas del mon sabrá guiarme
com penó al vell soldat.

Tú afinarás un dia, Any nou: la teva estrella
se fondrá en negra nit,
mes ab ta mort segura no pot morírsem ella
que té un viure infinit

LA CREU TRENCADA

Estos, Fabio ¡ay dolor! que ves ahora...

Que 'm plau venir á seurer, al caure la vesprada,
al peu de tas despullas que 'l temps fa enmorenir,
mentres l' oreig suavíssim que 's pert en la clotada
d' un mon dormit en l' ombra, trasmet l' últim sospir.

Llavors que dolsas passan, las horas silenciosas!
com l' esperit s' enlayra en boyras de perfum!
la terra ¡que erma y trista; sas valls, que pahorosas!
lo cel ¡que hermós s' ostenta banyat de tebia llum!

Mes ay! que s' encadenan uns anys derrera 'ls altres
y en mitj de las tenebras s' adorman de la nit,
lo sol de la esperansa no ha eixit pera nosaltres
que va rodant encare pels mons del infinit.

Tal volta un jorn s' esqueixi l' espessa nuvolada
que 'ns mostri cara á cara d' eix sol la magestat;
llavors potser abaixi son cap, enlluernada
y al veure't torni á alsarte la folla humanitat.

Lo segle ara 't trosseja y 't deixa y t' abandona
y 's riu de tas despullas que venerava ahir;
¡oh santa creu cayguda! lo cástich que are 't dona
Deu fassa que no 's torni contra ell en l' avenir

En jorns de més ventura t' alsares magestuosa
per sobre la encontrada los brassos extenent
y 'ls pobles ab los pobles junyias carinyosa
perque á tots alentava no més que un sentiment.

Vingué la turbonada que 't va llensar per terra
saltant per los congostos del ample Pirineu
y 'l coure de las vilas doná lo crit de guerra
fent oblidar als homens que tots som fills de Deu.

Y obrint sas alas negras, las áligas pàssaren
per sobre las boyradas ahont jau la tempestat
y baix sos peus, las runas dels pobles hi deixaren,
sentantse demunt d' ellas la trista soletat.

També avuy ve á sentarshi la soletat ditxosa
al peu de tas despullas, imatge de la mort;
tothom l' ha abandonada, sols ella carinyosa
ve aquí á contart' sas penas, sos planys y desconhort.

Digaume, explendents astres, la ma que ab traydoría
arrebassá per terra lo símbol cristiá,
tal volta porta encare sagell d' extrangería,
puig may pogué aterrarla lo poble catalá.

¡Oh poble de mos avis! també á tu 't castigaren
com á eixa creu ignota que 'ls segles han trencat;
perderes lleys un dia y 'ls furs ¡y 't trossejaren!:
la fe los homs perderen y ¡oh creu, t' han trossejat!

Resta oblidada en terra, creu santa y venerada,
que dormin tas despullas en brassos de la nit,
mes quan arrivi 'l dia que apunti en la serrada
de llibertat y gloria la resplandent aubada,
aixécat y contempla lo poble redimit.

PREMIS EXTRAORDINARIS

XV. — A LA VIRTUOSA DAMA É INSPIRADA POETISA CATALANA, DONA MARIA JOSEPHA MASSANÉS, *de D. Jaume Pomar y Fuster.*

XVI. — ELEGIA Á LA BONA MEMORIA DE LA POETISA CRISTIANA MARIA JOSEPHA MASSANÉS, *de D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

XVII.—LO SACH DE GEMECHS DE BREDA, *de D. Joan Pons y Massaveu.*

XVIII.—LOS CASTELLS DE MONTSERRAT, *de D. Francesch Carreras y Candi.*

XIX. — PRIM EN CASTILLEJOS, *de D. Francesch Ubach y Vinyeta.*

XX. — RECORT DE LA EXPOSICIÓ UNIVERSAL DE BARCELONA DE 1888, *de D. Joseph Franquesa y Gomis.*

XXI. — LA BATALLA DE LA PAU, *de D. Sebastiá Trullol y Plana.*

A LA VIRTUOSA DAMA

É INSPIRADA POETISA CATALANA

DONYA MARÍA JOSEPHA MASSANÉS

Virtut y geni.

Batent ab lleugeresa—las amplas alas bellas
tres ángels del cel baixan—POESÍA, FÉ y AMOR:
se perden sos ropatjes—per entre las estrellas,
l' inmensa volta omplenan—de viva resplandor.

Vegéu la FÉ! Las alas—ne dú de papallona;
sa faç de rosa y lliri—coronan cabells rulls;
está en mitj dels dos Génis—llurs blancas mans els dona,
y ab bena d' or y seda—tapats porta 'ls seus ulls!

Miráu rialler al ángel—hermós de la Poesía!
texida ab flors ondetja—sa cabellera d' or;
brufada está sa vesta—d' argent y pedrería,
y á cada só de s' arpa—batega lo seu cór!

L' AMOR!... demunt sa testa—se mou flama divina,
penjats porta á l' espatlla—l' arch y 'l carcaix d' acér:
bolcat entre 'ls plechs fondos—de gassa carmesina
agita en la ma esquerra—la copa del plahér! ..

Los Angels ja travessan—las blancas nuboladas,
llurs formas se confonan—dins la claror del sól...
ja arriban á la terra ..—las alas ja han plegadas...
ja son á Catalunya . —ja voltan un bressól...

Nineta encisadora—dins lo bressól somnía,
ponsella d' odors plena,—coloma sensa fé'. .
los Angels la contemplan...—qui sap si algun voldría
quedá ab ella á la terra - en lloch de torná al cél!

La Fé lo front li bèsa,—y á sa besada ardenta
la nina s' ha desperta,—s' alegra axís que 'ls veu—
—«Lo foch de ma besada—ta fé y virtut sostente
(diu l' Angel sonriguentli)—hermosa nina. . ¡créu!...»

L' Amor cerca la fletxa—del seu carcaix més prima;
doblega l' arch flexible...—ja cruix la corda d' ór...
y diguentli ab tendresa:—«Ten fé y amor... ¡estima!»
encesa li despara—la fletxa al mitj del cór!

L' Angel de la Poesía—li entrega l' arpa santa:
contra el pit estrenyentla—li dona fort abráç.
y diu: «Bella nineta,—estima, creu y... ¡canta!
mentres cregues y estimes—inspiració tindrás!». . .

Ja torna estar dormida—p' els tres Angels gronxada;
mes qu' un somni de nina—sembla amorós desmay..
sens fer remor la besan—per última vegada
y desplegant llurs alas—se llansan al espay!

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Llohada ta memoria—llohada sempre sia,
oh gloria de ma pátria!—insigne Massanés!
ja en lo bressól te daren—sa lira la Poesía,
l' Amor encesa fletxa,—la Fé lo sagrat bés!

De goig lo pit omplenan—tas dolsas melodías,
tas bellas refiladas,—ta veu, tendre sospir...
qui eix Mon oblidar vulga—llegesca tas poesías
y axecará sa pensa—fins al celest Empir!

Oh, si, Musa espanyola—t' alada fantasía
remunta sa volada,—com águila capdal,
y ja sobre las boyras—guaytant l' estél del diá
admira cels y terras—demunt l' altiu penyal!

Tresór son tas poesías—d' inspiració celesta:
del Art fores dehesa,—modelo d' amistat,
creyent, humil, amable,—simpática, modesta ..
jamay dins tú abrigares—orgull ni vanitat!

Oh llum de nostras lletras!—al remembrar ta vida
veyente filla tendra—y casta esposa amant
no sé perqué admirarte:—per tas virtuts sens mida
ó per los bells encisos—y forsa del teu cant. .!

Qu' hermós es l' acoplarse—dins l' ánima cristiana
de carinyosa dona—lo geni y la virtut!
Que gran sería Sapho—l' impúdica lesbiana
si hagués vensut heroica- s' ardenta joventut!

Oh poetas que bolcantvos—dins lo fangal del vici
l' inspiració y altesa—cercau alluny de Deu,
caurán los vostros llibres—dins fondo precipici
d' infern, y en sa foguera—vosaltres cremareu! ..

Tu nó, virtuosa dama,—illustre cantadora;
tu estás ja entre los ángels—del Paradís gosant:
poetisa catalana,—ta lira qu' enamora
llurs notas ja barreja—dels serafins al cant!

Mes, dexa que recorde—y alabe ta memoria,
dexa que s' envanesca—la Patria ab lo nom teu,
que quan l' Art se corone—ab ton llorer de gloria
li diga Catalunya—«aquest llorer es meu!»

Oh Massanés! oh Musa!—la parla de Castella
apar sía en ta boca—un raig de dolsa mel;
la parla llemosina—quan l' usas tu es tan bélla
que dins mon pit ressona—com música del Cel.

Ja atmiras la Natura,—poética, encisera;
ja cantas nostras glorias—ab magestat genial;
ja 'ls vicis escarneixes—satírica, riallera;
ja á Deu te dirigeixes—sublim, angelical...!

La música, la ritmica,—dels versos teus encanta;
jamay un fet indigne—ta lira ha conmogut;
me fás, llegint tas glosas, - sentir enveja santa;
me fás, llegint tas trobas,—aymar á la virtut!

Y ab gratas harmonías—arriban á ma orella
quan has lograt alsarme—del Art á las regions
murmuris de fontetas,—sospirs d' una donsella,
lo xiulo de las ólibas,—l' udol de los lleóns,

Las trobas voluptuosas—de las huris divinas,
lo dolç epitalami—los besos de las flors,
lo cant de las sirenas,—la veu de las Ondinas,
de las nou Musas bellas—los entusiastas chors,

Las oracions ardentas—de l' ánima anguniada,
las gracias qu' á Deu dona—la Mare de Samuel,
las dolças besadetas—d' esposa enamorada,
los plors de trista filla—que té la mare al cel,

L' interessant conversa—dels nobles personatges
qu' han vist la Santa Verge,—somniant, de la Mercé,
sacrílegas blasfemias—d' aquells botxins seuvatges
qu' encreuhan tota núa—la Mártir de la Fé,

Lo buf de la ventada—que trenca las ausinas,
d' arcángels y de vérges—los psalms de cast amor,
la marxa de los setgles—demunt las vellas ruinas
y fins la veu solemne—y augusta del Creador!...

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Oh hermosa Catalunya—verger de puras flayras!
oh terra de las festas—y Jochs del Gay Saber!
oh pátria benvolguda—dels inspirats Trobayres!
oh paradís ombrívol—del Art y del plaher!

La noble trobadora—qu' el meu cantar inspira
ta filla es benaymada,—tú li has gronxat lo brés;
y ha puntetjat las cordas—melífluas de sa lira
pera cantar tas glorias—Josepha Massanés!

L' amor, la fé y la pátria—llurs glosas inspiravan,
y al fer vibrar las cordas—de la séua arpa d' or
los serafins sonreyan,—los mestres l' ascoltavan,
y per mellor sentirla—no bategava el cor;

Puix sol l' imatge súa—vá ésser l' Orfeu de Tracia
qu' als monstres y á las feras—amansa ab sa cançó,
qu' á Promoteu y á Tántal—conhorta en sa desgracia,
qu' atura ab sa musica—la roda d' Ixió!...

També estimava, Pátria,—tas gestas y ta historia
la roja barretina,—las barras de Wifréu...
y deya enamorada—de tú:—«*gloria y més gloria*
al llibre de ma pátria—no més hi trobaréu!»

Lo crit de Renaixensa—sentí en la nostra festa
y en eixa gaya lluyta—també vá pendre part:
vegérem corònada—la séua noble testa
ab gloriosa diadema—de flors que texí l' Art!...

La séua recordança—no oblidará la Historia...
llahór á tú, Maria—Josepha Massanés!...
Amor y Fé y Poesía—dexant del cel la gloria
ja en lo bressol te daren—cad' un son diví bés!

Per çó aclamada fores—Regina de la Festa
y de la Gaya sciencia—muntares al sitial!
De vivas entussiastas—en mitx de la tempesta
brilláres magestuosa—sota el dosser reyal!

Mes ¡ay! d' entre nosaltres—la Mort crudel, impía,
t' arrebassá, llançantne—ton cos dins lo fossar;
y al cel l' ánima teua—volá ab santa alegría...
qui sap si allá hi faltava—cualqu' ángel per cantar!

Mes ¡no! tú vius encara!—llohada sempre sías!
puix mentres tinga l' home—un cor qu' estima y sent
y el temps conserv tas dolças—magníficas poesías,
oh Massanés illustre!—viurás eternament!!..

ELEGIA

Á LA BONA MEMORIA DE LA POETISA CRISTIANA

MARIA JOSEPHA MASSANÉS.

No ab llágrimas als ulls y veu queixosa,
ma bona amiga, irreverent aixeco
lo genoll que flectí demunt ta llosa
y ab clams inútils á la Mort impreco.

Cristiá com tú, la voluntat divina
acato humil; mes ab l' aroma al llabi
de la oració que al Cel ma fé encamina,
deixam al manco que ton nom alabi.

¡Qué val lo estar segú que si podias
la ma encare aixecar que 'l plectre anyora,
á clourer en mos llabis la durias
lo mot que ab ton carinyo s' enfervora!

Del cor á la estrevada irresistible
cedeix la voluntat, y en recordansa
de glorias y virtuts que no es possible
oblidar, allá vola en ta llohansa.

Com ratxa de sospirs que 'l dolor vessa
y del xiprer en la brancada obscura
ta pobre lira trossejada bressa,
ton nom caríssim tristament murmura.

Flors y llorers catifa de ta planta
sigueren, ¡ay! allá en la Primavera,
quan ab la veu del rossinyol que canta
la seva 'l geni concertar espera.

Palmas y víctors ta valenta trova
després, á las gentadas mereixía,
quan en son pit la flamarada nova
del patri amor, reviscolars sentía.

Y á cada vibració que 'n torn brollavan
las áureas cordas de ta lira bella,
més fortas en ta testa llampegavan
las resplandors de la divina estrella.

Mes tantas flors y tanta gloria, encara
ton cálzer d' amargura no endolciren,
y sols ¡oh lassa! de tos dols avara,
per amagarlos d' all profá 't serviren.

No així aquellas mellors, per ta constancia
de la virtut en lo jardí cullidas,
que ni l' Hivern n' acaba la fragancia
ni la tempesta las abat marcidas.

L' amor filial, la caritat cristiana
l' afany envers al próxim sens ventura;
aquella fé que tot ho vens y aplana,
l' impuls al bé que cap perill atura

Y l' óbol, la oració, la bondadosa
caricia, per tu sempre prodigable:
¡bon Deu, quina florida, quina hermosa
corona, per ta testa venerable!

¡Cóm d' eix present al muntá al Cel la oferta,
á rébrerte los ángels surtirian,
y avis y pares á la fí cumplerta
ta esperansa mes bella deixarian!...

Lo bès puríssim del amor de mare
que ab lletras de brillants eternisares,
¡com gosarías al soná en ta cara
un' altre volta... tant que l' anyorares!..

Sia conhort al manco ta ventura,
á qui enganya las horas de l' ausencia
cercant en tas estrofas la dolsura
de ta bondat, de tas virtuts essencia.

Del patri sentiment enaltidoras,
dels cors llas amorós que 'ls agermana,
á la orella sonant falagadoras,
l' himne concertan de la gloria humana.

Las que á la fé degueres, frase tendre
de cántichs més sublims per tú glosada.
d' un aleteig fan la remor entendre
al esperit, d' allá d' allá baixada.

Y com l' oreig que 'n la bullenta arena
revifa ab sos alens la mústia palma,
bálsam son juntas que condorm sa pena,
tornantli á l' hora la torvada calma.

No 'ns pendrá, no, ab la pols de ta despulla
la má del temps, de ton renom la gloria:
fins que l' últim llorer, morta la fulla
derrera perdi, 'n guardarém memoria.

Y ensemps que á tas virtuts fent homenatje
al geni inspirador que t' enaltía,
de ta musa cristiana en lo llenguatje,
al Cel la oració nostra fará via.

LO SACH DE GEMECHS DE BREDA

Que vagin sonant los músichs...

Músich era lo meu pare,
Músich dels de bona lley;
Tot l' any ab la boça buyda;
Mes ab la rialla tot temps!...
Sols jó, al fxer de la esclóvia,
Vaig enmustiarli 'l somrís;
Ja éram set á la llocada
Y... es clar!... aquella pifiada
Destarotá al infelís.
Per no tocarse de l' ala.
Guarní son gaytó de gala:
y entoná:
La gueri-gueri,
La gueri-ga
Qui ha fet avuy
Ferá demá!...

De la colla dels Bagarros
Passá 's als Esquenadrets.
«¡Pas t' hi vuy!.. —á ne mi 'm deya. —
¡Val més que 't fassan mossén! »
Mes com, per tirar per bisbe,

Me vejé tan tou y llús,
Qu' aprés de córrer las aulas,
Ni aconseguía las «taulas»
Ni passava del «Jesús;»
Ab un reny de fonda pena
M' encabí 'l *bot* á la esquena
Y... «Au!...—cridá:
La gueri-gueri,
La gueri-gá;
Qui ha fet avuy
Ferá demá!...»

Un cop finat lo meu pare
Llençí la catxutxa al vent.
«Blay!... ¡A córrerla!...»—vaig dirme.
Boy enflocant los boixets.
Y embarrassat ab la «truja»
Xop d' aygua, quan no de suor,
Dormint al llom d' una soca,
O fentme creus á la boca
Per esbargí... 'l mal de cor;
Vaig seguir la rodalía,
Infla y bufa tot lo dia
Per soná
La gueri-gueri,
La gueri-gá;
¡*Qui ha fet avuy*
Ferá demá!...

Al apuntám las *garrofas*
M' ensopí 'l penediment.
«Blay!.. Blay!... Si ara fósses bisbe,
Pas fóres. . *sach de gemechs*!...
Ni cara tens per signarte;
Ni una malla al butxacó;
Ni un amich que se t' arrimi;
Ni una moça que t' estimi;
Ni un racés, que Deu n' hi dó! .»
Volguí rebatrer la «truja...»

Mes, ay! .. De pa no 'n vé pluja...
Y está clá'! ..
La gueri-gueri,
La gueri-gá;
Qui ha fet avuy
Ferá demá!...

D' ensá que 'm vegí fet home
¡Quín neguit, lo neguit meu,
Boy rebregant las tarotas
Per firas, plassas y aplechs!...
Enduts pel só de la música,
Aparellats ó bé sòlts,
Estrenyentshi en abraçada,
O arriscanthi una besada
Tot trencant los giravolts;
Axís la gent hi johía,
Mentres jo, sol, m' aburría
de bufá
La gueri-gueri,
La gueri-gá
Qui ha fet avuy
Ferá dema...

Per la diada de St. Iscle
Acabí de fóndre 'l greix.
¡Quína moça la Tecleta!...
¡Alló era un boçí de cell...
Ab uns ulls... ¡Reyna Santíssima!..
¡Fins la veya en la foscó'!...
¡Ab una boca més nana!...
Axís!... com una avellana...
¡Si nó hi cabía un petó!...
¡Ab uns devants, y uns darreras,
Y uns ayres, y unas maneras
Per dançá
La gueri-gueri,
La gueri-gá;
Qui ha fet avuy
Ferá demá!...

Aquell jorn, per setze voltas
Vá pérdre 'l punt lo jovent.
«¿Qué fèm, Blay?... ¿Qué t' espiffas?...»
«Au, Blay; aguanta l' alé!...»
—¿Encara més?...—jo 'ls pregava.
La Tecla 's mirava 'l *bot*,
Y jo, á toms y á posadas,
Vaig parlarli d' arracadas,
De fills, de casarn's, de tot!...
—¿Y aquesta?.. —'m va dir—fent pacte...
—¿La boca?... Açó ray!... Y en l' acte
Vaig xiulá
La gueri-gueri,
La gueri-gá;
¡Qui ha fet avuy
Ferá demá!...

Jo prou que vaig conformarmhi;
Mes élla, ay!... no s' hi avingué.
—Tant que jo t' estimaría!...—
Vaig dirli—petant de dents.
—¡De dançes y farandolas
Ningú 'n viu!..—élla afegí.—
Lo ball desperta la gana,
Y no es á só de pavana
Com he pensat de morí!..—
No sé si rahó tindría...
Mes jo y lo sach aquell dia,
Quín plorá
La gueri-gueri
La gueri-gá
Qui ha fet avuy
Ferá demá!...

Com un mussól á la muda
Axís me posá aquell fet...
¡Quín cop!... Al igual qu' un rèuma,
Encara 'n sento 'ls rosechs! ..
No hi vé pas la Tecla á ballas!...
Peró hi venen sos xicots;

Alts y ferms com un' alzina;
Nou pams sens la barretina:
¡De tal sóca tals rebrots!...
Al véurels me dich: «¡Tèus fóren!...
¡Tèus, Blay!...» Mes los ulls me ploran
Y... Be 'm fá
La gueri-gueri,
La gueri-gá;
Qui ha fet avuy
Ferá demá.

Axís la cobla ho advera,
Mes, ay!... So jayo, y no hi crech...
Gat vell que de casa visca...
¡Jesús, quin badall me vé!...
Lo bot es un tel de ceba..
Sovint se m' estronca 'l buf...
Ja no 'm vól la fadrinalla...
Ja m' empayta la quitxalla...
¡La miseria fá tan tuf!...
¡Deu meu! .. Mentre 'l jayo alenti,
Fèu que lo sach no 's reventi!...
Per tocá
La gueri-gueri,
La gueri-gá...
¿Qui ha fet avuy,
Ferá, demá?...

LOS CASTELLS DE MONTSERRAT

ENSAIG CRÍTICH HIST

¿Ets tú, ferésatech héroe
d' atlética figura,
l' altiu senyor y árbitre,
que desde aquesta altura
sa voluntat indómita,
dava per lley al plá?

(Adolf Blanch.—Lo castell feudal.)

DEDICATORIA

Era l' any 1888 al que molts cataláns no oblidarém mentres Deu nos dongui vida.

La alegría y l' entussiasme qu' esclatá de tots los pits, retrunyint de cim en cim dels turóns de Montserrat als demés de nostra terra, son ressó era escoltat ab enveja, enllá, enllá de Catalunya.

Ella, la piadosa Reina y Comptesa, visitant en la Catedral de las montanyas á nostra Montanya catedral, fonch, ab sa visita, la causa d' aquell goig universal, d' aquell excés d' entussiasme y afecte.

Sí val alguna cosa, que no ho sé ni ho crech, aquest fill de mon trevall, permeteu, Senyora, vos ne fassi pobre ofrena, pera, ab ella, satisfer un desitj del ánima, hont, d' aleshores, conservo agermanats formant un sol y grat recort, lo de la sacrosanta Montanya Santuari y 'l vostre.

No pot esser més humil la ofrena; pró no inútilment repetim com á vritat, que, qui dona lo que té, no está obligat á més.

L' Autor.

I

LLEUGERA RESSENYA HISTÓRICA DEL MONTSERRAT FINS LO SIGLE VIII

La serra de Montserrat, ampar y salvaguarda de las quatre provincias catalanas, de las que n' es Reyna y Senyora, desde segles remotíssims sempre ha estat habitada, y sos pobladors, no deixan may d' imprimir lo segell de sa gloriosa existencia en las páginas de nostra historia pátria.

Remontantnos als temps prehistórichs, en la que 's convé en anomenar *etat de pedra*, hi tením provas evidents del pás de aquellas desconegudas generacions. Entre altras trovallas, no sapigudas de nosaltres, que hi hagen esdevingut, notificarém la ocorreguda no fá pas molts anys, en lo poble del Bruch. En la masía coneguda per ca 'l *Vallés*, un quart avans de la Vila y en uns enterraments, s' hi descubriren diferents objectes de pedra trevallada dels quins, al visitar Santa María del Bruch en 1889, son Rector ne conservaba alguns remarcables exemplars, entre ells dos destrals de silex, una pulimentada y l' altre no. Los objectes trovats á ca 'l *Vallés*, s' escamparen á diferents posseedors, essent impossible son exámen.

Apartindrán á altre época prehistórica, á la *etat de coure* y *bronze*, ó del *metall*, unas sepulturas de la encontrada de Marganell, á resultar comprobada la opinió qu' emiteix Emili Carthailac (Les Ages Prehistóriques de l' Espagne et du Portugal), deixant á ell, prou competent á mon judici, la respon-

sabilitat complerta en cas negatiu. Descríu, aquest autor, unas de Portugal, exactament iguals á las per nosaltres examinadas en lo *Serrat dels Morts* (1) Traduint á Carthailac cumplirém millor nostra tasca que pretenentne donar una de propia. Mes ensemps hi anotarém alguna observació especial.

Després de dir Carthailac que pertanyen á un período de transició respecte al que falta molt á apendre, afegeix:

«Las tombas, á alguna fondaria emplasadas, tenían forma de caixas, hont sis llossanas, y de vegadas mes, constituían sas caras, ab aquesta disposició:

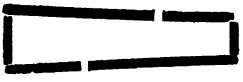

y altres llossas guarnían lo fons, y las tapavan per damunt. Cap d' ellas era trevallada, limitantse á escullir de la regió, los blochs naturals mes apropiats á dit us. Las sepulturas tenían uns 0.50 m. d' alsada per 2 de llargada. Lo cantó del cap era una mica mes ample que l' altre.» (Las del *Serrat dels Morts* solen estar de cara á Orient y en sa major part, á sols un ó dos palms dessota terra.) «Aquestos compartiments, aquestos *cists*, com diuhen los arquéolechs inglesos, ocupan generalment los serrats; ells poden no esser mes qu' una dis-

(1) Damunt la *Riera de Marganell* (que 's forma al peu del Montserrat) á uns 110 metres de la románica capella de St. Pere de *Vilamarits* ó *Vilamalichs*, antigament quadra de *Vilamalichs*, avuy terme de Monistrol, y en ventejada carena, se trova lo *Serrat dels Morts*. Entre ell y la Capella, passa lo camí vell de ferradura de Manresa á Montserrat. Vilamalichs es antiquíssim, sabentse qu' en 928, lo comte d' Urgell Sunyer, germá del de Barcelona, lo doná al Monastir de Montserrat.

A cosa de 410 metres del *Serrat dels Morts*, hi ha una cova natural, coneguda en lo país per la *Cova Santa*, puig es tradició qu' allí ocorregué la trovalla de la imatge de St. Pere, després venerada á Vilamarits. Las parets de pedra que forman la cova, tenen: de llargada 8 m.; d' amplada varía de 2 á 4 m.; de alsada, també varía de 2 á 4 m. Se diu qu' en temps de guerras ó invasions, los vehins d' aquella Quadra s' hi amagavan ab sos joyells, per estar situada en lloch ocult y poch accesible.

minució de las criptas megalíticas. Entre uns y altres, en dit país, hi han monuments de transició.» En las del nostre *Serrat*, son propietari Joseph Vila y Vila, intel·ligent pagés de Vilamarits, hi recullí un anell llís de metall.

En lo terme del Bruch ó millor de St. Pau de la Guardia y en la carena del *Bisbal* ó serrat de *can Cametas*, com també en lo serrat del *March*, s' hi han trovat caixas sepulcrals de la mateixa forma y disposició. Com també en lo *Plá de Roldós*, terme municipal de Marganell, una hora distant del *serrat dels Morts*, anant Riera amunt.

Ço relatat, fixem nostre esguart en segles més ó menys coneguts de la historia, y fent salt de gegant nos deturarém en los anys en que 'l nostre Montserrat era centinella vetllant de la encontrada Lacetana, que, per aquell costat, se conjectua no passaría enllá de Olesa, Monistrol y la linia del Llobregat. Ptolomeó dona més poblacions als lacetans qu' á moltas altres encontradas celtibéricas; escriu poseían las de: Telobis, Iespus, Lissa, Bacassis, Ceressus, Udura, Setelsis, Anabis, Ascerris y Cinna, las quals, segons Marca y Flores, correspondrían á las modernas de Martorell, Igualada, Lussá, Bages, Santa Coloma de Queralt, Cardona, Solsona, Tárrega, Sagarra y Guissona. No es de nostre propósit, ni pertany á la present monografía, apreciar la major ó menor exactitut en la equivalencia d' unas ab altres; com ells nos ho diuhen ho trametem, tant sols pera donar idea de la situació del Montserrat dins eix conjunt de poblacions.

La importancia de Lacetania, está manifestada ab los apuros en que posá á las legións consulars romanas. Juntament ab sos vehins los Ilergetas y comandats per Indibil y Mandoni, intervingueren en las guerras Púnicas, y aprofitantse de contratemps y aliansas, no restaren may en la inanició. Posteriorment acreditan de nou son poderiu y valiment, en primer lloch, quan la vinguda á la Tarraconense del consul March PonciAtó. Sempre insubordinada á sa autoritat, per tres vegadas fonch necesari que 'l Consul, emprengués altres tantas expedicions y campanyas, derruint fortalesas y castigant severament als pobles rebelats. Durant las guerras Sertorianas (segle I avans de J. C.) y en altres diferents ocasions, s' oposá al pas del exercit de Roma, fins restar vensuda per Pompey. Y més endevant encara prenent part activa en la

guerra civil romana en favor de Sext Pompey, derrota á Carinates, cabdill Cessariá.

De aquí, donchs, comensarém á abandonar la regió, pera ocuparnos exclusivament de la Montanya. Deixo á Muntadas la responsabilitat de la següent afirmació: que lo primer nom com apar coneguda per generacións precedents á Jesu-Christ, fonch lo de *Mont Cells*, d' orígen caldeu, significant, *conjunt heterogeni, aglomeració*. Afegeix que «no havia pogut averiguar quina idea se formaren de aquesta Montanya los romans, y per lo mateix no atina lo significat de la paraula *Carraf* ab la qual la distíngiren de las demés.» Llástima que lo abad Muntadas, suposantlo beuría en bonas fonts, no diga d' hont li pervingué coneixer aquestas denominacións, qu' en lo segle XVII escapáren á las investigacións d' Argaiz, y á las de la Serra y Postius en lo XVIII. Balaguer igualment relata en la «Guía de Montserrat,» que «després de la invasió romana sembla era conegut per *Carrafat*.»

Y prossegueix Muntadas, que, «los contemporanis á la mort del Redemptor la anomenaren *Mont Estorcil* (quasi tortus.» Per consegüent enteném nosaltres, que, *Carraf*, s' usaría tal vegada en los primers anys de formar part la Lacetania, de la provincia Tarraconense. La llengua romana aleshores no enderrocá ni sustituhí á la indígena dels hispans ó celtíbers, sino qu' aquesta, sots sa dominació, imperava en lo us vulgar; y més encara: los noms propis, un tant llatinissats, se perpetuaren en aquella, en tots los escrits hont preçisava anomenarlos. Autors y lápidas llegím parlan de Ausa, Iluro, Betulo, Emporias, Ilerda, Rubricatus, etc., y de tants altres noms de pobles, rius y montanyas genuinament anteriors. En consequencia, ¿no suposarém á *Carraf* com un d' aquestos? Si alguna probabilitat té d' ésser certa dita denominació, á més de afirmarla Balaguer y Muntadas, es la etimología qu' en l' éuskaro, sola font hont podém endressarnos ab alguna esperansa d' éxit, *per* la creença de conservarse verge y hereva de nostra parla primitiva, té *Carraf*; visible degeneració de la paraula *garra*, ó *gara*, axó es *elevació*. No sería nova en Catalunya, ni esclusiva del Montserrat, puig altre feréstega serra d' entre Castelldefaels y Sitjes, porta vuy dia, nom comsemblant, *Garraf*.

La opinió de que mort lo Redemptor tingué per nom

Estorcil, Argaiz la copia de Liberato y aquet del geógrafo Plini. Argaiz lo judica derivatiu del verb llatí *torqueo* (torçérs,) sinónim de *montanya extravagant.*

Diu lo «Chronicon Hispalense» de Liberato, «*ruit templum Veneri, dicatum in* MONTE-SECTO *olim Storcilis*» y per tant descubreix una segona denominació coetania á la d' *Estorcil* sí sa afirmació resulta veritable. *Monte-Secto*, traduhit, correspon á *mont partit* ó *tallat*,

Mes no son aquestas solas: Romey ne dona tercera de la propia época romana: la de *Medulius Mons*, que tal podria equivaldre á *mont del cor*, ó *mont estimat.*

Tradició arrelada y admesa com á certa é indubitable pels historiadors de tots los segles, es la de que, la capritxosa y retallada forma de sos enesprats turóns, fonch filla del esglay y terratrémol ab que la naturalesa manifestá son condol al espirar, en lo Calvari, lo fill de Deu. Al aceptarla, no tots mostran la franquesa y sinceritat de Balaguer, indispensables á la vritat de la historia, quan nos diu: «creguin alguns en bona hora, que la capritxosa divisió dels singles es deguda á un volcan, creguin altres fill son orígen del diluvi. A nosaltres *poetas cristians*, nos *plau* admetre la esmentada tradició: ¿Pot havenhi cap, més poetica y més santa?» Segons ne depenja d' Argaiz, ella nasqué en lo Chronicon Hispalense, Lo autor de «La Perla de Cataluña» preten donarli més forsa y s' aventura á inventar: «La primera forma y estructura fou la d' un rocám pesat, lletj y estrany... Que ab aquesta forma y condició passá quatre mil anys...» Inútil es refutarlo per quan no apoya en res sas aseveracións: de la mateixa manera podía dir deu mil anys, que quatre, ó que dos cents mil.

Poétich, com en tot lo seu, y just, sens ésser científich, estigué lo gran Zorrilla, respecte esta particular formació, en son prólech de la llegenda montserratina «*La Azucena Silvestre.*» (Leyendas.—Barcelona, 1884.) «Es una corona de rocas apilonadas y capritjosament encaxonadas unas en altres pel inconcebible poderiu d' una fórsa soterrania, qu' al realisar lo cataclisme que la produhí, dexá vuydada la montanya dessota de sas singleras, per un miracle d' equilibri. Es un rocám pintoresch fins á lo maravellós, qu' un jorn feu brollar en una plana, la mateixa má que partí un dia lo penyal de Gibraltar.»

Los avensos de la geología, ab sos científichs fonaments, venen á desfer tantas hipótesis gratuitas. Nostre erudit é infatigable geólech Dr. Almera, en sos «Estudis geológichs sobre la constitució, orígen, antiguetat y pervenir de la montanya de Montserrat,» dedica un capítul á averiguar «Quinas causas han contribuhit á aislar esta Montanya y á donarli lo capritxós y original aspecte que presenta.» A aquestos *Estudis* atrassém á nostres llegidors que 'n vullan tenir cabal coneixement. Aquí nos permetem reproduhir son párrafo final, per donarne complerta idea. «Pero en la estructura de tant capritxosa y original figura, han contribuhit varias circunstancias: 1.ª la naturalesa caliza de sos conglomerats que sempre se alteran per la denudació de una manera semblant; 2.ª, la estretesa, aislament y altura de la mateixa sobre sos encontorns. Aquesta última ha impedit que las ayguas correguessen en gran quantitat y per molt temps en sa superficie, veyentse, en virtut de axó, reduhits los agents erosius á la acció de las fortas plujas, del aygua congelada y de las corrents y humitats de la atmósfera, los quals no han pogut fer altra cosa que emportarsen á poch á poch y proporcionalment á sa resistencia, los materials que falran en petits fragments. De aquesta manera de obrar han resultat exa especie de torres y fexos de gegantinas pilastras que per sa semblansa, vista de lluny la montanya, á las dents d' una serra, han fet que l' home li donás lo nom que porta.»

Prosseguint avant en la comensada historia, la nova que seguidament donarém, es també deguda á Liberato y per tant d' orígen sospitós. Es ella, qu' existía en Montserrat, un temple dedicat á Venus, edificat l' any 187 y enderrocat en 253, subsistint tant sols 56 anys. Argaiz intenta aumentar los atractius de la narració, á despit de la vritat, afegint de sa cullita: «Tinch fonament per creure (sic) que, qui derruhí lo temple de Venus fonch l' Arcángel Sant Míquel, perque en escripturas del Arxiu he llegit era son patró... y no essent probable que després de la trovalla de la Santa Imatge se hagués de pendre á la Verge lo títol de Patrona, es conseqüencia que lo Patronat lo tingué Sant Miquel molt avans del descubriment.» Funda est enderrocament del temple pel Arcangel, en la advocació de la antiquíssima capella de Sant Miquel la primera de que 's té esment, de las varias edificadas

en lo Montserrat, ¿Per ventura es cosa nova en aquells segles, venerar dins las Ciutats y en suptuosos temples, als Sants Apóstols Pere y Pau, y en humils capellas foranas, per montanyas y llochs solitaris, á Sant Miquel? ¿Y lo sens nombre de Santuaris, que sots l' advocació d' aquest, existeixen, exercint son patronat en tantas regions y pobles de Catalunya? Opiném com lo Arcediá de Tornay (Flandres) Miquel Naveo, qui nos refereix, que, la dedicació á Sant Miquel Arcángel, de capellas situadas en cims y llochs altarosos pera, d' allí millor guardar y vigilar la encontrada, sigué costúm general en aytals temps. Per conseqüent, á la cosa més natural, no podém assenyalarli orígen sobrenatural ó miraculós, sense poderós motiu en que basarlo y sols pera esdevenir més interessant.

En lo segle VI, Quírich ó Quirse erigí, al peu de la montanya, un petit Monastir, en lo lloch hont s' aná formant ab lo temps lo poble de Monistrol (*Monasteriolum* en un principi). No está definitivament probat si la vida heremítica comensá ensemps qu' aquell monastir, ó en época posterior.

Arrivá aquella hora fatal pera la Espanya Visigotha. Comensava lo segle VIII, quan una irrupció de gent del Mitj-dia s' apoderá de nostre país, subjecte, alguns segles feya, pel mateix dret de conquesta, al domini de la gent del Nort. La antiga Lacetania esdevingué novament teatre de devastació y enrunaments per aquellas tribus africanas y asiáticas, que per segona vegada desde que tením exactitut en las afirmacións históricas, envahíren la Península, reduhíntla facilment á sa potestat. Alguns historiadors afirman, que los religiosos del Monasteriolum desde las fragositats de la serra, contemplaren la destrucció de son mouastir. Dedicats, després á la vida heremítica, fundan diferents capellas, pels entorns de Sant Iscle y de Sant Miquel.

Se diu, per Balaguer y Muntadas, que los sarrahíns donaren á la montanya lo nom de *Gis-taus*, quin significat aclareix lo segon com equivalent á «la idea d' unas rocas sempre en vetlla, sempre de guardia, sempre vigilants.» Cap dels antichs historiadors dona compte de la nominació alarábiga. Com aquella traducció ó interpretació de *Gis-taus* es tan indecisa, havém inquirit respecte d' ella, y nos diuhen, qu' en l' alarb, pot provenir de *jebel* ó *djebal* y *Tamuz*, ó sía

montanya del mes de Juliol (¿montanya florida?) idea diferent á la que suposa Muntadas. Llástima tampoch sapiguém la font d' hont tregueren aytal nomenclatura, ignorancia que impossibilita ferne exacte judici.

La dominació sarrahina fonch de curta durada en esta regió catalana, y ab ella tampoch pretengueren lo impossible d' assimilar abdós opostas rassas. En vilas, rius y montanyas, com en tantas altres cosas, subsistíren los noms hispano-romans ó visigoths qu' avans tenían. ¿No podría preexistir, *Gis-taus*, á la invasió (en cas d' ésser dit nom cert) y aleshores arrencar d' un orígen visigoth, ja que no hispano-romá? A títol de curiositat consignarém una estimología, trovada en idioma d' orígen saxó (com també ho fonch lo goth), qu' á més s' avé ab lo significat de Muntadas. Las dos paraulas del inglés *Keep* y *house*, ajuntadas pel article indeterminat visigoth *et*, *Keep et house*, nos resultan pronunciarse *Kip-t-aus* (Kip taus) y com á significat, la *casa vigilant*.

Quan conquistá Carle Many lo país, prenent als moros nostra montanya, conta Muntadas, qu' al clavarhi son estandart, lo gran Emperador li doná 'l nom de *Mont-siat*, ó siga lo actual de Montserrat. No creyém en semblants orígens, puix no era costum batejar á las poblacións reconquistadas, ni menys á las montanyas. Lo naixement d' aytal nom, remot si, fora expontani, sortit del ús vulgar y sancionat pel mateix.

Las revoltas y lluytas intestinas dels cristians catalans ab los franchs en los primers anys de la Reconquesta, á causa de antagonismes de rassas, y majorment d' entre ellas, la cabdal insurrecció del valerós noble cavaller goth-catalá Aissó, (de quin patriotisme s' ha jutjat ab excessiva severitat no sols pels Anals de Fulda, si que també per altres més moderns historiadors) contribuhíren á perdres novament lo territori del Montserrat. Jofre 'l Pilós en sa afortunada campanya, recobral ab aument. D' aquí arrencan las novas históricas positivas, que dels diferents indrets de la nostra montanya existeixen arreu acampadas y sens conexió. Recullidas, aplicadas y jutjadas per quiscun autor, segons son criteri, ó segons la de que volía aprofitarse, n' han resultat: manifestas contradicciòns faltadas d' estudi, en uns; en altres, lleugeresa en la investigació, puix árbitres de molts documents no

los interpretaren com deurían; y en los més, un esperit de copia, sols endressat á exir del país lo més depressa possible.

Dels antichs pergamins de restos ó runas que 's conservan ó s' han vist, y de diferents tradicións enjoyant los uns y las altres, se té esment d' existir en lo Montserrat varios castells. Conforme ab la manera de guerrejar de la Etat Mitjana, lloch més apropiat pera assentarlos dificilment se 'n trovaría. Com havém arrivat al comens del desenrotllo del tema qu' ocasiona aquesta mal girbada monografía, y ja prou extens lo breu esguart históríchi als primitius temps de la montanya, en aquest lloch havém de terminarlo, puix tot quant segueix pertindrá á la historia particular de sos Castells.

II

LOS CASTELLS DE MONTSERRAT

Després de la conquesta d' esta montanya per Carle Many las fonts históricas no s' han mostrat tan escasas.

«La tradició primitiva diu, qu' en aquesta montanya existiren cinq castells edificats pels primers esforsats capdills qu' emprengueren la reconquesta de Catalunya en temps dels moros» (Balaguer—Guia de Montserrat.) No es la tradició la que 'ns ho diu: ella sols parla de dos: un en las més altas singleras, damunt del Monastir, y l' altre en lo poble de Collbató. Dels tres restants, no 'n resa, ni se 'n recorda; y si no fos pel gran historiógrafo Montserratí Argaiz, qui regirant lo arxiu del Monastir, tan rich y rublert de documents, nos los feu coneixer en lo segle XVII, tal vegada 'l nom y recort d' estos castells, estaría en las horàs d' ara, amagat en escripturas, cartularis y registres de nostres Arxíus.

Que provingan los castells de la reconquesta cristiana, com asseguran Balaguer y altres, no passa de conjecturas. Pró atesa la importancia del Montserrat y estrategia de sas singleras pera esdevenir facilment inexpugnables, nos adelantarém á creure esser rahó suficient pera que algun n' existís avans de nostra gloriosa epopeya. Lo propi Balaguer se contradiu manifestament: «Lo quart castell se deya Marro ó de Santa Cecilia. Es fama que 'l *prengué als moros* lo comte Jofre 'l Pilós.» Mes als texts de Balaguer no hi devém donar massa importancia, limitantse en dita obra, á fer un trevall de copia dels precedents autors; y ell mateix, ab una fran-

quesa que 'l honra y fá perdonable, manifesta, no escrigué ab lo cuydado y depuració que requerexen aytals estudis. (1)

Avans de publicarse *La perla de Cataluña,* res hi havia aplegat respecte dits castells. Las inquisicións precedents, se referían sols al cult de la Santíssima Verge María y á sa historia, pró no á la de la serra y encontrada. Argaiz passa més enllá y deixa obert nou camp á las investigacións, mes ningú 'l segueix. Tots los seus successors se concretan á aceptar com á bonas, las novas per ell comunicadas. Pró com la feyna que s' imposá Argaiz no fonch poca, ni menys lo desitj y pressas de sos contemporanis pera que vegés la llum pública promptament; com los datos aplegats en lo arxiu de Montserrat no los aumentá, ni comprobá, ab prou feynas uns ab altres y menys ab los existents en los demés arxius; y com en lo segle XVII era costum escriure la historia molt á la lleugera, ningú estranyará se trobin en son trevall grans imperfeccións, ni qu' en ell evidenciém contradiccións y suposicións aventuradas, fillas las més de son bon desitj, pró que vuy precisa espurgarne quelcom ab severa crítica, segurament superior á nostras forsas. Per lo dit se compren que Mestre Argaiz ocupi en nostra monografía, com també sempre que d' historiar Montserrat se tracti, lloch prominent, á despit de aquells erros y fins invencións, no suficients á eclipsar lo molt qu' á ell devém.

Aquest autor relata, y després d' ell tots los que 'l succehíren fan lo propi, que los castells erigits en la montanya foren en nombre de cinq. Los noms qu' assegura tingueren, son los següents: Otgari ú Otger, Collbató, Guardia ó Bonifaci, Marro ó de Santa Cecilia y Montserrat. De cada hú d' ells tractarém ab l' ordre en que nos los presenta, pró descartantne desde 'l comens al que jamay ha existit, y es lo qu anomena Montserrat.

(1) «Per desgracia no es axó lo únich de que tinch qu' acusarme ab la precipitació ab que he tingut sempre que donar mas obras á la estampa, pera guanyar mon modest sustent y 'l de ma familia » Balaguer.—Guía de Monserrat.

NO EXISTÍ CAP CASTELL DIT MONTSERRAT

Resoludament afirma Mestre Argaiz, qu' era lo castell *Montserrat*, lo erigit en los turóns hont avuy se conserva enrunada una hermita, qu' en lo segle xv se 'n deya *del Castell*, ensemps que de *Sant Dimas*. Com de igual manera ho asseguran á ulls cluchs los demés autors, nos veyem precisats á negar per primera vegada sa existencia, es dir, no la d' un castell en aytal singlera, sino la d' anomenarse aquest *Montserrat*.

Que Sant Dimas fonch castell, avans qu' Argaiz nos ho diu Iepes en 1609, al copiar lo seguent fragment de la obra del Abad Burgos del 1512. «En aquest mateix cim solía haverhi antigament un castell, que sols tenía entrada per dos ponts llevants, y en axecantlos, quedavan precipicis espantosos per fosso y barbacana, ab quina fortificació podia tenir la major seguretat lo fort mes gran del mon.» Argaiz s' exten un poch mes en esta descripció com expresarém en lo capitul V. La ressenya del P. Burgos omiteix dir qu' en son temps tingués aquest ó l' altre nom, lo castell de que ell parla.

Lo text d' Árgaiz que comunica designarse per *Montserrat*, es lo següent: «Lo quint castell fonch lo qu' anomenaren de Montserrat. Alguns observadors diverjeixen en adjudicarli lo siti qu' ocupava, dient era en lo poble de Monistrol: mes la antiga tradició lo assenyala junt á la hermita de Sant Dimas lo bon lladre, y axó es la vritat; y vuy anomenan la dita hermita, la *Hermita del Castell*, perqué quan lo comte Jofre 'l Pilós, en lo any 888, feu donació al Monastir de Santa María de Ripoll, del lloch de Montserrat ab sas quatre hermitas, no hi havía poble de Monistrol, ni 's poblá ab aquells cinquanta anys. Menys pot creures que fossin las torras existents en dit punt, particularment la del *Puig*, sabentse que l' aixecá lo Prior Frá Vicens de Ripis en l' any 1408. De modo que 'l castell de Montserrat fonch d' hont prengueren nom los cavallers d' aquet linatje, los quals hagueren sa veritable casa payral, en las runas qu' aparexen damunt la hermita de Sant Dimas.»

Pocas y gens convincents son estas rahons donadas, resumintse á dos:

1.ª Per axís manifestarho antiga tradició. Assentat, lo castell, en lo centre del Montserrat, y en sos mes enesprats cims, quan segles feya era desaparescut y comensava á borrars del recort dels homes, de son ver nom oblidada la tradició, já sols trametía 'l fet, de qu' en lo passat un castell allí s' alsá; y ¿cóm l' havía de designar si no ab lo de la montanya hont estigué? ¿no era costum nomenar als que 's trovaban á Sardanyola, Moncada, Gurb, Tona etc., ab los noms de sos respectius llochs? ¿pot admetres á la tradició per sí sola, com article de fé histórica?

2.ª Preten haverhi uns cavallers titulats Montserrat, fent, en consequencia, indispensable, la existencia d' un castell del propi nom d' hont aquells lo prenguessin, com acostumava sucsehir en nostres segles mitjos. Aquest argument nos obliga á examinar quins son dits cavallers; y pobre resultat dona nostre exámen en favor seu.

1201-1228—Lo primer que trovem, Guillem de Montserrat, es senyor dels castells de la Guardia y de Collbató y descendent de la familia dels Vescomtes de Barcelona posseidors de tota la montanya. Lo creyém fill ó net del Guillém de Guardia, Vescomte de Barcelona en 1146, sucsessor directe dels Vescomtes Udalarts.

1251—Altre document de D. Jaume que parla d' haver celebrat «*curiam apud Barchinonam..... in qua fuerunt presentes.....*» y porta la firma de 26 principals personatjes, entre Bisbes, Abats y Senyors: lo penúltim es B. Montserrat. (Marca Hispánica). Aquest será lo Berenguer senyor del castell de la Guardia en 1249, segons Argaiz (del qual parlarém en lo capitul V), y del de Collbató en 1260, segons Muntadas (com dirém en lo capítul IV). Es digne d' observars, qu' en lo 1227 parla Muntadas de Albert de Guardia y son fill Berenguer (notis no 's deyan pas Montserrat); qu' en 1249 Argaiz nos menta á Berenguer de *Guardia;* y qu' en 1260 Berenguer de *Montserrat* era, á més, senyor de Collbató. Dihém *á més,* puig no tenim dato contradictori de que fós altre diferent senyor de la Guardia y de Collbató. La firma del 1251 nos lo presenta, á nostre entendre, com essent aquell any senyor de Collbató,

ja que quan sols ho eran de la Guardia no usaban del nom Montserrat.

1273—Lo ters y derrer de qui tenim esment es Guillém de Montserrat, senyor de la Guardia, (vegis lo capítul V) y probablement també de Collbató puig no sabem qu' en estos anys ho siga altre persona.

Per ara donchs, los únichs que se 'ns presentan, son senyors de la Guardia y de Collbató, abdós castells eran únichs, en lo segle XIII, en dita montanya, ab carácter de feudals ó senyorials. La consequencia qu' en depenjém no pot esser més senzilla: al passar aquestos á una sola persona, son possessor, senyor del Llevant y Ponent del Montserrat, (no parlant de lo que fos dels monjos) se creuría ab dret pera usar del nom de la montanya, considerantlo més honorífich que 'l parcial de qualsevol dels dos castells, per la gran nomenada qu' en lo segle XIII comensava á pendre, á conseqüencia del cult y miracles de la Santíssima Verge qu' en ella 's veneraba.

Res més se necesita pera negar la existencia del suposat castell Montserrat, una volta desfets los dos arguments d' Argaiz, á no esser provar que l' existent á Sant Dimas, fonch lo anomenat *Marro*, ensemps que aquest, may radicá en lo gens estratégich lloch de Santa Cecilia, com creu Argaiz. Extensament nos en ocuparém en lo capítul VI.

III

CASTELL OTHGARI

Gregori de Argaiz investigant los documents del arxíu de Montserrat, trova fundada la existencia d' un castell Othgari ú Otjer. Son text es, fins al present, la primera y derrera paraula escrita sobre la materia, no havent cuidat, cap mes historiador, afegirhi, tráurehi ó estudiarhi, á lo asentat per ell, á fí d' aclarir ó reformar algun dels desligats extrems que deixá.

Comensa per esplicar com li recorda son nom á aquell noble cavaller Otjer Catazlon. Li apar que fonch lo primer dels castells edificats en la montanya perque no tenía termes ab qui partirlos; pró no cita la prova hont consta no 'ls tingués. Lo situa entre 'l castell de Collbató y la quadra de Sant Miquel, mes desconeixent lo lloch precís hont s' axecá; nósaltres judiquém, per alguns documents, que dita Quadra formava part de son territori.

Y afegeix: «Me parlan d' ell tres escripturas del arxiu de Montserrat. La primera es del any mil quaranta dos, en la qual Guislabert Bisbe, dona una quadra ó porció de terra á Joan Udalart, citant sas confrontacions ab aquestas paraulas: *Wilibertus Pontifex et Joannes Udalardus, damus de ipso Monte quadram unam, prout terminatur de parte Orientes in alvo Lupricato, et de Meridie ascendit ad ipsas pennas quas vocant Castrum Otgario, et pervadit ad ipsas pennas usque in fundum de ipso Valle quem dicunt Foradada, et de Occiduo sic ascendit per ipsum valle in jam dictum, et c. XIII*

Cal Julii anno VI. Enrici Reges. Es dit any lo de mil quaranta dos. (1)

La segona es del any mil dos cents once, any trenta hu de Felip segon rey de Fransa. En ella, Guillém de Montserrat y sa muller Beatriu, á la Nonas d' Abril, atenent á que posseían sens dret la quadra de Sant Miquel, la restitueixen; y al fixar sos límits diuhen: «*Quæ afrontat prædicta Quadra terræ de Oriente in flumine Lubricati. De Meridie in terminis firmatis in collo de Albareda, et ascendit per ipsas petras signatas de crucibus in eis factis, et ascendit et pervadit per ipsum serradal de* CASTEL OTGER *usque in viam quæ transit Eccles. S. Mar. Montis Serráti.*»

Es la tercera una restitució de D.ª Beatriu de Salforis y son marit Ramon, feta á la Verge de Montserrat y al Prior D. Arnau, que pletejavan l' alou de Vall-mala y Rovirola y al donar las confrontacions, diu lo restitueixen, *Sicut extenditur de terminis firmatis. Et de* CASTELL OTGER *in antea versus cænobium S. Mariæ.*» Y mes avall, *Sicut extenditur de* CASTELLO OTGER *et terminis fixis in antea versus dictum Monasterium Sanctæ Mariæ. Actum secundo nonas Augusti*

(1) Aquesta escriptura ve copiada pel P. Villánueva en lo *Viaje literario á las iglesias de España.* Son text está en contradicció ab Argaiz, puig diu: «*Damus nos domina vice Comi tissa Rachelis, cum filiis meis, hoc est, Dominus Wislibertus, Pontifex, et Johannes de ipso mont quadra I.....*» Joan, fill d' Udalart vescomte, es un dels donadors, no lo adquisidor com aquell relata

De las confrontacions ne resulta lo coneixement de noms de la montanya y util, creyém será, completar las del autor de «La Perla de Cataluña» «..... *de parte horientis in auleo Lubricato, et de meridie sicut ascendit ad ipsas pennas que vocant castro Otgario et sic pervadit per ipsas pennas usque in fundus de ipsa valle que vocant Foradada. Et de occiduo sic ascendit per ipsa valle iam dicta usque ad Palomera. Et pervadit ad ipso Salzil. De parte vero circii resonat ad ipsa cella, et descendit usque in terminum de Sancta Maria. Et sic descendit per ipso torrent de Vallmala usque in alvo Lubregad. Sic damus hoc quot isti termini resonat totum cum omni genera arborum Et sic damus caput masueria, qui fuit de honorat condam cum terras et vineas et cum omni genere arborum, et est in Amennoleles que dicunt, et affrontat de parte horientis in ipso muge vel ipsa vinea de Sancti Cucufati. De meridie in alod de Sancta Cecilia. De occiduo in saxa que est in torrent Mal. De parte circii in strata publica vel in torrent Mal.*»

MCCXV. Aquestos recorts quedan d' aquell Cavaller Otger Catazlon qu' entench fonch ascendent de la casa de Moncada.»

Equivocat está en aquest ters document en lo nom de Ramon donat al marit de Beatriu, que deu esser *Guillem.*

No podém atmetre la suposició de restar, dit castell, recort (ó fundat) d' Otger Catazlon, com axís també ho afirma Balaguer. A part de la dubtosa existencia de nostre llegendari Cavaller, en la detallada relació que de sas gestas fá Esteva de Corbera, (Cataluña Ilustrada) assenyala lo itinerari seguit en 733 pels nou *Varons de la Fama*, en sa marxa triomfal de deslliurament de Catalunya, fins al 735 en que, segons Çurita, morí Otjer, y diu es: «Entrá per la vall d' Arán, passá lo port de Pedras Blancas y en la terra vuy nomenada Pallars, guanyá los castells de Valencia y d' Esterri y per la vall d' Aneo se 'n entrá més dins d' Espanya.» Del Urgell passá á la Cerdanya, y posada sa mira á Girona, attavessant per Camprodon las vertents Pirenáicas, baixá als camps de la Junquera y sitiant á Ampurias, li sobrevingué la malaltía de que morí. ¿Hont, la suposada vida de nostre héroe, nos recorda á Montserrat?

Lo nom Otjer no sigué patrimoni exclusiu del de que parlém, puix altres nos tramet la historia assenyaladament en aquestos temps (1); axís es que sense recorrer á Catalon, podría cualsevol altre, haver donat sa denominació á nostre lloch.

Desgraciadament, repetím, no existeix document qu' especifiqui los límits del Castell; pró restantne escripturas hont s' assenyalan los dels Marro y Collbató, situats á una y altre banda de aquell, ne deduirém, qu' entre abdós limits, vindrían compresos los del Othgari. En la del 11 de Mars de 1113, ó siga la donació que, lo Vescomte de Barcelona Gilabert y sos fills Pere Udalart y Berenguer, fan del castell de

(1) En la Marca Hispánica vé copiada d' un antich cartulari de Sant Pere de Roda una escriptura del any 869 per la qual Carles lo Calvo concedeix «*fideli nostro Odoni vasso prædicti fidelis nostri* OTGERII, *quasdam res juris nostri sitas infra Septimaniæ regnum, in pago Rossilionense id est villulam quæ vocatur Prunetus, cum suo villare Domnolino.*»

Collbató á Ermessendis, filla y germana respectivament dels dits, y á Bartomeu son marit, estableixen que confronta «*de Circio cum ipsa Ugosa vel in fonctœ Sanctœ Mariæ.*» (1) En la del any 871, qu' es la venda del castell Marro, (copiada integrament en lo apendix n.° 1) fixa sos termes dihent: «*affrontat ab Oriente in medio flumine Lubricati sive in valle quœ dicunt Mala, et ascendit per medium torrentem usque in cacumine Montisserrati.*» De manera que, pot conjecturars fonch lo territori comprés entre una y altre, lo del castell Otgari.

S' entenía per *Vall Mala* ó *Vall Mal* lo torrent que parteix en dos lo Montserrat pel cantó del riu; y durant molts segles limitá als bisbats de Vich y de Barcelona (fins lo nou arreglo qu' en lo XIX adjudica tota la montanya al segon), conegut vuy dia per torrent de *Santa Maria.* Li digueren *Vall Mal,* perque «era molt salvatje lo camí per hont passa y s' havía de passar, pera anar d' un Castell, fabricat molts anys há, á la quadra de Sant Miquel, á Collbató y á Vilafranca» (Argaiz) També per *Vall Mal* s' entengué una de las quadras ó alodi del castell Othgari, situada segurament en las voras del torrent, com ne depenja de la esmentada escriptura del 1215. Pró per regla general, quan sols se diu *Vall Mal* se fá referencia al torrent de Santa María.

EMPLASSAMENT DEL CASTELL

Devém buscarlo en un dels punts altarosos de la regió que 'ls hermitans conegueren per Tebas. Argaiz no cuida indagar hont fós, y deixa en l' aire tant important questió. Y á ell es á quí 's deu l' unich dato publicat que 'ns pot guiar, no pera resoldre y concloure ab tota certesa lo problema sino per sentar respecte d' ell, alguna hipótesis fonamentada.

(1) La font qu' antigament se digué de Santa María es la anomenada després *font-seca,* aparedada vuy dia. Se trova á Collbató, prop del torrent de Santa Catharina, qu' es lo format en las rocas hont existía la hermita dedicada á aquella Santa.

Allí hont construhíren la hermita de Santa María Madalena, 's té recort d' haverhi estat un Castell. Consisteix lo recort, en una partida del llibre del arxiu de Montserrat «De reformatione hujus Monasterii,» feta en 1498, que diu: «*In reparatione et ampliatione Hæremitorium* CASTELLI *Sanctæ Magdalenæ et Sancti Antonii qui omnino destructæ erant*» (Argaiz.) Aquesta hermita situada en lloch aspedat y dificilment asequible, quasi al mitj del territori d' entre lo torrent de Santa Catharina y la Vall Mal, aumenta la possibilitat d' ésser, un jorn, allí, nostre castell Othgari. A més que las escripturas que d' ell nos parlan sé refereixen sempre á aquells entorns.

Desprovehída de fonament es la opinió de Muntadas, qui suposa estigué *junt á la capella* de Sant Miquel, conseqüencia de confondre lo significat de las escripturas que parlan de dita capella y quadra, ensemps que fan referencia al castell Othgari hont radicavan. També s' hi oposa lo poch estratégich del lloch, condició primordialment atesa en tot castell, tant aleshores com ara y sempre. Quadra y capella de de Sant Miquel, la quadra de Vall Mal, alodi de Rovirola y alguns altres, que per ara no coneíxém, formaren las terras pertanyents al Othgari.

NOVAS HISTÓRICAS APLEGADAS

En los segles x, xi y xii en que adquirí predomini y poderiu la familia dels Vescomtes de Barcelona, qu' un de sos indivídus ocupá la Sede episcopal de la Capital del Principat, altre casá ab la filla de son Soberá, altre ab la viuda d' un dels Comtes de Barcelona y tots obtingueren lloch prominent en la Cort Catalana, constan entre sas propietats, los castells de la Guardia, de Collbató y tota la montanya de Montserrat, exceptuantne, á bon segur, las terras del castell Marro desde 'l segle x pertanyents al monastir de Santa Cicilia.

Hi han indicis per creure que, lo castell Othgari (que apar desaparescut en lo segle xi, puix las escripturas ne parlan com de cosa passada) y sas quadras y territori, eran també dels mateixos Vescomtes. Está principalment fundada nostra

afirmació, en que, algunas d' aquestas pertinencias, figuran en sa jurisdicció de la Guardia, y tal vegada altras están enclosas en la de Collbató; y la escriptura del 1215, de que parlarém, nos monstra una renuncia als drets y jurisdicció d' aquet Castell, per part dels més inmediats successors dels Vescomtes.

Novament devém ocuparnos del esmentat document de 1042. Argaiz, en lo capítul XIV, se corretjeix y desfá lo dit en lo VI qu' avans hèm copiat: la donació de la quadra ó porció de terra prop las *rocas del castell Othgari,* feta á Joan Udalart, es aquí contradita y diu que, «lo bisbe de Barcelona Guislabert y Joan Udalart, donan á Sant Miquel una heretat, que la anomenan Quadra, quins límits per tots quatre costats detalla. Era Joan Udalart fill d' Udalart vescomte de Barcelona.» Nos demostra, per consegüent, la devoció de la familia Vescomtal á la capella de Sant Miquel, ja anteriorment manifestada en la escriptura del 999 (de la que parlarém en lo capítul V,) hont Udalart y Riquilda li donan varias terras y vinyas. Y no trovém pas igualment endressada esta devoció, á Santa Cicilia, essent esglessia més important: es que tothom desitja veure honrat y en prosperitat lo que 's seu, y d' ells era Sant Miquel, com esplícitament ho diu lo testament del bisbe Guislabert, del any V de Felip, ó sía 'l 1065 (vegis l' apendix n.° III) en sas paraulas: «Novament concedesch á la casa de Sant Miquel de Montserrat la mateixa esglessia de Amenolellas y l' altra esglessia de Sant Corneli qu' está á Collbató segons ja tením predit... Y la susdita esglessia de Sant Miquel de Montserrat y la mateixa esglessia de Amenolellas y l' altra esglessia de Sant Corneli qu' está á Collbató, segons ja havém susdit, ab sos termes, aixís concedesch á Deu nostre Senyor y als canonges de Santa Creu y Santa Eulalia.» Més tart, en 1090, ho confirma altra escriptura, al expressar que, los Vescomtes, possehíren la quadra de Sant Miquel, junt ab sa propia capella, manifestantho clarament sas paraulas: «ab lo mateix *Solar* y ab sos vasos (ó calçers) majors y menors» Trameterém senser lo document del 1090, tal com nos lo dona traduhit al castellá, Argaiz.

«Jo Gilbert (Gilibert ó Gelabert) Vescomte, junt ab ma muller la Vescomtesa Hermessendis, tenint de fer una donació á Deu y á la Esglessia de Nostre Senyora de Montserrat,

per la present escriptura donám á Nostre Senyor y al dit lloch de Santa María, la esglessia de Sant Miquel, fundada en lo dit Montserrat, qu' es de nostre lliure Senyoriu per heretament de mos Pares, y á mi Hermessendis Vescomtesa, per dret de ma deçima ó per qualsevol vegada que 'm corresponguía. Quina Esglessia cau dintre lo Comtat de Barcelona, terme y castell de la Guardia situat y axecat en la dita Montanya. La doném donchs á la esmentada Esglessia y als Monjos qu' están sèrvint á Deu en dit lloch, ab tots sos termenals y anexions, alous cultivats ó herms, arbres de portar y de no portar fruyt, casas y casals, y horts, ab lo mateix Solar, ab sos vasos majors y menors, ab totas sas pertinencias, termes y confrontacións, entradas y sortidas, sense forsa ni engany de persona de cap mena y estat, sino que tot ho donám y veném pel preu de vuyt unsas d' or de nostra ciutat de Valencia. Això ho donám al esmentat lloch y á sos monjos, á fí de que 's reedifiqui y adobi lo que fos necessari y en ell siga glorificat nostre Deu y Senyor y siga honorat per tots los creyents. De nostra potestat, donchs y senyoriu, ho entregám, concedím y donám á Santa María y al Sr. Prior Don Ramon, y als Germans qu' están sots son domini en lo propi lloch, axís presents com esdevenidors... *Facta carta donationis atque venditionis* VIII *Idus Januarii anno* XXX *Regnante Philipo.*» Firman la donació lo vescomte Gelabert y Hermessendis. «Testimonis Ramon Geribert Ugó, y Ramon Udalart quí debia tenir dret de patronat á dita iglesia y á la déçima de Hermenessendis, perque diu *Signum Raimundi Udalardi, qui donator sum.* Y li dona lo delme d' un molí anomenat Salforis que confessa ésser de la esglessia de Sant Miquel. Y segueixen altres testimonis, Jofre, Ramon, Berenguer, Bonfill, etc »

Aquesta escriptura contradiu á Diago (Historia de los Condes de Barcelona) al comunicar que 'l Vescomte Udalart Bernat, de son matrimoni ab Guisla viuda del Comte Ramon Berenguer I, tingué «quan menys un fill anomenat Gelabert Udalart, á quí doná lo Vescomtat de Barcelona Ramon Berenguer III, á 26 de Setembre del terç any del regnat de Lluís lo Grás, que fonch en lo de 1112.» Quan per nostra escriptura resulta tenir dit Vescomtat, en 1090. A més, Diago tampoch ajusta lo compte dels anys de Lluís lo Grás, qui

comensá á regnar á 2 d' Agost de 1108, y per tant correspon lo Setembre de son any III, al de 1110.

1201.—Guillém de Montserrat, successor de la familia Vescomtal, y sa muller Beatriu de Salforis (lo nom Salforis coincideix ab lo del molí donat en 1038 per Ramon Udalart) Senyors de la Guardia y de Collbató, confessan qu' injusta y maliciosament pletejavan ab lo Prior de Montserrat Arnau, la Quadra de Sant Miquel, y per lo tant, qu' abandonan sa pretensió, confessant haver rebut del Monastir, á aquest intent, la quantitat de tres cents sous. (Argaiz.)

1211.—Segurament continuarían las pretensións de Guillém y Beatriu á la Quadra de Sant Miquel, per quan d' aquesta data es altra renuncia á ellas. (Argaiz.)

1215.—Nova escriptura, de 6 d' Agost, de Guillém y Beatriu, renunciant en favor de la Mare de Deu de Montserrat y de son Prior Arnau, lo plet interpost sobre la jurisdicció, senyoriu y demés drets del castell Othgari, en los quals segurament fundavan sas pretensións á la quadra de Sant Miquel (Argaiz.) Extractes d' ella son los retalls esmentats pel autor de la «Perla de Catalunya» al donar las provas en que fundava la existencia del castell Othgari. Serra y Postius assenyala á aquesta escriptura la fetxa de 1213.

No pot dubtarse quasi gens de la pertinencia del castell Othgari als vescomtes de Barcelona. Lo edifici, abandonat segurament en los primers segles de la Reconquesta, prompte desapareixería, puix del contrari no creyém passés, son territori, á vincularse ó ajuntarse ab lo dels altres vehins castells. Per donacións parcials, vindría á parar á Sant Miquel y á Santa María, consolidant la obra en favor del Monastir, la renuncia de Guillém de Montserrat y Beatriu de Salforis, á la jurisdicció, senyoriu y demés drets que tenían en lo castell Othgari. Després de 1215, no vé mentat ni en documents, ni en confrontacións, ni en cap autor.

IV

CASTELL DE COLLBATÓ

Diu Argaiz: «Lo segon castell s' anomená de Collbató, per trovarse dintre 'l terme d' aquest nom. Está col-locat en una molt forta roca, de dificultosa y descubertá pujada d' un y altre costat, no tenint cap padrastre, sobre tot pels temps en que s' usaban armas de má, y haver segura retirada per la montanya; y l' ayga que 's trova entre d' ell y la serra, molt prop y alta, está tota cuberta, qu' allí es per hont, desde 'l Castell, se podía y pot guardars' ab seguretat, y sos habitadors, ab cuidado, fer las sevas sortidas y retirarshi. Jo sospito qu' aquest fonch obra d' algún Capitá, Senyor d' aquell territori, anomenat *Gattó* ó *Aggatton* y com la G gótica s' assembla molt á la B, la gent passaren á dirli Collbató. Los confins d' aquesta montanya (1) los manifesta una antiga escriptura dihent: *A parte Orientis in medio flumine Lubricati, et in termino Espargarie. A Meridie in termino à Pyrola. De Occiduo in termino Sanctœ Mariœ del Bruch. Et de Circio cum ipsa Ugosa vel in fonctœ Sanctœ Mariœ.* Es la escriptura una donació per modo de venda, en la qual, lo Vescomte de Barcelona Gilibert y sos fills Pere Udalart y Berenguer Udalart, diuhen, qu' aquest Castell, tal com resa en las confrontacións, lo donan á Ermessendis, filla y germana dels dits, y á son marit Berthomeu... La data es del onse de Mars del

(1) Dèu volguer dir los del Castell. Argaiz se mostra molt difús en esta seva relació y nos obliga també á esserho en la traducció.

any V del Regnat de Lluís (1). Lo heredaren los Cavallers del nom Montserrat, per vía de matrimoni, per descendir d' Ermessendis y de Berthomeu.»

Comensa contradintse en esta relació, al manifestar prové son nom, de trovarse dins lo *terme* de Collbató (com passa vuy dia y en temps d' aquell autor, pro no al principi del Castell), y afegeix després, lo prengué d' un cabdill *Aggattó* que fundá 'l Castell. Justa es la apreciació de Balaguer (Guía de Montserrat) en sas següents paraulas, y nosaltres d' acort ab ell: «La época de la fundació del poble es desconeguda per complert, comensant sens dubte á formarse, com tants y tants, per casas y cabanyas, que 'ls pobres pagesos y vassalls, anirían construint al ampar del castell protector de sos Senyors.» (2).

La aseveració de que «heredaren aquest castell los cavallers de nom Montserrat per vía de matrimoni,» creyém inútil refutarla, resultant apócrifa la existencia d' aytal nom patronímich d' antichs cavallers catalans, segons expresém en lo capítul II.

ETIMOLOGÍA DE COLLBATÓ

La de Argaiz es aceptada y propagada per tots los historiógrafos de Montserrat y no se 'n dóna d' altre. ¿En qué la

(1) No s' atreveix á posar lo any de nostra era, equivalent al V del rey Lluís, segurament dubtant entre los dos d' aquet nom regnants en Fransa al comensar lo segle XII Lluís lo Grás, comensant á gobernar lo 2 d' Agost de 1108, se redueix son any V al 1113. Lluís lo Jove pujá al trono en 1 d' Agost de 1137; correspon son V any al 1142. Lo 1142 no 'l podém admetre perque, com veurém més endevant, en lo capítul V, en 1139 era Reverter Vescomte de Barcelona. Per tant assenyalarém á dita escriptura la fetxa del 11 de Mars de 1113.

(2) Lo geómetra y arquitecte F. Renard, medí en 1789, la distancia que hi ha de Collbató al Monastir, y trová que, passant pel camí de ferradura, es de 5,131 canas y 1 palm y voltant la Montanya per la carretera que passa pel Bruch, cán Massana y Santa Cecilia, 12 447 canas 5 palms (Pascual Madoz-Diccionario Geográfico, Estadístico Histórico).

funda? Clarament nos ho diu, en una *sospita,* ó en altres termes, en una hipótesis. En la possibilitat d' haverhi hagut en temps passat, un capitá *Aggattó,* del que ningú sab existí en cap época, qui fundés un castell, com tantas vegadas succehía.

Muntadas, al adoptarla com á veritable, ab molt bona fé afegeix: «No existeix á Collbató cap casa qu' afirmi ésser la primitiva del baró Gató ó Agatón; pró si 's gloria lo poble, de tenir son orígen de tant noble Senyor y de portar son nom de *Coll de Gató* ó Agató.»

¿No podém, en lo sigle XIX, ajudats per las llums de la historia, sentar també nostra hipótesis, usant del mateix dret qu' Argaiz, pró basant aquella en datos certs de personatjes veritables?

Al aparéixer lo nom *Collbató* en los primitius temps de la Reconquesta Catalana, es com llegat de precedents generacións Axó es tot quan sabém. La dificultat está en desentranyar de la fosquedat de temps precedents; tasca difícil de resóldres ab complerta seguretat, per no dir del tot imposible.

Entre los fets históríchs més culminants esdevinguts en la antiga regió Lacetana, no podém menys de fixar nostra atenció ab lo de que, en l' any 195 avans de Jesuchrist, comandant á las legións romanas de la Tarraconense March PorciAtó, molt hagués de batallar ab los indómits lacetans, emprenent contra d' ells, varias activas y severas campanyas. Diu Tito Livi, que després de desarmarne gran nombre y enderrocar murallas y fortalesas, perserveraren ells en la guerra, precisant una segona campanya del Cónsul Romá.

¿No podría restar perpetualisat en aquell coll, lo nom y recort del austerAtó, ja sia per establirhi pretori ó punt militar que li asegurás la encontrada mentres combatía als pobles Bergitans, ó ja per haverhi destruit ó construit alguna fortalesa ó escarmentat en ell als inquiets y valerosos lacetans? Si en realitat tením al cabdill, relacionat ab la encontrada del Castell, quina existencia vé comprobada per la historia ¿necesitarém crearne ó aceptarne un d' imaginari? A més que deAtó no fora pas aquet lo sol recort servat de son pas per nostra terra, puix escriu Balaguer (Las calles de Barcelona volúm I pág. 165) parlant del castell Vescomtal de nostra Capital: «Entre los antiquaris historiadors, diu Bofarull, s' ha anomenat sempre aquet castell *torra deAtó,* per creures que

després de la guerra dels lacetans, durant la que estigué March Porci Cató á Barcelona, volgué aquest, profitant la pau, illustrar la Ciutat ab edificis que recordaran son nom, essent hu d' ells, y tal vegada l' únich, lo gran castell.»

Per conseqüent, refusarem la existencia del capitá Gattó ó Aggattón y molt més encara la rebuscada semblansa de la G y B góticas, adoptant com més natural, racional é histórích, que 'l nom Collbató pugui provenir del sigle II avans de Jesuchrist, y qu' un *Collis Catonis* de la época romana, nou ó deu segles després se conservaba encara en llemosí, si bé l' us y la trasmutació inherents al transcurs del temps lo convertiren en lo de *Collbató.*

EMPLASSAMENT DEL CASTELL

May s' ha tingut dubte ni equivocació en assenyalarli un lloch per altre. Sas despullas, perpetualisadas fins nostres dias, son evidentíssimas, y segurament en temps d' Argaiz més importants encara, per lo que ni ell, ni sos copiadors, cregueren necessari descríurelas. Y es de planyer, puix nos priva saber detalls de sa construcció, avuy més perduts qu' ahir, demá més desaparescuts qu' avuy. Sols Balaguer (Guía de Montserrat) ne fá esta breu descripció: «De aquest Castell se 'n veuhen vestigis damunt una aspedada montanya que domina 'l poble: se veuhen encara trossos de muralla, la torra d' homenatge y un soterrani. Lo poble anomena aquestas runas, *la torra del Moro,* emperó no son més que restes del Castell de *Coll Gatón,* de que 's parlá al comens, etc.»

Procurarem ressenyar del millor modo que sapiguém, lo que d' aquella centenaire construcció ne resta, per si los avensos del segle no tardessin en fer desaparéixer. Estesa de llarch á llarch en un coll de la altarosa y ventejada serra, dita *de las Aubagas,* se trova la Vila. En un de sos extréms, envers lo Bruch, té construida sa iglesia parroquial de Sant Corneli; y en l' altre, més proper al Llobregat y Esparraguera, en lloch un tant enlairat, una torra refeta, utilisada en las guerras y revolucións de nostre segle, coneguda per *torra del Moro.* Als voltants de la torra, repartits en diferents indrets y sepa-

rats uns d' altres, se manifestan encara varios restes que donan idea d' una vasta construcció: era lo antich Castell. Nosaltres lo conceptuém, per sa extensió, lo més important de tots los de Montserrat.

En la vertent d' enfront las célebres covas, hi han tres cambras mitj soterradas, construidas de robusts archs de pedra, anomenadas soterrani per Balaguer. Las ovira contínuament lo excursionista que percorre lo camí de la *cova del Salitre*. Resistent mur las clou, deixant entremitj un pati de regular extensió. La muralla prosegueix envers lo Llobregat, acabant en ángul recte y dirigintse amunt de la montanya ab propósit d' envoltar lo puig. A abdós costats de la paret que forma l' ángul, s' obran dos quadradas y petitas portellas per las quals sols hi pot passar un home, y que sortirían al camp. Retornant envers lo poble, nos mostra, lo terrer, bastants vestigis de parets. En la primera de las casas (cantó d' enfront las Covas), sensera y petita torra rodona, ensenya quin fonch, segurament, lo límit del circuit exterior de murallas, puix un aguant, ó contrafort, triangular inmediat, formant part integrant d' una paret de la mateixa casa, confirma no passavan més enllá. En lo cantó opost al de que parlém, ó sía en lo que guaita á la carretera de Martorell á Igualada y Manresa, está lo més interessant fragment d' aytals despullas, sense contar la torra que s' alsa al cim del puig. Es la que fonch porta principal d' entrada del Castell per sota quinas voltas passan vuy dia los vehins y pagesos de Collbató. No sols sa posició topográfica demonstra nostre afirmació, si que també la construcció especial qu' afecta: passat lo dintell, sorprén al observador un ample, cubèrt, y quadrat estrado, en tres de quinas caras s' hi obriren espayosas arcadas: una pel ingrés, seguidament la segona per la sortida, y la tercera á má dreta (actualment aparedada) conduint, pel interior de la muralla, á la part alta del Castell, ó sía envers la torra, que, suposa Balaguer, del homenatje. La existencia de pont de balansa en la primera de ditas arcadas, está comprobada per dos grossas y resistents pedras, sortidas enfora, á abdós costats superiors, mostrant amples y rodons forats, per hont un jorn passarían las cadenas de ferro. No creyém ja conduent descriure fragments importants de muralla, qu' al entorn d' aquesta porta se presentan encara robustas y desafiant més segles, puix tor-

naríam per demés enujosa, esta descripció, sobradament llarga. Lo dit, es suficient pera judicar de sa importancia, donada la molta estensió de son perimetre.

NOVAS HISTÓRICAS APLEGADAS

Reconstituir la historia del castell de Collbató no es pas posible Sols datos aplegats d'aquí y d'allá presentarém en aquesta y en las subseguents pobres ressenyas dels Castells de Montserrat. Tal vegada altres, ab mes fortuna, que no ab mes bona voluntat, podrán un jorn omplir y completar los grans vuyts qu' aquí hi restarán, per proposarnos tractar materia qu' hasta 'l present quedá poch menys qu' abandonada de tothom.

Lo castell de Collbató, en lo segle x, pertindría als Vescomtes de Barcelona; axís ho depenjám dels datos parcials anotats en los diferents Castells, com també de veure en lo segle xi (1065) esser sos diferents esglessias de Sant Corneli de Amenolellas, y si 's vol de Sant Miquel de Montserrat, propietat del Bisbe Guislabert, fill del Vescomte Geribert, quí en son testament, nos manifesta, que'l susdit alou de Collbató qu' ell concedeix als canonjes de Barcelona, lo tenía son nebot Ermengaudo Joan, seguiament fill de Joan Udalart. (vegis apendix n.° III).

La iglesía de Amenolellas, Monolellas ó Manoellas, qu'ab tots tres noms ha estat coneguda, existeix encara, pertanyent á la familia Fosalba, qui serva com recort, que sos passats propietaris hagueren títol de Baró y que sis cents anys enrera 's coneixía per *Mas-Dolor*. Encar que no ho trovém, per ara, confirmat, ho relatém essent axó lo que 's diu en lo lloch de Collbató. Capella y masía están situadas á mitja hora de la Vila, confrontant ab Esparraguera, Pierola y Collbató.

Amenolellas tal vegada formaría quadra separada; axís sembla depenjarse del P. Vilanueva (document XLVIII del volúm XVIII del Viaje literario) hont se esmenta á una masovería «*cum terras et vineas et cum omni genere arborum et est in Amennoleles que dicunt.*» Esta escriptura es la mateixa del 1042 de que parlém en lo capitul III.

1113—(11 de Mars) Lo vescomte de Barcelona Gelabert y sos fills Pere Udalart y Berenguer Udalart, al donar Collbató, á sa filla y germana respectiva, Ermessendis, á son marit Berthomeu y á tota sa posteritat, confessan haver rebut una mula molt bona valorada en 70 maravedius y fixan los termes que comprenía lo Castell en la forma ja dita al principi. Afegirém qu' á poca diferencia comprenía, lo que vuy dia la Vila. Firman la escriptura, Berenguer Gelabert, Ramon Berenguer, Ramon Guillém, Pere Bernat Vicari de Cervelló, y Guillém Beremon subdiaca.

1211—Los senyors de Collbató, Guillém de Montserrat y sa muller Beatriu de Salforis, que també ho eran del castell de la Guardia, restitueixen al monastir de Santa María de Montserrat, la quadra de Sant Miquel que posseían injustament.

1228—Segons Muntadas, Guillém de Montserrat y son fill, donan lo *Castellnou de la Marca*, en la Sagarra, al Monastir. Y afirma qu' en lo propi any, Arnau, fill del Senyor de Collbató, fa donació d' una pessa de terra, en lo lloch anomenat *Viver*, en dit poble.

1251—1260—Se sab qu' era Senyor de Collbató, Berenguer de Montserrat, quí doná al *Monastir* la masía *Selforts* (Selforis?) del propi terme (Muntadas). Firma en 1251 important document com tenim dit en lo capitul II.

1323—Pertanyía 'l castell á Romeu Durfort, existint d' aquest any un document (apendix n.° VIII) qu' es una orde reyal pera no procehir contra dit Romeu. Morí aquest senyor de Collbató á 13 d' Octubre de 1324, essent enterrat en lo porxo, davant l' esglessia de Santa María de Montserrat. La tomba mostra per escut un tabler d' escachs y una serra. Era la familia Durfort antiga é il-lustre: en 1199 Guillém Durfort compra los banys alarbs de Barcelona que hi havían junt al castell *Nou Vescomtal*, en lo qu' es ara carrer dels *Banys Nous;* en 1239, Berenguer Durfort fonch Batlle General de la illa de Mallorca y en un document del 1251 firmat per molts principals senyors de Catalunya que copia Villanueva (Viaje lit. por las Igl. de Esp. vol. XVII document n.° LXII), s' hi llegeix á R. Durfort.

1359—En lo cens dels fochs de sos Regnes fet per Pere

III d' Aragó, Collbató vé mentat en los pobles de la Veguería de Vilafranca, de la seguent manera:

Castell de Collbató, d' esgleya, 43 fochs. Podém suposar que tindría aproximadament uns 250 á 300 habitants.

1372—Lo derrer senyor fonch Guillém Dufort. En son testament llegá al Monastir, lo Castell y poble de Collbató y la quadra de Monolellas (Muntadas). Tenim confirmada nostra opinió de que Monolellas formava quadra apart.

1377—(27 de Janer) Segons conta Argaiz, Frá Pere Rigaudi Abad de Montserrat, pren possessió en nom del Convent, del castell de Collbató, clavanthi un estandart ab las armas del Monastir y usant de las demés cerimonias acostumadas en aitals actes públichs.

Aquesta fetxa sembla estar en contradicció ab la precedent, donada per Muntadas; no hi trovém més avenencia possible, sino que lo 1372 fós l' any en que testá Guillém Dufort, y lo 1377 quan, per mort del testador, s' incorporá, lo monastir de Montserrat, de dit llegat.

1380 (1 de Desembre).—Possehint, los Monjos, la propietat del Castell, tractaren d' adquirir sa jurisdicció, que pertanyía als Comtes de Barcelona y Reis d' Aragó. Lo infant Don Joan, ven, al Prior de Montserrat, pel preu de cinq mil sous, tota la dita jurisdicció. (Liber Patrimonii Regii.)

1381.—Lo llibre del Reyal Patrimoni, afegeix qu' aquest any y en lo 8 de Maig, dit infant Don Joan, tractá de redimir la jurisdicció, y mana al Vicari de Piera, que de nou se 'n incorpori. Lo qual no succehiría, puix á 30 de Maig, per segona vegada, Pere III ven al Prior, lo mer y mixt imperi y la jurisdicció civil y criminal de Collbató, pel preu de deu mil sous barcelonesos, quantitat rebuda per son procurador Pere Desvalls; confirmant la venda lo propi primogénit Don Joan, á 18 de Septembre de 1382.

Totas las pocas novas que 's tenen del Castell, acaban ab lo segle XIV.

TRADICIÓ

Una, poch important y petita, tradició, recullida per Argaiz, existeix d' aquest Castell, la qual esplica ab las següents paraulas: «Lo torrent de Santa Catharina, axís anomenat per formarse en las rocas hont s' axeca la hermita d' aquet nom, vá á parar al camí ral de Barcelona y á la font que 'ls passats ne deyan de *Santa Maria*, y los moderns *Font Seca;* es tradició que s' assecá en condol de que los Senyors del castell de Collbató, feyan pagar una quantitat per quiscun canti que d' ella 'n treyan, no sols als monjos, si que també als romeus que visitavan á la Mare de Deu. Quina font, encara vuy dia, apareix, al mitj del camí. Y ensemps qu' aquesta s' assecá, fèu Deu brollarne altre de franca y lliure, davant la porta del Monastir, per lo que ne digueren *del Miracle.*» Sapigut es que la del *Miracle,* no es font, sino cisterna hont se recull l' aiga que degota de las rocas properas.

V

CASTELL DE LA GUARDIA

Son varios los castells de Catalunya qu' usaren del gráfich nom de *la Guardia*. Podém anotar los següents, arrivats á nostre coneixement: lo de la *Guardia de Montserrat* ó *Bonifaci*, la *Guardia* en lo antich comtat de Pallars, altre de *la Guardia* en lo d' Ausona, *Guardia-lata* á Cervera, *Guardia Pelosa* en la Sagarra, *Guardia des Prats* cap á Montblanch y la *torra de la Guardia* prop de Gavá. A més, un document del any 1173 copiat per Marca, fa creure existí un castell *de la Guardia* cap al Puigmal, prop de Ripoll.

Seguint lo método establert en la present monografía, comensarém copiant lo text d' Argaiz que del nostre castell parla: «Lo terç Castell guardant la Montanya, era lo de la Guardia, qu' en escripturas del Arxiu vé anomenat Benefaci (1) pel gran bé que d' ell ne resultava ab sa guarda, estenentse á molta terra, per estar assentat en lloch d' hont descubría y defensava las encontradas d' Igualada, Calaf y Manresa, que quasi bé tenen per aquest camí son passatge; donantli lo temps també 'l nom de *Guardia*, pel servey que feya de guardar, ab lo que descubría, l' espay de quasi vint lleguas á la rodona. Que haje sigut aytal Castell baluart contra 'ls moros, se guarda en la tradició conservada en los vehins vells de

(1) Alguna escriptura diu *Bonifaci*, altres *Benefaci*. Haventhi en ellas disparitat, nos ateném á la opinió d' Argaiz, no desprovista de fonament.

Manresa, la qual referintse á sí aquella Ciutat fonch presa pels sarrahíns, diu, qu' aquestos s' apoderaren del Castell y vingueren á cansarla de tal manera, qu' á la fí apoderantsen, ne cremaren las antiguitats que contenía. Sembla ésser axó vritat, per una escriptura del any mil y vint, que diu: *Tempore Raymundi Commitis persecutione Paganorum Civitas Minorisa destructa fuit: et ejus Ecclesiœ á fundamentis dirutœ.* Apar succehí lo fet pels anys de nou cents noranta.»

Dels dos noms que d' est castell se té recort, lo de la Guardia fonch modern; del de Bonifaci ó Benefaci, sols sabém, qu' en escriptura del any 973 se 'l trova existent y com si comensés á desusarse, puix lo anomena *Bonifaci, apodat La Guardia* (Villanueva.—Viaje lit. á las igl. de Esp.) Lo predomini del sobrenom Guardia sobre son primitiu de Bonifaci dataría del segle x. Del de Bonifaci rès podem per ara, dir ni assegurar.

EMPLASSAMENT DEL CASTELL

Aquest no ha estat may, ni es fácil ho siga, motiu de controversía. Damunt del histórích casal de *can Massana,* á vint y cinq minuts de pujada, en lo cim d' aspedat puig, centinella avansat de la serra del Montserrat ab la que está lligada, se veuhen blanquejar unas runas Son las de la iglesia parroquial de Sant Pau, aixecada en lo segle xiv, en lo propi lloch hont avans estigué assentat lo castell de la Guardia. D' aquest, sols ne quedan vestigis ran de terra, assenyalant distribucións interiors, y alguns petits restes de murs, en los voltants de la capella. Unas escalas ó grahons oberts en la roca viva, en lo que sería camí de pujarhi, póden també pertanyer á la época de la primera construcció.

NOVAS HISTÓRICAS APLEGADAS

973.—Al segle x se remontan las primeras novas, degudas á una escriptura de Villanueva, (Viaje lit. á las Igl. de Esp.) en la que lo abat Cesari, célebre en son temps per titularse

Arquebisbe de Tarragona y erijir en independent de Ripoll sa Abadía de Santa Cecilia de Montserrat, estableix á Comemir y á sa muller Speciosa, un alou en lo castell de Bonifaci, apodat la Guardia. Deixa entreveure una existencia anterior al segle x, esta dualitat de noms de que nos havém ocupat al principi del capítul. Perque si no fós antich ¿á qué vindría tenir ensemps del nom un motiu pera designarlo?

985.—Nos conta Argaiz que «Quan los moros derruhíren Barcelona, pels anys de 966 poch més ó menys, tenían seu lo castell de la Guardia; perque diu una escriptura del monastir de Sant Pere de las Puellas, que tot lo que no cremaren y era preciós, á ell ho apartaren: *Instrumenta quoque Cartallium, ac diversa volumino librorum, partem consumpsere igne, et partem deportaverunt secum ad Guardiam.*» Aquesta cita referintse indubtablement á la presa de Barcelona per Almanzor, correspon, segons los moderns historiadors, al any 985.

990.—Seguím copiant d' Argaiz: «En aquestos temps los moros possehían lo Castell de la Guardia y sortint contra la Ciutat de Manresa, la enderrocaren, enrunant sas iglesias. Y haventlo recobrat los cristians, novament lo perderen, essent destruhit pels moros.»

Lo enderrocament del castell en algun d' aquestos anys, vé confirmat en altra escriptura del 1025, referida per Argaiz com existent en lo arxiu de Sant Cugat del Vallés. Los comtes Berenguer y Ermessendis, al plorar lo que patiren dels alarbs quan verificaren diferents entradas en son Regne, derruhint alguns castells, diuhen: «*Quod gladius Paganorum nos diu longe ingrassatus sit, nullus penne hujus nostræ Regionis inhabitator ignorat; nam destructis Castellis, depopulatis Villis, dirutis Ecclessiis, terra tandem ad heremum redacta, testatur inter cœtera à Paganis perpretata mala,* CASTELLUM DE GUARDIA, *quod ita depopulatum est, ut penne nullus inhabitator existat.*» Aquet document del 1025, fá referencia á un fet precedent. ¿Molt precedentment succehit? No ho sabém. A ésser certa la opinió de Bofarull, (Hist. de Cat.) qu' en contraposició á la d' altres historiadors nega la existencia d' irrupcións sarrahinas esdevingudas á Catalunya durant lo regnat de Berenguer I, lo hauríam de creure anterior á 1018.

Una petita é insignificant tradició, referent á aquestos temps, se conserva entre los pagesos de Marganell, d' hont la havém recullida: Equidistant del antich castell de la Guardia y del monastir de Santa Cecilia, en una carena, estribacións del Montserrat qu' arrenca de quasi dessota la *Cova Roja*, hi ha lo lloch anomenat *Roca Morella*, pertanyent á la masía *Casot*. Diu que 'l nom l' ha servat, per tenirshi allí lo derrer dels combats haguts entre moros y cristians, en las montanyas de Montserrat, al esser los primers desallotjats d' ellas.

999.—Avans d' acabar lo segle x, se té esment de pertindre lo Castell, als Vescomtes de Barcelona. Lo autor de «La Perla de Cataluña» relatant una donació dels Vescomtes Udalart y Riquilda, de vinyas y terras del lloch dit *Torrello*, situat «en lo terme del Castell *Benefaci que 'n deyan Guardia*,» á la casa ó capella de Sant Miquel, diu qu' ho posseían per herencia ó possessió de sos passats (¿lo tindría ja Sunifret Vescomte en 858?) «*Et advenit nobis, et ad me Udalardum Vicecomitem, per genitores meos, et ad me Riquildam Vicecomitissam per meum decimum. Facta ista donatione, tertio Nonas Martii anno tertio regnante Roberto Rege.*» Encar que la cita d' Argaiz fá referencia á una sola de las propietats del Castell, creyém qu' aquest pertindría á aytal familia en temps remot, axís com seguim vejentlo vinculat en sos hereus en los anys succesius.

Udalart, era fill del Vescomte Geribert quí, á consecuencia d' una excomunió, en 986, arrepentit, torná á la esglessia una hisenda, causa d' aquella (Bofarull. Hist. de Cat); era net del Vescomte Guitart (Marca Hisp.) y lo conjecturém descendent del Vescomte Sunifret. Fonch pare de Guislabert bisbe de Barcelona, de Bernat, y de Joan Udalart del que 'ns ocupém en lo capítul III. La sucsessió en los honors Vescomtals, passá á Udalart Bernat son net fill de Bernat (Diago).

1042 —En la escriptura, esmentada en dit capítul III, de donació feta per la Vescomtesa de Barcelona Rachel ó Riquilda y sos fills lo bisbe Guislabert y Joan, d' una quadra limitada per las rocas del castell Othgarí, la *vall Foradada*, la *Palomera, Salzil* y torrent *Vall Mal* fins al Llobregat, y de la hisenda de *Amennoleles*, s' estableix, que no hi siga permés altre senyoríu, que 'l dels Senyors de la Guardia «...*ita ut non liceat ibi alium senioraticum facere, nisi ipsos dominos de*

ipsa Guardia.» Firma la escriptura, á més dels donadors, Udalart Bernat Vescomte de Barcelona y segurament senyor de la Guardia Notarém de pas, com s' ha perdut ja lo nom Bonifaci que tingué 'l Castell. Riquilda sería d'etat avansada, per figurar en altre donació del 999, en companyía de son marit lo Vescomte Udalart.

Argaiz al parlar d' estos fets y personas, se confon entre abdós Udalarts, pare y net: «Los hi doná Deu vida per véurela acabada (la capella de Sant Miquel) y l' any 1042 á 14 de Juny, la consagrá 'l bisbe de Barcelona Guislabert, en presencia d' Udalart y de Riquilda y de Joan Udalart que sembla ésser son fill. Y fentli algunas donacións, anomena al Sant Arcángel patró de la montanya. Está en lo mateix llibre foli 7, y á foli 38 se llegeix qu' en l' any 1048, fulminá censuras y maledicciónsontra 'ls qu' usurpessin bens de dita Esglessia, indici de que la tenían ben dotada; lo qual mogué á dos varóns virtuosos, anomenats Transuari y Garí, de servir al Sant, fent en ella vida solitaria; y admetentho sos patróns, los Vescomtes Udalart y Viva (¿Guisla?), los hi donaren terras y possessions pera sustentarse, en l' any 1063 á 15 de Septembre. Y aquestos foren los primers hermitans qu' en aquesta hermita se conegueren, després de Frá Joan Garí lo primer.» Aceptant, Argaiz, com auténtica, la coneguda tradició de Joan Garí, no compreném perque tracta de buscar á un Garí imaginari y anterior, del qual no 's té cap coneixement históric, y no la refereix al esmentat company de Transuari, abandonant la suposició d' ésser contemporánea al comte Jofre 'l Pilós.

1063.—Marca, Florez y altres, citan una escriptura de dit any, hont Udalart y Guisla donan á Garí lo *castro de Guardia ó Bonifacio*. Apoyats en ella, estableixen la hipótesis, d' ésser, lo vescomte Udalart Bernat, un dels protagonistas de la tant sapiguda tradició de Joan Garí, fundats en que, lo pergamí del arxíu de Montserrat hont se trová escrita, no declará, ni la época del fet, ni 'l nom del Comte que hi intervingué, y per tant son autor, ab poca escrupulositat, no establiría diferencias entre las paraulas Comte y Vescomte, seguint apoyantho en altres rahonaments ab los que no devém aquí allargarnos. Bofarull (Historia de Catalunya) al evidenciar las exageracións é inverosimilituts d' esta tradició, acaba negant

lo fet. Nosaltres creurém puga tenir, en lo fons, [illegible] cert, difícil, per no dir imposible, d' apreciar [illegible] tesca, atesa la extensió que hi ha prés la part [illegible] inseguras novas de fets tant llunyans. Pró [illegible] gats, ab esta época de la historia de nostra [illegible] comtes de Barcelona mostranthi sa predilecció [illegible] jecte d' ofrenas y donacións y per tant de [illegible] part d' estos Senyors, y fins á la propia [illegible] Comte de Barcelona, Borrell II y muller [illegible] lart, que si no funda un monastir de [illegible] dició, reconstrueix una iglesia (suposém [illegible] puix la dotá llargament), com se sab [illegible]

Després del 1063, la més gran fosca [illegible] del Castell, qu' es de suposar seguiría [illegible] dels Vescomtes de Barcelona. Paria [illegible] Udalart, entrá en possessió del Vescomtat [illegible] de 1112. Argaiz dissenteix tácitament [illegible] esser Gelabert Udalart y sa muller [illegible] de Barcelona en l' any 1090. [illegible] pare de Gelabert, era Vescomte en [illegible] nió de Diago, lo salt de pare á [illegible] nat. Mentres no vingan ulteriors [illegible] d' Argaiz que nos apar més [illegible]

1137—Lo llibre «Feudorum [illegible] fá avinent qu' en los idus de [illegible] regnat de Lluis (1137) fo[illegible] ter, Vescomte de Barcelona [illegible] lo castell de la Guardia á [illegible]

1139—Un document [illegible] manifesta que 'l comte [illegible] doná en feu los castells [illegible] afegeix, qu' entrega á [illegible] *comitatum Barchinone* [illegible] *tui aliquo modo pertinen*[illegible] *illum habuit et tenu*[illegible] *Raimundum Berenga*[illegible] certa manera dit d[illegible] lo vescomtat de [illegible] Comte se 'n ir[illegible] Vescomte, e[illegible]

1 d' Agost de 1140) y després lo concedí á Guillém de Guardia fill de Reverter.» Diago s' equivoca al creure á Guillém, fill de Reverter, essentli nebot.

Lo vescomte Reverter sabém tingué també los castells de Granera, Pierola, Castell-tort y Castell-nou.

Dugas cartas del vescomte Reverter existeixen conservadas en lo Arxiu de la Corona d' Aragó, endresadas á son Senyor, lo comte Ramon Berenguer, essent son contingut molt important. En la primera, estant Reverter absent, envía son delegat, Robert, pera arreglar algunas questións que tenía en sos feus. Y després que parla dels de Granera y Apiera, ategeix las seguents paraulas referents á la Guardia: «*Et sciatis quia Roberto ad imparare Zaguardia et se ego non poseo á tuo servicio tenere illas quas sed mihi testes ut deribet illa.*» Res mes hi ha digne de notarse á nostre intent.

Més remarcable es la segona carta, puix monstra esplícitament, que Reverter estava en terra sarrahina y de son text sembla deduirse 'n qu' hi residía habitualment ¿Fora en lo regne de Valencia hont ell habitava? Quasi tenim motius per creure que sí, per lo que dirém més avant. Diu esta carta, que sí en lo seu honor hi hagués algú que resistís cumplir lo que 'l Comte disposás, «*accipite eum, et mitite eum in manicis ferreis, et mitite eum* AD ME AD MARROCHS, *et ibi facio vobis directum que vobis placuerit.*» Se queixa, á més, dels danys que Guillém li ocasiona en dit Castell, motiu principal d' escriure la carta; y entre moltas altres cosas qu' á est particular escriu, copiarém: «*Et rogo vos senior pro Dei amore et summa amicicia de meos nepotos qui sunt captos in traditione ut sit vestra mercede ut recuperetis eos et mihi donetis quia ego scio senior quia nepoti mei non sunt membrati et sunt stulti et folli*» .... «*ut non rememorent de ista antiqua tradicione et de ipsa parabula quot Raimundus de Castelet vobis dixit ex mea parte non demando vobis per meum servicium sed per meliorare ad vestrum servicium, etc.*» En aquestas derreras paraulas fá referencia á la usurpació del vescomtat de que havém parlat en 1139. Malhauradament ditas cartas no portan fetxa: pró serán posteriors al any derrerament anotat.

1146—Lo Comte de Barcelona, encomana á Guillém de Guardia, Vescomte, los castells de Piera y Cabrera ab sas jurisdiccions, que foren tinguts en feu pels anteriors Vescom-

tes. Comensa aquesta escriptura del arxiu de la Corona d' Aragó: «*Hœc est convenientia quæ est facta inter Raymundum Comitem Barchinonensem et Aragonensium Principem et Guillelmum de Guardia vicecomitem. In primis comendat Raymundus Comes, prephato Guillelmo, ipsam castlaniam de Apiera sicut avus ejus Guilabertus Udalardus, melius habuit eam et tenuit in vita sua. ...*» Guillém es lo primer Senyor de aquest Castell, que 's presenta usant del nom de la Guardia, á més del de Vescomte. Era net de Gelabert Udalart. En la succesió d' aquets derrers Vescomtes hi observem, qu' á Gelabert, sucsehí, no 'l pare de Guillém, sino son oncle Reverter; á Reverter, tampoch son fill Berenguer, sino son nebot Guillém; y per fí, á aquest, lo fill de Reverter, quí já no s' anomena Vescomte.

1154—Guillém dona á la Verge de Montserrat, en lliure y franch alou, la masía *Llacuna,* en lo Bruch; y en 1161 la masía *Gausach* del propi terme.

1156 (3 de Mars).—Está en lo arxiu de la Corona d' Aragó, una escriptura de venda del castell de la Guardia «*cum toto ipso Montis Serrati in quo hedificatum est,*» feta per Berenguer *Ça Guardia,* fill del Vescomte Reverter, en favor del Comte de Barcelona Ramon Berenguer, pel preu de tres cents morabatíns d' or, un cavall y una mula. La firma del Senyor de la Guardia continuada al peu de la escriptura, es la de Berenguer *ben* Reverter *(ben* sinónim de *fill)* y en lletras sarrahinas. Esta firma, guarda relació ab lo que consignárem en lo capítul III, en la donació per modo de venda, feta per los Vescomtes Gelabert y Ermessendis, (any 1090) hont se llegeix «pel preu de vuyt unsas d' or de *nostra* ciutat de Valencia.» Quina expresió fá esclamar á Argaiz, que no atina per quin títol anomenan seva á aytal Ciutat, «á no ésser fossen Cavallers Mosalarbs y naturals de Valencia, los Vescomtes Udalarts, puix en l' any 1090, no estava guanyada pel Cid, sino que la tenía son rey Aben Texufin, y posseí fins lo 1049.» Tot lo qual lliga perfectament ab lo dit al parlar de Reverter, y ab la nova donada pel llibre *Feudorum Vicar. Cath.* quan comunica un testament fet per Berenguer al anársen «*ad Regno de Marrochs,*» á 15 de Novembre de 1187 (Appendix número V). Finalment per altre cita del dit llibre, sabém, qu' ingressá Reverter, en la orde del Temple. Ho expresa la es-

criptura del 1207 hont Pons de Montiscalius, en nom propi y en lo de sos germans templaris, dóna, al Rey d' Aragó, tots los drets y pertinencias qu' en son testament 'ls hi deixá Berenguer Ça Guardia, á quí anomena *ipsis fratribus*, y entre ells eran, M morabatins empenyorats en lo castell de la Guardia (Liber Feudorum Vicariarum Cathaloniæ volúm I foli 77).

1157.—Berenguer fill de Reverter y de Arsendis, á 28 de Juliol, jurá faeltat, al Comte de Barcelona, pel castell de la Guardia y sas terras de Montserrat. Firma ab las mateixas lletras sarrahinas que lo anterior del 1156, com fá notar Bofarull en sa compilació de documents.

1159 (5 de Juliol).—Ramon Berenguer dóna en fèu á Berenguer de Guardia, fill de Reverter, lo castell de la Guardia, reservantse 'l senyoríu y bona part de sas rendas.

1164.—Pere de Guardia y Guisla sa muller, dónan al monastir de Montserrat, una masía en lo terme de Manolellas ó Amennoleles (Muntadas).

1165 —Cita Argaiz, que Berenguer, traspassá, baix certas condicións, la castlanía de la Guardia á son cosí Guillém, á 9 de Novembre del any 28 del rey Lluís. ¿Es Guillém, lo Vescomte de Barcelona qu' en vida de Reverter fonch castellá de la Guardia, ó bé un seu fill? La circunstancia d' advenir, avans, lo Castell, á mans de Berenguer, junt ab la de no nsar. aquest segon Guillém, l' honorífich títol de Vescomte, nos inclinan á creure lo últim. Aytal perpetualisació del nom Guillém, priva de deslligar á las personas, de la confusió histórica que las envolta.

1177.—Guillém de Guardia dona al monastir de Montserrat, una pessa de terra junt al torrent de Moxerigues. en lo Bruch.

1187. — (15 kal. Novem). — Berenguer de Guardia al partir á terra de moros, fiu testament. (Apéndix n.° V.) Diu lo Llibre Patr. Reg. que cedí los castells de la Guardia y de Apiera y la parroquia del Bruch, á Arbert de Castell-vell, deixantli també los de Granera, Castell-tort. y Castell-nou de Bages, que 'ls hi tenía Bernat de Bell-lloch de la Roca

1192.—(4 nonas Septem.) Arbert de Castell-vell adquirí lo castell y terme de Falcet, que fonch de Berenguer de Guardia; y á més, «*dictus Arbertus dat et cedit dicto Regi, honorem de Guardia, et jus petendi dictum honorem.*» (Liber

Patrimonii Regii.) En el entremitj del 1187 al 1192 hauría mort, segurament, Berenguer.

1193.—(2 de Febrer.) Existeix un conveni entre lo rey Anfós I y Guillém de Guardia, sobre la potestat de dit Castell. (Lib. Patr. Reg.)

1195 (segons Argaiz) ó 1205 (segons Muntadas.) Ramon de Guardia, á quí 'l primer suposa Senyor d' Esparraguera. dóna pera la tercera llántia que cremava davant la Verge de Montserrat, lo mas *Mitjans* d' Esparraguera. Encara que dit Ramon pot no relacionarse ab los Senyors de la Guardia, consigném lo fet tractantse d' un lloch vehí.

1211.—Guillém de Montserrat y Beatriu, renuncían á las pretensións que desde 1201 venían mantenint sobre la Quadra de Sant Miquel. (Argaiz.)

1213.—Guillém de la Guardia cedeix al Monastir lo mas Sobirats en lo Bruch.

1214—Senyor molt principal sería dit Guillém, quan firma ab los nobles y senyors més importants de nostra terra, lo document «*Constitutio pacis et treugœ Domini Regis Jacobi primi apud Villafrancham.*» Per distingirse d' altre *Guillelmi de Guardia* col·locat junt als Senyors dels llochs de *Santa Eugenia, Savassona* y *Gurb* pertanyents á la regió *Ausonense*, s' anomena *Guillelmi de Guardia Montis-serrati*. La pluralitat de Senyors *de Guardia*, ocasionada per los nombrosos Castells que portan' est nom, y la circunstancia de trovarse pocas vegadas la distinció de *Guardia Montis-Serrati*, nos privan de seguir y anotar altras migradas novas qu' encara nos suministraría la historia.

1220.—Guillém de la Guardia ofereix al Monastir los castells que tenía en lo Bruch y la Guardia, son Senyoriu directe y alodial y tot lo demés que li podía pertanyer (Muntadas.)

1226.—Guillém *de Montserrat*, regoneix ésser, lo castell de la Guardia, dels antecessors del rey D. Jaume I y li torna. Davant sa faeltat y generositat, Don Jaume, á 15 de Juny, novament li concedeix per ell y tota sa descendencia, lo Castell, emperó reservantse alguns drets y rendas. Argaiz diu, qu' ademés, Guillém era Senyor de Collbató, com resulta també comprobat per capítuls precedents

1227.—Albert de Guardia y son fill Berenguer, dónan al

Monastir, la masía *Olán* del Bruch (Muntadas.) ¿No podría heretar Albert lo castell de la Guardia per mort de Guillém? ¿y aleshores ésser aquesta donació, cumpliment d' una disposició testamentaria?

1230 —Argaiz nos menta una escriptura del 25 d' Abril, otorgant lo Senyor de la Guardia, (quin nom no cita) al monastir de Montserrat, diferents honors y heretaments, exceptuantne algunas aus de cassa, que quedan pel Senyor Major, «pel que jo entench lo Prelat de Montserrat ó de Ripoll. *Exceptum de Avibus et de Odconibus et Falconibus, atque Esparveros, quœ sunt de Senior Major.*» Mes no es pas aixís. Si bé la escriptura del Arxiu de Montserrat qu' ell cita, no 'ns ha pervingut, trovém en lo interessant llibre «Feudorum Vicariarum Cathaloniœ,» la copia d' un important document de la época en que nostres Vescomtes possehían la montanya y que no es altra cosa que la separació dels drets pertocant al Senyor Major de la Guardia y als Castellans, essent dit Senyoriu dels Vescomtes de Barcelona y citantse allí precisament lo párrafo copiat per Argaiz, ab las mateixas paraulas. Resulta per demés gratuita la suposició d' ésser Senyor Major lo dit Prelat.

1249—Segons Argaiz, Berenguer de Guardia cedeix al Monastir los delmes del Bruch y Vilaclara, confirmant mes tart la cesió lo rey D. Jaume. Com havem dit en lo capítul II, Berenguer reuní la propietat dels castells de Collbató y de la Guardia.

1262—Lo Senyor de la Guardia (quin nom omiteix lo Lib. Patr. Reg. del qu' extractem la nova) dona á la casa de Santa María de Montserrat y Abad de Ripoll, la deçima de sas rendas.

1264—En una carta confirmant las donacions fetas en 1262, hi consta que lo «*castrum de Brucho situm montaneis Montiserrati, et de Villaclara, sunt feuda domini Regis*» (Lib Patr. Reg.)

1278—(Juny) Guillém de Montserrat, Senyor de la Guardia, pren part en lo siti del Castell de Ponts (1) Sería est

(1) ..... *continetur quod tempore domini Regis Petri Junioris videlicet pridie idus Junii anno domini MCCLXXVIII in obsidione Castri de Ponts G. de Montesserrato noverit fuerint per féudis*

Guillém, sucsesor de Berenguer, y cab lo dubte de sí heredá ó posseí ensemps, lo castell de Collbató com son antecessor.

Argaiz parla de donacions fetas en aquest propi any per Porcella de Guardia, muller de Ramon de Guardia, al Monastir de Montserrat.

1295—Que seguían essent importantíssimas las rendas que percibía lo Monastir en los termes del Bruch y de la Guardia, se desprén d' una escriptura poch notable, del arxiu de la Corona d' Aragó.

A més s' hi llegeixen estas paraulas: «..... *ab hominibus nostris de Bruch et Berengarius de Castro Eulino castlano ejusdem loci.....*» venint en coneixement qu' era castlá del Bruch, (y segurament també de la Guardia) Berenguer de Castellaulí.

1307—D' alguns convenis entre 'l Rey y lo Comte de Cardona, se sab qu' aquest li prestava homenatje pel castell de la Guardia, que suposem era 'l del Montserrat (Lib. Patr. Reg.)

1308—(16 Juliol) Lo procurador Reyal Berenguer de Fonollar y 'l noble G. (Guillém) de Guardia, firmaren conveni sobre 'l mer y mixt imperi del «*terminis loci de ça Guardia*» (Reg. MCXLII fol. LXVIII arxiu de la Corona d' Aragó.)

Del propi any es lo registre d' una escriptura per la que 's ve en coneixement de que 'ls vehins de la Guardia y del Bruch tenían concedits certs privilegis del temps del rey D. Jaume I (apendix n.° VI)

1315—En una compilació de las rendas reyals, existent en lo arxiu de Corona d' Aragó, ve consignada la següent partida:

«Bruch et Ça Guardia—Les rendes dels Castells de Bruch et de Saguardia, poden valer cascun any tro á..... Les quals rendes té á violari En Ramonet de Mediona.»

Observis lo creximent del poble del Bruch en los segles XIII y XIV, quan vé mentat en primer terme y avans que l' antich nom del feu. Com també la particularitat de continuarse en plural la paraula Castells, pera lo que fem referencia al capitul VII.

1322—Havent estat atropellats los privilegis de que disfru-

d' Apierola et de Guardia (Liber Feudorum Vicar. Cathal. volum I fol LXXVI.)

tavan los vehins del Bruch y la Guardia, lo rey D. Jaume II, regoneixentlos novament, disposa sían respectats (apendix número VII)

1323.—En lo regnat de Jaume II se té esment de que Berenguer de Castellolí era castlá de la Guardia y lo castell pertanyia á Guillém de Guardia (Reg. 224 fol. 113 Arx. Cór. d' Aragó.)

1327.—Lo 6 de Janer, Pere de Castellolí presta homenatje del castell y lloch de *Ça Guardia* y *des Bruch* al Rey d' Aragó.

1332-1333.—Pletejaren Ramon de Castellolí y lo Batlle del Reyal Patrimoni certs drets que Ramon usurpá al Rey, acabant ab un conveni en que Castellolí los regoneix. (Lib. Patr. Reg.)

1336.—Ramon de Castellolí presta homenatje al rey Pere III del Castell y lloch de la Guardia y del Bruch. (Lib. Feud. Vicar. Cathal.)

1347.—Lo procurador del rey D. Pere III ven, á violari, á Arnau, Guillém y Ramon Ça Bastida, los termes de Ça Guardia y lo Bruch. No 's parla de castells ni castlanias, los quals suposém radicarian en la familia Castellolí, referintse sols á las rendas reyals qu' en 1315 sabem tenía, á violari tambe, En Ramonet de Mediona. (Lib. Patr. Reg.)

1352.—En lo Janer fonch posat embarg reyal en lo castell y castlanía de la Guardia y del Bruch, pertanyent á Berenguer de Castellolí y del qual n' era procurador Jaume Vilella ciutadá de Manresa. A 18 de Desembre, acabadas, per conveni, las questions hagudas, en penyora y garantia del cumpliment de las cláusulas contractadas y drets del Senyor Rey, entregá mil sous, Jaume Vilella. (Lib. Patr. Reg.)

1353.—(28 Febrer.) Venda feta pels Ça Bastida de las rendas del Bruch y la Guardia, compradas al Rey d' Aragó, per 1350 sous. (Lib. Patr. Reg.)

1354.—Consta seguir posseint la castlanía dels castells y llochs de la Guardia y del Bruch, Berenguer de Castellolí. (Lib. Patr. Reg.)

1358 (24 d' Octubre,) Pere III d' Aragó ven, á Bernat de Torres vehí de Manresa y á sos hereus, «*castrum de Guardia in loco et parroquia de Bruch*» ab son mer y mixt imperi y tota jurisdicció, pel preu de 1500 florins. (Lib. Patr. Reg.)

Aquest Torres poseía, del any 1349, lo castell anomenat Castrum Galinium ó siga Castellgalí.

1359.—En lo curiós cens de Pere III, está la Guardia en la Vegueria de Vilafranca ab lo nom de *Castell de la Guardia des Bruch* y li corresponían 43 fochs y per tant representava aproximadament uns 250 habitants.

1366.—Al confiscarse los bens de Bernat de Torres, lo féu de la Guardia. s' incorporá á la Corona, obtenintlo Perot Vilella, ciutadá de Manresa. (Lib. Patr. Reg.)

1369.—Retornats los bens embargats á Bernat de Torres, rebé novament lo feu de la Guardia, reservantse lo Rey, alguns drets y jurisdicció. (Lib. Patr. Reg)

1370.—Mort Bernat, sos hereus compraren al Rey per 36000 sous, tota la jurisdicció y drets Reyals del *castro de Guardia et parrochia de Bruch*, per sols lo termini de deu anys, accedint Pere III á aquesta venda, per necessitats del regne de Sardenya. Mes com ne ressultessin enujats y perjudicats los vassalls, pels maltractaments que rebian, Pere Desvall, tresorer del Rey, desfé 'l tracte, tornántloshi part de la quantitat rebuda. (Lib Patr. Reg.)

Argaiz nos diu, qu' en aquest any, lo Prior de Montserrat. comprá per trenta sis mil sous al rey D. Pere, «lo castell y terme de la Guardia y lo lloch y parroquia del Bruch» ab tota sa jurisdicció, drets y rendas. Los drets del despatx, sellos y demés actes, costaren 49 lliuras 7 sous. ¿Ho adquiriría 'l Prior, quan se desfá 'l tracte ab los hereus de Bernat de Torres?

1375.—Margarida, muller de Jaume Vilella, y son fill Perot, donaren á Guillém de Letona prior de Montserrat, molts censos y drets que poseían en lo féu de la Guardia y del Bruch. (Lib. Patr. Reg.)

Consta també, que 'l batlle general del Reyal Patrimoni Bernat Serra, maná al Prior de Montserrat, que tenía en féu lo castell de la Guardia del Bruch ab sos termes y pertinencias, presentés los titols corresponents dintre 'l termini de deu dias, baix pena d' embarg Reyal. (Lib. Patr. Reg.)

1396.—Frá Vicens de Ripis prior de Montserrat, dona á Vicens de Prat, lo castell de la Guardia, en fèu honorat, equivalent á dir ab regoneixement y sense tribut. Argaiz, tradueix íntegra la escriptura, qu' es com segueix:

«Lo Venerable Senyor (encara que de menor etat) Joan de Prat, fill y hereu universal de Ausbert de Prat (qu' antigament fonch també Senyor) compareixent personalment davant del R. Senyor Frá Vicens de Ripis Prior del Monastir de Santa María de Montserrat, en la Torra qu' está damunt del mateix Monastir, atenent á que son Pare féu complert homenatje y jurament de faeltat als antecesors del dit Senyor Prior, pel féu y altres dominis que tenía vinculats, y deu tenir y guardar al Monastir, en lo Castell de la Guardia. Per tant, suplicant, demaná al dit Senyor Prior, li donás la investidura y lo confirmás en dit féu ab tots sos drets, protestant, lo esmentat Senyor Joan de Prat, estar aparellat á fer y servar tot quan de sa part convingués. Y després, lo propi Venerable Prat, regoneixent que tot lo enumerat ho tenía en Fèu, pel Reverent Senyor Prior, en lo susdit castell de la Guardia, á nom de son Monastir, pel predit Castell li prestá jurament de faeltat damunt dels Sants quatre Evangelis, que tocá real y palpablement ab sas mans, y també lo plé homenatje ab mans y boca, segons los Usatjes de Catalunya. En virtut de quin homenatje se regonegué vassall del dit Senyor Prior y de son Monastir, pel expresat Fèu y prometé, ab la deguda faeltat, servar, guardar y servir com á bon vassall. Vist lo qual pel esmentat Senyor Prior, confirmant al Venerable Joan de Prat lo dit Fèu, lo constituí en ell ab tots sos drets, per la entrega d' una espasa núa que li posá en las mans, salvant en tot, son dret. Fet y otorgat á quinçe de Deçembre del any mil tres cents noranta sis. Essent testimonis Frá Arnau de Portalegiis, Superior, Nicolau Tintoré, Monjo, y lo Venerable Albert de Morlés, Domiciliari, pregats y cridats.»

Es la derrera nova que del Castell existeix. Ne depenja la complerta propietat y senyoríu qu' en ell y son territori tenía lo Monastir. Joan de Prat, será lo derrer de sos castláns, puix del segle xv suposém arrencaría la desaparició del Castell, y construcció de la esglessia de Sant Pau en son mateix solar. En 1677, quan Argaiz escribía «La Perla de Cataluña,» no n' existían d' ell més que los fonaments, ni més ni menys que vuy dia, los quals, diu, se trovaban «hont está assentada la iglesia parroquial, per ésser iglesia encastellada.»

LA IGLESIA DE SANT PAU

Sant Pau *Vell*, qu' es com vuy dia 's coneix en la encontrada á la antiga Parroquia, no es més qu' un pilot de runas que fan ofici de pedrera als vehíns de la Guardia. Quan hi estiguerem, en 1889, se mantenían en peu, fragments de volta apuntada ab arrebosats y motlluras de guix. La volta, monstrava l' absencia de las tradicións del art románich é influencia del gótich dominant, per lo qual no creyém fos esta antiga capella del Castell, com suposa Argaiz, sino altre que 'l substituí edificada dels Monjos pera millor omplenar las necesitats del cult católich en lo vehinat. Lo que nos hauría illustrat respecte á ella, ó siga l' arxiu Parroquial, fonch cremat en 1810, per un destacament del exércit Napoleónich, juntament ab la nova Esglessia. De manera que, sols per deducció, podrém venir en coneixement de la época en que s' erigiren las, vella y nova, esglessias de Sant Pau *en sa conversió*.

Existeix una tradició en lo lloch de la Guardia, segons la qual, enrunada la esglessia de Sant Pau *Vell*, los Monjos pretengueren incautarse de las campanas, emprendats de son excel-lent metall. Fets los preparatius y acudint á cercarlas, tots los esforsos practicats pera emportárselas foren infructuosos. Cert es que devallaren del puig, mes sempre, dirigintse envers Ponent, hont s' edificava 'l nou temple, junt á la antiguísima masía d' Elías, masía esmentada ja, en documents del segle XI (apendix n.° IV) Los monjos davant sa impotencia y de la voluntat manifesta de las campanas que volían perennement avisar á aquells feligresos ab son só, renunciaren á aytal intent, deixantlas pel ús de la nova esglessia de Sant Pau, hont existeixen en la actualitat.

Sense fixarnos en las qüestions hagudas entre 'l Monastir y los parroquians de la Guardia, que nos manifesta la esmentada tradició, dirigirém nostra atenció á ditas campanas, sola reliquia parlant que resta de la antiga esglessia de Sant Pau *Vell*. Una d' ellas omplena per complert nostras aspiracions, donantnos, en una inscripció gótica que la envolta, la feixa de 1398, que concorda perfectament ab nostras suposicións,

axó es, que la iglesia, continuadora del Castell, datava de las derrerías del segle XIV ó comensos del XV; y també coincideix ab la última escriptura á ell referent

Creyém, que 'l gran casalot, dit *can Massana,* aquell que tant brillant paper juga en la historia de nostre segle, sería, un temps, l' habitació rectoral, no sòls perque no hi ha rastre de que la tinguessen junt á la capella, sino que can Massana era la casa més propera, y pertanyía als Monjos, com damunt lo portal 'ns ho ensenya encara, lo escut del Abat de Montserrat junt á la fetxa de 1791. Avuy es propietat del Estat y per sa situació en lo embrancament de dos carreteras y lluny de poblat, presta servey d' hostal. Proper á ell, s' alsa un quadrat fortí ab torras rodonas á sos ánguls. En las vehinas alturas del puig *Ferràn* (20 minuts) existeixen dos petitas fortalesas, hont en temps de guerra ó disturbis populars, hi acampan patrullas del exércit. La importancia estratégica del lloch, segueix essent tant regoneguda avuy, com ho fonch mil anys enrera.

VI

CASTELL MARRO

ETIMOLOGÍA DE LA PARAULA MARRO

Ha estat generalment atmesa, la que, d' una manera indirecta, estableix Argaiz, quan nos diu s' axecava 'l Castell, en «*una ladera ó marrada*» de la montanya. Muntadas, un dels que més extensament ho comenta, suposa l' obtingué, per trovarse «damunt del camí de ferradura que venía de Manresa, y que, per no ésser dressera com alguns d' altres, se anomenava *marrada* ó llarch.» No 'ns fixarém, per ara, en lo que més avant será objecte de severa crítica, ó siga en lo lloch de son emplassament, fonament exclussiu d' aquella etimología, ni tampoch si en lo segle IX existía ó no dit camí de ferradura, ni si era llemosina ó usada aleshores, la paraula *marrada*. Per nostre intent, cal observar la época en que comensá á usarse Marro. Se 'ns presenta durant lo segle IX, com existint de temps anterior y ja segurament de quan los moros envahíren á Espanya, perdentse son orígen, en la foscor de passats segles. Considerant una vulgaritat lo de la *marrada* y no donant com á bona aquella etimología, haurém de buscarne altre, igualment guiats per semblansas de nom, mes procurant ajudarnos en lo possible, de las fonts históricas.

La radical MAR de *Marro*, la observém també en *Marganell*, antiquíssim terme Montserratí, part del qual fonch, en lo segle IX, pertinencia del Castell. Similitut que pot assenyalar identitat etimológica.

Resulta indubitable la antiguitat del Castell, no sols pel document del 871 (apéndix n.° I) hont se fá referencia á anys precedents, si que també per estas paraulas del altre, del 942 (apéndix n.° II,) «*de ipsa porta* ANTIGUA.» Lo remot orígen del poble de Marganell, vé probat en una escriptura del any 957 tramesa íntrega per Villanueva. (1)

Nom completament forasté á Catalunya, com es lo de Marro, existeix igual: en la regió Cantábrica, hont prop de Laredo 'l porta un poble del interior; y en la Gallega, hont son tres las vilas que 'l tenen, una á Pontevedra, altre á Castro de Rey y altre en la vall de Salués jurisdicció de Cambados. De modo, qu' en la Hispanía, lo tingueren, tres poblacións no llunyanas de la Provincia Lusitana, país dels Asturs, y dos molt separadas de la Tarraconense, una en Lacetania y altre en Cantábria. (2) Dels de fora Catalunya n' havém pogut obtenir las novas següents: del poble Marro (Marron diuhen ells) de la avuy provincia de Santander y son castell de Sant Matheu, que 's perden enllá del segle IX; (3) dels tres de Galicia, segons dato facilitat pel erudit regionalista Sr. Brañas que son de reconeguda procedencia celta.

(1) Villanueva. Viaje literario por las Iglesias de España, tomo VI) «...*ego in Deo domini Wadamirus episcopus, dono atque trado vobis ...alaudem unum nomine Cerdanos cum decimis et primiciis et thaschis et cum alium suum servitium quod procedere exinde debet, et Marganello similiter cum beneficiis suis, et ipsas parrochias de Oristidano, etc.*» Y á aquest propósit explica Villanueva, que trovantse malalt lo bisbe de Vich Wadamir, sos canonjes li demanaren restaurás la canonicata destruhída y dissipada per descuit; y d' acort ab lo Comte Borrell y son germá Miró, y aconsellat d' Eimerich arquebisbe de Narbona, y dels bisbes Wilarano de Barcelona y Arnulf de Girona, 'ls concedeix los alous de Cerdáns (en las Guillerías, entre Viladrau y Arbucias) y Marganell, etc. Un y altre no serían alous, en lo significat de masía ó propietat rural, sino en lo més exténs, sinónim de territori poblat; del contrari no parlaría de «*decimis, primiciis et thaschis et alium servitium.*»

(2) De més á més podém citar una petita encontrada del comtat d' Aberdeen en la Escocia, entre los rius Don y Dee, que s' anomena *Marr.*

(3) Creyém interessants las novas comunicadas pel Rt. Emili Hidalgo Pre. referents á aquell lloch de Santander. En lo segle passat existían algunas minas pertanyents al Castell, vuy dia desaparescudas. En lo segle IX hi fonch educat en eix castell de *Sant Matheu,*

Ab aquestos precedents, y tenint de nostre Castell lo de perdres en la etat antiga, nos aventurém á assenyalarli remot orígen, y á buscar sa etimología en la llenga eúskara, font comú als cinq, que nos la dona bastant complerta:

Marganell, de las dos paraulas eúskaras MAR (1), *(límit, ratlla, frontera)* y GAN *(damunt)* y de la celta IL *(castell,)* ó sía *castell damunt del límit, ó de la frontera.*

Marro, de la dita paraula MAR.

La pregunta que naturalment s' origina, es la seguent: ¿A qué vindrá aquí una ratlla ó frontera, hont l' un castell estigués edificat, y un altre construit més enllá y separat d' ella, si la etimología trovada ha de tenir rahó d' esser? Lo párrafo següent, de Cornet y Mas *(Tres dias en Montserrat)*, bastaría pera fundarho, si no fés referencia á época en que las radicals vascas no 's poden aceptar com á bonas. «En la mateixa escriptura, referint lo que dona, se dia: *et in ipsa Marcha* (lo comtat d' Urgell) *et in alio loco in ipsa marcha juxta civitatem Tarragonam, et in alio loco in ipsa marcha locum quem nominans Montesserrato ecclessia* etc., per lo que 's veu que la frontera ó marca en aquell temps, era venint pel costat d' Urgell, en la Sagarra (2) fins Montserrat..... Axó resulta mes

lo comte Ferran Gonzalez, per lo que 's creu era esta encontrada propietat dels Duchs de Cantábria. Confirma que fonch ell notable, la trovalla feta en son solar, de sepulcres d' importants personatjes; y la tradició assegura serví de refugi á Don Pelayo. Al castell substituhí una hermita á *Sant March*, y á aquesta un temple á la Verge, sots l' advocació de la *Bien Aparecida*. Lo riu *Asón*, límit de *Marron* pel N y E, en guerras civils ha esdevingut lo límit dels exércits enemichs y constituheix una línia divisoria fundada en la orografía del terrer. La que, juntament á la carencia de ponts en los passats segles, y á pertanyer los pobles de l' altre vorada á las provincias Vascas, si res segur prova, fa suposar que l' esmentat riu fonch lo límit, majorment quan son O. no s' ha contat may com formant part de las ditas Provincias.

(1) D' aquesta mateixa paraula s' originará tal vegada la de *marca* que després doná lloch á la de *marqués*.

(2) Expresament traduím *Sagarra* y no *Segarra* com diu aquell autor, puix á nostre entendre no es altre son propi nom, tota vegada que pot originars de la paraula éuskara *Sagarra* equivalent á *poma*, y fora dels dubtes y controversias de nostres gramátichs sobre la *e* y la *a*.

clar ab la inspecció del terrer, puix del lloch hont se trova situat *can Massana*, hont estigué lo castell de la Guardia, segueix una serralada de montanyas en la qual se conservan los que 's diuhen *castells de la Sagarra*, qu' assenyalavan la marca ó frontera insinuada en la escriptura del comte Jofre, tot lo qual está d' acort ab lo que diuhen nostres historiadors.»

Suposant, al Castell anterior á la vinguda dels alarbs, y al nom Marro, per sa similitut ab los quatre altres antichs pobles d' Espanya y per sa etimología, d' una época antiga ó celta, havem d' examinar si hi ha motiu d' existir, aleshores, un límit ó frontera en lo Montserrat. Esplicada y coneguda la situació de la Montanya en Lacetania (capitul I), conjecturan los autors, que limitava allí la regió poch mes ó menys lo Llobregat y per conseguent, quedant, dit castell, en la frontera. També 'l curs del riu, en la volta de Castell-bell á Monistrol, deixa un tant enllá (hora y mitja ó dos) á Marganell, restant, axís, separat ó damunt d' aquella frontera.

EMPLASSAMENT DEL CASTELL

Ab bastant lleugeresa resulta fixat pels historiadors, lo lloch hont s' axecava. Segons Argaiz, lo castell Marro y *per altre nom de Santa Cecilia* (nom que no figura absolutament may en cap de las escripturas que d' ell parlan y resulta evident invenció del esmentat autor) es dels mes antichs, y en 872 edificaren lo monastir d' aquella Santa, *junt* al Castell. L' any 872, es lo seguent al de la escriptura copiada al final. y lo suposaría Argaiz, pretenent esser lógich, considerant qu' Ansulf y Druda, comprat que fonch lo castell Marro á Rodulf, hi edificaren la primera esglessia de Santa Cecilia, empleanthi en sa construcció l' espay d' un any. La mateixa escriptura del 871, que Argaiz cuidá llegir molt per alt, destrueix dita hipótesis. Després d' expresar la venda del Castell y sas terras, afegeix: «.....*sic vindo vobis integriter simul cum ipso loco in quo edificata est ecclessia nuncupata Sancta Cœcilia, cum decimis et primiciis.*» Per conseguent la esglessia estava ja edificada y ho era en lloch diferent del solar del Castell, puix á formar part d' aquet, no sería facil l' anomenés

assenyaladament y després de consignar tot lo demés que podía trovarse dins sa encontrada ó jurisdicció.

Muntadas, encar qu' atenentse á sas indicacions, li busca un altre emplassament y diu: «Suposat qu' avuy ja no existeix lo castell Marro, tant famós en la historia de Catalunya (sic) y especialment en la de Montserrat, havém cregut oportú consignar aquí fixament lo lloch hont se trovaba, ja que tinguerem la satisfacció de que, vells del país, dignes de tot credit, qu' en sa joventut han vist en peu alguns de sos restos, nos l' ensenyaren. La esglessia de Santa Cecilia, la casa anomenada la *Calsina*, la font de Santa Cecilia y la carretera de *can Massana*, serán los punts principals que 'ns guiarán. Entre la esglessia y la carretera, hi ha un viarany que deixa aquella á la dreta y la carretera á la esquerra. Aquet viarany, faldejant la montanya, y quedant damunt, á sa esquerra, la font y carretera esmentadas, proseguint entre Nort y Orient, porta á la *Calsina*. Donchs be acabant de faldejar la montanya, en unas terras conresadas *(quintanas* en la encontrada) á 1760 metres de la dita esglessia y als 20 de la derrera penya per entre Mitj-dia y Ponent s' alsava lo famós Castell Marro.»

Muntadas ha pretengut enmotllar la poch estudiada tesis d' Argaiz, á una opinió seva tant infundada com aquella, no sols per arrencar, abdós, del mateix punt de sortida (col-locar, al Castell, baix y en una *marrada)* si que també per la següent y especial consideració: ¿Cóm es posible, que, si vells del segle XIX, vegeren en peu estas runas, los del XVII, qu' en temps d' Argaiz recordavan la existencia de torras en lo castell qu' ell suposa *Montserrat*, no tinguessin esment dels restes de prop Santa Cecilia, quan no podrían ésser massa poca cosa puix encara havían de resistir la furia de dos segles?

Si lo autor de la *Perla de Cataluña*, hagués estudiat detingudament las escripturas originals de las vendas del castell Marro, y la posició topográfica que d' ellas ne depenja, no encorrería en aquest erro, ni interpretaría la venda parcial del 942, com total del castell, ni menys creuría á la iglesia part integrant del edifici d' aquest.

Las esmentadas escripturas dels segles IX y X, per fortuna coleccionadas pel bearnés Bisbe Marca, en lo aplech que 'n formá durant sa estada á Catalunya, nos son conegudas á despit del incendi del Monastir de Montserrat, que las feu desapa-

réixer. Ellas han de donar llum complerta, per lo qual, á més de copiarlas íntegras al final, traduirém aquí lo més interessant per aclarir lo punt de que tractém.

«En nom de Deu nostre Senyor etern y nostre Salvador Jesucrist. Jo Radulf soch venedor á tú Ansulf y á ta muller anomenada Druda. Per aquesta meva escriptura de venda, vench á vosaltres, totas aquellas cosas de ma pertenencia situadas en lo comtat de Manresa, axó es, lo castell que té per nom Marro asentat á un cantó del Montserrat, ab las sevas casas, edificis, prats, selvas, boscurias, pasts, voradas, rocas, pedras grans y petitas, aygas, torrents, montanyas, y plans y tots los seus límits, axís com també los molíns. Totas las indicadas cosas, íntegrament, ab sos propis termenals y confins, á tú Ansulf y á ta muller Druda, de propi, franch y lliure alou, á cuansevol ús qu' hi disposeu fer, per aquesta meva escriptura y autoritat, vench y faelment trameto de ma jurisdicció á vostra jurisdicció y domini, pel preu de cinq lliuras de la millor plata... Vingueren, donchs, á mí, totas las avans referidas propietats, per donació de mon Senyor lo gloriosísim rey Carles. Las quals confrontan, per Llevant, al mitj del riu Llobregat en la vall que diuhen *Mala* y puja pel centre del torrent fins al cim del Montserrat. Y pel Mitj-dia, confronta ab las rocas més altas de la esmentada serra y passa pels turóns del anomenat Montserrat, fins al coll damunt del qu' está una roca que li diuhen *Corbero (será roca corbera, corva, ó del corb)* (1) y d' hont devalla al lloch conegut per

(1) Aquesta roca *del Corb* no pot pas ésser la que, en una «Vista del Montserrat tomada desde la estación de Monistrol» feta per Jaume Estella, á mitat d' aquest segle XIX hont constan los noms dels principals llochs y rocas de la montanya, vé consignada com *roca dels Corbs* y está en la dressera de Monistrol al Monastir, puix en eix cás, lo límit retornaría envers lo riu, per quasi 'l mateix camí. Podem suposar sería la qu' avuy 's coneix per *punta del Lloro*. Notis que la escriptura parla d' un coll qu' hi passa per sota, y á aquets, los havém de buscar per las alturas. A més, sa semblansa ab lo cap del lloro, que li ha donat son nom modern, podrían aleshores trovarla, ab lo cap y encorvat pich del corb, ja que no tenim noticia existís, en lo segle IX, lo nom d' aquell aucell parlador, y quan comensan las primeras novas que d' ells se té á Catalunya, en temps dels reys d' Aragó, es ab lo de *papagay*.

serra de *Dolador;* ab allá confronta per Ponent, baixant al torrent de *Fathel* y segueix pel mateix torrent fins arrivar dessota la plana de *Midians.* Ab allí confronta per Tramontana, puja per cert torrent, passa pel coll de la *Oliva* (1) y axís se 'n baixa pel torrent del *Riu Sech* (2) anant á parar al mitj del Llobregat. Tot quan aquestas confrontacións enclouen y sos termenals envoltan, axís vos ho vench íntegrament, junt ab aquell lloch hont hi está edificada la esglessia de Santa Cecilia, ab sos delmes y primicias... Fet en lo any de la Encarnació de Crist 871. Indicció IV. IV Kalendas de Maig del any III del regnat del rey Lluis.»

Tant Marca com Villanueva ván d' acort en judicar equivocada la fetxa d' aquesta escriptura, y diu lo segon, que, «en efecte, deu haverhi equivocació respecte als anys del rey Lluís, que qualsevol que siga dels de aquest nom, no confrontan ab los de Christ 871, que constantment s' escriu en l' original y en las copias y ab quin també hi escau la indicció IV. La coincidencia d' abdós notas obliga á creure que la escriptura es d' aquest any y no del 941 á que la atrasa Baluzio en la Marca Hispánica; puix si en tot cas volía reduirla al any III de Lluís Ultramarí degué posarla al 939.»

(1) Vuy dia subsisteix ab lo nom del *Oliver* de Marganell. La masía 's conserva ab sa típica y primitiva construcció del segle IX: es un casal raríssim á Catalunya. Las ennegridas voltas románicas fetas de pedra, y son sol, may enrajolat, format en alguns indrets per lo llit natural de pedra, li donan aspecte feréstech y ençisador. Pocas vegadas pot contemplars' en cap qu' estigui conservada en tota sa puresa com sucseheix ab aquesta.

(2) Muntadas al parlar de las casas pairals qu' á Marganell contan segles d' existencia, diu: «De la de *Riu Sech,* de quin arxiu se 'ns han facilitat caballerosament datos, podém afirmar ha cambiat de nom moltas vegadas, dientse avuy Olzina lo seu propietari, si bé la casa pairal es coneguda per lo *Piteu* »

En consequencia, podrém saber quin era lo torrent del Riu Sech, es á saber, 'l que pasa per junt á aquesta casa. Naix dessota lo mirador ó cim de Sant Geroni, y fins á Santa Cecilia, s' anomena *barranch de Sant Geroni;* de Santa Cecilia als horts de la Calsina, prén lo nom de *torrent de Santa Cecilia;* y dels dits horts en avall fins al Llobregat, *torrent del Piteu,* deixant ara de tenir un nom sol y determinat.

Havém manifestat avans, que d'aquesta escriptura, ne deduím, la separació ó allunyament dels dos edificis: lo castell Marro y la esglessia de Santa Cecilia. S' assenyala, en ella, la estensió del territori possessió del Castell, que comprenía, desde 'l torrent de Santa María ó *Vall Mal* (limit á nostre entendre, d' est ab lo Othgari) fins la carena del *Oliver* prop de la *Roca foradada* (roca que limitava los dos Bisbats, de Barcelona y de Vich pel cantó del Bruch) es dir que quasi comprenía la sola part del Montserrat que fonch bisbat de Vich, fins l' arreglo d' abdós diócesis en nostre segle que l' adjudicá al de Barcelona. Las diferents sinuositats descritas en l' escriptura, no poden fixars ab claretat, per haverse perdut la major part dels noms en ús aleshores.

Dintre aquest espay, lo document sols hi esmenta una esglessia, pro nó cap altre edifici castell, com indubtablement hauría de sucsehir si 'l que s' axecava en lo cim de Sant Dimas, existís simultaneament ab lo Marro de junt al ex-Monastir, segons Argaiz y 'ls demés escriptors pretenen. Dualitat de castells que tampoch resulta provada d' ulteriors escripturas, puix may se parla d' havernhi hagut á Santa Cecilia.

Assentada la existencia de sols un castell en est territori, y que no hi trovém provas estigués junt á Santa Cecilia, ¿hont estaría donchs? Acabará de donar llum complerta l' altre escriptura de venda de la esglessia de Santa Cecilia feta en 942, que copiem ab tota integritat al final, teaduintne seguidament lo mes important fragment.

«En nom del Senyor. Jo Druda dòna, y mon fill Ansulf, som venedors á tú, prébere Cesari, mon nebot, ó cosí del prdit meu fill, d' una part de nostre franch alou, axó es, terras cultivadas ó hermas, junt ab sas masías, y ab aquella casa que 'n diuhen Santa Cecilia y ab los boscos qu' están en lo mateix lloch; las quals nos han pervingut, á mí Druda, per compra, y á mí Ansulf, per voluntat paterna. Y están tot s ellas, en lo comtat de Manresa, en lo castell anomenat Marro, axís com segueix: de la mateixa porta antiga ó vella del Castell citat, fins la roca de *Bernat* ó en lo torrent, y en aquesta conformitat baixa pel mateix torrent fins la roca que li diuhen *Roja,* y transita per las rocas aquellas qu' están damunt del lloch anomenat *Monistrol,* y axís retorna á la roca de nom *Carol,* y d' aquí devalla al torrent que baixa per la font

de Santa Cecilia pujant pel mateix torrent fins á la ja dita porta del esmentat Castell. Tot quan aquestos termenals voltan y enclouen, t' ho venem, per lo qu' en vulgas fer, axís com sos delmes y primicias, pel preu de deu unsas de bon or, y axís ho passam de la nostra jurisdicció, domini y potestat, á la teva per complert, propi, franch y lliure. Emperó tot lo castell anomenat Marro, ab sos fruits, possessions y pertinencias, axís com tot quan al predit Castell pertany ó pertindrá, exceptuantne lo que del terme d' aytal Castell te venem, després de nostra mort, ho donám, legám y deixám á Deu nostre Senyor y á la casa de Santa Cecilia, situada en lo terme del predit castell, en sufragi de mon marit Ansulf y en favor de la nostra ánima.... Fonch fet l' any de la Encarnació de 942, en lo dia de las Kalendas de Juny.»

Clara se presenta la escriptura. Druda y Ansulf venen á Cesari, una part, tant sols, de quan hi poseían en las inmediacions de Santa Cecila. Lo restant, ab lo mateix Castell, ho llegan, pera després de la mort d' abdós, á dita casa monacal. Que 'l castell Marro no estava en Santa Cecilia, ni hont suposa Muntadas, 'ns ho expresa també la escriptura al parlar dels límits de la part venuda. De la porta vella del Castell (y tan podria ella obrirse en son recinte interior ó inmediat, com en altre mes extern y separat) passa á la roca d' en *Bernat* (vuy *cavall Bernat)* y baixa pel torrent de junt á ella. ¿Com, á esser en lo ex-Monastir, se trasladaría al *cavall Bernat*, sense empendre uha notable pujada, quan l' escriptura parla sols de baixar? ¿No 's refereix á lloch que per forsa deu mantenirse á equivalent altura que la famosa roca, y per tant en cualsevol dels turóns vehins, pró may en una baixa vorada?

Dintre del circuit marcat en la escriptura del 871, l' unich siti hont podía estar emplassat, es, hont positivament sabém qu' hi hagué un castell, ó siga en la hermita de Sant Dimas, majorment tenint demostrat qu' eix no podia anomenarse *Montserrat,* com pretenen los historiadors. Per la descripció que 'n dona Argaiz judicarém de sa importancia; nos diu, que la existencia d' un castell en aquella singlera, la demostran: «las cisternas cavadas en las penyas, las senyals de ponts de balansa, las parets ab sos ampits que no fa pas molt allí s' hi veyan; y una penya mes alta que la hermita, hont hi ha

un calvari, era destinada á ferhi guardia; y los monjos vells de vuy dia, diuhen, qu' oygueren á sos passats, qu' havían vist lo Castell en tota forma, ab dugas torras ja malparadas, trossos de ponts de balansa, y lo mur molt alsat.» Llástima que Burgos, contemporani á la época en que las torras s' alsarían, omiteixi sa descripció al relatar la tradició dels lladres que copiarém mes avant, puix sols nos diu, com referírem en lo capítul II, s' hi entrava per dos ponts de balansa

Per ultim, mentarém algunas referencias del segle XII, endressadas á acabar tot dubte. Diu Argaiz: «Se trova en l' Arxiu, que 'l rey Pere d' Aragó, no especifica quin dels quatre Peres, lo maná reconstruir; qu' en ell hi tenía guarnició en temps de guerra, d' hont se feyan fogatas y fumeras, quan per la mar ó atalayas marinas 's descubría que 'n feyan, y axís, ab poch temps, podía avisarse tota la terra.» En aquestas paraulas, fa referencia al castell que 's trovaba en lo solar de la hermita de Sant Dimas.

En lo cens fet per Pere III en 1359 hi vé mentat lo castell Marro. Y en 1364, lliga completament ab la nova tramesa per Argaiz, la disposició de Pere IV, copiada per Villanueva, establint, que 'ls vehins de Marganell, devían acullirse al castell Marro en temps de guerra, y seguir son sometent. Prova de que 's trovaba en bon estat. ¿Cóm podrían avenirse, las dos citas, ab la opinió d' estar nostre Castell á Santa Cecilia, quan entre las moltas novas referents al segle XIV que 's tenen de la dita Iglesia y Monastir, en cap se consigna fos aleshores castell?

NOVAS HISTÓRICAS APLEGADAS

Avans del any 871, la historia del castell Marro resta amagada y perduda sens que res se 'n tralluheixi. Muntadas nos relata una porció de fets imaginaris y gens fundats, segurament producte de sa imaginació. Explica qu' en 730, lo Castell fonch abandonat després de defensarse, sa guarnició, per espay d' onze anys contra 'ls alarbs; la que 's salvá, ajuntantse á las dels altres castells *Montsiat, Otger* y *Collgató*. Quaranta y tants anys restá en poder dels moros, fins que vingué

Carle Many y «ab sa táctica militar atrau als enemichs fora de las murallas y en lo siti hont vuy está l' esglessia, s' empenyá 'l combat, essent tant lo valor dels cristiáns, que no sols los venceren si que també desallotjaren del castell Marro, quedant lliure d' enemichs tota la montanya y encontrada. Era 'l dia 22 de Novembre de 797; y al donar, Carles, gracias á Deu per tan assenyalada victoria, feu vot d' aixecar en lo mateix lloch, un temple á Santa Cecilia, á quin cult dedica la Esglessia lo dia aquell; y en lo mateix camp feu donació del territori y futur temple, á Rodulf, un dels valents capdills que més se distinjí, en premi de son valor. Los descendents de Rodulf, impulsats per son exemple, seguíren al exércit com á cavallers; y descuidant son Castell, á despit d' essels'hi tant honorífich y de grata recordansa, resolgueren vendre'l ab sa Esglessia y Mas junts, en l' any 871.» No doném absolutament cap valor histórích á aital relació, transcrivintla sols com á curiositat, per guardar relació ab nostra monografía.

871.—En la escriptura del 871 llegím possehirlo Radulf, per donació de son rey Carles, qu' aquí no pot ésser més que Carles lo Calvo, regnant en Fransa del 840 al 876.—Radulf lo ven á Ansulf y Druda.

942.—En aquesta data, mort Ansulf, la seva viuda Druda (que sería d' una etat respectable) y son fill Ansulf com lo pare, trameten Santa Cecilia y una porció de territori, al prebere Cesari, llegant á esta santa Casa, pera després de sa mort, tot lo restant del castell Marro.

Posteriorment al 942 res més se sab. ¿Suposarém que passant, lo Castell, á mans de la comunitat de Santa Cecilia, restaría abandonat, caiguent en la inacció oblit y fins en son enrunament? Sols vé esmentat en la escriptura, hont, lo comte Sunyer, confirma la donació de las esglessias de Montserrat á Santa María de Ripoll, y allí diu, segons Argaiz: «Per la part de Mitj-dia vá pel torrent *Vall Mal,* baixa del cim mateix del Montserrat y entra en lo riu Llobregat. Pel Ponent, passa per las penyas del Montserrat, axó es per la serralada que pervé de *Sant Iscle* y topa ab lo *Riu Sech* que vé del castell *Marro* » (1)

(1) Los límits d' aitals esglesias quan Jofre I en 888 las doná al monastir de Ripoll, segons la «Marca Hispánica» son los següents:

1359.—Durant quatre segles no trovém cap recort del Castell. En aquest any, consta, en lo cens fet per Pere III lo Ceremoniós, com pertanyent á la Veguería de Manresa, Berga y Bergadá: «Santa Cilia de Montserrat ab Castell Marro, 6 fochs.» Poca cosa aleshores sería lo territori qu' abarcava, á judicar d' est detall.

1364.—Existeix una disposició de Pere IV, segons la qual, los vehíns de Marganell, en temps de guerra, devían acullirse al castell Marro y seguir son sometent (Villanueva.—Viaje lit por las Igl. de Esp.)

Cornet y Mas, inseguint també la opinió d' Argaiz de creure 'l Castell formant un sol conjunt ab Santa Cecilia, nos parla del Senyoriu qu' exercía son Abat, derrera resquicia de la jurisdicció que tingué en lo Castell Marro, en las següents paraulas: «Per ocupar, lo monastir de Santa Cecilia, lo esmentat castell, tenía son Abat, presó, grillóns, cadenas y çep pels delinquents, ab privilegi d' el-lejir Batlle en dita parroquia y terme y pendre plé homenatge á sos vassalls, percibintne d' ells, delmes, censos, tercías, lluismes, alcabalas, y altres prestacións feudals y senyorials.»

En lo actual segle y á despit de las novas lleys que han anat cambiant nostre antich modo d' ésser, se constatan encara los drets del ex-Monastir, en lo segell de que 's serveix lo poble de Marganell. En l' any 1835 y encara en lo de 1850, n' usavan un de petit y circular, ab inscripcións al voltant y al mitj que deyan: *Sta. Cecilia y Margll de Mt.* (Santa Cecilia y Marganell de Montserrat.) Lo que 'l substituhí, pels volts del 1860, y qu' encara está vigent, porta al mitj, una imatje de la Santa, y al voltant, la inscripció *Ayuntamiento de Santa Cecilia de Montserrat.*

TRADICIÓ

Lligada ab la desaparició y enderrocament del Castell, se conserva, una bastant important tradició, relatada en lo llibre

«Habbent affrontationes per ipsa serra de Molella, sicut aquas vergunt contra ipsas Ecclessias et venit in rio Mexanos et infundit in Lubrigado. De alia vero parte descendit de cacumine montis et venit per ipsa Molella. Et per serra quæ vergit in rio Sicco et infundit Lubrigado.»

V de la obra qu' en 1512 escrigué l' Abat Burgos, copiada íntegra per Yepes en 1609 (Crónica General de San Benito,) y tramesa després per tots los demés historiadors. Diu Burgos: «En lo mateix cim hont está edificada l' hermita de Sant Dimas, antigament s' hi assentá un Castell, al qual tant sols s' hi entrava per dos ponts: en aixecantlos, quedavan espantosas singleras per fosso y barbacana, ab quina defensa, podía tenir la major seguretat, lo més important fort del mon. Conegueren, aital disposició y fortalesa, trenta lladres, y semblantloshi lloch molt apropiat per exercir sa miserable industria, s' hi aculliren, insultant y robant, sense que ningú hi pogués ab ells, essentne enutjada tota la regió, no perdonant al mateix Monastir de la Mare de Deu, puix moltas vegadas l' apedregaren del cim d' una roca molt gran, qu' está damunt d' ell, exijint provisións y tot quan volían. Axís eran senyors del camp, sortían secretament, robavan, assessinavan y quan la nova era arrivada als pobles y estos s' aparellavan á la defensa, los trobavan ja retirats á son niu. Tenían esperuguits y atropellats als habitants dels entorns, fins que, sis ó set homes decidits, los espiaren, y quan sols n' hi quedavan dos ó tres dins (qu' eran los deixats per guardarlo,) pujaren per lo espedat del single perillós, valentse de matas y arbres; y sense ésser sentits, entraren dins y s' apoderaren del castell. Alguns foren morts, altres empresonats, desterrant axís la por que tant atemordits tenía á aquells pagesos. Maná després, l' Abat d' aquesta Santa Casa, enderrocar lo Castell y edificarhi la hermita en honor y reverencia de Sant Dimas.»

Aquesta tradició, referintse á época no llunyana de quan fonch escrita per Burgos, poch li faltará pera ésser del tot histórica; en efecte.

Que 'l Castell estava en peu en 1364, es evident de la disposició de Pere IV; y sería molt probable, que seguiría conservantse alguns anys després; si tant sols fossen aquestos 36 (cosa gens difícil), nos trovém entrant en lo segle xv. Burgos, al relatar sa tradició en 1512, no la variaría de com resultava formada al finalisar lo segle xv ó sía dotze anys avans. De la hermita de Sant Dimas sols sabém qu' existía en 1499 (pel llibre «*De reformatione hujus Monasterii*») y ab lo cognom d' *hermita del Castell,* y per tant servantne d' aquest un recort inmediat. Consequencia, que la tradició, contaría tot lo

més, cent anys d' existencia, y quan tant propera se 'ns presenta, per regla general hi té més part la historia que la fábula. Finalment, la advocació del bon *lladre*, Sant Dimas, que prengué la nova hermita ¿no es lógica consequencia fós en expiació d' un fet, hont los lladres jugaren lo principal paper?

Estas consideracions nos indueixen á opinar que comensaría lo segle xv ab l' enderrocament del castell Marro, refugi d' una quadrilla de bandolers, reemplasantlo ab una hermita. Será necesari, com epílech de la historia d' aquell, relatar los principals fets esdevinguts á sa hereva y continuadora en lo propi cim, la hermita de Sant Dimas, durant los cinq segles de sa existencia.

LA HERMITA DE SANT DIMAS

Argaiz suposa, que la vida heremítica á Montserrat, comensá en temps dels Goths. L' admiració qu' envers aquells solitaris sentiren sempre los cristians, excitá la general curiositat y veneració pels qu' en romiatje visitavan á la Verge, poetisantla detalls de tal ó qual heremitori, que 's trametía 'l poble ab respecte. Segurament lo més general y que molt doná á parlar, era, lo modo com tenían amansits als ausellets, restantne curiosas relacións. No hi ha historiador que deixi d' ocuparsen; y lo bisbe d' Orense Frá Agustí Eura, en sa descriptiva oda á Montserrat, hi dedica lo següent vers:

Los aucellets graciosos,
Viuhen allí sens susto y sens cuidado,
Puix veurás qu' amorosos
Se posan sobre 'l muscle ab desenfado;
Y á escusas d' un pinyó que los provoca,
Mil voltas ab lo bech, besan la boca.

1522.—En una de las dos capellas de la hermita, feu sa confessió general, Sant Ignasi de Loyola, avans de fundar la Companyía de Jesús (Cornet y Mas.—*Tres dias en Montserrat.)*

1578.—Dintre sas pobres parets, passá d' aquesta vida á altre millor, una figura remarcable en la historia eclesiástica de Montserrat. Serra y Postíus, ab concís estil, narra sa vida de la següent manera: «Essent Abat Frá Pere de Burgos, arrivá pobre pagés á Montserrat ab uns angarells: en un cantó hi duya un cabrit y en l' altre á un noyet fill seu. Presentá los angarells al Sacristá, quí prenent lo cabrit digué al Pare se 'n portás lo noy; pró no lograva convence 'l, puix insistía repetint, qu' ell tot ho ofería á la Mare de Deu. Lo Sacristá ne doná coneixement al Abat, baixant á veure lo present; y y contemplant al noy, ne formá tal concepte, que no passant de set anys, l' admeté en lo nombre del escoláns. Als setse (havent aprés tot quan li ensenyaren), vestí l' habit de Monjo, y tant bé profitá 'l temps en santetat é ilustració, elegintlo per Abat, emprenent lo que molts ne deyan un imposible, y fonch, comensar la obra del sumptuós temple del Monastir. Contan qu' essent escolá, tenía aquets agitadíssims pensaments. Acostumava dir *¡ah! si jo pogués faría á la Mare de Deu una gran Iglesia.* Y lo que quan noy repetía, disposá, la Verge, ho cumplís de vell. El-legit Abat per segona vegada, continuá esforsadament son desitjat temple. Mes coneixent se li acostava la mort, pujá á la hermita de Sant Dimas, hont hi feu vida verament santa fins qu' acabá sos dias.» Aquest era Frá Barthomeu Garriga. Sa curiosa historia, Balaguer l' ha poetisada en son aplech de tradicións Montserratinas.

Fins al segle XIX uns hermitants se sucsehiren als altres, sempre subjectes al Abat; puix desde 'l 1493 professavan y feyan iguals vots que 'ls Monjos, diferentsiantse en la color de son habit, qu' era roig.

1808.—Alterada la tranquilitat y repós de nostra Patria, fins la dels llochs mes quiets y apartats, com eran nostras hermitas; davant la profanació de temples é imatjes pels bandolers que 's deyan soldats del Imperi, per lliurar de tot dany á la sagrada imatje de María, judicaren necesari amagarla, escullin com á proposit, una paret del hort de la hermita de Sant Dímas. L' Abat Muntadas narra de la següent manera, la trovalla de la Imatge pels invasors. «En las varias excursións fetas pels francesos per la montanya durant la temporada qu' ocuparen á Montserrat, dos soldats descubriren la Santa Imatge, qu' estava en una de las parets del hort qu' hi

ha al peu de la hermita de Sant Dímas; la despullaren dels vestits y joyells que la adornavan, conçibint després, lo sacrílech projecte de penjarla. Tal com fonch pensat fonch practicat. Al peu del camí que puja á la hermita, hi havía una alsina centenaría, de la que vuy en dia (any 1866) s' en conserva encara una part, lligarentli una corda al coll, y un d' ells pujá al arbre pera estirarla, quedant l' altre dessota ajudant á aixecar la imatje. De sobte 'l de dalt cau á terra mort y fret. Estamordit lo segon, pren la Santa Imatje y la retorna, plorant, á son siti. Mes avant, aquest soldat aná á Tarragona, confessá son delicte, y facultá al confés de publicarlo als monjos de Montserrat y aquestos 'ns ho han contat mil vegadas, especialment quan essent noys, passavam per junt á dita alsina.»

1812.—Abandonat per las tropas Napoleónicas lo monastir de Santa María de Montserrat, l' ocupá seguidament un cos de tropas del exércit espanyol y aliat. Lo coronel inglés Eduart Green, presa determinació de fortificarshi en sas singleras, escullí com estratégica, la mateixa que mil anys enrera, ab més rahó qu' ara, aparexía inexpugnable á aquells reconquistadors de la Pátria. Relata 'l fet Muntadas y diu: «Lo gobernador Green s' aferrá ab l' idea de fortificarse á Sant Dimas; lo qual sapigut pels francesos, destacaren contra d' ell una no insignificant columna qu' hi pujá lo 28 de Juliol, col-locá una pessa d' artillería á pochs passos de lo que Green ne deya fortalesa, pel cantó de la hermita de la Trinitat, intimantli rendirse, no li quedá altre recurs que ferho; pró los mes de sa companyía, anomenada d' *anglo-catalans*, despenjantse, ab perill de la vida, pel barranch que cau damunt lo camí dels *Degotalls*, lo 30 del mateix Juliól, pogueren salvarse.»

Deslliurada Catalunya, restablert lo cult de nostra religió y obertas las Esglessias, Montserrat retorná á sa vida habitual, per breu temps suspesa durant aquells calamitosos anys. Sols cinq de sas hermitas foren habilitadas de nou, y entre ellas, li tocá en sort á la de Sant Dimas.

1822.—No més set anys, ó cosa axí, durá la vida heremítica en nostra época. Discordias civils obligaren á retirarse de sas soletats á monjos y hermitants, y en 28 de Desembre ne fonch tancat lo Monastir. Transportada á Barcelona la Santa

Imatje, hi romangué fins lo 3 de Juny de 1824, restituida á son Santuari.

D' aleshores, sempre mes desert y solitari ha restat aquell turó, despres de, Deu sab quants anys feya, fonch frequentat y habitat per innombrables generacions. Ja no óu veus de comandament; ni 'l fresseig de las armas topant ab vestimentas de ferro; ni 'ls cants, jochs é imprecacions de ballesters y gent de guerra, que fins lo segle XIV lo guardaren; ni las maledicciones y renechs dels bandolers duenyos de la fortalesa en sas derrerías. Ja no percíbeix los ardorosos prechs, que, contrastant ab sa primera etapa, per espay de prop cinq cents anys, sentí axecarse al Omnipotent, junt ab los himnes y alabansas de la naturalesa tota, y allí més singularment, dels amansits aucellets; ni los sanglotants plors de penediment del mundanal pecador, al escullir, confiant, aytal soletat, com lo més segur camí d' arrivar á la benaventuransa eterna. Fins las aus, faltantloshi las engrunas sobreras d' uns y altres, han desertat de la casa pairal. Al present, lo sol remor qu' ab uniformitat sobiat ressona dalt d' eix aspedat cim, es lo del vent que s' encaixona per rocas y parets, acompanyat de tant en quan, pel de las pedras, poch á poch despresas de son ciment, que com si també cansadas de tanta soletat, pretenguessin desertar d' aquell lloch rodolant singlera avall. En temps gens llunyá, quedará desaparescut per sempre, lo qu' ara nos serva lo recort del hermitá qu' allí hi feya santa vida xexanta vuyt anys enrera, de la mateixa manera qu' enguany s' ha esborrat per complert, tot quan podía assenyalarnos l' existencia del castell Marro, qu' allí axecá sas enmarletadas murallas y altiuas torras d' homenatge.

VII

CASTELLS Ó TORRAS A SANT GERONI, LO BRUCH Y MONISTROL

SANT GERONI—CASTELL Ó ATALAYA

Restos de parets conservats en lo turó de Sant Geroni, han fet naixer la suposició de que antany sigués, atalaya ó castell. Difícil nos apar la segona hipótesis, per abundar sobradament los llochs estratégichs en la Montanya, no essent precís recórrer á un que tantas incomoditats ajuntava: lluny de poblats, ventejat, fret, fatigosa pujada etc. En cambi era apropiadíssim com á sençilla atalaya, per dominarse d' allí mitj Catalunya.

Argaiz, l' infatigable investigador Montserratí es qui nos en parla: «Té la hermita de Sant Geroni, dos bonicas cisternas y dos gayas plasetas, que la una li serveix de mirador y juntament de baluart y es creible fós atalaya en temps de la destrucció d' Espanya. La hermita estigué molts anys desfeta. Se reedificá en 1590, com resulta d' un escrit que diu: *Capella Sancti Ieronymi in excelsa parte montis istius Monasterii, quœ á multis annis diruta in totum erat, nec aliquam habitaculi formam habebat, reedificata fuit anno MDXC et in illius erectione expensas putamus fuisse quingentas libras et amplius.*»

Poch, ó rés més, podém afegir á aquest particular, per quan los antichs escrits no hi fan referencia de cap mena. Per

tant, si 's tractés d' ésser castell lo primitiu edifici, ha de pertanyer á época molt llunyana y del quin cap recort 'ns ha esdevingut; mes si sols atalaya, podría dependir de qualsevol dels tres castells Collbató, la Guardia, ó Marro, ja que ab tots ells podía comunicar 's facilment.

¿HI HAGUÉ CASTELL EN LO BRUCH?

Ploblema es aquet originat per los texts aplegats en lo capítul V y referents á la Guardia. Alguns d' ells semblan evidenciar la existencia d' un castell, mentres qu' altres assenyalan lo contrari. Los primitius documents parlan de la Guardia y del Bruch, en sentit de formar una sola jurisdicció, ó pertinencia territorial, del Senyor de la Guardia.

Las primeras sospitas de si en lo Bruch existí castell, per ço dependent y formant part del de la Guardia, apareixen en lo segle XIII. Compendiarém, lo mes possible las citas históricas que fan naixer est dubte, com també, algunas de las que 'l resolen negativament, per esser esmentadas en lo capítul V.

1220.—Guillém ofereix al monastir, los *castells* que tenía en lo Bruch y la Guardia.—1264 «*castrum de Brucho situm montaneis Montisserrati et de Villaclara, sunt feuda domini Regis*».—1295 ...«*vel habere nolumus ab hominibus nostris de Bruch et Berengarius de Castro Eulino, castlano ejusdem loci*...»—1315. *Les rendes dels* CASTELLS *del Bruch et de Saguardia*—1354. Posehía la castlanía dels *Castells* y Llochs de la Guardia y del Bruch.

Y en cambi durant los mateixos segles destruheixen la suposició, texts com los que 's continuan: 1327.—Homenatge que presta Castellolí del *castell* y lloch de Ça Guardia y des Bruch y lo mateix se repeteix en 1336, 1352, 1358 y 1375—1359. En lo cens de Pere IV, *Castell* de la Guardia des Bruch:—1370—*castro de Guardia et parrochia de Bruch*. etc.

Com no coneixém restes ó runas, de més ó menys importancia, qu' en lo Bruch, pugan fernos sospitar l' existencia del castell, y á més, cap de las moltas escripturas que d' aquesta época restan, nos en parla positivament, nos limitém

á consignar lo dubte, tal com 'ns ha previngut, deixant, sa solució, á altres més afortunats ó més coneixedors del punt que tractém.

LA TORRA DE MONISTROL.

La *torra del Puig*, construhída per defensa del lloch de Monistrol, ni té historia ni importancia. Se sab perfectament, qu' en 1408, lo prior de Montserrat Frá Vicens de Ripis, la maná edificar, (Argaiz). La fetxa de sa erecció, coincidint ab la de la época en que suposém esdevingueren las depredacións dels bandolers del castell Marro (capitul VI,) nos induheix á pensar, si l' un fet, podría guardar relació ab l' altre, puix del contrari no atiném á que 's deuría esta construcció en lo segle XV y en lloch tan poch apropósit com es aquell estánt dessota mateix de las altas singleras Montserratinas.

APENDIX

I

871.—*Escriptura de venda del castell Marro á Ansulf y Druda.*—(Document LXXVII de la Marca Hispánica.)

In nomine Domini Dei œterni et salvatoris nostri Jesu Christi. Ego Radulfus vinditur sum tibi Ansulfo et uxori tuœ nomine Druda. Per hanc scripturam vinditionis meœ vindo vobis quasdam res juris mei sitas in comitatu Minorisse, id est, castrum nuncupatum Marrœ, in latere Montisserrati positum, cum domibus, œdificiis, pratis, silvis, nemoribus, pascuis, adjacentiis, rochis, petris maximis vel minimis, aquis aquarumve decursibus, montibus sive planibus, et omnibus suis finibus, necnon et molendinis. Supratáxatas quoque res sub omni integritate cum propriis terminis propiis que earum finibus, tibi Ansulfo uxorique tuœ Druda ad proprium alaudium franchum et liberum ad quicquid decreveritis fatiendum per hanc meœ auctoritatis conscriptionem vindo et de meo jure in jus et potestatem vestram fideliter trado propter pretium librarum quinque obtimœ platœ. Ita videlicet ut quicquid ab hodierno die et tempore exinde jure proprietatis facere decreveritis, liberam et firmissimam in omnibus habeatis potestatem faciendi, tam donandi, vendendi quam et commutandi, necnon etiam heredibus vestris relinquendi. Advenerunt autem mihi prœfata hœc omnia ob largitione domini mei gloriosissimi Regis Charoli. Supratacta

quoque omnia affrontat ab oriente in medio flumine Lubricati sive in valle quœ dicunt Mala, et ascendit per medium torrentem usque in cacumine Montisserrati. Et a meridie affrontat in supperiores roccas prœdicti montis, et vadit per cacumine nuncupati Montisserratis usque in collo super quandam rocham quœ vocatur Corbero; et de hinc descendit in loco vocato serra de Dolador; ibique affrontat ab occiduo; et de hinc descendit in torrente de Fathel, et vertit per ipsum torrentem usque in jungentes subtus planam de Midians. Et ibi affrontat a parte circii et ascendit per quendam alium torrentem et transit in collo de Oliva; sicque descendit in torrentem de Rivo sicco et graditur in medio fluminis Lubricati. Quantum hœc affrontationes includunt et termini ambiunt, sic vindo vobis integriter simul cum ipso loco in quo edificata est ecclesia nuncupata Sancta Cæcilia, cum decimis et primitiis. Quod si ego vinditor aut ullusque homo utriusque sexus, qui contra hanc vinditionem pro inrumpendum venerit, non hoc valeat vindicare, sed componat hœc omnia superius scripta in duplo, et in antea ista venditio in omnibus habeat firmitatem. Actum est hoc anno incarnationis Christi DCCCLXXI Indictione IIII. IIII Kalendas Maii, anno III regnante Ledoycus Rex. Rodulfus qui hoc firmo et testes firmare rogo. S. Geraldi. Wifredus Comes confirmo. S. Petri. S. Gudalli. S. Preciosi Presbyteri. S. Gerardi. S Berengarii Raymundi. Sancius sacerdos. Teudericus, Teobadii, Ricardus sacerdos, qui hœc scripsit die et anno quo supra.

II

942.—*Escriptura de venda de la iglesia de Santa Cecilia en lo castell Marro, al prébere Cesari.* (Document LXXVIII de la Marca Hispánica).

In nomine Domini. Ego Druda fæmina et filius meus Ansulfus, vinditores sumus tibi Cœsario presbytero nepoti meo sive consobrino prœdicti filii mei aliquid de nostro alau-

dio francho, id sunt terras cultas vel incultas simul cum ipsas casas et cum ipsa domo quœ dicitur Sancta Cœcilia et cum ipsos boscos qui ibidem sunt; qui nobis advenerunt ad me Druda per meam emptionem, et ad me Ansulfus, per paternam vocem. Et est hœc omnia in Comitatu Menresa, sive in Castro quem dicunt Marrœ, sicut pergit de ipsa porta antigua prœscripti castri quem vocant Marrœ, usque in rupibus Bernardi sive in torrente, et sic descendit per ipsum torrentem usque in rocha quœ dicitur Rubia et transit per ipsas rochas quœ sunt super ipsum locum qui dicitur Monasteriol, et sic revertitur ad ipsam rocam nominatam Cherol, et de hinc descendit in torrente qui descendit ab ipsa fonte Sanctœ Cœciliœ et ascendit per ipsum torrentem usque in prœdicta porta nuncupati castri. Quantu isti termini ambiunt et circumcunt, sic vendimus tibi ad quicquid facere volueris, simul cum decimis et primitiis, propter pretium uncias decem boni auri; et sic de nostro jure in tuo tradimus dominio et protestate ad tuum plenissimum proprium franchum et liberum. Totum vero castrum vocatum Marrœ cum omnibus suis fructibus et tenedonibus at que pertinentiis sive cum omnibus quœ ad prœdictum castrum pertinent vel pertinere debent, exceptus illud quod de termine hujus castri tibi vendimus, post obitum nostrum donamus, relinquimus, sive accordamus Domino Deo et domui Sanctœ Cœciliœ sitœ in termino prefati castri propter remedium viri mei Ansulfi bonœ memoriœ et propter animam nostram, sicut in carta nostrœ emtionis resonat; ita ut ab hodierno die et tempore exinde memorata domus honorata permaneat et est manifestum. Si quis hoc disrumpere voluerit, nullo facere possit. Sed quisquis fecerit, supradicta in duplo componat cum omni sua melioratione, et insuper hoc superiùs scriptum semper maneat firmum. Acta sunt enim hœc anno incarnationi verbi DCCCCXLII, die Kalend. Junii, S. Druda. Ansulfus, nos qui hœc fecimus et firmamus, S. Cirici, S. Baldunigio, S. Varco, S. Raymundi, Reofretus sacerdos. Donadeus Presbyter, qui hoc scripsi, die et anno quò suprà.

III

1065.—*Testament del bisbe de Barcelona Guislabert, fill del Vescomte Geribert.* («Antiquitatem eccle. Cathed.» Lib. IIII fol. XCIV.—Arxiu de la Cathedral de Barcelona.)

C Guilaberti episcopi qui dimisit sedi Barchinone ecclessiam Sancti Michaelis Montis Serrati et II ecclessias alias. Condiciones sacramentorum ad quarum ex ordinationem residebat iudex Guisadus et sacerdotes sive levite comprehensi. In presencia Gaucefredi urialis sacerdotis et Guillelmi Ramiri sacerdotis et Remundi levite et aliorum multorum quorum nomina exparte annotata sunt. Testificati sunt testes Reimundus presbiter et Ermemirus sacerdos de Minorisa quos ad testimonium pretuleret Berengarius archidiachonis et Dalmatius Geriberti et Poncius Erme et Petri sacrista et Remundus Seniofredi et Isovardus Guadalli manumissores Guilaberti episcopi ad comprobandam ultimam volutatem Guislaberti episcopi per suum testamentum editam qui iurejurando testificati sunt ita dicentes. Juramus nos testes primum per Deum patrem omnipotentem et per Jhesum Christum filium ejus atque per Sanctum Spiritum confitentes hanc trinitatem unum et verum Deum esse per altare consecratum Sancti Clementis martiris quod est fundatum in ecclessia Sancte Marie de ipso Pino quod nos vidimus qualiter Guislibertus episcopus iacebat in sua egritudine et ordinavit suam ultimam voluntatem per suum testamentum vel per suis verbis. Que tunc precepit per suum testamentum vel per suis verbis suis elemosinariis iàm dictis quem mors illi advenisse plenam potestatem habuissent ad distribuere omne suum habere pro anima sua sicut ille ipse injuncxit. In primis iusit ut fuissent solutos omnes suos debitos. Que item concessit ad calicem Sancti Crucis Sancti que Eulalie uncies XL auri puri. Que ad tabula iamdicte sedis uncias X. Et concessit ad canonicam Sancti Crucis suos ciphos meliores argenteos. Que ad Sanctum Michelem de Barchinona ad

crucem faciendam L mancussos. Que concessit ad iamdictam canonicam ipsa sua conca simul cum ipso suo urceo. Que ipsas suas calleras et padellas et cupas et tonnas et omnia vascla et mapas et tovalas. Iterum concessit ad domum Sancti Michaeli de Monteserrato ipsam ecclessiam de Amenolellas et aliam ecclessiam Sancti Cornelii qui est in Collo Betone sicut iam supradictum est cum eorum terminis et adjacentiis cum ipsas ecclessias qui ibidem sunt cum decimis et primitiis et oblationibus et illorum alodiis et cum omnes censos et exios quod supradictis locis existerunt aut existe debent. Et supradictam ecclessiam Sancti Michaelis de Montesserrato et ipsam ecclessiam de Amenolellas et aliam ecclessiam Sancti Cornelii qui est in Collo Betone sicut iam supradictum est cum illorum terminis: sic concessit domino Deo et canonice Sancti Crucis sanctique Eulalie et canonici faciant cantare et illuminare supradictas ecclessias. Quem supradictum alodium Collis Betoni concessit tenet Ermengaudo Johannis suo nepoti. Tali ratione ut habeat eum per manum canonicorum Sancti Crucis Sanctique Eulalie dum vivus fuisse et fideliter dedisse tascham ipsius alodii iam dicte canonice et predictis canonicis. Que ipse iam dictus Ermengaudus firmasse iamdictum alodium et omnino dimisisse in potestate prefate canonice et iamdictorum canonicorum. Si autem noluisse firmare predictum alodium hunc donum dimissionis nichi illi valiat neque habeat se solide fuisse et libe iam dicte canonice. Per mortem vero iamdicti Ermengaudi si sicut suprascriptum est predictus Ermengaudus firmaverit et attendit remansissent suprascriptu omnia ad iam dictam canonicam. Que concessit ad Sanctum Cucuphatem caminis Barchinona V uncias auri Barchinone ad crucem faciendam. Que concessit ad Mironem Guilaberti mulum suum meliorem. Que ad Fulconem Guisadi uncias V auri. Que ad Guitardum Vitalis I. Que ad Isovardum Guadaldi L numos auri monete Barchinone. Que ad Guilelmum Ricardi mancusos VV auri. Que ad Isarnum unam unciam auri. Que ad Tedmundum mancusos VI. Que ad fratrem suum I. Et ad Ferrandum VV numos. Que ad Mariam Apiarie dono votam numos IIII. Que ad Bernardum Guarini uncias V. Que ad Fruia numos V. Que concessit ad Remundum Seniofredi Rivo Rubii L numos aurei monete

barchinone. Que concessit ad presbiteros per missas C mancusos auri. Que concessit ad canonicam Sancti Crucis ipsum alodium Civitatis Fracte quod tenet Sicardis Castri Vetuli, et habeat eum Miro Guilaberti per manum predictorum canonicorum dum vivit. Que concessit ad Sanctem Cucuphatem cœnobii Octaviensis uncias V auri. Que ad Sanctum Petrum cenobii Puellarum V uncias auri. Et ad Ermemirum Eldemari unciam I auri excepto debito quod illi debebat quod voluit ut illi fuisse redditum. Et ad famulam suum ministrum Apiarie et ad uxorem eius X numos auri. Que concessit ad Dalmatium Gueriberti suam pellitiam cum superpellitio et cotam. Que concessit ad Sedem Sancte Crucem suum botonem, et suum anulum meliorem et campittam ut habuisse hei succesor suus qui post mortem illius venturus esset semper in servitio domini et ipsius Sancte Crucis tali tenore et ordine ut semper habeat hoc supradictum in hac Sancti Crucis Sanctique Eulalie sede et interdicto excomunicationis preceptum ut non fuisse ausus extrahere extra hanc Barchinone Civitatem. Et concessit Berengarium Archidiachonum suum pelliconem verum. Que ad Remundum Seniofredi suam capam veram. Que concessit ad Guifre dum Seniofredi clerigum suam pelliciam meliorem armeniam. Que ad Remundum Seniofredi fratrem eius suas copas argenteas. Que concessit ad Poncium Sacristas uncias V auri. Et ad Mironem Goltredi unciam I auri. Et ad Mironem Guilelmi aliam unciam. Et ad Albertum Bergitanensis mancuros III. Et ad compagnum Tudiscli suum superpellitium. Que concessit ad Tedmundus de ipsa Granata parilium unum bovis quod illum tenebat. Et suum capellum cebellinum concessit ad successorem suum. Et concessit ad Mironem Petri mancussos IIII. Et concessit ad Pontius Sacristas suam pellitiam vulpinam ut faciat cantare per anima sua C missas et dua tapetia sua meliora concessit ad Sanctam Crucem et ad Sanctam Eulaliam. Et ad Remundum Seniofredi concessit supralectum suum meliorem et pelles suas lupi cervarii et bolzas meliores cum salma et estrai. Alium supralectum ad Sanctem Cucuphatem camini Barchinonœ. Inter Petrum monachum et sororem eius Ermengardam monacham VV mancusos. Et ad Isovardum Guadaldi asinum I cum bolzis et salma Supradicta omnia

que concessit ad Remundum Seniofredi ea convencione habeat ut faciat cantare pro anima sua C missas. Et concessit ad Sanctum Laurentium suum mulum que vocant Zarafa. Et ad baronem Tudiscli alium mulum quem ipse habebat eo tenore ut dedisse suis elemosinariis uncias V. Et si sua voluntas fuisse accepisset ex eis V. Et ad Remundum Vitalis suum barbacium. Que ad Poncium Olive suas robas pelleas. Et ad Albertum de Foncheres capam suam Sancti Onissii. Item concessit ad filium suum Minorem et ad filiam suam Ermesindœm eius sororem castrum que vocant Cabrera atque illud que vocitant Castellet cum illorum terminis atque cum eorum omnibus pertinenciis. Iterum petiit suos seniores preclarisimi Domno Remundo comiti et Domna Almodis comitissa ut ita fuissent adiutores de Cabrera et de Castelet et de illo omni quod habent ad Mironem filium suum et ad Ermessindem eius sororem sicut illis illi permisserant. Que Miro et sorores illius iussit ut fuissent in baillia et patrocinio Dei et illis sicut erat illi fidutia in dominum et in illis. Que concessit ad Sanctam Crucem et Sanctam Eulaliam cunctos suos libros quos habebat et obnixe rogavit dominam suam Almodem Comitissam ut restauraret suum librum indicium sue ecclessie ¿Matis? Que nimium petiit dilectissimis domine et seniores per caritatem dicti et per eam fidutiam quam semper in illos habuit ut illud omnie suum habere quod illi debebant et adhuc debitores erant ita supradictis helemosinariis suis dedissent ita ut possint exinde voluntatem eius facere sicut eis ille injuncxit ad servitium Dei. Item que obsecravit amantissimi seniores ut illud omne suum habere quod invenire potuissent in potestate aliorum hominum aut per debitum aut per comendationem quod sit ex eius iure ut cunctum requierant et faciant illud venire in prefatorum helemosinariorum suorum potestate ut sicut eis precepit ita possint dare per animam eius. Aliud omnie mobilium rerum quod ullorum invenire potuissent dedissent per anima sua inquibuscumque rebus melius videant in servitio Dei et Sancti Crucis Sanctique Eulalie. Priusquam autem hec omnia ordinavit memoriam integram atque mentem bonam habens confirmavit suum testamentum manu propia nomen suum scribendo III nonas Dezembris et vixit prius modum usque nonas Dezembris quem etiam die obiit.

Actum est hoc nonas Junii anno V Regni regis Philippi· S + Reimundus Presbiter. Ermemiri Sacerdoti. Qui hoc iure iurando testificati sit secundum modum superius comprehensum per suprafixum iuramentum. S + Gaucefredus sacerdos S + Guilelmus presbiter. S + Reimundi levite· S + Reimundi levite. S + Guilaberti levite. S + Riculfi levite. S + Ermengaudi Ri clerici. Isti sunt huius rei auditores. Guisadus judex. S + Poncii subdiaconi qui hec scripsit cum omnibus suprapositis quibusdam extinctis die et anno + quo supra ERMENGAUDUS JOHANNIS CONFIRMAT SEDI DONATIONEM ALODII DE COLLEBETONI. A nomine Domini. Ego Ermengaudus Johannis firmator et difinitor atque donator sive dimissor sum Domino Deo et canonice atque canonicis sedis Sancti Crucis Santique Eulalie. Est etiam satis manifestum quod Guilabertus prefate sedis episcopus dedit atque concessit ad suam ultimam voluntatem per testamentum editam Deo et prenominate canonice ecclessiam Sancti Michaelis que posita est in Monte Serrato et ecclessiam de Amenolellis et aliam ecclessiam Sancti Cornelii que posita est in Colle Betonis. Has etiam prefatas ecclessias cum omnibus earum undique terminis et pretermiciis atque adiacentiis cum decimis et primiciis et oblationibus atque alodiis universiis et cum cunctis censibus et reditibus qui quomlibet modo exeunt vel exire debent ex supradictis locis, concessit prenomenatus Guilabertus episcopus patruus meus Deo et prescripte canonice per suum et in suo testamento in quo etiam dixit ut ego qui erat suus ipsius propinquos qui fuerat Johannis fratris illius filius tenet supradictus alodius Collis Betoni tali videlicet modo atque rationè ut habent illud dum vivem per manum canonicorum canonice prenomenate et daret fideliter omne tempore tascham ipsius alodii prescripte canonice et predicte canonice canonicis. Idem quo predictus patruus meus iussit in eodem testamento suo ut ego firmarem predictum alodium et omnino dimitterem atque delibarem in potestate atque dominio prefate canonice et canonicorum eisdem. Quod si nollet firmare atque dimittere prescriptum alodium in illorum dominium extraneus eadem atque alienus a prefato alodio atque dimissionis dono se solide atque delibe esset prefatum alodium iuris prenomenate canonice. Post obitum meum precepit ut predictus alodius cum suprascriptis om-

nibus remaneat ad iam dictam canonicam si firmaret preditum alodium sicut suprascriptum est et attendet prefati patrum mihi iussionem. Unc ego firmo et trado atque delibe dimitto universum prenominatum alodium sicut superius est comprehensus in ius atque dominium prenominate canonice et canonicorum eiusdem secundum quod idem Guislabertus patruus meis iussit atque concessit in suo testamento ut ab hodierno die et tempore sint universus prescriptus alodius juris atque dominii prefate canonice et canonicorum eius solide atque delibe. Facta scriptura dimissionis sive firmationis III nonas januari anno VII regni regis Philippi. S + n. Ermengaudi Johannis qui hanc dimissionem atque delibationem fecit et punctis solitis roboravit et testibus eam roborari rogavit. S + n. Guillelmi Bernardi. S + n Remundi Guillelmi. S + n. Geralli Mironis. S + n. Bernardi Eldemaris *G. Petri Desparagera qui dimisit filio suo Arnallo mansum Bernardi de Geraldes. et. ip. dr. fuit canonicus et dedit fedi eum.*

IV

¿Segle XII?—*Registre hont se copia una escriptura, sense fetxa, assenyalant los drets y pertinencias del Senyor Major y Castláns de la Guardia.* Liber Feudorum Vicariarum Cathaloniœ, Volum I folio LXXVII).

Item in eodem libro et folio est carta testimonialis super iuribus Castri de Guardia inter senior maior et Castulanos et est manifestum quod est de senior maior dominio totum de Bruch cum totis suis terminis et intus in istos terminos suprascriptos nomine de Bruch. Castulanos maiores vel minores non habeant nullam rem toltam nec forcia, neque chestia, neque acaptès neque per precos neque alberges, neque trobes, nec stachamenta, nec placitos, nec iova, neque nullum mandamentum, nec districtum, sint dominio de seniore maiore, exceptus solas decimas quod tenebant R. Bn. et A. Bn. pro vice-

comitem exceptus ipsam pertinentiam quod ecclessiam Sancta Maria habet in decimas; et terminat de parte Orientis in Coma de Matosa, et in Rocha de Palomera et intus in Grado de Valle Arnalli et terminatam sicuti singla. Cingle vadit usque ad Molela et pervadit usque ad Castello-tort et terminat in Rocha de Grairea et dividit cum termine de Appierola; et etiam de senior maior montem de Monte serrati ut non habent ibi nullam rem castellanos maiores vel minores et quantas vices quod vicecomes veniat ad castrum de Guardia die ac notte non demandet potestatem ad seniores minores et maiores sed accipiat Castrum pro sua statica et sunt totas ipsas tascas de senior maior et totas ipsas exorquias et medietatem de placitos et medietatem de trobes et habet mansos in dominico in primis Sancti Simonis et Ulamges et ¿Reverterius? et Comtalles et manso de Elies et manso de A. Bernat et soler vicecomital et dominio de Sancti Adon et hoc totum sunt super scriptum etc. Et est de senior maior et etiam de castlano maior manso de Anglada et manso de Cher et de Cher istos sunt suos dominio exceptus taschas et decimas et etiam de castlanos totas decimas exceptus directus de ecclessias et habent medietatem de loce et stachamentos et medietatem de placitos et medietatem de trobes exceptis de avibus et de odtovibus et falconibus atque sperveros qui sunt de senior maior et hec sint super scriptum et sunt directos de castulanos et in alia honore de Castrum de Guardia non habent chestia neque iova neque partem non habent. Chestia quod faciat senior maior et hoc sint super scriptum cum viderunt et audierunt atque receperunt per baiuliam nomine A. Raimundus Rafart et P. Gomballi isti fuerunt baiuli de vicecomite et Bernardi Isarni qua accepit decimas et primicias pro ecclessias Sancti Pauli et hoc fecerunt scribere istos suprascriptos et firmaverunt et testes hodie sunt quia sicut suprascriptum est ¿eum vere? et si opus fuerit faciant hoc quod testes fecere debuerunt.

(També está copiada en lo llibre «*Instrumentorum de Feudis*,» volum II, qu' está en lo arxíu de la Batllía del Reyal Patrimoni.)

V

1187.—*Registre del viatje y testament de Berenguer de Guardia*, (Liber Feudorum Vicariarum Cathaloniœ.—Volum I folio LXXVIII).

Et in eodem libro, folio CCCLVI est charta qua Berengarius de Guardia pergens in Ispania ad Regno de Marrochs fecit testamentum in quo, inter alia, dimissit Castrum de Gnardia et Castrum de Apiera que teneret per dominum Regem Aragonum et parrochiam de Bruch per alodium. Item Bertrandus de Castelleto castrum de Apierola per alodium. Item dicto Arberto Castrum Tortum et Castrum Novum de Bages et Castrum de Granera et decem cavallerías terre quem tenebat per eum Bn. de Bell-loch de Rocha. Et fuit factum testamentum XV Kalendas Novembris anno domini MCLXXXVII.

VI

1308.—*Anotació referent als privilegis dels vehins del Bruch* y *de la Guardia* (Registre CXLII folio CLIX del Arxiu de la Corona d' Aragó.)

Fidelis suo Baiulo de Brucho et de ça Guardia etc. Ex parte hominum nostrorum dictorum locorum fuit expositum coram nobis quod ilustrísimus dominis Rex Jacobus felicis memorie avus noster dedit et concessit quoddam privilegium quod est comune inter ipsos et quoscumque alios habitantes infra terminos ipsos qui diversorum dominorum existunt iubent se et utuntur eodem privilegio in expensis et missio-

nibus que fiunt pro defendendis et obtinendis concessis in privilegio supradicto contradicunt maliciose solvere partem suam verum cum his ad quos emolumentum spectat honus similiter debeat pertinere vobis dicimus et mandamus quatenus si predicta veritate nitantur prefatos hominos habitantes in terminis dictorum castrorum seu locorum et quamliter ex eis ac bona sua ad solvendum partem suam in dictis expensis et missionibus prout de ratione fatiendum fuerit coactione debita compellatis malitiis ac difugiis pretermissis. Datum Barchinona XV Kal. aprilis anno predicto.

VII

1322.—*Copia de la disposició de D. Jaume II pera que 's servin y no s' atropellin los privilegis dels vehins de la Guardia* y *del Bruch.* (Registre CLXXVIII folio CCLXVI del Arxiu de la Corona d' Aragó.)

Jacobus etc. fidelibus suis Vicario Bagiarum Bergui et Berguitano ac Baiullo Minorisœ vel eorum loca tenentibus etc. Cum dominus Rex Jacobus incliter recordationis avus noster receperit sub speciali protectione homines et fœminas Castri de Guardia de Montesserrato et de parroquia des Bruch presentes pariter et futuros. Ita quod nullus sub certa pena in ibidem apponita esset aussus ipsos aut bona seu res eorum seu ipsorum aliquem agravare, pignorare desturbare impedire molestare seu in aliquo detinere pro ullo alieno debito vel delicto nisi principales debitores fuissent vel pro aliis fideiussorio nomine obligati prout hec et alia in quodam privilegio per eos inde obtento et per nos etiam reparato lacius et plurius dicitur contineri homines de Minorisa non attento dicto privilegio ipsos homines castri de Guardia et parroquia des Bruch molestare pignorare et perturbare super quibusdam debitis licet principales debitores non sint vel fiduiusario nomine obligati. Quapropter fuit nobis humiliter supplicatur

eisdem super hoc de justicia provideri. Qua supplicatione admissa vobis dicimus et exprese mandamus quatenus observando et observari faciendo ipsis hominibus privilegium antedictum juxta sui tenorem eosdem non gravetis seu permittatis in aliquo contra justitiam agravari seu aliquatenus molestari. In hiis taliter vos habendo quod dicti homines ob vestri culpam seu negligentiam ad nos non cogantur ratione predicta iterato redire. Datum Barchinona V Idus Februari anno domini MCCCXXII.—Bernardus de Vallo pro infrascripta.

VIII

1323.—*Orde pera no procesar à Romeu Durfort, senyor de Collbató* (Registre CCXXIV foli LXVIII del Arxiu de la Corona d' Aragó).

Jacobus etc fideli suo G° Luppeti jureperito Villefranche, etc. Noveritis quod cum ad nostrum pervenisset auditum Romeum Durfortis cujus est locus de Collebetone damna dedisse et intulisse Romie de Muredine contra usaticum incipientem. Auctoritate et rogatu dictam Romiam in nostra curia existentem dictus que Romeus esset in civitate Barchinonæ presentialiter constitutus mandamus dilecto Alguatzidio vestro Ferrarii de Villafranca ut dictum Romeum predicta de causa in nostra curia retineret et processu pauci temporis ipsum Romeum concessimus tradi manulevare postea vero ad supplicationem quorumdam manuleutam absolvi mandamus remittere dicto Romeo et suis complicibus quicquid acciones vobis pertineret contra eos ex causa premissa ratione usatici supradicti Qua ratione vobis dicimus et mandamus quatenus pretextis mandati per nobilem Othonem de Montecateno comitem... in procuratione Cathaloniœ sub inclito Infante Petro carisimo nato nostro Comite Rippacurtie vobis facti super procedendo per vos contra dictum Romeum

seu homines castri et termini de Collebetone ex causa premissa minime in aliquo procedatis immo si in aliquo post dictum mandatum vobis factum processistis id ad statum pristinum continuo reducatis. Datum Barchinonæ V Kal. Ottobris anno Domini MCCCXX tercio. Petrus Luppeti mandato Regis.

INDEX D' ALGUNS DOCUMENTS PUBLICATS, REFERENTS ALS CASTELLS DE MONTSERRAT.

1042.—Donació feta per Guislabert bisbe de Barcelona, y sos parents, á la esglessia de Sant Miquel de Montserrat (Villanueva.—«Viaje lit. á las igl. de Esp.»—Volúm XVII. doc. XLVIII).

Segle XII.—Carta de Reverter vescomte de Barcelona, á son soberá lo Comte, anunciant l' envío de son vassall Robert per arreglar certas questións hagudas en sos fèus (Bofarull.—«Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón.» Volúm IV, doc. CXLII).

Segle XII.—Segona carta de Reverter al Comte, queixantse dels danys qu' en lo castell de la Guardia li ocasiona son nebot Guillém (Bofarull.—«Colección de documentos, etc.» volúm IV, doc. CLVII).

1156.—Venda del castell de la Guardia ab tota la montanya de Montserrat, feta á favor del Comte de Barcelona per Berenguer Ça Guardia, fill de Reverter. (Bofarull.—«Colección de documentos, etc.» volúm IV, doc. LXXXIX).

1157.—Jurament de faeltat que Berenguer prestá al Comte, pel castell de Guardia y montanya de Montserrat. (Bofarull.—«Colección de documentos, etc.» volúm IV, doc. CIV).

1159.—Enfeudació del castell de Guardia feta pel Comte á favor de Berenguer fill de Reverter. (Bofarull.—«Colección de documentos, etc.» volúm IV, doc. CXII).

PRIM EN CASTILLEJOS

ODA

Vir.

Del clarí belicós la veu potenta
los ecos deixondeix; alsa 's la terra
y de la Libia ardenta,
ajita als pobles ronch clamor de guerra.

Mal ferida en l' honor Espanya 'l llansa.
allargant á sos fills de set centurias
l' acer de la venjansa,
flagellador de greuges y de injurias;

Y tópanse símóun y tramontana
cara-empenyent dos pobles rencuniosos,
que 'n la vall africana
de Castillejos s' han trobat reclosos;

Y en mitg lo bufarut de sanch tigresa
y lava pirenenca abrusadora,
del héroe s' es estesa
la espasa fulminant llampegadora.

¡Upa y avant! .. Com l' arbre mestre sura
del baixell combatut, demunt l' onatje
qu' esgavellal procura,
per rebatren los trossos á la platja;

Ab bras herculi lo pendó tremola
d' Espanya en alt, que res ajéu ni plega,
y avansa, corra, vola,
ficantse hont ab més fúria 'l glavi pega.

No es sols virtut del tremp lo que fa bona
la toledana fulla, ni metralla
qui al vencedor condona
lo llorer disputat en la batalla.

Lo mallador que forja la corassa,
trenca lo dau també demunt l' enclusa
que sa gruxuria passa,
quan l' alenada dels canóns l' abrusa.

Ferro 's rebat ab ferro; valentía
no es llansa ni destral; es cor, empresa...
en Prim lo corcé atía
y fins la Mort resta un moment sorpresa!

Tres voltas topetantse van y venen
las renglas enemigas feridoras,
que abandonan y prenen
las cimas, are hispanas, are moras.

La quarta, als batallons la impedimenta
lo brau capdill fentlos deixar en terra,
á mort escalá intenta
derrera volta l' abruptosa serra

Y 'l marroquí tot son poder hi abóca;
l' una cabila á l' altre al combat crida ..
y cada pam de roca,
cada brí d' herba costa á un brau la vida;

Fins que la seva en Prim á la balansa
tirant arrebatat, d' una pitrada
ab la Mort encarantse,
lo cim torna á guanyar altra vegada,

Y pega, delma, mata, s' abrahona
al cor de l' avalanxa marroquina ..
y á Espanya 'l llorer dona,
que la gloria á son front gojosa inclina!

Pálit y aterrador, en la cayruda
espatlla esgarrifant de la cinglera,
mort lo caball, torsuda
la espasa y feta esquinsos la bandera,

Mira 'l de lluny, fujint á la escampada,
la xurma del islám esporuguida,
pels darts de sa mirada
encara á camps-travessa perseguida.

Y mena lo caball ran terra 'l ventre
corrent, lo fujitiu á qui ré atura;
l' aduar veu, ja hi entra,
ferma la porta y de la sort murmura.

—¿Quín es, quín lo perill que al Riff atrapa? ..
demánanli los seus ab ánsia viva;
respónloshi:—La grapa
del lleó d' Espanya, qui hasta aquí ja arriba!

D' una nissaga l' esperit fet home
quin' ombra inmensa fins al cel al creixe,
per sempre de Mahoma
la Mitja-lluna descornada deixa! ..

Y del augur la predicció funesta,
del Calp al Sahara com lo llamp corria,
l' Atlas baixá la testa
y l' Africa aterrada 's conmovía.

RECORT DE LA EXPOSICIÓ UNIVERSAL DE BARCELONA

DE 1888

AL HONORABLE PRESIDENT DEL CONCELL GENERAL DE LA EXPOSICIÓ,

EXCM. SR. D. FRANCISCO DE PAULA RIUS Y TAULET, MARQUÉS DE OLÉRDOLA

La he vist com en mos somnis! Sublimada
pels raigs divins d' una claror qu' enlluherna,
lliure al fí de la túnica endolada,
y al cim de son Tabor transfigurada
mostrant al mon sa joventut eterna.
Lo Maig duya á son front besos de rosa,
rajavan de sos ulls goigs y dolcesas,
entre archs triomfals passava magestuosa
ab un róssech de reys y de princesas
y ab son corteig d' embaxadors dels pobles
magnats y caballers, mitrats y nobles;
tribut d' honor cent realmes li portavan
orejant sos penons que flamejavan,
y entre un brugit de festa y d' alegria
al ressonar dels coures que brandavan
un cant de *gloria!* los espays omplia.

Y de la mar sobtada
sota estrany bosch d' antenas ajupida
y ab gallarets de tots colors guarnida,
al axecars l' onada brumerosa,
per l' espetech horrible trontollada,
d' ardents canóns de gola enrugallada
semblava dir á tal esplet de vida
en que las ramors totas se concertan;
—»Axis es com las reynas se despertan
després dos sigles de mortal dormida!»—

Y era ella, la pubilla
del mar mediterrá, que revifada
de sos passats martiris y desastres,
quan tots la creyan morta,
redressantse com may altiva y forta
cridava al mon á festa assenyalada
per mostrar sa claror no enmanllevada,
surgint de las tenebras, com los astres
Era nostra adorada Bercelona,
no ja dintre son cercle ab murs reclosa
com donzella á qui cóssa y empresona
la ferrada cotilla,
sino lliure, potent y generosa
qu' oferint á tothom sa llar senzilla,
per donar de sa vida prova certa,
engarlandava sa planura hermosa
de bat á bat á tots los vents oberta.

¡Sant poder del Traball! Alli hont mes fera
clavá sa grapa 'l corb del despotisme,
sobre 'l Barri mateix de la Ribera
desfet en flama y pols, en runa y quera,
de nostres pares sagellant l' heroisme,
allí mateix per inmortal exemple
lo Geni catalá ha axecat son temple;
troféus de Pau las amplas naus guarnexen
cada industria un altar, cad' art un' ara.
Dolsos jardíns los negres camps cobrexen
sent delicia dels ulls sas verdors tendres

que la rosada amara,
y 'ls murals han tornat en fresca ubaga,
la fumera en aroma que hi divaga;
las presóns en palaus se convertexen,
y 'ls baluarts son museus, font l' aspra torra,
l' infamant Ciutadela ample cascata,
bells monuments las forcas espantosas,
los fossos y fortíns paners de rosas,
y hont era camp de mort la vida esclata
y fins del vell fossá' han florit las cendras!
Deport del rossinyol que amors hi trova
de cada branca brolla una caricia
y 'ls agravis passats son cant esborra,
y 'l Temps, ministre august de la Justicia,
obrintnos los portells de via nova,
confón de Felip Quint l' ombra avorrida,
y entre llorers axeca redimida
l' estatua d' En Rafel de Casanova.

Barcelona gentil vol nova vida
y de sos darrers murs la fita trenca,
amassona que llensa la corassa,
y sa mortalla ab noble ergull arrenca
y als pobles crida, y al venf' 'ls abrassa.
Y han vingut! Al ressó de sa veu pura
la gent de tots colors, rassas é idiomas,
á oir son cant qu' alegra y qu' agermana
saltaren á la platja catalana.
L' Indi lleuger, febrós, de pell rostida,
mitj home mitj aucell, guarnit de plomas,
y, net dels braus Normands d' heroica vida
lo mariner dels gels d' Escandinavia,
y anyorant son caball, verge de brida,
fentlos costat, l' errant pastor d' Arabia.
Poderós com la mar que 'l mon domina
lo fill de la temuda Gran Bretanya,
d' entre las boyras trayent llum divina
qui, artista y savi, enlayra l' Alemanya,
y ab sos vestits de varietat vistosa
los nobles fills dels realmes tots d' Espanya

Lo qui d' Italia en la regió xamosa,
jardí del Art, begué l' aura sagrada,
lo qui atráu al mon tot desde son Sena,
y l' Araucá de cara bronzejada,
y 'l Rús altiu, y 'l Grech de faç serena.
Lo qui del Gran Occeá en l' esquerpa onada
lo compte pert de son rosari d' illas,
lo qui rebé sobre sas negres galtas
lo bes de foch del sol de las Antillas,
y 'l fill de Budha, de faccións malaltas,
sens esma ni coló', ab vista poruga,
clós en son cau, com al capoll l' oruga.

Tots en fusió fraterna y armoniosa
la *Comtesa* han honrat, que contemplantlos
sentintse com un temps gran y ditxosa,
y per igual á tots afalagantlos
axís los diu ab veu melodiosa;

—«Fills escullits de nostre Mare Terra,
jo os he cridat á ma modesta estada
per declará' en lo mon, guerra á la guerra,
fent del Traball la sola lluyta honrada.

«Ab la suor del front, rassas guerreras,
y no ab la sang del cor ganyéu batallas,
y vejan nostres nets las armas feras
als museus de racóns y d' antigallas.

«Quan soterrada 'm creyau jo texia,
ó remava pel mar y 'ls camps solcava,
vetllant de dia y nit mos goigs guarnia,
quan me cansava traballant, cantava.

«Sols axís he alcansat ma nova gloria:
ja he avorrit los odis y conquestas,
los joyas que he afanyat son ma victoria,
veyéuselas aquí, que son aquestas:—

Y descorrent la mágica cortina
los mostra son palau, jardí de fadas

hont de la Industria cada fló' es joguina;
al veure tants tresors en munió inmensa
no saben hont girarse las miradas.
Jochs d' or y seda, florejats tapissos,
telas subtils ab que al infant s' agensa,
de flonja llana 'ls virolats matissos
qu' han de vetllá 'ls encants de l' hermosura,
l' arca polida que tallá ab llestesa
lo ferreny forjador, l' ampla arquimesa,
mosaichs de marbre, llantias argentadas,
y, obrint carrers entre brillants rengleras
ó axecantse en pilastres y en arcadas,
lo diamant que colora la llum pura
y era avans carbó negre,
la campana que brunz, del temple amiga,
lo llibre qu' instruheix, la pell qu' abriga,
l' orga que plora y 'l bon vi qu' alegra.
Laberínticas salas qu' embellexen
en estivas llensats ó en restelleras,
fruyts del enginy qu' en mobles voluptuosos
torna 'l socám de roures y noueras,
cisella 'l coure, esprém los suchs rehinosos,
pasta 'l crestall y 'l ferro en fils destria.
Tresors sens fi abocats á fantasía
en temple de ventura
que 'ls raigs del sol gelós dauran y pexen,
y hont com al cel la llum sempre fulgura,
puix quan las nits sas voltas ennegrexen
d' eléctrica claror se revestexen
eternisantshi 'l dia.

Los enginys del pagés enllá 'ls ensenya
que trauhen dolsos fruyts dels durs terrossos,
y 'ls ormeigs de las naus que van á estrenye
lo llas dels mons que 'l mar parteix á trossos,
y ensá de l' antigó' 'ls porta á sa vista
reliquias qu' ab afany desencaxona
com sos bonichs de nuvia una matrona,
y 'ls minerals del cor de las montanyas
de virginal puresa

que 'ls nous ciclops han tret de sas entranyas,
per fer de vil materia, com l' artista,
lo clar metall, la joya, la bellesa.

Y avansa 'l pas, obrintlos, xardorosa
de las máquinas l' alta galeria
hont l' obrer catalá 'ls mostra que gosa.
com si fos sa armonia,
lo terratremol infernal que 'l volta,
mentre atia ó detura en sa revolta
lo forn que bull, la prempsa que jemega,
l' ardent vapor que xiscla y que renega,
la turbina que gruny, bombas que ruxen,
y torns que rodan y telers que cruxen.

Espléndida ramó' en que tot se accorda
lo cant dolcíssim y 'l sotrach qu' axorda!
Ab sa veu cada industria allí rondina
fent juntas l' himne que al Progrés venera
com cada aucell te un cant en la bosquina
y junts fan lo concert de Primavera.

Religiosa quietut fa cloure 'l llavi
allá hont la Ciencia son alberch exposa
y hont sos estudis ha apuntat lo sabi,
y ensá riu de las Arts la mansió pura
en que 'ls pintors la llum de la hermosura
sucan en las paletas
y l' esculptor al fang la vida dona,
y hont, dolsa y melodiosa,
per l' ampla sala ab sos acorts ressona
la lira engarlandada dels poetas!.....

Afadigats per tantas maravellas
d' entussiasme bullint, de febre encesos,
los misatgers de las nacións, sospresos,
á qui 'ls ha dut á tal prodigi aclaman,
y al gran concurs abocan sas ofrenas
qui á almostas, qui á faldadas, qui á naus plenas.

Y nous tresors per lo Palau s' enraman,
y altras industrias, produccións novellas
omplan l' Exposició qu' á tots assombra,
y lluhen d' un plegat y á la barreja
las riquesas d' Espanya y extrangeras
y 'l vent que las oneja
d' un sol bes besa á totas la banderas.

No ho esbrineu quina es primera entre ellas!
quan l' Abril de verdors los camps alfombra
qui s' atura á comptar sas flors mes bellas?
No un raig de Gloria, tots sos flams rayonan,
per lo concurs que creix y que 's dilata,
com en sublim, inmensa catarata
cent archs de Sant Martí sas fonts coronan.

Bullen festas per tot, y entre la noble
frenética expansió de tot lo poble
y en mitj de professóns magestüosas
cabalgadas y Orfeóns y llums vistosas,
la Comtesa somriu digne y senzilla
y á son trono de flors acompanyada
sent qu' una veu li diu, muntant la grada;
—«¡Com los cors generosos sabs atraure!
del oblit en que 't creyan t' has venjada;
sempre s' axeca be qui be sab caure!»—

Y en sa corona brilla
al front l' estel del Art ab reverencia
y es un rubí cada sagrada ciencia,
y lo sceptre qu' empunya,
ofrena dels fills tots de Catalunya,
fet d' or y roure, es del Traball penyora
y es volant y es trident y es llansadora.

Mes ay! qu' entra 'l festí ningú s' adona
que de tots los tresors de sa corona
manca 'l brillant mellor á la Comtesa
y que 'l cor la ennuvola una tristesa:

la joya de sos Drets que al caure en runa
lo déspota furtá, y n' hi volen pendre
encara avuy fins la darrera engruna!
Mes tornarán! Que en bona lluyta 'ls guanya
qui d' honors que son d' ella, 's sab despendre
perque ab ells s' ennoblexi 'l nom d' Espanya!

Bella Ciutat, hermosa Barcelona,
qu' en l' ampla plana avánsas cada dia
de riu á riu, del mar á la montanya,
voltante d' aygua per que has nat de l' ona,
y seguexes ta via
com si ton cor empés per febre estranya
endevinés que Deu es sols qui 't guia;
Tú alcansarás lo preu de la victoria
puix la Fé 't salva, y per tas lleys reginte
un dia rediminte
de tas injustas penas
fins los séchs borrarás de tas cadenas.
Llavors serán las festas; de ta gloria
brillará 'l sol que un núvol ara 'ns roba,
Montjuich esbombará la bona nova,
y estrenyerém los brassos
ab tots los regnes mes potents y nobles
y á Exposició complerta y nomenada
al rebre als missatgers de tots los pobles,
ben lliures al fí 'ls brassos,
qu' ardenta y gran será nostra abrassada!

Aucella real pera volar nascuda
y al volar pochs han vist qu' estás fermada,
tú has mostrat ton alé á la gent vinguda
y ton sol aleteig ja 'ls ha admirada.
Oh! 'ls qui envejantli sas vistosas galas
ab vil menyspreu tothora contempleula
dubtant si 'l temps li ha decandit las alas ..
¿Voléu veure ahont arriva?.... ¡Deslligueula!

LA BATALLA DE LA PAU

CÁNTICH Á BARCELONA EN CONMEMORACIÓ DE LA PRIMERA EXPOSICIÓ UNIVERSAL

(1888).

Pro aris et focis.

Com música que passa, com ratxa que s' allunya
portant entre ses glaces efluvis y cansons,
encare s' ouhen ecos de gloria á Catalunya
com s' ouhen en un somni los cants de les visions.

Y 's veu entre la boyra que 'n l' horizont s' apila
banderes que fuetejan, navilis que se 'n ván,
un mon de sers fantástichs solemnement desfila
y 's pert espays endintre mentres se vá allunyant

¿D' hont vé aquesta gentada duguent derrera d' ella
camells carregats d' arques com los tres reys d' Orient?
¿pot ser dels dias bíblichs han vist lluhir l' estrella
y es que are la segueixen pels mars del firmament?

¿Son les legions de Xerxes tornades á la vida
anant á la conquesta de mons desconeguts?
¿les gótiques manades cayguent á tota brida
al cim dels pobles lácis per ells un jorn batuts?

¿Son fills del fals Profeta que van en romiatje
á béurer l' aygua santa del temple d' El-Haram?
¿son los creuhats que tornan d' aquell fabulós viatje
á terres d' ells may vistes, seguides pam á pam?

¿Per qué no duhen armes si son legions guerreres?
¿per qué no ván ab malles vestits de cap á peus?
¿per qué no duhen taques de sanch en les banderes?
Si son legions devotes ¿per qué no portan creus?

No ván á la conquesta ni tornan de la guerra,
ni son visions fantástiques d' un temps qu' enrera cau;
es lo Progrés que passa fent aplaudir la terra
ab fregadís de palmes y cántigues de pau.

Son les nacions que tornan de veure á una germana
que, com cancell de casa, sos murs 'ls vá aplanar,
son ráces que ja saben que en llengua catalana
s' hi pot lo mon enténdrers, les ciencies enrahonar.

Venfu, los digué un dia, vos crida Barcelona
en nom de tota Espanya, venfu de tot lo mon;
de lo trevall al temple portéuhi una corona
y jo 'us ne daré un altre que os glorifique 'l front;

ja t'nch la casa oberta per darvos l' abrassada,
per dirvos si os estimo no sé trovar los mots;
venfu, la taula es ample, la llar de bona estada
y en lo festí solemne hi podrém cabre tots.

Y ¿heu vist á la Comptesa? Com ceptre d' una fada
al cim de terres hermes vá esténdrer lo seu dit,
y ab sos petons de verge la terra fecundada
vá germinar de sopte florint en una nit.

Eixiren de son ventre ab les llevors florides
les fonts que desmayaban com palmes de cristall,
s' ompliren de cantúries les verdejants eixides
que s' emportaba l' aura per despertar la vall.

Per fer jardins y rambles aterra les muralles
y les presons escombra que Felip quint alsá,
d' aquella trista torre s' emporta les deixalles
per conreuarhi ab elles les roses que plantá.

Y 's veya com creixían nodrits de bona sava,
abets y cartellatjes y ginebrons del nort
y ab sos olors de selva lo camp purificaba
cobrint de flors les tombes dels condamnats á mort.

¡Si 'l rey de sanch francesa pogués torná' á la vida
alsat de son sepulcre al só de sos timbals,
y com s' entristirfa mirant eixa florida
que vá invadint sa casa pe 'ls desplombats portals!

Com llaga cancerosa que de curars fá avía,
l' antich baluart qu' es taca en mitj de tantes flors,
s' amaga y vá estrenyentse un xich dia per dia
avergonyit, trovantse tan vell y tan xacrós.

Are hi ha aucells que cantan y fonts que remorejan
al caure en les piscines com pluja de diamants,
en l' aygua tremolosa los cisnes s' hi rabejan
com góndoles d' ivori dels prímpceps venecians.

Y en l' argilós calvari, en aquell camp de guerra
hont á 'ls traidors y á 'ls mártres seguían sos botxins,
hi espera la Comptesa á 'ls pobles de la terra
per dils: jo he fet per valtres dels catafalchs jardins.

Mes no n' hi ha prou encare; les races estrangeres
per ferli la visita durán sos fruyts mellors,
¿y hont plantará quan vingan ses nacionals banderes
y hont guardará ses arques curulles de tresors?

Que vingan, ses riqueses serán ben recatades,
bastits com en un somni á plena llum sonrient,
ja té palaus y pórtichs, terrats y balconades
que ván eixir de terra per art d' encantament.

¿Qué vingan? Donchs ja venen; miréu com formiguejan
volades de navilis per los camins del mar,
terres enllá miréules les gents com anguilejan
com venen apressades per serhi al comensar.

De los confins de l' India un poble enter avansa
ab trajos de filoja de sedes y domás,
de Xina la familia mon á través se llansa
després que ses muralles inmenses li han fet pas.

Per felshi devantera los oceánichs deixan
les selves de sa pátria, ses illes verdejants,
sos mars que sempre cantan, sos boscos que apareixen
los boscos legendaris d' un poble de gegants

Les tribus de l' Argelia d' arábiga covada
desde 'l mitjdia pujan en pintoresch estol,
son nets de rassa jueva pe 'ls vents d' Orient cambiada
pel simoun encesos y enmorenits del sol.

Del Occident ne venen banderes estrellades,
aquella gent que portan l' avens sobre son front,
per arrivá á nosaltres fendeixen les onades
y ab les tempestes bregan del mar més gran del mon.

Vé dels antichs reyalmes l' espléndida gentada
l' exércit innombrable del poble de les arts,
del sol rihent d' Espanya l' ardenta flamarada
encén de llum les sedes y l' or dels estandarts.

Ja son aquí li diuhen á la Comptesa 'ls patjes,
fins reys y tot senyora per véureos han vingut,
ab los tresors que portan omplenan ses estatjes;
alséus, veníu y entreuhi: miréu lo que os han dut.

Del cor mateix de l' Assia han dut les porcellanes
los bronzos hont s' hi veuhen á 'ls idols cargolats,
han dut plenes d' aromes les ubriacantes granes
y de marfil y nacre joyers talment brodats.

D' Egipte y Terra Santa, la pátria de les roses,
han dut perfums y perles d' esmortuits destells,
del mon que un jorn fou nostre les fustes oloroses
la seda poncellada, les fruytes y 'ls aucells.

Miréu, del Nort d' América han dut les maquinaries
que perque 'ls morts parlessen vá rumiá' Edisson,
aquella gent que tenen, si volen lluminaries,
la Llibertat mateixa iluminant al mon.

Albió hi ha dut ses robes, telers y pedrería
com per mostrá á una núvia l' escreix de lo seu dot,
ses arpes agegudes Elvética hi envía,
Danubi ha dut ses ámfores y Fransa ho ha dut tot.

Seguíu, seguíu l' estrada: Bohemia la cantora
la nostre mitj germana vos porta sos miralls
sa pisa florejada d' antiga invenzió mora
y Bélgica ses blondes, sos ferros y cristalls.

D' Italia, d' eixa terra de l' art y la poesía
veyeu sos alabastres, miréu sos diamants,
lo ferro que 'n Florencia á cops de mall floría,
y los mosáichs de Roma, y 'ls vidres venecians.

Mes are feu que sápigan que á lo progrés que vola
d' un cap de mon al altre aquí l' heu aturat,
que vegen ja que os miran, qu' heu fet vos tota sola
ab vostres mans de dama lo que fá 'l mon plegat.

De sos palaus leshores obrí les portalades
y allá comparegueren los pobles forasters,
portaban en sos llavis les rialles amagades
dels que en saver y traça se creuhen ser primers.

Y la Comptesa 'ls deya, á Persia: jo teixeixo
tan bé com tú catifas tapissos y crespons;
Damasch, de forjar armes lo teu secret coneixo
les dagues de Toledo travessan los blindons;

Japó, no t' envaneixes, si has dut tes porcellanes
jo tinch aprop les teves les meves del Retir;
Albió ¿qué son tes randes?, mes filles catalanes
l' escuma de les ones hi saven estargir.

Jo tinch telers que cruixan com tú, les llensadores
d' un cap de dia al altre no paran de cantar;
Venecia la dels vidres recordat de leshores
que juntes aprenïam l' ofici al peu del mar.

Jo faig com tú, Germanía, les arpes de cent cordes
que cantan y sospiran ab argentades veus;
jo tinch esqueys de jaspis, de márbre tinch llambordes
tan blanch com lo de Paros, dessota 'ls Pirineus.

Mes jo tinch més encare: jo tinch recorts de gloria,
les armes de combatre de nostres reys cristians
que encare duhen sobre l' olor de la victoria
les taques de sanch presa y 'l petja de les mans.

Jo tinch com á reliquia de Sant Ferrant l' espasa,
de Na Isabel primera lo llibre d' oració,
jo tinch vestits de guerra ab resplandors de brasa,
tinch l' helm del Drach que duya don Jaume d' Aragó.

L' acer de don Joan d' Austria, de Carles Quint les malles,
y 'l trono hont hi rebía l' acato de mitj mon,
tinch lo pitral de bronzo que duya en les batalles
aquell colós dels segles, lo rey Felip segon.

Seguíume, que si creyau que sentne teixidora,
pagesa ó marinera feya llinatje apart,
veuréu que també sento la flama abrusadora
que crea, ab la paraula omnipotent del art.

He dat vida á l' historia, les teles he omplenades,
que aquí veyeu esteses, de cántichs inmortals:
ab sanch dada á la pátria y llágrimes vessades
hi he escrit himnes de gloria y glosas funerals.

Y mentres les riqueses ab dignitat sencera
anaba la Comptesa á 'ls pobles ensenyant,
los pobles que se 'n reyàn avans de saver qui era
lo un redera l' altre l' anaban abrassant.

Mes jo que 't coneixía, Comptesa Barcelona,
devant de tanta gloria no vaig quedar sorprés;
lo suor que 'l front t' amara no 't taca la corona
que 'l suor es lo babtisme, lo bálsam del Progrés.

Sentí á ton *resurrexit* que 'l ferro s' estremía,
vegí, monstres de flames, com fatigats lleons
les máquines feixugues ruflar pel ferro-vía
per 'queixa troca inmensa que filan les nacions.

Jo sé que no t' aturan ni dols ni mala anyada
ni engratituts ni agravis; tan gran es ton voler
que sempre que altres pobles te feren desgraciada
vas tenf' una grandesa: la de saberho ser.

Tot just quan ajuntares á l' univers, portabas
lo plom d' una injusticia clavat á dintre 'l pit,
y com totes tes llágrimes de part de dins plorabas
ab tot y estar tan trista ningú ho hauría dit.

Bé ho deurán créurer are després d' aqueixa festa
que pots com les gran rasses sentí' creure' y pensar!
Bé ho deurán creurer are que per blincar ta testa
del cim de tes espatlles l' haurán de fer saltar!

Bé ho deurán creure, oh pátria, los que en presó 't posaban
que no pot ser esclava qui aixís se fá obeir!
Bé ho deurán creurer are aquells que 't motejaban
que per parlarte y oirte no s' han d' avergonyir!

Aquells que varen dirte que ab ton llenguatje feyas
rondalles y corrandes, mes no estatuts y lleys,
que no era bó pe 'l tracte dels prímpceps com tú 't creyas
de tú ¿qué dirán are, que hi has parlat als reys?

Per víurer entre 'ls homes tens la virtut primera,
la del trevall; en l' ánima, la fé porta ta veu,
y al poble que ab fermesa trevalla creu y espera
los homes no l' enfonsan; no més lo mata Deu.

XXII.—DISCURS DE GRACIAS, *de D. Manuel Murguia.*

SENYORS:

Ja ara més que may!... perqué si avans m' eran estimats la terra y 'ls pensaments que floreixen dessota d' aquest cel, desde que he respirat los ayres de las planuras catalanas y ha arribat á mas orellas la remor de las onas de vostre Mediterrá, sembla que m' hage unit á vosaltres en cos y ánima, dihentme á mi mateix: ¡Y aixó per sempre!

¡Per sempre, donchs!... y que tant manifesta confessió de nostra confraternitat y tant palesa afirmació dels ideals comúns siga d' aquí endavant per tots, com ho es per mí, una y perdurable!

Ja, senyors, no queda ni temps sisquera perque jo cumpleixi 'l cárrech agradosament acceptat de donar gracias á quants s' han dignat concorrer al Certámen literari, en que, baix una forma modesta en apariencia, afirmeu anyalment la vostra nacionalitat y dihéu que sou avuy ahont érau ahir y ahont vos trobareu sempre. Felisment per mí aquest deber de cortesía me concedeix la honra desusada de dirigirme á vosaltres en nom de mos companys de Consistori, en nom de nostra estimada Catalunya y en cert modo també, en nom d' aquell hermós país

de Galicia, tant de la meva ánima, y ja tant de vostre cor que es com si en realitat las duas regions fossen una sola, puix que senten los mateixos dolors, cobejan iguals reivindicacions y ván derrera dels mateixos ideals.

Permetéume, no obstant, que al dirvos:—Gracias—per la sanció que ab vostra presencia donéu als pensaments que donan vida y llegitimitat á eixos certámens, feconds en obras de bona voluntat, afegeixi que devéu estar orgullosos de concórrer á unas festas en que tot lo que es privatiu se manifesta, resplandeix, s' afirma y casi podría afegirshi se perpetua y triomfa. Això deu bastarvos y sé que vos basta. Coneixéu de sobres vostres debers de fills amantíssims de la pátria catalana, y de bon grat cumplíu ab ells. Es una felicitat de que may podrán privarvos los egoismes centralistas, que miran ab rezel y fins ab notori enuig lo que per tots nosaltres—los que vivíu arrán de las blavas onas mediterráneas, com los que ohím lo llarch gemech y l' esclat de las onas del mar Atlántich—es ineludible y sagrat.

Peró mentres dura la peregrinació, mentres lo desert nos separa de la terra de promissió, celebréu, senyors, aquests Jochs del Gay Saber, afegíu á ells y déuloshi ab vostra presencia la solemnitat que necessitan perque sian més efectius, perque aixis es com probau á tots que sou un poble que vá paulatina y constantment no sols á la reconquesta de las perdudas llibertats, no sols á assegurar las que encara teníu, sinó també á afirmar la autonomía regional á que vos dona dret tant l' haverla possehit com los gloriosos recorts de vostra historia y fins lo trist recort de las desventuras sofertas que portaren la ruina de lo que tant estiméu, y que no es necessari anomenar aquí perque tots ho portéu escrit en vostre cor ab carácters indelebles.

Dit això sembla que rés me queda per dir; aixís fora, certament, si un deber d' agrahiment no m' obligués, fins exposantme á cansar vostra atenció, á pronunciar algunas

paraulas més, paraulas que essent la sincera expressió de mon agrahiment, per las deferencias de que vos soch deutor, serveixin, ensemps, de pública manifestació dels desitjos que m' animan y fins á cert punt excusan ma presencia en aquest lloch.

Bé entench, senyors, que la honra otorgada no es tant á mí á qui la concedíau, com á un país que adora 'l mateix altar que 'l poble de Catalunya; no al quí teníu en vostra presencia, sino á la terra en nom de la qual vos parla, y que al concedirme un lloch á vostre costat saludéu á Galicia en quin nom vos retorno 'l més carinyós dels saludos. Y en veritat vos dich que haventla escullida no podíau mellor ensopegarho, perque també allá se senten las fervorosas aspiracions de vostre cor, també allá s' ha de refer una nacionalitat perduda, consagrar un idioma, ressucitar una literatura, afirmar una vida anterior, conquerir lo que allá y aquí tots desitjém, en una paraula, aixecar per sempre 'ls patris altars, en los quals hagin d' oferirse diariament las eternas libacions en nom del amor sens mácula, l' amor á la regió nadíua.

Y, ja que 'ns uneix un pensament igual, y 'ns alentan las mateixas esperansas, tant que allá sentím vostres sospirs y aquí repercuteixen nostres dolors, escoltéu la veu germana que os diu que en las platjas del Occeá que esclata impetuós en las costas gallegas, ara esquerpas y desoladas, ara hermosas y rioleras com ben pocas, teníu qui combrega ab vosaltres en la mateixa religió de la pátria, qui vos acompanya en vostra marxa, qui uneix son pensament al vostre, qui, en fí, com aquells creuhats que, partint de tots los pobles de la cristiandat, sens altre objecte que combátrer per Jesucrist y rescatar los sants llochs que regá ab sa sanch lo Redemptor, acut á la veu amiga que 'l crida, y 's disposa per aquella generosa lluyta, derrera la qual está, no ho dubtéu, la victoria més estimada del cor dels cataláns y dels gallegos.

Aixó no es d' avuy: un misteriós llás nos uneix fá

molt temps, puix que ja en lo sigle XVII homes de llengua gallega combateren al mateix temps que vosaltres per sa nacionalitat y un fill d' aquella pátria reivindicada, contá ab la severa concissió de Tácit y tal com esqueya á nostre carácter la *Historia de la rebelión de Cataluña,* en quinas planas inmortals feu justicia al valor y abnegació de que llavoras los cataláns donáren probas.

Ja no 's renovarán aquells successos perque las conquestas del dret se fán avuy pacíficament, pero tinch la seguritat que vostre dia está próxim y aquest dia será també 'l nostre dia. Bastará per aixó que no desdiguéu en lo camí emprés; que seguíu usant y exaltant vostre idioma, perque si no es aquest l' únich signe d' una nacionalitat distinta, en cambi constituheix sa afirmació més clara; que estiméu vostres poetas regionals y sa obra reivindicativa, perque en sas venas s' enclou l' ánima del poble catalá é hi palpita tota sa vida particular y quant es genial en vosaltres; que conreheu la historia, perque en sos recorts trobareu la rahó y llegitimitat de la pacífica resistencia que 'ls pobles ab passat autonómich oposan á las invasions del centralisme: en una paraula, que estiméu tot lo vostre, perque quant més gran sia l' amor que en aixó poséu tant més avansaréu la esperada victoria.

HE DIT.

TAULA

	Plana.
Convocatoria.	27
Llista de las composicions rebudas.	33
Acta de la festa.	39
Discurs del Excm. Sr. Alcalde de Barcelona, D. Félix Maciá y Bonaplata.	47
Discurs del Sr. President del Consistori D. Joaquim Rubió y Ors.	49
Memoria del Sr. Secretari del Consistori, D. Sebastiá Farnés.	65
La cansó de Mestre Jan, de D. Francesch Pelay Briz. . .	77
La Mar y la montanya, de D. Joseph Martí Folguera. . .	85
Primera Amonestació, de D. Jascinto Torres y Reyetó. .	89
A la Poesía, de D.ª Victoria Penya de Amer.	95
A un Obrer catalá, de D. Joaquim Riera y Bertran. . .	101
Vida per Vida, de D. Joseph Martí y Folguera.	107
La Darrera Gramalla, de D. Lluis B. Nadal.	111
Llegenda, de D. Jascinto Torres y Reyetó.	119
Solixent, de D. Joaquim Riera y Bertran.	123
Cap d' Any, de D. Joaquim Riera y Bertran.	127
La Creù trencada, de D. Jaume Novellas de Molins.. . .	133
A la virtuosa dama é inspirada poetisa D.ª Maria Josepha Massanés, de D. Jaume Pomar y Fuster.	139
Elegia á la bona memoria de la poetisa cristiana Maria Josepha Massanés, de D. Francesch Ubach y Vinyeta. .	145
Lo sach de Gemechs de Breda, de D. Joan Pons y Massaveu	149
Los Castells de Montserrat, ensaig critich históríchi, de D. Francesch Carreras y Candi.	155
Prim en Castillejos, de D. Francesch Ubach y Vinyeta. .	241
Recort de la Exposició Universal de Barcelona de 1888, de D. Joseph Franquesa y Gomis	245
La Batalla de la Pau, de D. Sebastiá Trullol y Plana. . .	253
Discurs de gracias, de D. Manuel Murguia.	263
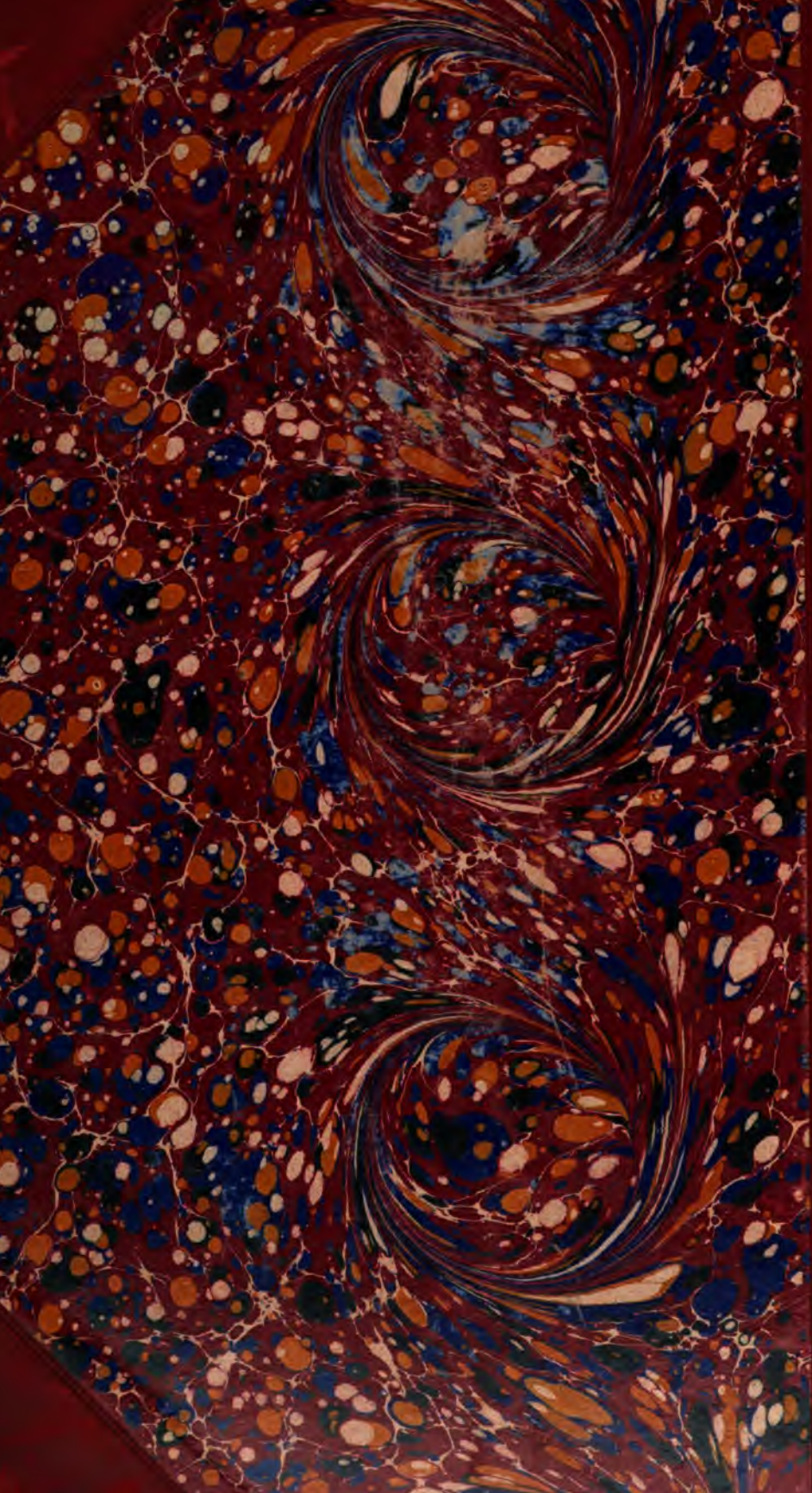
3 2044 035 991 421